

JUHANI AHO
KOOTUT TEOKSET

I.W.O.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

JUHANI AHO
KOOTUT TEOKSET

I NIDOS

JUHANI AHO
MUUAN MARKKINAMIES
KOOTUT TEOKSET

I NIDOS

PORVOOSSA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

JUHANI AHO

KOOTUT TEOKSET

I NIDOS

JUHANI AHO

KOOTUT TEOKSET

I NIDOS

ENSIMMÄISET NOVELLIT
MUUAN MARKKINAMIES
RAUTATIE

PORVOOSSA

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

JUHANI AHO KOOTUT TEOKSET

I NIDOS

ENSIMMÄISET NOVELIT
MULIAN MARKKINAMIES

*Werner Söderström Osakeyhtiön
kirjapainossa Porvoossa 1918*

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
PORVOOSSA

SIIHEN AIKAAN, KUN ISÄ LAMPUN OSTI.

I.

Siihen aikaan, kun isä lampun osti, sanoi hän äidille näinikään:

— Äiti hoi, kuulehan, — eiköhän ostettaisi lamppua meillekin?

— Mitä lamppua?

— No, etkö sinä tiedä, että kirkonkylän kauppamies on Pietarista tuonut semmoisia lamppuja, joista yksi näyttää enemmän kuin kymmenen pärettä. Jo ovat pappilaankin semmoisen ostaneet.

— Onko se semmoinen, että, kun se keskellä huonetta palaa, näkee joka nurkassa lukea melkein kuin selvällä päivällä?

— Se se on — ja siinä palaa öljy, eikä tarvitse muuta kuin sytyttää iltasella, niin se palaa sammumatta, vaikka aamuun asti polttakoon.

— Mutta mitenkä se märkä öljy palaa?

— No, mitenkäs viina palaa?

— Mutta saattaisihan siitä tulla tulipalo koko taloon — kun viina syttyy palamaan, ei se sammu vedelläkään.

— Eihän siitä mitenkä talo palamaan pääse, kun öljy on kiintonaisten lasin sisässä ja tuli on myöskin.

— Lasin sisässä! — Mitenkä se tuli saattaa lasin sisässä olla — eikö se poksahda rikki?

— Tuliko?

— Ei, vaan lasipa.

— Poksahda rikki! Eikä poksahda — kyllä se saattaa poksahdaakin, jos tulta liian korkealle vääntää, mutta onko pakko vääntää.

— Tultako vääntää? — Elä — elä, mitenkä sinä tulta väännät!

— No, ka — kun ruuvia vääntää oikeaan käteen, niin sydän nousee — siinä on niinkuin kynttilässäkin sydän, ja tuli nousee myöskin, mutta kun vasempaan käteen, niin se pienenee, ja kun sitten puhaisee, niin se sammuu.

— Vai sammuu — mutta en minä sitä nyt ymmärrä, vaikka kuinka selittelisit — mitä lienee niitä uusmuotisia herrain laitoksia.

— Kyllä sitten ymmärrät, kun saat nähdä, jahka minä sen ostan.

— Paljonko se maksaa?

— Seitsemän ja puoli markkaa — öljy erittäin, ja sitä saa markalla kannun!

— Seitsemän ja puoli markkaa, ja vielä öljy erittäin! Sillähän saa jo pärekupoja moneksi talveksi, jos ostaa tahtoo, mutta kun Pekka niitä kiskoo, ei mene penniäkään hukkaan.

— Ei lampussakaan hukkaan mene, ja maksavathan ne metsätkin, eikä meidän maalla enää niin joka paikasta pärepuita otetakaan; pitää etsiä ja vedättää korven taustalta asti tänne suohautaan, ja sieltäkin jo kohta ovat lopussa. Äiti kyllä tiesi, etteivät pärepuut vielä kuitenkaan niin yht'äkkiä taida loppua, koskapahan siitä tähän asti

ei ole mitään kuulunut, mutta että nyt vain piti se syyksi sanoa, kun lamppua teki mieli. Mutta ei se äiti siitä asiasta kuitenkaan sen enempää sanonut, sillä isä olisi saattanut suuttua. Ja koko lamppu olisi ehkä sitten saattanut jäädä näkemättä ja ostamatta. Taikka olisivat johonkuhun muuhun taloon ennen ennättäneet lampun ostaa, ja kohta olisi koko pitäjä puhunut, että se talo oli — pappilaa lukuun ottamatta — ensimmäinen, jossa alettiin lamppua polttaa. Näin se äiti ajatteli sitä asiaa ja sanoi sitten isälle, että »osta sitten vain, jos mieli tekee, sama kai minulle on, mikä palaa, pärekö vai muu öljy, kunhan vain kehrätä näen. Milloinka sinä sen sitten ostaisit?»

— Ajattelin, että söpisi ehkä jo huomenna lähteä — olisi vähän muutakin asiaa kauppamiehelle.

Tämä oli keskellä viikkoa, ja äiti kyllä tiesi, että ne muut asiat olisi ennättänyt lauantainakin ajaa, mutta ei hän nytkään virkkanut mitään, ajatteli vain, että kuta pikemmin sitä parempi. Ja jo samana iltana kannatti isä aitasta sen ison matkakirstun, jossa ukkovaari ennen vanhaan Oulussa käydessään eväänsä kuletti, ja käski äidin täyttää sen heinillä sekä panna pumpulia keskelle. Me lapset kysyimme, minkä tähden siihen ei panna muuta kuin heiniä ja sitten pumpulia keskelle, mutta äiti käski meitä olemaan vai. Isä oli paremmalla tuulella ja selitti, että hän tuo kauppamieheltä lampun, joka on lasista ja saattaisi särkyä, jos sattuisi kaatumaan tai reki muuten tärskähtäisi.

II.

Sinä iltana me lapset pitkän aikaa valvoimme ja ajatelimme sitä uutta lamppua, mutta se vanha istukas-Pekka, joka kaikki päreet kiskoi, alkoi jo heti kohta kuorsata, kun päre oli sammutettu. Eikä hän edes kertaakaan kysynyt, mikä se lamppu oli, vaikka meillä siitä niin paljon puhetta riitti.

Isä viipyi matkallaan koko päivän, ja se päivä tuntui meistä kaikista hyvin pitkältä, ettei tahtonut syöntikään käydä, vaikka oli maitovelliä puoliseksi. Istukas-Pekka se vain söi muidenkin edestä ja kiskoi sinä päivänä päreitä orren täyteen. Äitikään ei sinä päivänä monta leperettä kehrännyt, kun aina tuli menneeksi ikkunaan katsomaan, eikö isää jo näkyisi jäältä tulevaksi. Muutaman kerran hän sanoi Pekalle, ettei niitä päreitä enää taideta tarvitaakaan, mutta Pekka ei sitä puhetta edes senkään vertaa mieleensä pannut, että olisi kysynyt, miksi nyt ei enää muka päreitä tarvittaisi.

Vasta iltaista syötäessä kuului ruunan kulkunen karناولta.

Pala suussa me kaikki lapset kapistimme ulos, mutta isä ajoi meidät pirttiin ja käski istukas-Pekan tulla kirstua reestä nostamaan. Pekka jo silloin pankon nurkalla torkkui ja oli siinä käynyt niin kömpelöksi, että kolahdutti kirstun jalan kynnykseen, kun sitä isän kanssa pirttiin kantoi. Mutta siitä olisi hän saanut isältä korvilleen, jos olisi ollut nuorempi mies, mutta hän oli vanha ukko, eikä isä itseään vanhempaa miestä ole eläessään lyönyt.

Paha hänet ehkä sittenkin olisi perinyt, jos lamppu olisi särkynyt, mutta ei sille toki tullut mitään.

— Mene uunille, sen tollo! ärjäisi isä Pekalle, ja Pekka nousi uunille.

Mutta isä oli jo ottanut lampun kirstusta ja riiputti sitä kädessään.

— Kas, tässä tämä nyt on, tällainen tämä nyt on — tänne lasin sisään pannaan öljy, ja tuo suikale siellä sisällä on veeku — pysykää ulompana päreinenne siinä!

— Eikö sitä panna palamaan? kysyi äiti ja siirtyi päreineen vähän ulommaksi.

— Oletko sinä hupakko — mitenkä se palamaan pannaan, kun ei ole vielä öljyäkään?

— No, mutta eikö sitten saata panna öljyä?

— Vai öljyä panna, e-hei! Niin sen äkinäinen luulisi, mutta kauppamies varoitti moneen kertaan, ettei saa tulen valolla öljyä panna, se saattaisi syttyä ja polttaa koko talon.

— Milloinkas siihen sitten saa sitä öljyä panna?

— Päivällä, päivällä, etkö sinä jouda päivää odottamaan — ei se niin kovin kummaa ole!

— Oletko sinä sen sitten jo nähnyt palavan?

— Minäkö? Jo toki montakin kertaa olen lampun palavan nähnyt — olen nähnyt pappilassa, ja tätäkin jo kauppamiehen luona koetettiin.

— No, paloiko se?

— Paloihan se, ja kun pantiin puodin luukut kiinni, niin olisi nähnyt vaikka nuppineulan lattialta — katsokaa, tässä on tällainen kuoppa, ja kun tuossa tuli palaa, tämän soikulaisen lasin sisässä, niin valo ei pääse kattoon jossa sitä ei tarvitakaan, vaan leviää alas kaikki, niin että näkee vaikka nuppineulan lattialta.

Kyllä meidän kaikkien olisi kovasti tehnyt mieli koettaa, näkisikö vaikka nuppineulan lattialta, mutta isä ripusti lampun kattoon ja rupesi syömään.

— Tänä iltana pitää vielä pärevalkeaan tyytyä, sanoi

isä syödessään, mutta huomenna tässä talossa poltetaan lamppua.

— Katsos, isä, Pekka on tänäpäivänä kiskonut orrellisen päreitä.

— Ka, eikö ole kiskonut — kyllä nyt on syttyjä täksi talveksi — muuhun ei nyt enää päreitä tarvitakaan.

— Tarvitaan niitä siltä vielä saunassa ja navetassa, sanoi äiti.

— Mutta tuvassa poltetaan lamppua, sanoi isä.

III.

Tänä yönä en nukkunut senkään vertaa kuin edellisenä, ja kun aamusella heräsin, olisin melkein itkenyt, jos olisin iljennyt, kun muistin, että lamppu vasta iltasella pannaan palamaan. Olin nähnyt unta, että isä yöllä pani öljyä lamppuun, ja että se sitten koko päivän paloi.

Heti päivän tultua kaivoi isä siitä matkakirstusta isomahaisen putelin ja kaatoi siitä jotakin pienempään puteliin. Olisimme mielellämme kysyneet, mitä siinä putelissa oli, mutta emme uskaltaneet, sillä isä oli niin totisen näköinen, että meitä vähän pelotti.

Mutta kun hän laski lampun alemmaksi katosta ja rupesi sitä ruuvaamaan ja vääntelemään, niin ei äiti enää malttanut olla ääneti, vaan kysyi:

— Mitä se isä nyt tekee?

— Panen öljyä lamppuun.

— No, vaan särethän sinä sen — mitenkä sinä saat tuon sijoilleen, jonka irti väänsit? — Äiti ei tiennyt, emmekä me muutkaan tienneet, miksi sanottaisiin sitä, jonka isä

oli lasiastiasta irti vääntänyt. Isä ei virkkanut mitään siihen, käskihän meidän vain pysyä loitommalla. Sitten hän kaasi siitä pienemmästä putelista siihen lasiastiaan, niin että se tuli melkein täyteen, ja nyt me arvasimme, että isommassakin putelissa mahtoi olla öljyä.

— No, eikö siihen nyt tulta pannakaan? kysyi äiti taas, kun kaikki ne irti väännetyt kalut olivat paikoillaan ja kun näki, että isä nosti lampun kattoon.

— Nytkö päivällä?

— Niin, no saisihan tuota nyt koetella, mitenkä se palaa.

— Kyllä se palaa — odota vain iltaa eläkä hätäile!

Ruokalevon jälkeen kantoi istukas-Pekka jäisen pärepölkyn sisään ja romahutti sen olaltaan lattialle, niin että koko tupa hytkähti ja öljy lampussa liikahti.

— So, so! sanoi isä. Mitä sinä nyt?

— Toin pärepölkyn sulamaan — eihän sitä jäistä ruojaa kukaan kisko.

— Eihän sitä ole pakko kiskoakaan, sanoi isä ja iski meille silmää.

— No, ei kai se tuommoisenaankaan pala.

— Eihän sen ole pakko palaakaan.

— Eikös niitä sitten päreitä enää kiskotakaan?

— Entäs jos ei kiskottaisikaan.

— Sama minulle on, jos isäntä itse ilman toimeen tulee.

— Eikös se Pekka näe, mikä tuolta orresta riippuu?

— Kun isä tämän sanoi, katsahti hän ylpeästi lamppuun ja säälivästi Pekkaan. Pekka asetti pärepölkkinsä soppeen pystyyn ja katsahti vasta sitten lamppuun.

— Se on lamppu, ja kun se palaa, niin ei pärevalkeaa enää tarvitakaan.

— Vai ei tarvitakaan, sanoi Pekka ja lähti muuta puhumatta havutukilleen tallin taakse. Pekka pienenteli itsensä korkuisen havukoon sinä päivänä niinkuin muinaikin, mutta muulta väeltä ei tahtonut tulla mitään valmista. Äiti koetti kehrätä, mutta kuontalo ei kulunut puolilleenkaan, kun hän jo rukkinsa syrjään siirsi ja lähti ulos.

Isä vähän ensin kirvesvartta veisteli, mutta tottapa työ oli vastahakoista, koska se kesken jäi. Äidin mentyä meni isäkin; lieneekö kylään mennyt, vai minne. Mennesseen hän kielsi meitä minnekään lähtemästä ja uhkasi kurittavansa, jos kuka meistä sormellaankaan lamppua koettelisi. Mutta ennen me olisimme papin kaulusta uskaltaneet mennä koettelemaan kuin lamppua. Se meitä vain pelotti, että jos se nuora, josta se orressa riippui, itsestensä yht'äkkiä katkeaa ja sitä sitten sanotaan meidän syyksemme.

Ikävältä meistä kuitenkin rupesi aika pirtissä tuntu-
maan, ja kun ei muuta tiedetty, päätettiin lähteä miehissä mäkeen. Koko kylällä oli yhteinen vesitie joelle, ja samassa paikassa oli hyvä mäki, josta kelkka juoksi aina avannon toiselle puolelle pitkän matkan.

— Tuolla tulevat Lamppulan lapset! huusivat kylän lapset, kun näkivät meidän tulevan.

Me kyllä ymmärsimme, mitä he sillä tarkoittivat, mutta kuitenkin kysyimme me: »Mitkä Lamppulan lapset — eihän meidän talon nimi ole Lamppula.»

— Jos kohta — mutta eikös teille ole ostettu samoista lamppua?

— No, mutta mistä tekin sen jo tiedätte?

— Sinun äitisi oli meidän pihan läpi kulkiessaan sanonut äidille, että teidän isänne on kaupпамieheltä osta-

nut semmoisen lampun, että, kun se palaa, näkee vaikka nuppineulan lattialta, sanoi lautamiehen tyttö.

— Se kuuluu olevan ihan samanlainen kuin se, joka on pappilankin salissa — niin kertoi teidän isänne meillä vast'ikään, ja minä itse kuulin sen, sanoi kievarin poika.

— No, onhan teillä sitten semmoinen lamppu? kysyivät kaikki kylän lapset.

— On, mutta ei sitä nyt saata mennä katsomaan, kun se ei päivällä pala; mutta kun ilta tulee, niin sitten mennään kaikki.

Me laskea jyräsimme mäkeä hämäriin asti, ja aina kun noustiin mäen päälle, niin puhuttiin kylän lapsille lampusta.

Sillä lailla kului aika nopeammin, kuin luultiinkaan, ja kun oli vielä viimeisen kerran laskettu, niin lähdettiin miehissä kotia kohti juoksemaan.

IV.

Pekka seisoi vielä havutukkinsa ääressä eikä edes päättäänkään kääntänyt, vaikka me huusimme hänelle kaikki yhteen ääneen, että tulisi katsomaan, kun lamppu pannaan palamaan.

Yhdessä avauksessa syöksähdimme tupaan koko lapsilauma.

Mutta siinäpä meille jo tulikin seisaus. Lamppu olikin jo pantu palamaan ja loisti katosta meitä vastaan niin kirkkaasti, ettemme osanneet muuta kuin silmät sirrallaan siihen tirkistellä.

— Ovi kiinni, ostolämmin! huusi ääni pöydän päästä.

— Lentävät kuin kanat tuleen, kuului äiti toruvan karsinasta päin.

— Ei tuo kumma ole, jos sitä lapset säikähtävät, koskapa minä, vanha ihminenkään, en osaa muuta kuin päivitellä, kuului kievarin vanha emäntä sanovan.

— Mutta joka paikkaan se meidänkin tyttö ennättää, sanoi lautamiehen miniä.

Kun silmät alkoivat vähän selvitä, huomasimme me vasta, että tupa oli naapurin väkeä puolillaan.

— No, tulkaa nyt lapset vähän likemmäksi, että oikein näette, puhui isä paljoa lempeämmällä äänellä kuin äsken.

— Kopistelkaa lumi jaloistanne ja tulkaa tänne karsinaan, täältä se oikein korealta näyttää, sanoi taas vuorostaan äiti.

Kuurtaen kaartuen me kiersimme äidin luo ja istuimme kaikki rinnakkain hänen viereensä penkille. Nyt me vasta hänen turvistaan uskalsimme oikein ruveta lamppua tarkastelemaan. Emme juuri olleet ajatelleet, että se ihan tuolla tavalla palaisi, kuin se nyt paloi, mutta kun taas mietimme sinne ja tänne, niin kyllä se tuossa nyt paloi, niinkuin pitikin. Ja kun vielä vähän aikaa katselimme, niin tuntui meistä, kuin olisimme jo aikoja sitten ajatelleet, että sen pitäisi palaa, niinkuin se nyt paloikin.

Mutta sitä emme kuitenkaan osanneet ymmärtää, mitenkä tuli oli saatu tuonne lasin sisään. Kysyimme sitä äidiltä, mutta äiti sanoi: »Tottapahan sitten saatte nähdä».

Kilvan kyläläiset lamppua kiittelivät, ja mikä mitäkin sanoi. Kievarin vanha emäntä sanoi, että »sehän paistaa ihan yhtä tasaisesti kuin taivaan tähti». Kipeäsilmäisestä lautamiehestä oli se siitakin syystä mainio, »ettei siitä ollenkaan

savua lähtenyt, jotta sitä saattaisi vaikka kamarissakin polttaa, eivätkä seinät mustuisi ollenkaan». Siihen sanoi isä, että »kamaria vartenhan se alusta pitäen on tehtykin, mutta hyvä se on näin pirtissäkin, kun ei tarvitse monen päreen kanssa tuhrata, ja tällä yhdellä tulella näkee koko joukko, vaikka kuinka monta olisi». — Kun äiti virkkoi, »ettei kirkon pienempi ruunukaan sen kirkkaammin valaise», niin isä käski minun ottaa aapisen ja mennä oven-suuhun koettamaan, tokko tuolla lukea näkisi. Minä menin ja aloin lukea »Isämeitä». Mutta silloin kaikki sanoivat, että »se poika osaa sen ulkomuistista». Silloin äiti sieppasi minulle virsikirjan hyllyltä, ja minä rupesin lukemaan »Jerusalemmin hävitystä».

— No, ei häntä kummempaa ole vielä ennen nähty! ihmettelivät kyläläiset.

Sitten isä vielä sanoi, että »jos kellä olisi nuppineula, niin saisi viskata sen lattialle, ja se kyllä paikalla löytyisi».

Lautamiehen miniällä oli nuppineula rinnassa, mutta kun se heitti sen lattialle, niin se menikin sillan rakoon, eikä sitä löydetty, vaikka mitä olisi tehty.

V.

Vasta kun kyläläiset olivat lähteneet pois, tuli Pekka pirttiin.

Hän ensin vähän silmiään siristi lampun outoa valoa vastaan, mutta riisui sitten vain rauhallisesti nutun päältänsä ja töppöset jalastaan.

— Mikä se tuolla katon rajassa kiiluu niin, että sil-

miä häikäisee? kysyi hän viimein, kun oli saanut sukkansa orrelle asetetuiksi.

— Arvaappas nyt, mikä se on, sanoi isä ja vilkutti äidille ja meille silmää.

— En minä häntä arvaa, sanoi Pekka ja läheni lampputa.

— Ehkä se on kirkon ruunu, ivasi isä.

— Jos lienee, arveli Pekka, mutta oli jo tullut uteliaaksi ja aikoi koetella lampputa.

— Ei sitä koetella tarvitse — pitää se uskoa koettelemattakin.

— No, no — en minä häntä tahdokaan, sanoi Pekka vähän vapisevalla äänellä ja vetäytyi penkilleen ovensuuseinälle.

Äidin taisi käydä Pekka parkaa vähän sääliksi, koskapahan rupesi selittämään hänelle, ettei se ruunu ole, mutta että sitä sanotaan lampuksi, ja että siinä palaa öljy, eikä nyt enää tarvitse pärettä polttaakaan.

Pekka ei kuitenkaan siitä puheesta ymmärtänyt sen enempää, kuin että rupesi tuota päivällä tuomaansa pärepölkkyä kiskottavakseen pienentelemään, mutta isä sanoi hänelle, että »johan minä päivällä sanoin, ettei nyt enää tarvitse päreitä kiskoa».

— Enhän minä häntä enää muistanut, mutta olkoon sitten, koska ei enää tarvitse — ja Pekka pisti pärepuukonsa seinänrakoon.

— Kyllä se nyt siinä ruostumaan joutaa, sanoi isä, mutta Pekka ei enää puhunut mitään.

Vähän ajan perästä hän rupesi kenkiään paikkaamaan. Kurotti orrelta päreen, pisti sen pihtiin ja istui jakkaralleen pankon nurkkaukseen. Me lapset huomasimme sen ennen kuin isä, joka, selin Pekkaan päin, kirvesvarttaan lampun alla veisteli. Emme kuitenkaan mitään virkkaneet,

mutta nauraa kuhersimme vain keskenämme ja ajatelimme, että »annas, kunhan isä näkee — mitähän sanoo!» Ja kun isä sen näki, niin hän astui kädet kupeissa Pekan eteen ja kysyi hyvin pilkatun, että »mitä sinä siinä nyt niin tarkkaa teet, kun et muiden tulella näe?»

— Kenkiänihän minä tässä paikkaan, sanoi Pekka.

— Vai kenkiäsi sinä paikkaat — mutta jos et näe sitä työtäsi tehdä sillä tulella, jolla minä, niin mene sitten päreinesi vaikka saunaan tai saunan taakse.

Ja Pekka lähti.

Pisti kengät kainaloonsa ja otti jakkaransa toiseen käteen, päreen toiseen. Hiljalleen hän kyhni ovesta porsutuaan ja kolisteli sieltä kartanolle. Paretuli roihahti tuullessa tavallistaan isommaksi, ja soma rusko valaisi vähän aikaa aittoja, tallia ja navetan päätyä. Tuota me lapset ikkunasta katselimme, ja se oli meistä hyvin kaunista. Mutta kun Pekka saunan ovesta sinne sisään kumartui, niin pimeni taas kaikki kartanolla, ja sen sijaan näimme me vain lampun häikäisevän kuvaimen mustassa ikkunassa.

Sen perästä ei meillä enää pärettä pirtissä milloinkaan poltettu. Lamppu se vain katossa loisti, ja usein sitä kyläläiset kävivät sunnuntai-iltoina ihmetellen katselemissa. Koko pitäjässä kohta tiedettiin, että meidän talo oli ensimmäinen, jossa — pappilaa lukuun ottamatta — alettiin lampputa polttaa. Meidän jälkeen osti lautamies samanlaisen lampun, kuin meidänkin oli, mutta kun hän ei sitä milloinkaan sytyttämään oppinut, niin hän möi sen kievariin, ja siellä se on vielä nytkin. Köyhemmät talot eivät ole vielä yrittäneetkään lampputa itselleen hankkia, vaan tuhraavat vielä tänäkin päivänä pitkät puhteensa pärevalkean ääressä.

Mutta sitten, kun meillä oli lampputa ollut vähän aikaa,

piilusi isä tuvan seinät ihan valkoisiksi, eivätkä ne sitten enää ole milloinkaan mustuneet, kun vanha sisään lämpiävä uunikin särettiin ja sijaan tehtiin uusi uloslämpiviä, pelti-niekkä.

Vanhan uunin kivistä Pekka teki saunaan uuden kiu-kaan, ja niiden kanssa muuttivat sinne sirkatkin, koskapa niitä ei sen koommin enää ole tuvassa kuulunut. Isä on siitä hyvillään, mutta meille lapsille tulee välistä pitkinä talvi-iltoina entisiä aikoja ikävä, ja silloin me juoksemme sirkkoja kuuntelemaan Pekan luo saunaan, jossa hän yhä vielä pärettä polttaen iltojansa viettää.

SIPOLAN AAPON KOSIORETKI.

I.

On lauantai-ilta loppupuolella elokuuta. Loppuneet ovat viikon kiireiset leikkuutyöt; vasta kylpemästä tullut väki istuksii hämärässä tuvassa, ja somasti hohtavat kaikkien yllä puhtaat, valkoiset paidat. Etuikkunain ääressä miehet päätänsä sukivat, mikä luukammalla, mikä liinaharjalla, mutta karsinassa istuu naisväki ja hiuksiansa palmikoille laittelee. Jutellaan siinä ja tarinoidaan eikä ennen heretä, kuin höyryävä perunapata on liedeltä pöydälle siirtynyt. Paikallensa sitten kukin pöytään ehtii, eikä kotvalle muuta kuulu kuin piimän särpimistä ja tuoppien kolahtelemista pöydän honkaiseen pintaan. Mutta vähitellen kuorikoko kunkin edessä suurenemistaan suurenee ja padan mustanpaistava pohja käskää syömämiehiä herkeämään. Kohta nouseekin väki pöydästä ravittuna, ja pian kumpuaa miesten piipuista sinertävä savu kohden tuvan nokisia orsia. Uudistuu äskeinen puhekin, ja hilpeästi hyppelevät ajatukset sukkelain sanojen selässä, kun mieli on rauhainen ja tyyni ja lepopäivä vartoo.

Muut ovat jo aikoja äänessä olleet, mutta talon isäntä, harvapuheinen Aapo, ei suutaan avaa. Ei näytä muiden

puheista huolivan eikä sekaudu niihin; istuu vain ääneti pöydän päässä, piippunykä hampaissa, seinää vasten nojaten. Luulisi miehen melkein nukkuvan siinä, ellei rätisevä koppa ja pöllyävät savupilvet ilmoittaisi hänen henkensä työstä. Eipä kuitenkaan kukaan pidä lukua hänen äänettömyydestään, sillä tuommoinenhan on mies ollut jo melkein siitä pitäen, kun isä vainaja isännyytensä hänelle jätti ja itse muutti tuvan turvekaton alle asumaan. Eipä silti, että Aapo ennenkään olisi ketään puheellaan pulaan pannut. Pienuudesta pitäen on hän ollut harvasanainen ja ajatuksiaan muille uskomaton mies — ja siksipä hänestä pitäjän mielipide useinkin arveli, että »jos hän ei juuri tuhmimpiakaan ole, niin eipä järin teräväpäinenkään».

Pahat kielet, jotka aina syitä löytävät jos mihin ja kaikkien asioista puhuvat eivätkä jätä hiljaistakaan rauhaan, ne kuitenkin yhä juttelivat, että Aapon alakuloisuuteen on syynä yksistään se, ettei hän saa millään lailla emäntää taloonsa. Rukkasia niitä on vain joka talosta satanut, vaikka Sipola on rikas talo, vaikka äidit ovat puolella olleet ja kanttori puhemiehenä.

Illan kuluessa alkoi Aapon piippu kuitenkin sammumistaan sammua, ja rupesipa mies tuosta vähitellen liikahtelemaan ja korvaansa miesten tarinoihin kallistamaan. Eivät ne häntä kuitenkaan tainneet erittäin huvittaa, koskapahan hän kohta muistutti miehiä, »etteiköhän maatamenon aika jo olisi käsissä, jos mieli huomenna kirkkoon nousta».

Eivätpä miehet nyt kuitenkaan maata joutaneet, sillä mökin Tuomas kertoeli parast'aikaa rosvotarinoita ja sanoipa erään nähneensäkin monena iltana talonsa ympärillä vainuavan. »Eikä sitä Vahtikaan tahdo haukkua, mikä mies se sitten lieneekään.» Tuota kaikki pojat, jotka

suummalla ovea istuivat, kovasti kummeksivat, renki Kalle kaikista enimmän, mutta toisilleen ne siinä silmää iskivät ja ajattelivat: »Taisipa se olla sen rosvo».

Ja jäipä kuin jäikin Aapokin hauskaa pakinoimista kuuntelemaan, ehdottipa vielä itsekin tuo harvapuheinen mies, että »sietäisihän siitä vallesmannille tieto antaa, koska niitä niin läämältään liikkuu». »Niinpähän taitaisi tehtävä olla», arveli tuohon Tuomas, mutta penkin päästä meinaili Kalle, että »eikö liene turhaa työtä — kyllä ne kinttunsa katsoo».

Siinä rupatellessa alkoi yö pimitä, ja vihdoin alkoi väki levolle hankkiutua. Nuttunsa kukin naulasta otti, heitti sen hartioilleen ja siirtyi, mikä aittaan, mikä tallin ylisille, mikä minnekin. Maata eivät kuitenkaan kaikki menneet, sillä olisitpahan pirtin perälasista katsahtanut tummalle pihalle, olisit ehkä huomannut valkohousuisia olennoita hiipimässä siellä. Nuttu korvissa kulkivat he seinämiä pitkin, kurkistellen nurkista jällelleen, mutta maantielle päästyään juoksivat he sen, minkä jalat kannattivat, lähimmäisen tienkäänteen suojaan. Tämä tämmöinen varovaisuus oli välttämätön Sipolan rengeille ja kasakoille, sillä Aapo oli kovin vihainen, ja sen hän heti kohta pani työstään pois, jonka tiesi yöjalassa kulkeneen.

Lopulta ei tupaan jäänyt muita kuin Aapo ja Tuomas, joka tämäkin, kopistettuaan »kahvit» piipustaan, alkoi haukotellen hakea nuttuaan naulasta. Mutta Aapo liikautti itseään lasin kohdalle ja kysäisi:

— Joko sitä aiotte levolle mennä?

— Jopahan se lie makuunkin aika — vanhaa enemmän nukuttaa kuin nuoria, ja jopa näkyvät pojatkin täältä urjenneen. — No, enhän saa nutustani selvää, mihinkähän sen paninkaan.

— Olisi minulla vielä hiukan puhelemista kanssanne.

— Muistattehan sitä äskeistä puhettamme pellolla?

— Muistan kaiketi. Kas, tuossahan on nuttu. — Et-täkö todenteolla aikoisit niinkuin naimapuuhiin ruveta.

— No, tarvitsehan kunnan talo emännänkin.

— Sepä se on, sepä se on — äitikin alkaa jo käydä vanhanpuoliseksi, ja pitäisihän minunkin aikanani naida.

— Niinpä niin — nuorra naida pitää, vaatii se siihen vielä vanhanakin, niinkuin sananlasku sanoo — emäntään tässä tarvittaisiin, joka talon kunnossa pitäisi. Vaan mah-taisiko tuosta meidän Annusta olla?

— Annun laista minä aina olen ajatellut ja miettinyt, joka ei tyhjää koreile eikä kopeile — ettehän pane vastaan, jos hän itse suostuu?

— Josko itse suostuu — sitä väliä minä en tiedä, niinkuin jo päivällä pellolla sanoin, nimittäin sitä tytön omaa mieltä tässä asiassa — mutta mikäpähän pitäisi! Olethan poikamies ja kelpo mies, niinkuin isäsikin ennen. Luulisipa tytön katsovan etuaan, kun pääsee taloon, mutta käskemään en mene enkä taas kieltämäänkään, sillä en tuota ole ennenkään tehnyt, ja ovathan nuo tyttäreni muutkin miehelle päässeet, yhtä hyvin kuin rikkaampienkin lapset. — Parasta on, että itse käyt puheillaan.

Näin tarinoi tyytyväisenä Tuomas ukko, pisti piip-punsa taskuun ja astua kyhnysteli verkalleen pirtistä pors-tuaan. Portaita myöten kohosi hän sitten porstuan yläsil-lalle, jonne hänellä oli vakituinen makuusija laitettu, kun hän Sipolassa päivätöitään teki. Ja nahkaset korvilleen vedettyään vaipui vanhus pian uneen.

Mutta kauan vielä ukon mentyä istui Aapo paikoillaan, äänetönnä katsellen ikkunasta tummaan ulkoilmaan — eikä tuvassa kuulunut muuta kuin sirkan vapiseva sävel seinän-

raossa lähellä uunia. Hiljaa oli kaikki, hiljaa tuvassa, hiljaa ulkona — ja näyttipä yksinäinen mies jo käyvän hiukan levottomaksi. Syvän huokauksen hän rinnassansa huokasi, kohosi seisoalleen, otti nuttunsa naulasta ja istuutui taas. Mietti sitten taas, tempasi viimein kenkensä orrelta ja alkoi niitä jalkaansa vetää.

Oikeaan jalkaansa jo kengän veti, vieläpä varrenkin alaspäin kiersi, mutta vasempi kenkä jäi jo puolitiehen jalkaan. Päivän koittoon olisi hän siinä ehkä saattanut istua, ellei karsinapuolelta tupaa olisi alkanut kuulua hiljaista vikinää ja ripinää ja kaksi hiirtä juosta piipertänyt yht'äkkiä hänen eteensä.

Päivällä ei Aapo suinkaan olisi mokomia pahaisia säikähtänyt ja olisi hän silloin antanut hiirten niinkuin muidenkin pienten elukkain elämänsä rauhassa elää, mutta nyt häntä vähän vavahdutti niiden pimeässä kiiltävät silmät, ja niinpä hän ihan kuin tietämättään potkaisi vasemmalla jalallaan niin, että kenkä kolisten lennähti aina sopelle saakka ja hiiret sitä tietään pakenivat sinne, mistä tulleetkin olivat. Tuosta pikku pölähdyksestä tointui nyt Aapo, ja kenkensä noudettuaan ovensuunurkasta veti hän sen kiireesti jalkaansa. Kaikista miehen tempuista näkyi, että hänellä nyt mahtoi olla mielessä jotain tavallista arveluttavampaa ja entistään oudompaa, koskei hän mielinnytkään maata mennä, vaikka oli sitä muille tyrkyttänyt.

Muulloin uneliasta isäntää ei nyt näyttänytkään nukuttavan, mietityttihän vain kovasti. Lopulta hän nyt kuitenkin kiireesti veti harmaasarkaisen pyhätakin ylleen, pisti piipun kukkaroineen lasinpenkiltä taskuunsa ja hiipi hiljaa ulos porstuaan. Täälläkään hän ei kuullut hiiskaustakaan, ainoastaan yläsillalla kuorsasi Tuomas ukko. Porstuan lotisevia siltapalkkeja pitkin astui hän sitten varo-

vasti ulkoilmaan. Yön hiljaisuus oli kääriänyt talon ja pihan ja kuhilaspellon hämäräiseen peittoonsa. Hiipielihän tuolla kuitenkin talon kissa kiiltävin silmin märässä heinikossa ja silloin tällöin kalahtelivat maantien takana yösyötössä kulkevan lehmikarjan rautakellot. Mutta muuta vaarallisempaa ei Aapon kuunteleva korva tavannut, kun hän varovasti hiipi aittojen ja tuvan välisestä solasta veräjälle. Tässä seisahtui hän vielä kerran kuuntelemaan, tähysti tarkasti taakseen, mutta kun ei mitään kuullut eikä ketäkään liikkeessä nähnyt, pistäytyi hän sulkupuiden välitse maantielle.

Puolen virstan paikoille kulettuaan juhlallisen tummassa yössä, jossa ainoastaan joku iltaruskon häikäisemä tähtönen siellä täällä himmeästi tuikki, tuli hän paikkaan, jossa maantie tekee äkkipolvekkeen ja jyrkkänä sadeveden uurtelemana törmänä kohoaa kulkijan eteen. Tämän mäen alle ehdittyään, seisahtui hän yht'äkkiä ja säpsähti. Mäen päältä alkoi kuulua kummallinen töminä. Ensimmältä se kuului hiljempää, ikäänkuin kaukana kulkeva ukonilma, mutta läheni lähenemistään yhä kasvavalla vauhdilla ja kuminalla — ja ennenkuin Aapon hitaat tuumat ennättivät päästä selville siitä, mitä tuo mahtoi olla, töytäsi mäen päältä kiviin tulta iskevin kavioin korskuva hevoslauha. Ellei Aapo olisi nopeasti hypännyt ojaan, josta lika hänen ympärilleen roiskahti, olisi hänestä siinä paikassa tullut multaisen maantien miehiä. Mutta kun hän noin kiireesti sivulle siirtyi, niin pelästyivät vauhkot hevosetkin hänen valkeita housujaan, kaarsivat nekin vähän syrjään ja kiitivät sitten maha matalana näkymättömiin.

Noustuaan tielle ja toinnuttuaan hiukan, tempasi Aapo ison kiven kouraansa ja karjaisten kiukkuisella äänellä: »ääh!», johon hiljaiset metsät vastasivat: »ääh!», lähetti

hän sen vonkuen menemään jo kaukana kumisevan hevoslauman jälkeen.

— Likasin puhtaat housuni tuossa mokoman likarapakossa, mutisi Aapo kämppiessään törmää ylös ja puhdistellessaan savettuneita vaatteitaan. — Perkeleen kylänkonit! oli hän vähällä sanoa, mutta ei kuitenkaan sanonut, sillä kiroaminen on jumalansanassa kielletty.

Äkämielin hän ensimmältä asteli, että kengät lotisivat ja sora kantapäissä kohosi. Pian talttui hän kuitenkin ennalleen, kun kääntyi valtatieltä syrjäpolulle, joka vei Tuomaalaan. — Sillä Tuomaan tyttären luo oli nyt Aapo matkalla, oli Annun luo menossa asiastaan puhumaan. Yöjalkaretkellä oli nyt se Sïpolan isäntä, joka aina ennen oli muita siitä kovasti kieltänyt. Syrjäistä metsäpolkua hän öiseen aikaan asteli; kulki kaitaista kinttutietä, joka alamäen rinteestä metsien poikki luikerteli tuuhean viidakko-lehdon halki, jonne ruskokaan ei kuontunut valaisemaan. Arkana asteli mies, ja kokoon oli kuristunut sydän hänen rinnassaan, sillä oudolta tuntui tämä salainen kulku, ja usein kompastui jalka pimeässä milloin kiveen, milloin kantoon. Viettelipä mielensä silloin häntä takaisin kääntymään ja jättämään sillensä koko tuuman, mutta tukehduitti hän kuitenkin tämän halunsa ja kulki eteenpäin.

II.

Tuomaalan mökki on sievoinen mökki, rakennettuna pienoisen luhtarantaisen lampipyörylän rannalle. Hämmöttää siinä nyt hämärän sisästä vähäinen vasta tehty tervanurkkainen pirttirakennus, sen kanssa nurkakkain

ovat pihanpäähuoneet, ja taampana seisoo aittapari, joista toinen on vaatehuone, toinen eloaitta.

Hiljaistahan täällä on, hiljaista ja äänetöntä elokuun yön viileässä helmassa. Narahtaa kuitenkin tuolloin tällöin tuolta lammelta poikiaan kuletteleva sorsa, ja väliin kalahattaa kujasta pikkuhärän kaulassa rautainen kello, kun lähelle työntäytynyt lehmävasikka siihen hännällensä huiskauttaa. Mutta eipä sitten kaukaan aikaan taas kuulu ei sorsan narahdusta eikä kellon kalahdusta.

Yht'äkkiä tuosta kuitenkin mörähtää yhteen ääneen koko pikkukarja, kello kalisee, ja tutusti ynisten rientävät vasikat porstuan ovesta tulevaa naista vastaan. Ystävällisesti tämä heille huhuaa, lähestyy sanko kädessä ja panee sen piha-aidan toiselle puolelle. Kilvan vasikat astiansa tyhjentävät, keikauttavat sen sitten kumolleen ja vieläpä pohjankin puhtaaksi nuoleksivat. Mutta pian poistuu solakkavartaloineen tyttö, astuu helkytellen solasta aitalensa ja sinne katoaa. Hetken hän siellä vaateortensa ääressä viipyy, pukee yllensä puhtaan hameen ja punareunuksisilla hihansuilla koristetun ostopalttinasta ompelimensa pyhäpaidan. Kaulaansa kiertää hän Kallelta saamansa pihkahelmet ja sormeensa sovittaa kultasormuksen, sillä hän on Kallen salainen kihlattu, on ollut jo helluntai-pyhistä saakka. Istuu sitten aitan kynnykselle, leuka käteen nojaten, ja katselee, katselee metsän laitaan kesantopellon poikki, ja sitten ahotietä pitkin.

Mutta sitä, jota hän odottaa, ei vielä näy — ei näy muuta kuin mustaa, pimeätä metsää ja ylempänä himmeästi rusottelevaa iltataivasta. Rapsahtaapa tuosta yht'äkkiä sitten kuitenkin hänen takanansa aita. Mutta se onkin vain Vahti, joka nyt päivällisiltä juoksuiltaan kotiutuu. Hiljaa vikisten ja tuuheata häntäänsä tuttavallisesti heilu-

tellen se tytön luo juoksee ja laskee päänsä hänen polvilleen.

— Vahtimiestä, voipa sitä Vahtimiestä — mistäs nyt tulet ja mikset miesten matkassa kule? — Mutta nyt kohoavat koiran korvat pystyyn, pää luikahtaa tytön käsien alta, ja muristen alkaa se juosta metsäpolulle päin. Sitten ärähtää se äkkiä äkäiseen haukuntaan, mutta vaikeenee vähän ajan päästä ja tuntuu vikisevän, niinkuin koira tutulle miehelle vikisee.

Vaan poispäin kääntää tyttö päänsä, nojaa poskensa vasten vasempaa kättänsä ja katselee kohden hämärää iltatahteä, joka tuvanharjan takaa jo alkaa pilkutella. Ei hän ole mitään näkevinään eikä kuulevinaankaan, vaikka Kalle lähenee ja koiran kanssa tullessaan telmii. Eikä hän päätänsä käännä sittenkään, vaikka Kalle aivan vieressä yhä Vahdin kanssa mellastelee. Vähän hän kuitenkin sitä kääntää, niin vähän, että vain parahiksi saattaa sanoa hyvin kuivalla ja välinpitämättömällä äänellä: — Ka, hyvää päivää — sinäkö se oletkin, minä luulin, että kuka se on. — Sitten hän kääntää päänsä pois ja alkaa taas hyräillä itsekseen. — Päivää, päivää! vastaa Kalle, mutta pelailee vain sillä välin vielä koiran kanssa. — Vahti seh! anna vieraan olla rauhassa! — Vahti hyppää Annun luo, nuolaisee häntä poskelle ja laukata kaapaisee siitä häntä suorana pihaan, jossa vasikat ensin hyppäävät mörähtäen askeleen syrjään, mutta seisahtuvat siihen ja märehdivät sitten taas yhtä rauhallisesti kuin ennenkin.

— Minkä tähden sinä niin kauan viivyyt?

— Mikä lie isäntään tänä iltana mennyt, kun se ei maata lähtenytkään. Sinne se vain jäi istumaan ja isäsi jäi kanssa. Porstuasta kuulin, että ne siellä jotakin juttelivat. Meitä oli monta miestä, jotka olisimme odottaneet

isännän maata menoa, mutta kun ei siitä valmista tullut, niin ajattelin minä, että kun näkee, niin nähköön, ja sitten päästiin kuin päästiinkin hiipimällä pois. Maantiellä oli kaikki kylän hevoset, me hyppäsimme selkään ja ann' mennä vain! Teidän tienhaarassa käännytettiin hevoset takaisin, lyötiin kämmeniä yhteen ja monen miehen par-kaistiin — mutta sitähan minun piti, että meidän isäntä kuuluu lähtevän emäntäperiin. Se poika se kuuluu taas alkavan kosa, kuulemma.

— Joko taas? — Ja kirkonmäelläkö niinkuin aina ennenkin, lukkari puhemiehenä?

— Senpähän sitten näkee, mutta tosi sillä vain mielessä kuuluu olevan. Meidän Tiina sanoi kuhilaan takana kuulleensa, että hän oli isäsi kanssa sinusta puheita pitänyt.

— No, mitäs isä oli sanonut?

— Luvanneen kuului, jos itse tahdot.

— Mitäs, jos tahtoisin?

— Onhan meidän isäntä vielä poikamies —

— Ja vielä tuoreimmassa iässään —

— Vaikka jo viideskymmen alulla —

— Mutta se on siivoluontoinen ja hyvälukuinen —

— Ja veisatakin osaa.

— Eikä käy yöjalassakaan, niinkuin sinä.

— Mutta huomenna se tulee sinun luoksesi ja kihlat tarjoo — mitäs sanot?

— Senpähän saat sitten kuulla.

Kotvan aikaa siinä vielä puhelivat tämmöistä ja muuta myöskin kesäyön tyvenessä hämärässä, ja kiireesti kulkivat hauskat hetket. Mutta ei Kalle kauan tahtonut viipyä, sillä pitihän hänen olla kotona, ennenkuin päivä valkenisi.

III.

Tummaa tietänsä käveli Kalle takaisin. Hiljainen yöllinen tuuli oli alkanut hengitellä ja työntänyt pilvilöitä kirkkaan taivaankannen eteen, eikä nyt enää yhtään tähtöstä näkynyt. Melkeinpä pilkkopimeässä kulki nyt Kalle, kulki ensin polkua myöten kesantopellon halki, sitten kolean kivikkoahon poikki ja viiletteli viimein tuota mukavampaa metsätietä myöten, joka maantielle saattoi.

Vähän aikaa kulettuaan seisahtui hän ja kuulosti.

— Mikä peijakas siellä veisaa, vai korvaniko tilliä soivat?

Eivätpä hänen korvansa kuitenkaan tilliä soineet, sillä yhä selkeni lähenevä ääni, ja pian erotti kuunteleva mies tutun virren nuotin, tunsu hetken päästä äänenkin, tunsu sen virsikkään isäntänsä, Sipolan Aapon, omaksi ääneksi.

Ensin hän hetkahti kuin pelästynyt varsa, mutta sitten muisti, että onhan nyt pimeä. — Mutta minnehän nyt isäntä yöllä kulkee — eihän vain? — ja nyt oli kaikki selvillä.

Ja kun valkeat housut puiden välistä vilahtivat, hypäsi Kalle koppina polulta metsään ja parkaisi julmalla äänellä.

Tulijasta oli matka metsätien hiljaisessa synkeydessä alkanut tuntua vähän oudolta, semminkin kun hän nyt tiesi tekevänsä sitä, mistä aina ennen oli väkeänsä kovasti kieltänyt. Senpä vuoksi ja ehkäpä vähän rosvojenkin pelosta oli hän alottanut virren. Mutta kurkkuunsa katkesi juuri lähtemäisillään oleva sävel ja yhtä katkonaisesti siihen metsän seurakunta tuolta kaukaa vaaran kylestä vastasi. Kauhistuksen kamalalla äänellä kirkaisi hirmui-

sesti säikähtynyt mies ja oli siihen paikkaansa istuilleen typertyä. Mutta sai hän kuitenkin siksi luontoaan lyödyksi, että osasi hänkin tien viereen hypätä. Kova läähätys kuului sieltä nauruaan pidättelevän Kallen korvaan, ja itse tunsu isäntä, että housunsa melkoisesti lepattivat vapisevia sääriä vasten. Vastakkain seisoiivat siinä nyt toinen toisella puolen tietä isäntä ja hänen renkinsä. — Kovasti pelotti Aapoa, sillä muisti hän tämän-iltaiset rosvotarinat ja arveli tuolla mustien puitten takana metsäläisten väijyvän. Ajatteli hän ensin jo pakoinkin lähteä, mutta uskallus petti, sydänala kovin pelosta temmelsi ja jalka ei ottanut totellaksensa. Ja sitten hän jäi paikalleen seisomaan ja tuumi, että ehkä olisikin parasta, jos ei liikkuisi. Puukkonsa hän kuitenkin tupestansa sujutti ja painoi sen petäjän kaarnaan, jotta se paremmin käsillä olisi, jos niiksi tulisi.

Mutta Kallesta alkoi tämä piilosilla olo jo tuntua ikävältä. Hän kohosi suoraksi ja kysyi kovin rosvon äänellä: »Onko siellä jänis vai mies siellä kuusen juurella?» — »Jäniskö siellä on vai mies?» mörisi Kalle uudelleen, kun ei vastausta kuulunut. Mutta ei Aapo nytkään saanut ääneen. Silloin Kalle kaivoi tulukset taskustaan ja iski. »Tottapa se on jänis — ja jänis on ammuttava», tuumasi hän ja iski uudelleen, että säkenet kauaksi säihkyivät pimeässä. — Nyt Aapo jo lähti. Hän luuli, että häntä piilukolla aiotaan ampua tuohon vain noin niinkuin jänistä makuuseen.

— Mies minä olen — ei pidä ampua, miehän minä olen, rukoili hän surkealla äänellä, mutta kun Kalle vain yhä iski eikä helpottanut, niin sai kuoleman kauhistus hänen säärensä viimeinkin liikkeelle. »Ehkä se ei laukeakaan», ennätti hän ajatella ja kursaisi viidakosta polkua

kohti. Sille kerran päästyään kirmaisi hän eteenpäin kuin hullautunut hevonen. Kalle jäi paikoilleen polviaan pidellen nauramaan, sytytti sitten piippunsa ja kuuli vielä kaukaa, kuinka maa jymisi ja oksat katkeilivat pakenevan miehen jalkojen alla.

Kerran vauhtiinsa päästyään kiiti tuo vakainen mies vihurina eteenpäin ja tuntui hänestä kuin pyssy joka hetki hänen peräänsä laukeaisi. — Vihdoin seisautti hän kuitenkin menonsa, kun metsätie loppui ja hän joutui sille aukealle aholle, jonka toisesta laidasta pellon takaa kuumotti hänen matkansa määrä, Tuomaalan mökki.

Ankarasti läähättäen pysähtyi hän nyt ja katsoi taakseen. Mutta ei sieltä ketään näkynyt, ei muuta kuin tuo musta tiensuu, josta hän vasta oli itse hyökännyt. Eikä hiiskaustakaan, ei muuta kuin hänen omain keuhkojensa valtava lietsonta — ja vähitellen siinä kivelle istuutuen rauhoittui mies.

Mutta panipa hän nyt paitansa napin kiinni, joka juoksun temmellyksessä oli auennut, asetti hattunsa oikealle kantilleen ja lähti mökkiä lähenemään. Pellolla hyökkäsi häntä vastaan Vahti ärhentelevällä haukunnalla ja pauhasi sitten hänen kintereillään aitoille asti. Mutta Aapon rinnassa sykähti nyt rohkeus ja päättäväisyys, eikä hän koiria pelännyt. Annu oli arvannut Vahdin haukunnasta vieraan tulon ja istuutunut eloaitan kynnykselle. Aapo oli tullessaan miettinyt hyvinkin koreita pyrkiäispuheita, mutta kun hän nyt Annun ulkona näki eikä niitä puheita tarvittukaan, joutui hän kokonaan hämmennyksiin ja osasi tuskin tervehdystään toivottaa.

— Hyvää iltaa, isäntä — minnekäs se on isännällä matka näin öiseen aikaan? sanoi Annu.

— Eipähän juuri — eipähän tuota — tännehän minä — tuota — vain läksin vähän —

— Taloon ei sattunut nyt ketään muita kotiin kuin minä ja Vahti — lähtivät tästä muut väet kirkkoon, ja eikö tuo isä liene teillä — vaan isäntä on hyvä ja käypi huoneeseen.

— Kyllä minä saatan tässäkin — eikä minulla olekaan mitään erinäistä isällesi eikä muille — läksin vain huvikseni vähän jaloittelemaan — se on tuo poikamiehen elämä niin yksinäistä ja ikävää.

Kun Annu huomasi, minne päin Aapo tahtoi puhetta kääntää, käänsi hän sen tahallaan toisaalle.

— Onkos teillä vielä paljon leikkuuta tähdennä?

— Leikkuutako — eihän sitä hyvin, vaan onhan sitä vielä — mutta tänä päivänä minä isäsi kanssa leikkuupellolla puhuin, että —

— Mutta eihän se isäntä nyt tässä pimeässä saata seista — eikö isäntä nyt lähtisi pihanpäähän?

— Kyllä minä tässäkin saatan — eikä tuo täällä olekaan niin pimeä kuin tuolla tullessa metsässä — minä istun tähän kynnykselle — ei, istuu vain Annukin paikoillaan, eihän minua pidä pelätä —

— Kukas sitä nyt isäntää pelkääkään, joka aina on niin hyväluontoinen, mutta enhän minä nyt toki viitsi isännän vieressä istua.

Annu aukaisi sen aitan oven, jonka kynnyksellä Aapo istui, ja meni sisään. Aapo meni jälestä. Hän oli kummallisesti hurmaantunut ja tunsi, kuinka poskensa paloivat.

— Miksi Annu ei viitsi minun vieressäni istua — voi, kyllähän se viitsii, vaikka se vain — viitsiihän se sylissäkin — ja Aapo oli niin kuumentunut, että tavoitti tyttöä syliinsä. Mutta silloin Annu sysäsi hänet luotaan aitan pe-

rälle. — »Pysy poissa minusta, senkin vanha kontti!» — ja samalla paukahti ovi kiinni ja rasahti kahdesti lukkoon.

Aapo kuuli ulkoa helakan naurun ja tunsi nenässään uudiselon tuoreen tuoksun. Katkerasti kiroten ryntäsi hän ovea vastaan, mutta se ei liikahtanutkaan. Kumah-tihan vain kuin tynnyrin pohja ja ponnisti miehen takaisin. »Ei siitä pääse — se on meidän vanhan eloaitan ovi — ei se säry, kun sen isä vainaja kerran on raudoittanut — mutta päästä minun pitää, pitää vaikka perkele valaisi rautapadan pääni päälle — minä menen katosta kuin ukkonen, minä sären seinät — missä minun puukkonit? — sehän jäi sinne puun kylkeen — mutta pääsen minä silti — pääsen minä silti!» — Ja hän kiipesi hinkalon laidalle ja tavoitti kattoa. Mutta katto olikin siksi korkealla, että hän sinne kättä ojentaessaan menetti tasapainonsa ja horjahti, horjahti ensin toisaanne päin, mutta kampesi sitten ruumiil-laan niin, että horjahti vielä pahemmin toisaanne päin ja putosi pitkäkseen jauhohinkaloon.

Tähän loppui nyt tuo Sipolan Aapon kosissa-käynti, josta hän oli viimeistä hyvää itselleen toivonut. Kun Tuomas ukko huomisaamuna verkalleen aamiaisen syötyä lähti isäntätalostaan kotiaan katsomaan, niin hämmästyipä hän kovin, kun kuuli eloaitastaan rykimistä, vaikka ovi oli kiinni ja avain suulta poissa. Kummia arvellen nouti hän pihanpääkamarin naulasta avaimen ja meni aittaansa. Mutta kovinpa hänen silmänsä repesivät, kun näki siellä isäntänsä, jonka kaikki olivat luulleet kirkkoon menneen, aivan silmäripsiä myöten jauhoisena nojautuen hinkaloa vasten ja tuijottaen eteensä maahan. Eikä hän näyttänyt näkevän eikä kuulevan, että kukaan oli aittaan tullutkaan. Tuijotti vain ja rykäisi silloin tällöin kuivan yskän. Ja sitten hän lähti ulos aitasta kotiinsa päin astumaan eikä

totellut, vaikka Tuomas kielsi häntä tupakalle jäämään. Pois hän vain urkeni mökistä ja otti mennessään puukkonsa petäjän kylestä. Siinä muisti hän, että kun olisi sitä ensimmäistä varoitusta totellut, joka hänelle sillä paikalla oli annettu, ja kiertänyt kotiinsa, niin ei olisi tätäkään tapahtunut. Mutta sitten hän myöskin muisti, että olihan hän monta kertaa kironnutkin, pari kertaa varmaankin, ja sitä syntiä ei hän ennen vielä milloinkaan ollut tehnyt.

Sen törmän alla, missä hän oli hevosten tieltä raviin hypännyt, yhtyi häneen Sipolan pikkukarja. Ne siinä ensin suurin silmin katselivat valkeaa, jauhoista miestä, mutta kun tunsivat hänet isännäkseen, alkoivat kävellä lekerrellä jälestä ja hänen nuttunsa liepeistä maittavaa suurusta nuoleksia. Eikä Aapo heitä pois häsinytkään, eikö lie huomannut, vai muutenko lie ajatellut, että »nuoleksikoot, siitpäähän saavat». Aina kotiveräjille seurasivat häntä vasikat ja surullisesti siihen ynisemään jäivät, kun Aapo sulkupuiden välitse pihaan pistihe. Siitä astui hän pirttiin, riisui nuttunsa naulaan ja meni sitten lähteelle peseytymään. Sen tehtyään pukihe hän puhtaihin ja veisasi ja luki sitten koko päivän, aivan niinkuin ennenkin.

Siitä päivästä pitäen tuli Aapo entistään yhä jurommaksi ja vähäpuheisemmaksi ja samalla jumalisemmaksikin.

Yhtenä ainoana päivänä oli hänet kuitenkin nähty erittäin iloisena ja hupaisena. Se päivä oli silloin, kun Annu ja Kalle häitään pitivät. Annua oli isänsä ankarasti torunut, ja Annun oli täytynyt pyytää Aapolta anteeksi. Aapo oli siitä »sydämen nöyryydestä» niin hyvästynyt, että oli vietättänyt nuorelle pariskunnalle häät Sipolan isossa pirtissä ja vihkimätilaisuudessa oli hän itse toimittanut lukkarin ammattia. Olipa sitten huomentuoppia juotaessa kymmeniä pöytään heittänyt ja sitä mukaa makeita mais-

tellut, ja siitäkö lie niin puheliaksi tullut, että oli kertonut alusta loppuun koko kosimaretkensä ja puhunut kaikesta, mitä hänelle sillä tiellä oli tapahtunut, niinkuin hiiristä, hevosista ja muista seikoista. (Sieltä kautta ne olen minäkin kuullut ja tähän paperille pannut.) Sitä hän vain kaikista enimmäen kuului ihmetelleen, että mikähän se mahtoi olla se mies, joka häntä oli ampua aikonut, mutta että hän kuitenkin oli pelastunut, »kun ei Jumala ollut antanut ruudin syttyä, vaikka pyssy oli jo ihan kohti ojennettuna ollut ja jo säkenetkin piistä sähköyneet».

1881.

KELLO.

Martti kulki Esplanaadissa ja ajatteli kelloaan... ei muuta mitään kuin kelloaan. Grönqvistin monikertaista kivirakennusta katseli... silmä juoksi pitkin heijastavia ikkunoita ja rusottavaa kattoa ja komeita koristuksia... sitä hän katseli, mutta ajatteli kelloaan.

Martti kulki siivosti Esplanaadissakin, sillä hän oli aina ollut siivo poika, vähäpuheinen ja miettiväinen. Hän oli oppipoika, kuuliainen mestarilleen ja hyvämaineinen.

Enimmäkseen katseli Martti eteensä... kenkänsä kärkiä... ja liivejensä, joiden päällä välkähteli vaskiset kellon vitjat.

Martti oli maalta tullut, puolen vuotta opissa ollut... suutarin opissa.

Alusta alkaen oli hän tarkka ollut, ei tuhlanut penniäkään, mutta nyt vasta niitä oli sen verran varoja kertynyt, että niillä oli kellon saanut. Eilen illalla, kun viikkopalkka maksettiin, oli määräsomma täyteen tullut...

Ja eilen illalla, heti verstaasta päästyä, oli kello käyty kellosepältä ostamassa. Katsottuna oli se jo siellä ollut monta viikkoa ennen... viidestä kolmatta markasta luvassa, ilman vitjoja. Silinterikello se oli, neljällä kivellä

käypä . . . joka oli yhtä hyvä, kuin jos olisi ollut kahdeksalla. Semmoisen oli sanonut itsellään olevan kelloseppäkin . . . eikä sitä tavallinen mies sen parempaa tarvitsekaan . . .

Eikä se viittäkolmatta sitten maksanutkaan. Neljäänkolmatta markkaan ja viiteenkymmeneen penniin oli kelloseppä tosioston tullessa helpottanut ja antanut vielä vitjat yhteen hintaan.

Hyvinpä ne nyt välkkyivätkin samettiliivien päällä.

Samettiliivit oli näet Martilla, juutalaiselta ostetut, ja saketti, edestä aukinainen . . . jotta liivit näkyivät ja liivien päältä vaskiset kellonvitjat.

Martti astuskeli Esplanaadia pitkin . . . katseli eteensä . . . sitten kenkäinsä kärkiä ja aina ohimennen vaskisia vitjoja, jotka kiilsivät kuin kullalle.

Esplanaadissa käveli paljon ihmisiä, ja Kappelin edustalla, jossa musiikki soitti, oli niitä tungokseen asti. Mutta ei Martti halunnut tungoksessa kävellä. Marttia miellytti paremmin kävellä väljemässä väessä. Siellä on mukavampi kävellä semmoisen miehen, jolla on kello . . . on kello ja välkkyvät kellon vitjat. Eihän niitä tungoksessa kukaan näe . . . ei itsekään, vielä vähemmän muut.

Martista näytti välistä, että muutamat hänen kellonvitjoihinsa sivumennen katsahivat. Ja niillä ei ollut kelloa niillä, jotka niin katsahivat . . . mahtoivat ajatella, että kunpa heilläkin olisi. Paljoa enemmän niitä näytti olevan kuin niitä, joilla ei ollut kelloa, kuin niitä, joilla oli . . . Niillä ei varmaankaan kelloa ollut, joilla oli takki kiinni . . . olisivat kai ne sen auki pitäneet, jos olisi ollut kello.

Martti ei oikein tahtonut osata, missä kätensä pitäisi . . . koetti pitää selän takana ristissä. Olisi ollut mukavampi pitää nutun taskussa molemmat, mutta Martin saketissa oli-

vat taskut takana. Ei se ollut mukavaa . . . eikä kupeella-
kaan suoraan riippumassa . . . remppasivat niin pahasti
silloin edestakaisin. Parasta oli pitää niitä kellonvitjoissa,
toisen vuoron toista . . .

Siitä oli sitten sievä katsoa kelloaan. Ja sitten Martti
katsoikin kelloaan . . . Onko yhdessä tornikellon kanssa?
— Yhdessäpä on . . . minuutilleen. — Paljonko se on-
kaan? — Viittä vailla puoli kuusi.

Martti pani kellon takaisin taskuun ja tunsi koko
vasemmalla puolen ruumistaan, että siellä se on kello . . .
vasemmassa liivintaskussa. Tuntui se vähän oudolta . . .
tuntui liivivaatteen läpi ihoon asti, mutta hyvältä se kui-
tenkin tuntui. —

Ennen kellotonna ollessaan oli Martti aina väistynyt
kaikkien tieltä, kun katua tai Esplanaadia kulki . . . var-
sinkin niiden tieltä, joilla oli kello. Hän melkein oli kun-
nioittanut niitä, joilla oli ja hänellä ei!

Ainahan on Martti ollut ujonlainen ja aina nöyrä . . .
ja epävarma olennossaan, sen hän itsekin huomasi. Mutta
ehkä se vain on siksi niin ollut, ettei hänellä ollut kelloa
ennen. Nyt on hänellä kello . . . Ei hän tahdo olla
liian rohkea nytkään eikä ylpeä millään lailla . . . mutta
hän tuntuu itse mielestään kuitenkin entistään varmem-
malta. Eikä hän nyt ainakaan j o k a miehen tieltä aio
ruveta väistymään. On kai sitä tilaa toisellakin väistyä yhtä
paljon . . . tarvitseeko hänen väistyä enemmän kuin toisen-
kaan, joka katua kulkee? Hän päätti, että ei suinkaan . . .

Niin hän päätti, sillä ei kai Esplanaadi ole enemmän
toisen kuin toisenkaan. Ja henkirahanhan hänkin maksaa . . .

Taitavat kaikki luulla, kun hänet näkevät, että
hänen sitä mukaa aina vain pitää väistyä ja muiden ei
ollenkaan. Mutta siinä ne erehtyvät, jotka niin luulevat . . .

Joka kerran sattuu mistä kulkemaan... totta kai se siitä kulkeekin, kulkekoon toinen toisesta kohti...

Ja kyllä Martti nyt kulkikin, mistä tahtoi... Mutta hän tuli kuitenkin aina väistyneeksi... ja hän vakuutti itselleen, että sen verran vain, mikä on ihan välttämättömän tarpeellista. Jos ei ollenkaan väistyisi, niin ei tulisi kenenkään kulusta mitään. Eikä hän nyt enää väisty enemmän kellollisten tieltä kuin kellottomainkaan... minkä väistyy, väistyy kenen tieltä tahansa... ilman vain vaikka huvikseen... Ja tarvitseeko sitä aina suoraan kulkea? Paljoo hauskempi on välistä mutkitellenkin kävellä milloin mitäkin puolta...

Olisi Martin mieli kuitenkin välistä tehnyt puulautua noiden kaartilaisien keskitse, työntäytyä heidän välitsensä eikä antaa tietä, kun siinä niin ylpeästi rivittäin kulkevat. Mutta ei Martti sitä kuitenkaan tehnyt... olisivat saattaneet survaista jotenkin ja vitjat saattaneet jotenkuten tarttua nappiin kiinni ja katketa, tai kello lentää maahan ja särkyä...

Ehyt kai se vielä on?

Ehyt on... ja nakuttaa myöskin... eikä niillä, noilla kaartilaisilla, kuitenkaan ole monellakaan kelloa. Tyhjää ne siinä kävelevät keskitietä ja ylpeilevät tyttöjensä kanssa... Ei Martti ole tytöistä milloinkaan... eikä hän niistä nytkään, vaikka on kello lakkarissa. Hullu se on, joka rahansa tyttöihin tärvää... säästää ennen ja ostaa jonkun kalun, esimerkiksi kellon...

Ei se mitään kuitenkaan, jos itseensä vähän menettäisi... vaikka joisi vaikka lasillisen limunaattia... kymmenen pennin edestä... ja vaikka kahdenkymmenenkin pennin edestä... eihän se paljon olisi...

Sentähden meni Martti juomaan lasillisen limunaatia. Juo häntä kerran kel'onsa kunniaksi!

Martti joi siitä vesipuodista, jonka ovenpielet olivat peililasista; niissä näkyi koko mies ja miehen vitjat...

Martti valutteli vähissä erin alas limunaatia ja katseli juomalasia pitkin ovenpieleihin. Sitten Martti maksoi, antoi markan ja sai yhdeksänkymmentä penniä takaisin. Muut juomamiehet näkyivät maksavan mikä viidestäkymmenestä, mikä viidestäkolmatta pennistä... markasta ei kukaan. Ei mahtanut olla... eikä niillä näkynyt monella olevan kelloakaan.

Ei Martti tahdo olla millään lailla ylpeä. Ja erehtyisi se, joka luulisi, että hän muka sentähden olisi ylpeäksi tullut, että on tullut kellon ostaneeksi. Hullu tyhjästä ylpeilee... Ei... Mutta taisivat muut oppipojat ja kisällit hänestä sitä eilen kuitenkin luulla. Siltä hänestä näytti, kun hän sitä nyt ajatteli, vaikka ei hän sitä eilen niin... Eihän hän ollut muuta kuin leikkillä vain kysynyt, paljonko heidän kellonsa oli...

Ja siitä ne olivat alkaneet pilkata ja kysellä koko eilisen iltaa ja tämän aamua.

»Paljonko kellosi on, Martti?... Sano nyt meillekin, paljonko on kellosi?»

Taisi käydä kateeksi niiden, kun ei itsellään ollut... olisivat kai ne saaneet, jos olisivat tahtoneet... saahan niitä kelloja vaikka kuka kellosepän puodista...

Tuolla niitä nyt tuleekin!

Martti meni heitä vastaan ja rupesi seisahtumaan heidän kohdallansa.

»Paljonko on kellosi, Martti?» kysyivät ne taas ja mennä reuhkasivat nauraen ohitse...

Niinpähän on!... kateeksipahan käy! Mutta käy-

köön, mitäpä Martti siitä... oma syynsä hän se on... olisivat säästäneet!... Ja pakkoko oli panna ansionsa olueen menemään? saavat nyt olla ilman kelloa!... Kun elää siististi ja säästää, niin äkkiähän sen kellon saa, ja siinä ei menekään raha hukkaan...

Eipä Martti ollut pitkään aikaan muistanut katsoa kelloaan... Paljonko nyt olikaan jo aika kulunut?...

»Pois, poika, tieltä!»

Ka, mitä se tuo kaartilainen, mokoma?... luuleekohan se olevansa mikä herra ja saavansa survia?... Olisikohan ollut maksajata, jos olisi kello maahan pudonnut?...

Ja Martti katseli vihaisesti kaartilaisen jälkeen. Mutta kaartilainen vain meni, ja helmet heilui.

»Siinähan sinä olet... ja minä kun olen etsinyt!»

Se oli oppipoika sekin, Antti, saman suutarin luona opissa kuin Marttikin ja yht'aikaa maalta tullut.

He olivat hyviä ystäviä. Olivat yhdessä ruvenneet kumpainenkin kellorahaa säästämään, vaikka Martti oli ennen saanut summan täyteen. Antilta puuttui vielä paljon... hän ei tahtonut saada millään lailla kertymään ja hän kunnioitti Marttia, joka sai... Martti piti vuorostaan Antista, sillä tämä oli toisenlainen kuin ne muut. Ja kun Martti oli kellon ostanut, piti hän Antista vieläkin enemmän... sillä nyt Antti häntä melkein ihmetellen katseli, kun katseli hänen kelloaan...

Yhdessä olivat käyneet kellon ostamassa. Martti oli tahtonut Antin matkaansa, mutta muille he eivät olleet sanoneet mitään.

Ei Antti ollut tahtonut Martin kelloa paljon kädesään käyttää, vaikka Martti oli kehoitellen hokenut, että saat tätä lakkariisikin koetella... koettele vain!...

»Jos minä sen pudotan?» oli Antti sanonut.

Etkä pudota, minä pidän peräimestä kiinni...

Sitten vasta oli Antti uskaltanut, käännellyt, ihmetellen katsellut ja viimein pitkään huokaisten takaisin antanut... ja Martin mielestä ei koko maailmassa ollut parempaa poikaa kuin Antti.

Muut oppipojat ja kisällit sitä vastoin... ne olivat Antin suhteen kuin hurttia. Heti kellon nähtyään olivat sen väkisin käsistä vieneet, töytänneet kaikki sen ympärille yhteen kehään, ettei Martti saanut itse sitä nähdäkään, ja aukaisseet kuoren... vaikka olisihan niiden pitänyt se tietää, ettei kello kestä verstaan pölyä... Mutta siitäkös ne huoli... vaikka herkeäisi käymästä, kun oli toisen kello.

»Onko kellosi paljon?» kysyi Antti.

»Istutaanhan tähän ensin ja katsotaan sitten...»

Martti ja Antti istuutuivat tyhjälle penkille, ja Martti katsoi kelloaan...

Viittä vailla kuuden oli kello...

Vitjat riippuivat samettiliivien päällä, ja Martti katseli niitä. Antti katseli myöskin syrjästä silmäillen... Sitten kohotti hän kätensä ja otti sivelläkseen Martin vitjoja. Martti tarjosi hänelle käteen koko kellonkin...

»Koetappas, saatko auki...?»

»Vaan jos tämä särkyy...?»

»Eikä säry...»

»Enhän tuota saa auki...»

»Ethän sinä osaa... anna, kun minä näytän... näin... paina vain peukalosi päällä tätä nappia... koetappas nyt!...»

»Ka, jo kimposi auki!... Mitä siinä sanoo tuossa sisässä?»

»4 rupis 17,534... se on niin mones kello maailmassa... niin monella miehellä on samanlainen kello kuin minulla... osta sinäkin tällöinen...»

»Eihän minulla ole rahaa —»

»Tekisikö sinun hyvin mielesi? ... taitaisi tehdä —»

»Ei tuo niin hyvinkään...» — Vaikka näkihän Martti, että tekihän sen niin mieli, että suupielissä revähteli.

Martti antoi Antin vielä katsella kelloa kauan aikaa, piti sitä hänen edessään ja antoi hänen sitä omasta kädestäänkin katsella, eikä pelännyt ollenkaan, että Antti sen särkisi tai pudottaisi. Ja Antti näytti siinä hänen mielestään paljoa vähäpätöisemmältä kuin ennen. Ja mikä siinä lie ollut, että hän myös itse mielestään oli Antin suhteen suurempi kuin ennen. Ei hän ennen ollut sitä niin huomannut... välistä vain, kun olivat lukeneet säästöjään ja Martilla oli monta markkaa enemmän.

»Joko pannaan kello taskuun?»

Martti pani kellon taskuunsa. Mutta häntä rupesi heti kohta säälistämään, että ehkä Antti vielä olisi tahtonut katsoa... ja näytti sitä vielä uudelleen Antille... Ei sillä raukalla ole kelloa, ja tuossa se istuu niin täpästä penkin laidalla... nenän pää hienona kuin veitsen kärki... ja sivelee toisen kellon kuorta ja vitjoja...

Jos Martti olisi ollut rikas mies, olisi hän saattanut antaa tämän kellon Antille ja itse ostaa ankkurin... niin häntä säälisti Antti...

»Kelpaisiko sinulle silinterikello?»

»Kelpaisi toki... vaikka minkälainen, kunhan olisi vain kello...»

»Minä meinaan ostaa ankkurin... tässä joskus...»

»Minnekkäs sinä sitten tämän...?»

»En tiedä, vaikka möisin jollekulle...»

»Myö minulle...»

»En minä nyt vielä osta uutta... vasta sitten, kun pääsen kisälliksi... Enkö minä jo nyt näytä vähän kisälliltä... kun on kellokin...?» — Sen oli Martti leikillä sanovinaan.

»Kyllä näytät...»

»Mutta sinä olet vielä aivan oppipojan näköinen...»

»Kun ei ole kelloa...»

»Sentähdenköhän se on...?» — Etkö tahtoisi, Antti, limunaatia?... minä itse jo join...»

Martille tuli tuossa yht'äkkiä semmoinen hyvän tahdon puuskaus... hänestä tuntui ihan, kuin olisi hän ollut Antille velkaa yhden lasin limunaatia... sillä raukalla kun ei ole kelloakaan ja milloin saaneekaan... Mutta heti kohta katui hän sitä tarjoustaan... menee rahaa ihan omasta edestään... vaikka eihän tuo paljon olisi... kymmenen penniä... Pitäähän sitä siksi toki toisen tähden... jolla ei edes ole kelloa...

Ja Martti joi itsekin ja kilisti lasia Antin kanssa.

»Sano nyt, Antti, minulle, että olkoon onnea uudelle kellollesi», sanoi Martti, — leikillä olevinaan...

»No olkoon... olkoon...»

Molemmat he naurahtivat, ja Martti tuli yhä paremmalle tuulelle. Ei hän ollut koskaan rinnassaan tuntenut semmoista paisuvaa tunnetta kuin nyt.

»Tuolta ne nyt taas tulee... ei olla näkevinämme... Ei, ei käännytä syrjään... luulevat, että me heitä väistytään... kuletaan suoraan ja katsotaan suoraan eteenpäin... ollaan mekin ylpeitä puolestamme...»

Sitä ei Antti nyt ymmärtänyt, miksi niin pitäisi olla, mutta hän koetti kuitenkin niin olla. »Katsooko ne jälkeensä, katsoppas!» sanoi Martti Antille, kun olivat päässeet ohitse.

»Eihän nuo katso... menevät vain.»

Ja se vähän harmitti Marttia.

Se kaartilainen, joka äsken oli Marttia survannut, tuli vastaan muuan tyttö käsipuolessa. Ne kulkivat keskitietä ja Martti kulki myöskin. Antti väistyi syrjään, mutta Martti ei väistynyt... tiukotti tahallaan kulkuaan ja survasi olkapäällään tyttöä, niin että tämän piti seisahtua.

»Hyi!» sanoi tyttö, ja kaartilainen kirosi. Mutta Martti vain nauraa hihitteli Antille, eikä ollut tietävinäänkään.

Minkä tähden se nyt noin? kummasteli Antti eikä ymmärtänyt nyt ollenkaan Marttia.

Mutta Martti tunsu tunteen yhä paisuvan...

»Eikö mennä juomaan pullo olutta?»

Marttiko ehdottaa olutta juomaan?... Eikä Antti nyt enää vähääkään ymmärtänyt Marttia, joka ei milloinkaan ennen... ja joka aina oli siitä Anttia moittinut, että tämän teki välistä mieli muiden kanssa pistäytyä kapakkaan...

»Mitä katsot... eikö lähdetä...? Istutaan tähän!» — He olivat tulleet Kappelin edustalle.

»Eihän me tähän...»

»Minkä tähden ei?...»

»Herrain penkkiin...»

»Kun raha maksetaan, niin ollaan me yhtä suuria herroja kuin muutkin...»

»Täällä on kalliimpaa...»

»Minnekäs me sitten?»

»Mennään olutpuotiin...»

Olisi Martin tehnyt mieli istuutua tuohon mukavalle puusohvalle pyöreän pöydän ääreen... selkäkenoon... jalka toisen päälle nostettuna ja käsi kellon vitjoissa... niinkuin tuo herra tuossa toisella sohvalla, jolla ei kui-

tenkaan ole edes niinkään kiiltäviä vitjoja kuin Martilla . . . tummat teräksiset mitkä lie . . . ja eikö lie sitä mukaa kellokin . . . ?

»Eikähän sieltä kuule soittoakaan», väitti Martti . . .

Mutta suostui hän kuitenkin tulemaan olutpuotiin, joka oli kauppatorin laidassa ja jonne Antti osasi viedä—

»Näin minä kelloani vain heittelen . . . ja otan ilmasta kiinni! . . . sinä et uskaltaisi milloinkaan . . . ! — Noin! . . . hih!»

»Elä . . . elä! . . . se putoo . . . ja särkyö . . .»

»Ja nyt se pannaan suuhun . . . ja nielaistaan vaikka mahaan . . . ja lähtään taas juomaan olutta päälle . . .!»

»Martti! ei se ole hyvä kellolle . . . ota nyt se pois suustasi ja pane lakkariisi . . .»

»Se on minun kelloni . . . enkö minä ole sitä omalla rahallani maksanut?»

»Olet . . . olet . . .»

»Enkö minä maksanut sinunkin oluttasi . . . enkö maksanut . . . ?»

»Maksoit, maksoit . . . vaikka kyllä minä olisin osastani itsekin . . .»

»Niin . . . mutta minäpähän maksoin . . . eihän sinulla ole, millä maksaa . . . Paljonko on kellosi, poika?»

»Eihän minulla ole kelloa . . . ennenkuin ostan . . .»

»Ostat? millä sinä sen ostat?»

»Omalla rahallani . . . sitten kun säästän . . .»

»Sinä et saa ikänäsi niin paljon rahaa säästetyksi . . .»

»Mistä sinä sen tiedät?»

»Kas, kas, kun on äkäinen . . . mistä sinä olet äkäinen? Minähän sinun oluesikin maksoin . . .»

»Itsehän sinä veit kellon ostajaisia juomaan . . .»

»Olisit sinä saattanut sen toisen pullon . . .»

»Sinähän sen kutsuit . . .»

»Olisit sinä kutsunut . . . joitpahan kuitenkin . . . kun minä jo kutsuin ensimmäisen . . . sinä olet itara mies . . . et milloinkaan saa kellorahaa . . . minulla on kello, mutta sinä et saa milloinkaan . . . ja sinä olet itara mies . . .»

»Mene sitten . . . en minä lähde sinun matkaasi . . . sinä olet humalassa ja haukut . . . minä lähden kotiin . . .»

»Mene vain . . . joudat mennä . . . kelloa sinä et saa milloinkaan, mutta minulla on kello . . . Suus kiinni! — sinä olet semmoinen kaitanenä . . . huippunenä . . . kuin veitsenkärki . . . hieno . . .»

Se oli suurin loukkaus, minkä Antille saattoi sanoa, se, että hänellä oli hieno nenä kuin veitsenkärki. Muulla millään eivät kisällit ja oppipojat häntä saaneet suuttumaan, mutta niin kohta kuin häntä huippunenäksi sanoivat, suuttui hän ja suuttui silmittömäksi . . . huusi, viskeli lestejä ympäri verstaan, kaatoi tuolit ja pöydät ja kiroili. Ja kun joku vanhempi häntä silloin kädestä hillitsi, tavoitteli hän sitä purrakseen, kun ei muuta tainnut.

Mutta nyt pillahdi hän itkemään ja lähti käymään pois . . .

Martti yksin oli ollut hänelle hyvä, kun muut olivat pahoja. Hän yksin oli ollut häntä haukkumatta hänen huipusta nenästään ja puolustanut häntä muita vastaan. Ja nyt hänkin haukkui . . . samalla lailla kuin muut . . . ja ihan ilman syyttä . . . Se kävi Anttiin niin pahasti, että häneltä pääsi itku. Ja hänestä tuntui, ettei heistä enää milloinkaan oikeita ystäviä tule ja ettei ole yhtään oikeata ihmistä maailmassa, kun Marttikin on semmoinen. Se häntä itketti vielä enemmän . . . Ei hän mitään pahaa olisi tahtonut Martille suoda, mutta ei hän sille mitään tainnut,

kun tuli ajatus mieleen, että kyllä Martti vielä kellonsa pudottaa ja sen kivikatuun rikkoo . . .

Mutta Martti kulki kivistä rantatoria pitkin Esplanadiin päin ja horjahteli välistä kulkiessaan . . .

Semmoinen Antti . . . huipponokka . . . mokoma . . . Taisi mennä päähän olut . . . ei, eikä ole mennyt . . . mitäs tyhjää se sen vertainen . . . aikamiehen . . . yks, kaks, kolme . . . paljonko se löi? . . . seitsemän . . . yhdessä on kellot . . . Olen sitä minäkin yhtä suuri herra kuin . . . Siellä on tuolla musiikkia . . .

Ja Martti lähti juoksujalassa Kappelin edustalle.

»Onko sinulla, mies, kelloa? . . .»

»Minullako? Ei! . . . onko sinulla?»

»Minulla on kello, vaikka en ole muuta kuin oppipoika . . . mikäs sinä olet?»

»Ei ole sinulla kelloa . . . valehtelet . . .»

»Etkö sinä näe, että vitjat välkkää . . . liivien päällä.»

— Martti pullisti mahaansa ja rintaansa — . . . »minulla on samettiliivit . . . ja kello . . . ja vitjat . . .»

»Vitjat lie, mutta ei kelloa . . .»

»Eikö ole? . . . katsoppas, eikö ole . . . Ähäh! eikö ole? . . .»

»Näkyvä olevan . . . hyvä, kun on . . .»

»Elä mene . . . katso kuoren sisään, jos et usko, että tämä on silinteri . . .»

»Pudotahan . . .»

Mutta siitä Martti säpsähti niin, että pisti vikkelästi kellon taskuunsa . . .

Oliko hän todellakin ollut pudottaa kellonsa? . . . Eihän hän taida ollakaan oikein . . . mitenkä se on? . . . pää? . . . Minnekä se Antti meni? . . . Jos hyvinkin olisi kello pudonnut? . . . Ei, ei . . . taskussahan se on . . . ja

käykö se? ... käy se vielä ... pannaan pois, pidetään kiinni, ettei putoa ...

Mutta silloin rupesi taas musiikki soimaan, ja väkeä kokoontui yhteen kohti soittolavan ympärille kuuntelemaan. Martti jäi väkijoukon keskeen. Hänkin rupesi kuuntelemaan... ja päällään ja jalallaan innostui hän tahtia polkemaan ja vähitellen koko ruumiillaan... niin ettei muistanut kelloaankaan, ei ollenkaan, että sitä oli hänellä ollutkaan olemassa.

Mutta vähän ajan perästä unohti hän taas soitonkin ja tahdin lyönnin... niinkuin ei sitä milloinkaan olisi ollut olemassa. Hän huomasi, että oli joku vähän edempänä lavan juuressa, joka ei muuta kuin häntä katseli... Mitä se hänestä katselee? ... mitähän se katselee ja hymyilee? ... ja iskee silmää, niinkuin tutulleen... eikä herkeä katselemasta, vaikka Martti on katselevinaan muuannekin... Sitten se sipattaa jotain jonkun toisen korvaan, mutta ei kuitenkaan silmiään käännä... ja ne molemmat katselevat häntä ja hymyilevät... mutta sitten taas ei kuin se toinen, jolla on hansikkaat ja punainen hame... ja kalvosimet... ja kaulus... ja hyvin punaiset posket... ja silmät... ne ei muuta kuin katselevat...

Ja Martista tuntui, niinkuin olisi häntä jotenkuten kohotettu ylös maasta ja yht'aikaa vedetty ja työnnetty, niin että piti koettaa vaikka miten tahansa sinne päin päästä... Mutta väkeä oli edessä, niin ettei päässyt...

Martti koetti sitten tunkeutua väkijoukon keskitse, mutta tuli vain yhä enemmän taapäin työnnettyksi... Hän kadotti vähäksi aikaa sen silmistään, joka häntä katseli, mutta silloin hän kohosi varpailleen ja koetti nähdä ylitse...

Ja hän näkikin sen ja näki, että sekin oli noussut

varpailleen katsomaan... ja katsoi yhä vielä. Hänessä vavahti, niinkuin ei milloinkaan ennen ollut vavahtanut. Mutta ei hän sitä joutanut ajattelemaan, vaan työntäytyi kaikkiin voimin eteenpäin ja tahtoi päästä...

Mutta silloin taukosi soitto yht'äkkiä ja hajotessaan vei väki Marttiakin vähän matkaa mukanaan...

Silloin muisti hän yht'äkkiä kellonsa...

Se välähti kuin salama hänen mieleensä...

Hän haparoi vitjojaan...

Vitjat riippuivat irrallaan koukussa...

Hän kiidätti kätensä vasempaan liivintaskuunsa...

Se oli tyhjä... ja toinen tasku oli myöskin tyhjä...

Ei, ei hän sitä vielä uskonut... Mutta sen hän tunsii, että epätoivon parahdus jo kohosi sydäimestä... ja kurkua myöten... ja tinki pääsemään ulos...

Kello oli poissa... poissa se oli... ei ollut povi-taskussa... eikä housun... eikä liivienkään...

Ja silloin se pääsikin ulos, mikä oli pyrkinyt...

»Varastettu! ... varastettu! ... minun kelloni! ... rosvo! ...»

Ja hän tarttui ensimmäiseen nutun helmaan, jonka tapasi käsillään... ja sitten toiseen... ja kolmanteen ja viimein poliisiin, joka tuli häntä asettamaan, ja huusi häntäkin rosvoksi... ja huutonsa välissä itki.

Mutta poliisi otti hänet niskasta kiinni ja vei syrjään joukon keskestä.

»Ottakaa kiinni... varas!... ottakaa kiinni!» huusi Martti, mutta poliisi käski hänen mennä kotiinsa ja tulla huomenna poliisikamariin. —

Martti lähti kotiinsa ja mennessään itki hän koko matkan ja höpisi itsekseen...

Ja koko sen viikon höpisi hän työtä tehdessään, niin että muut luulivat hänen tulevan hulluksi...

... Eikä hän moneen pyhään mennyt Esplanaadiin kävelemään. Mutta kun viimeinkin meni, kulki hän aivan laittaa myöten ja väistyi kaikkien tieltä... ei juonut limu-naatia, eikä mennyt koskaan sinne asti, missä musiikki soitti...

Tyhmän näköisenä kulki hän eikä näyttänyt mieltävän mitään... Mutta yhtä hän kuitenkin mielti ja mielti sitä joka askeleella... sitä, mitenkä paljon tarvittaisiin aikaa vielä, ennenkuin olisi kertynyt rahaa uuteen kelloon...

1884.

LEMPENI LOPPU.

Niinpä kävi lemmelleni,
Ihanille innoilleni,
Tulisille tuntehille
Kuin on suopakuplaselle,
Jonka olkipillin päästä
Ilmaan laittaa lapsukainen.
Keveänä keijukaisna,
Kaunihina, kirjavana
Loisteli se lentäissänsä,
Värit viiet välkytellen,
Kuvat kymmenet kuvaten
Itseni minun iloksi,
Ajan vietoks' armahaksi;
Vaan juur' ollen ihaninna,
Kuvastellen kaunihinna,
Jopa haljeten hajosi,
Palasiksi pullistihe,
Vesi pirskahti väkevä,
Satoi siitä kaste karvas
Poloisen mun poskilleni,
Rakastavan rintasille.
Siihen sammui lemmen liekki,
Tuli tuntehen tukehtui.

HOVIN HERRA.

Astuu ruokalevoltansa
Hovin herra huoneestaan,
Pitkä piippu hampaissansa,
Vasen käsi puuskassaan.

Suur' on herra hovilainen,
Rikkain puolen Savonmaan,
Pitkin maita käypi maine
Uhkeasta talostaan.

Pulskaa talo, laajat pellot,
Aluskunta avara,
Sadan lehmän soipi kellot
Tarhateillä illalla.

Siks'pä hymy huulillansa
Viiksen alta vilahtaa,
Kun hän leikkuupellollansa
Joukkoaan käy katsomaan.

Kuhilaita tuhatmäärin
 Sängen päälle kohoaa,
 Kirjavana joukko häärii
 Työssä siinä uutteraan.

Tuota herra astuissansa
 Ihastellen imehtii,
 Tyytyväisyys savun kanssa
 Rinnastansa lainehtii:

»Onhan tuossa tavarata,
 Onhan aluks' ensinkin —
 Lähtee siitä hopeata,
 Lähtee vähän varsinkin.

»Ensi-yönä panee halla
 Viljät viiden pitäjän,
 Elon hint' on korkealla
 Kuluess' ens' kevähän.»

Ja hän hymyy hyvillänsä,
 Tyven rauha rinnassaan,
 Hyväilepi viiksiänsä,
 Työväkensä luoksi saa.

Niinkuin kukko karjassansa,
 Kotkottaa ja kaartelee,
 Niin hän johtaa joukkoansa,
 Komentaa ja katselee.

Sirpit keikkuu sukkelasti,
 Seljät taipuu, oikiaa,
 Herran mielest' hitahasti
 Kumminkin työ sujuaa.

»Sarka puolillaan on vasta,
 Hallan tuopi ensi yö. —
 Lakata ei leikkaamasta,
 Ennenkuin on kaikki työ.» —

Olki taittuu nopeasti,
 Yhä sänki suurenee —
 Pohjoistuuli koleasti
 Hallaa ilmaan huokailee. —

Levotonni mieli sillä
 Syön-alassa asustaa,
 Jonka viljaa tuuli vielä
 Näillä ajoin heiluttaa.

Herran työssä leikkaa tuossa
 Aapo, mökin ainoa,
 Rukihinsa viel' on suossa
 Koskematta kokonaan.

Kalvakkana, päänsä hiessä
 Päivätöitään maksaa hän,
 Toisen ru'is sirpin tiessä,
 Oma ru'is mielessään.

Usein miehen silmä siirtyy
 Pilvettömään pohjoiseen,
 Usein kuuma kyynel kiertyy
 Karkeoilte kasvoilleen.

Äkkiä hän työstä lakkaa,
 Kesken jättää lyhtehen,
 Kuhilaasen sirpin nakkaa,
 Astuu herran etehen.

»Eikö laskis' ehkä herra
 Mua täksi illaks' pois —
 Viel' ehk' ehtisi sen verran,
 Että siemeniksi ois.

»Lapsi pien' on vaimollani,
 Isä vanha sairastaa,
 Halla tuolla takanani
 Nälkää talveks ennustaa.

»Ei se huomiseksi heitä,
 Mitä tänään ottaa saa —
 Kaikk' on kohta koossa teillä,
 Mull' ei vielä ollenkaan.»

Herra katsoo kulmistansa
 Pitkin pitkää piippuaan,
 Kotkottaapi vihoissansa
 Seisovalle huolissaan:

»Mitä kärtät joutavata —
 Tuskin hallaa tuleekaan —
 Ja jos tulee, panemata
 Ei jää pelto minunkaan.»

Aapo ryhtyy lyhteesensä,
 Tuuli kuivaa kyyneleen,
 Herra imee piippuansa,
 Asteleepi edelleen.

Olki taittuu nopeasti,
 Yhä sänki suurenee,
 Pohjoistuuli koleasti
 Hallaa ilmaan huokailee.

1882.

TYTÖN KIRKOSSA KÄYNTI.

Legenda.

Kirkkoon mua käskettiin,
Oma miel' ol' marjamaille;
Näin emo sanoi minulle,
Kallis kantaja puheli:

»Kuules, tyttö kultaseni,
Äitis ilo ainokainen,
Mene aittahan mäelle,
Ota orrelta omasi,
Pane päällesi parahat,
Valkoisimpasi valitse,
Katso kaunehin pukusi —
Kuule, kuinka kellot soivat,
Heläjävät Herran luota!
Sua kutsuvi kumunsa,
Äänet taivon toivottavat
Käyväks' kerran kirkkohonkin,
Kerran tänäkin kesänä,
Eikä mennä marjamaille,
Vaaran taaksi vaapukkahan,
Mäen taaksi mansikkahan,
Joka sunnuntai salolle».

Niinhän käski äiti armas,
 Vaka vanhempi varoitti,
 Kirkkohon mun äiti käski,
 Oma miel' ol' marjamaille. —
 Menin aittahan mäelle,
 Otin orrelta omani,
 Panin päälleni parahat,
 Valkoisimpani valitsin,
 Katsoin kauneimman pukuni;
 Vaan en kirkkoon käynytänä,
 Kohen soittoa samonnut;
 Otin tuohisen tuvasta,
 Kopsan uunilta kopaisin,
 Kupehelle kopsan kätkin,
 Päälle vyölinän vetäisin.

Äiti vastahan tulevi
 Lapsen kanssa kynnyksellä,
 Osasi sanan ovesa,
 Virkki mulle mennessänsä:

»Mitä piilossa pitelet,
 Liinan alla liikuttelet?
 Virsikirjako kupehella,
 Herran sana suojassasi?»

Äiti hellästi hymyili,
 Nyökki päätä piiallensa. —
 Minä pistiime pihalle,

Kaaroin kartanon perälle,
 Hiivin hiljaa aitan taaksi
 Seinävieriä varoen,
 Siitä painuin pientarelle
 Taaksi runsahan rukihin,
 Kuulostelin kuulevata,
 Ojo-kauloin katsojata —
 Ei mua kukana kuullut,
 Eikä äitini äkännyt;
 Tuuinta tuvasta kuului,
 Hyrähtely hellän äidin.

Päivä paistoi, taivas hohti,
 Kukka tuoksui, nurmi nuokkui,
 Ruis suhkaen sihisi
 Ilman hengen heiluttaissa,
 Huokuessa hellän tuulen —
 Koillisista kirkko kuulti,
 Kellot kuuluen kumisi,
 Etelässä ahot auken',
 Salot siinteli siniset,
 Lehot lehväiset levisi.

Kirkkoon kutsui kellon kieli,
 Oma miel' ol' marjamaille.

Lemu lenteli lehosta,
 Hyvä haju heinikosta,
 Minä lemua lensin kohti,
 Kiisin kohti kukkuloita,

Vasten armaita ahoja;
 Huivi aukes' hyppiessä,
 Letti lentäissä levisi,
 Karis' rimsut rinnoiltani,
 Helyt helmoilta sirosi,
 Korut päältäni putosi —
 Tuntui kuin ois ken ajanut,
 Joku juossut jälkiäni,
 Pelko kiiätti pakohon,
 Vapistus takoa työnsi.

Ennätin aholle nousta,
 Kerkesin kummulle kohota —
 Kaukaa kuuluvi hyminä,
 Vieri virsi tuulen tietä,
 Herran huoneesta humisi —
 Tuolloin tuntui tunnessani,
 Ääni äitini varoitti:

»Elä mene marjamaille,
 Joka sunnuntai salolle,
 Käyhän kerran kirkkohonkin,
 Kerran tänäkin kesänä —»

Käki kukkui toisahalla,
 Takanani lintu lauloi,
 Lehon liepeestä helisi:

»Katso tänne, kulta tytti,
 Tule tänne, armas impi,
 Täällä, tääll' on marjamaita,

Metsä täynnä mansikoita,
Vaapukoita vaaran rinne!»

Minä kurja kuulin tuota,
Koito taakseni katahin —
Poika seisoi puun nojassa,
Mies sorea, muoto kaunis;
Puhui poika puun nojasta,
Hymyhuulin haastatteli:

»Terve, tyttini korea,
Terve sä, ihana impi,
Minne matkas, kunne kulkus,
Kauaksiko käyntis nopsa?»

Minä en vastata osannut,
Hä'ässäni sanoiksi saa'a,
Puna poistui poskiltani,
Syän sykkyrään vetihe,
Kieli kangistui kokohon,
Puhe katkes' kielen alle.

»Miksikä minua pelkää,
Miksi säikähit kovasti?»

»Enhän mä sinua tunne —
Mikä lienet mies metsästä,
Joku rosvo, ryöveäjä —»

»Enhän ookaan mies metsästä,
Enkä rosvo, ryöveäjä,

Hovin oon suuren herraspoika,
 Tuttu suuresta talosta,
 Lähin marjan maistantahan,
 Tulin mansikan hakuhun».

»Eihän teill' oo tuohistana,
 Marja-astiaa mukana?»

»Ei oo mulla, mutt' on sulla,
 Yhtehen me yhtykäämme,
 Yhen tuohen tienohille,
 Yhen astian alalle!»

En mä esteä ilennyt,
 Enkä kielteä kehannut —
 Suorin sotkut suortuvani,
 Panin hapsen palmikolle,
 Huivin solmuhun sitaisin,
 Kaulan alle kiinnittelin,
 Hamehen hyvästi laitoin,
 Puhistin pyhäpukuni —
 Kiiltosilmin herra katsoi,
 Hymykatsehin saneli:

»Ootpa kaunis, impi kaino,
 Sinisilmäinen sokea,
 Suus on mansikka makea,
 Poskes puolukka punainen —
 Eläkä pelkeä enämmin,
 Vieno turhasta vapise».

Aloin astella ahoa,
 Metsän viertä vieretellä;
 Herra kulki kupehella,
 Sivulla siputti sorja —
 Minä en katsoa rohennut,
 Ylös luo'a luomiani,
 Huivin otsalle hivutin,
 Ve'in liinan leuan päälle,
 Päätä palmikon pureksin,
 Lettinauhoja nutustin,
 Katselin ahon kiviä,
 Tietä pitkin tuijottelin;
 Keksin marjan mättähältä,
 Maasta mansikan havahin,
 Oisin marjan maistanunna,
 Punaposken poimiellut —
 Herra ei ottaa antanunna,
 Poika poimia luvannut,
 Houkutteli loitommalle,
 Ahon viertä alemmaksi,
 Siell' ois suurempi marikko,
 Siellä mansikat makeimmat!
 Otti mun käestä kiinni,
 Rantehesta riuhallutti,
 Enkä voinut vastustella,
 Enkä huutoa hupakko —
 Voi, jos oisin vastustellut,
 Voi, jos huutanut hupakko! —
 Kiiruusti kuletti herra,
 Ahneesti ahoa riensi,

Toi mun tuoksu-tuomikkohon,
 Lemulehtoon lennähytti —
 Riutumus mun rinnan täytti,
 Sy'än-alani ahas tunne,
 Kun ei päiveä näkynyt
 Eikä tuulta tuntunutta
 Läpi lehväisen lepikon,
 Puhki tumman tuomimetsän. —
 Heitti mun herra heinikkohon,
 Alas painoi pensahasen,
 Pimis' päivä, mustui metsä,
 Suli sieluni sumuhun — —

Vihels' viiasta orihin,
 Lepikosta liinaharjan,
 Pois katosi puien taaksi,
 Ajoi kohta kuuluvista,
 Maa jytisi mennessänsä,
 Tanner allani tutisi —
 Heitti minut herjatuksi,
 Pilatuksi piika raukan,
 Viattoman voitetuksi,
 Ikipäivin itkettäväks'.

Nousin jällehen jaloille,
 Suorin siitä seisoalle,
 Tuska tykki tunnossani,
 Ahistus povessa painoi,
 Peikolta petäjä näytti,
 Aavehelta armas koivu —
 Enkä itkeä osannut,

Kyynelin kovasta päästä,
Huolistani huojennaita. —

Astelin ylös aholle,
Kohottausin kunnahalle,
Tyhjä tuohinen käessä,
Ontto muisto mielessäni;
Raukeat jalat minulla,
Rinta vielä raukeampi.
Ennätin aholle nousta,
Kerkesin kummulle kohota,
Katsahin kohen kotia,
Vasten huonetta hupaista,
Sijallaan se siinä seisoi,
Pellon keskestä punoitti —
En ois luullut seisovaksi,
Enkä pystyssä pysyväks'.

Siirtyi silmäni ulomma,
Sattui kirkon salvoksihin —
Korkeena se kohos' siellä,
Ylös ilmoihin yleni,
Kirkkahasti ristit kiilsi,
Pyhäisesti pallot paistoi,
Kello kolmesti kumahti,
Mahtavasti vaski vonkui
Pyhäpäivän päättäjäisiks',
Suuren sunnuntain loppuksi. —

Minä lähin liikkeelle,
Kaarroin tuosta kirkkotielle,

Kansa kirkosta kohisi,
 Väki tulvi temppelistä,
 Hevot juoksi, joukko huusi,
 Kärryt ryskyen rytisi;
 Toivoin kuolla kärryn alle,
 Kavioihin kaatuvani —
 Ei ollut sitä imeistä,
 Ohillista armeljasta,
 Jok' ois allensa ajanut,
 Kavioihin kuolettanut.
 Kotia mä kurja kuljin,
 Onneton omille teille.

Äiti istuvi ovesa,
 Kantajani kynnyksellä,
 Rakas lapsi rinnoillansa,
 Poika pienoinen povella —
 Sanoi mua muistaneensa,
 Saarn'-aikana aatelleensa —
 Kyseli papin puheita,
 Sanasia saarnamiehen —
 Mitäs tiesin mä poloinen,
 Kuta kurja kertoella
 Papin pyhistä puheista,
 Saarnan suurista sanoista,
 Jonk' oli rippini rikosta,
 Synnintyötä saarna-aika.

1884.

KIEVARIN PIHALLA.

Kestikievaritalon pihalle paahtoi päivä niin polttavasti, että auringonpuoleisissa nurkissa ja seinänraoissa ihan kuumuudesta ritisi. Pihakivetkin polttivat jalkaan kuin kivet uunin arinassa, ja hipristellen niitä myöten täytyi Vahdinkin astua, kun se unisena leukojaan levitellen veteli itseään toisesta varjopaikasta toiseen, aina vain viileämpää leposijaa hakien; joskus se kujaankin poikkesi, että ehkei siellä nyt niin hiottaisi, mutta siat ne on jo sinne ennättäneet, eikä Vahti tahdo sikain kanssa saman katoksen alla asua.

Ja sitten ei edes tuulekaan, ei senkään vertaa, että pöly ajavan tiessä jällelle jäisi, vaan kohooa se vain kohtisuorana karryihin ja joka paikkaan tunkee, tietä kulkevan suuhun ja sieraimiin. Mutta sehän se onkin karpäsille mieleen, se tuulematon ilma, niille suuremmille erittäinkin, jotka aina päivänpuoleisilla seinillä paahtautuvat ja tuimalla surinalla silloin tällöin toistensa niskaan lennähtävät — kun on näin tulisen kuuma, niin silloin ne elämästään nauttivat, mutta sateisella säällä on niillä ikävä olla, ja alakuloisina ne silloin mikä missäkin jöröttävät.

— Surr! — niin ne panevat. — Surr-rurr-rurr!

— Nöh-nöh — nönönöh! — sanovat siat kujassa toisilleen, ja se merkitsee, että kylläpä nyt on vähän liian vari.

Mutta Vahti ei sano mitään, vaikka kärpäset kovin hänen korviensa ahdistelevat, lentävät niihin suurissa parvissa ja ihan verille purevat. Välistä se kuitenkin suuttuu, kun ei puistelemisesta mitään apua lähde ja kärpäset vain käyvät yhä äkäisemmiksi — silloin se kapsahtaa etujaloilleen, sivaltaa kypälällään ne heittiöt korvistaan irti ja suuhunsa niitä tavoittaa; mutta kärpäset ovat näppärätä väkeä, jotka päänsä katsovat, ja tyhjänä loksahtavat Vahdin leuat toisiansa vasten.

Eikä sitten kaukaan aikaan mitään tapahdu, ei näy eikä paljon kuulukaan. Hollimieskin on tuohon tuvan varjoon nurmelle nukahtanut, ja siinä hän mahallaan vieläkin makaa, vaikka päivä jo aikoja sitten on varjonsa toiseen paikkaan kiertänyt ja nyt sen tuuheata tukkaa kauheasti kuumentaa; tuolla maantiellä jossain kyllä ratasten ritinätä kuuluu, mutta sitäkään ei sitten taas kotville kuulu, kun hevonen kaiketi on kuumasta hidas eikä jaksa pikemmin kiiruhtaa, vaikka herra kyytimiestä käskee — jos se nimittäin kyydillä ajava lie, joka siellä on tulemassa. Pääs-kykin tuolla toisen talon päällä leijaa — mutta missähän on talonväki kaikki, koska ei ketään näy? — Arvatenkin ne ovat niityllä, uutterina luokoja kouhottelemassa, sillä eihän kukaan tiedä, milloinka tuonne taivaalle pilven kasvattaa ja sateen sieltä alas maahan paiskaa.

Ei ne kaikki kuitenkaan luo'olla liene — isäntä, kesti-kievari, kotonansa köllöttää, ja sehän ei ole tavallisesti hyvä merkki, ettei isäntä työväen mukana kule, vaan jää kotiin. Mutta saattaahan taas olla niinkin, että toista

ahneus niitylle ajaa, toisen se sieltä káskee kotona olla — ja niin se on nytkin. Isántä on asian semmoiseksi nähnyt, että »kun häntä kuitenkin jonkun talonmiehen pitää kotosalla olla — jos näet herroja kulkisi ja ne jolloinkin jotain tarvitsemaan sattuisivat — niin on häntä silloin itse, ja käyköön aikamiespoika työväen mukana — tottahan se siellä omalla työlläänkin jotakin toimittaa, kun itse en kuitenkaan muuta jaksaisi kuin ladon kynnyksellä istua ja sinukata janoon särpiä —»

Sillä lailla se isántä ajattelee, heitäkse selälleen tuvan lattialle, kuivavien heinien päälle, sitoo sormensa mahan yli solmuun ja siinä sitten tyynenä köllöttää. Hän on ja ajattelee sitä, mitä áskenkin ajatteli, mutta sitten ei pitkään aikaan ajattele mitään — on vain. Johtuu sitten taas mieleen jotain muutakin, mutta se on semmoista, jota jos pitemmältä ajattelisi, sen tähden ehkä pitäisi ylöskin nousta, ja se olisi kovin vaikeata, kun on iso maha tiellä. Ja siksi ei sitä isántä tahdokaan ajatella, vaan koettaa miettiä jotain muuta. Mutta kun yhä vain sittenkin aatos sinnepäin kiertää, että »on sitä talossa kylmää puteliolutta, vasta vieraiden varalle ostettua», niin vaikea on taas olla nousemattakin. —

Ja siitäpä se nouseekin, ritisevien heinien päälle seisalleen kämppi ja lähtee kellariin, kun tietää, että siellä kaksi koria olutta päällekkäin lepää, ja »jos noista nyt muutamana putelin kuumaansa juopikin, niin ei siitä talon siltä köyhtyä tarvitse».

— Siinä se tuokin rotjottaa — tekisipä mieleni vähän kengän käreillä paikkojansa koettaa, murajaa hän, kun näkee hollimiehen pihamaalla mahallaan makaavan, mutta ei hän sitä kuitenkaan koeta, menee vain ja mutisee vielä mennessään: — ei sitä missään nuo ihmiset niin paljon

laiskuuteen perehdy kuin näin kievaripaikoissa — erit-
täinkin nuo hollimiehet ne täällä siihen oppii — ei ne
muuta kuin päiväkaudet loikoo ja lojuu.

Isäntä meni kellariinsa, joka oli tehty pihanpääkamarin
alle vastapäätä tupaa ja jonka ovi oli punamaalilla maalattu.
Sinne hän vajosi — kellarin mustaan kurkkuun ja viipyi
siellä kappaleen. — Sill'aikaa hollimies syystä, kuka sen
tiesi mistä, kääntyi mahaltaan selälleen, Vahti muutti
makuusijaa, pudisti korvistaan karpäset, jotka yhä äkäi-
semmin häntä, uneliasta miestä, ahdistelivat, kujan asuk-
kaat myöskin sieltä yksikantaan sanottavansa sanoivat —
mutta sitten ei enää tapahtunut mitään, niin kauan kuin
isäntä kellarissa viipyi.

Eikä sittenkään mitään tapahtunut, kun isäntä tuli
kellarista pois, puteli kummassakin kainalossa, ja pihan-
pääkamariinsa pujahti . . .

— Huhhuh! — kylläpä se oli kylmää — mutta hyvän
se teki, puheli isäntä, kun pihan yli taas tupaan palasi. —
Ei se tuo yksi olutputeli paljon janoisen juodessa tunnu,
mutta hyvän se teki, hyvän teki — — niin, kiuvota sinäkin
nyt siinä kuin kissa pahan sään edellä turpa taivasta kohti
(hän tarkoitti hollimiestä) — mielelläsi mahtaisit sinäkin
olutta maistaa, mutta juo vain sinukkata, kyllä se sinukka-
kin hollirengille välttää. — Kylläpä nyt päivä heloittaa, —
kyllä nyt — soh! — (tämä oli sanottu karpäselle, joka oli
sieramesta suoraan sisään lentää) luoko hyvästi kuivaa —
pitäisihän sitä niityllekin —

Sen sijaan laskeutui isäntä kuitenkin äskeiselle sijal-
leen pirtin lattialle, kahisevien heinien päälle — tällä ker-
taa mahalleen.

— Puhhuh! — kyllä nyt on vari, mutta hätäköpä
tässä, hätäköpä tässä — ei hätää mitään eikä puutetta

mitään. — Etuisaa se on tämä kestikievarin pito (isäntä kääntyy kylelleen ja nojautuu kyynärpänsä varaan, sillä niin ollen on helpompi tämmöisistä totisista asioista puhella kuin mahallaan ollen) — etuisampaa kuin mikä muu talonpojan syrjäammatti tahansa. — Kyllä siihen moni talo pyrkikin, mutta ei ne muut päässeet — — se meidän vallesmanni on hyvä mies, ja kuvernööri määrää, mitä se esittää — se oli kiittänyt minua ja sanonut, että siinä se oikea kievarin isäntä onkin — mutta kyllä se onkin välistä voiteessa, kun meiltä virkamatkoilla käydessään lähtee. — On ne kulkevaiset aina hollimiesten mukana terveisiä laittaneet, että huonot on hevoset, ja äkäisimmät ovat panneet päiväkirjaankin, mutta vallesmanni on hyvä mies, kun kulkiesaan saa talvella kylmänsä ryypyn ryypätä ja kesällä kuumaansa —. Yksi puteli päivässä näin kuumalla omaan suuhunkin, ei se taloa hävitä — eikä kaksikaan putelia, kun muuten tarkasti elää — —

Tätä tietä ne isännän ajatukset hiljalleen kävelevät, välistä noin seisahtuen, välistä matkaansa jatkaen, ja niin ne joutuvat sinne, mistä ensiksi lähtivätkin, että nimittäin kuuma on, ja sitten siihen, että hyvä on olla, eikä puutetta mitään ja viimeksi siihenkin, ettei yksi puteli olutta pahaa tee, eikä tee pahaa kaksikaan . . .

Ja taas isäntä nousee, vähän vaikeammin kuin äsken, menee ovesta ulos, pihan yli, ja siitä pihanpääkamarin ovesta sisään. Mutta hänen pihan yli mennessään muuan pääskyveitikka hänen päänsä päällitse hipaisee.

— Jo viep'! se huutaa ja lentää tallin ylisille — Jo viep'! — ja silloin se jo lentää takaisin.

Vaan sill'aikaa, kun isäntä viipyy kamarissa, ei taaskaan mitäkään tapahdu, ei sitäkään, jota silloin, kun hän

siellä äsken oli — se pääsky veitikkakin tuolla kaukana kylän päällä jo suikkelehtaa, toisia näkee ja toisia narraa.

Mutta kun isäntä taas kamaristaan tulee ja pihan yli kulkuansa suuntaa, silloin hänen korviinsa käypi tuolla kaukana ritisevään kärrynpyöräin ääni...

— Kyytiköhän siellä ajanee — saattaapa olla kyyti-kin — kaukana se vielä on, missä lie tuolla järven toisella puolen metsän takana. —

Kyyti se onkin, joka siellä hiljalleen ajaa, ja kuka sen tietää, mitä sen tulosta vielä tapahtuu, vaikka isäntä ei sitä ajattelekaan, että sen tulosta saattaisi mitään tapahtua. — Eikä hän nyt enää sitä muistakaan, että kuuli sieltä kärrynpyöräin ritinän — hän painakse makuusijoilleen, pöyhöttää päänaluisen, laskee kätensä päänsä alle ja puhelee itseksensä:

— Ei se tule maksamaan, jos korittain ostaa, kuin enintään viisikolmatta penniä puteli, ja se ei ole paljon päivässä — maksaahan se sinukkakin sen — ja jos kaksikin kuumimpana päivänä juo, niin ei sitten sadepäivänä juo yhtään — maksaahan se sinukkakin sen, jos kaikki lukuun ottaa, lehmän ruuat ja hoidon ja piikain palkat ja kaikki. — Ja mikäpä sitten, jos olisikin vähän kalliimpaa — olutkauppa kuitenkin itsensä kannattaa eikä moni kyydillä ajava sitä kysymättä talosta lähde. — Viisikymmentä penniä putelilta, johan siitä kannattaa itsekin juoda. — Kunpa nyt taas kyytejä kulkisi — joutaisinhan minä tässä herroja rahteerailemaan — mikähän lienee se ajava, jonka kärryt siellä ritisi — mutta kovemminhan se kyyti ajaisi. — Oikein hyvä olisi, jos kyytejä tulisi, ei olisi pakko hevosta antaa, ja tottapahan odottaessaan jotain ikäviinsä joisivat — ja ehkä isännällekkin tarjoisivat — tarjoo ne muutamat isännällekkin. — Se Kuopion posti on toistakymmentä

markkaa vielä velkaa — milloinhan maksanee? — Kyl-
läpä nyt raukaisee... taitaa olla ukkonen ilmassa...
kovinpa se nyt haukotuttaa... Onpa ne tuonne orsille
heiniä ahtaneet — vaan sielläpä he... hyvästi... kui-
vavat...

Ja siihen isäntä sitten nukkuu eikä edes untakaan
näe — ei minkäänlaista. Hän nukkuu koko mies sieluineen,
ruumiineen ja hengittää raskaasti. Ja jok'ikinen ajatuksen
kipinäkin sammuu.

Mutta sill'aikaa, kun hän painuu yhä sikeämpään
uneen, kun pää ja kädet yhä rennommiksi heinien päälle
vaipuvat ja makea vetonen suusta valuu, silloin tuolla
ulkona alkavat Vahdin korvat nousta... Hän on nyt
viimeinkin pirtin portaiden kupeella, kaksinkertaisessa
varjossa siellä, itselleen mieluisen leposijan löytänyt, pai-
nanut päänsä kypäliensä varaan ja silmänsä raukeasti
ummistanut...

Ja silloin tuolta naapurin törmästä alkaa kuulua
semmoinen rätinä, että se on liian paljon, jotta sen Vahti
saattaisi tyynellä mielellä suvaita tapahtuvaksi...

Sieltä ajaa kyyti semmoisella huimalla vauhdilla, kuin
kyyti tavallisesti alamäessä ajaa ja viimeisellä virstalla.
Pyöräin rätinä kiviseen maantiehen, se se aina muulloinkin
Vahdin korviin pahasti käypi, mutta jos siihen vielä ruos-
kan läiskettä kuuluu ja hollimiehen huutoa, niin kauheasti
hänen sydämensä siitä julmistuu. Ensin se murahtaa ma-
kuullaan, sitten se hyppää ylös — ja ylös hyppää nukkuva
hollimieskin, sillä hänen korvansa juuressa rämähtää koira
niin rähäjävään haukuntaan, että kuuronkin korvat saat-
taisivat siitä lumpeuksiin mennä.

Kovin on hollimies töperryksissä eikä tahdo maail-
masta selville päästä, sillä aamiaisista asti on hän nukkunut

sikeästi ja päivän painamana. Polvilleen hän nyt ensiksi hypähtää, katselee haraten ympärilleen, mutta kaikki hän näkee kuin kallellaan. Hänestä tuntuu, kuin aurinko joka puolelta häntä suoraan silmiin paistaisi, mutta kun hänen kuitenkin saa selkensä taa, niin maailmakin jo sitä mukaa alkaa käydyä selvemmäksi. Hän jo tuntee ruumiissaan, että hän on talon pihalla huoneiden välissä ja sitten jo näkeekin, mikä talo se on, jonka pihalla hän on, ja viimein hän keksii kievaripylväänkin, joka tuolla aitan vieressä valkeapäisenä seisoo. Mutta sieltä aitan takaa näkyy vielä muutakin, vilkahtelee vähän väliä tuota Vahdin valkeata hännänpäättä ja kuuluu samaa melakkata, joka niin armottomasti nukkuvan korvaa särki. Vahti se sillä lailla vieraita vastaanottaa, eteenpäin hyökkää ja taapäin peräytyy, haukkuu koko sydämensä kyllyydestä, koska häntä, parhaallaan juuri rauhaan päässyttä, tuolla tavalla turhanpäiten häiritään.

Mutta koska se ei sen pahempaa ollutkaan, niin aikoo hollimies haukotellakin, ennenkuin ihan kokonaan seisolleen nousee. Vaan silloinpa aitan takana jyrähtää, niin että pihamaakin jyrähtää, Vahdin haukuntakin vähäksi aikaa häviää kärryjen rätinään, ja pihaan pelmahtaa kyyti, laukalla laskien ja tomusta tupruten.

— Pois eestä, joka elää tahtoo! — se on iloisen kyyti-pojan tervehdys uniselle hollimiehelle, joka parahiksi ennättää hevosen jaloista syrjään hypätä. — Oletko sinä sydänmaalainen vai mikä, kun et tiedä kyydin tieltä paeta — elä siinä leukojasi levittele, vaan toimita hevosta! — Eikö hevosia saa vai mitä?

— Missä lie isäntä — en minä tiedä, saaneeko — ja hollimies nyt haukottelee äskeisenkin edestä ja ruopii korvallistaan, ruopii ensin yhtä, sitten toista . . .

— Olkaa hyvä ja etsikää isäntä ja käskekää hänen toimittaa hevonen — meillä olisi kiire, — sanovat herrat, joita on kaksi, toinen vanterra ja vahvan näköinen, toinen hennompi, ja sillä on matkalaukku kaulassaan ja silmälasit päässä.

— Kuuletko sinä, herroilla on kiire — jouduttakaa te hevonen yhtä pian valjaisiin, kuin minä omani riisun. — Vikkelä poika onkin jo päästänyt valjaista kovasti tuhutavan hevossensa.

Hollimiehellä ei itse asiassa ole mitään herrain kiirettä vastaankaan, mutta sanoohan kuitenkin totuttuun tapaansa, että »kylläpähän tässä ennätetään, jahka joudutaan», ja menee pirttiin.

— Kyyti tuli, sanoo hän ja kopaisee isäntää jalkaan, mutta isäntä ei liukahdakaan. — Kyyti tuli — kuulkaa isäntä — tahtovat hevosta. — Ei se nouse.

— Ei se nouse, sanoo hän pihalla olevillekin ja ruopii korvallistaan.

— Survaise kylkeen — tottapahan nousee.

— En minä — survaise itse.

Kyytipoika on urhoollisempi, vaikka on pienempi...

— Ylös isäntä — hoi! — Ja hän lyödä sätkäyttää ohjasperrillään ihan isännän korvan juureen, niin että heiniä hänen silmilleen tuprahtaa, mutta isäntä ei herää vielä.

— Ylös isäntä — hoi! — mutta nyt se jo herää, sillä poikahylky on romahuttanut tupakkihakkurin kumoon aivan hänen päänsä pohjissa.

— Ku — ku —? mi —mitä meteliä —? — Typ — hyi! — mistä niitä heiniä — on suuhun —!

— Hevosta herroille ja parittain! — Poika tietää jo ennestään, että jos tässä talossa ei kahta hevosta heti aluksi tahdo, niin ei lopuksi saa yhtään.

— So — so — soh! — vähemmällä pitää olla —! — Mikä sinä olet, joka semmoista meteliä pidät — on tässä ennenkin vähemmällä ennätetty. — Isäntä onkin jo noussut istumaan.

— Kyyti on kartanolla — herrat odottavat — hevosta aisoihin! — tuleeko vai ei?

— Kyllä täältä tulee, jos et sinä kinttujasi korjaa — ja isäntä julmistuu yht'äkkiä niin, että hyppää ylös ja kaappaa halon sopelta . . . Mutta poika veitikka ei muuta tahtonutkaan, kunhan sai isännän jaloilleen . . . Hän jo tuolla kartanolla sitä nauraa, että »heräähän se herrakin, kun suuta syyhyttää».

Se hennempi niistä herroista, jolla on matkalaukku kaulassaan, se on sillä välin jo käynyt huoneessa ja kirjoittanut päiväkirjaan, että ylioppilaat ne ja ne ovat matkalla Helsingistä sinne ja sinne. Ylioppilaille ollaan joka paikassa kohteliaampia kuin muille, ja ne ne hevosiakin saavat paremmin kuin mitkään muut matkamiehet. Vaan isäntä ei heitä tunne ylioppilaksi — heidän valkeat lakkinsa ovat kapsäkissä — hän luulee, että »mitä lienevät koululaisia eli muita seminaristeja».

Hän tulee tuvastaan niin tyytymättömänä kuin suinkin saattaa tulla laiskan luontoinen mies, joka on kesken uniensa herätetty.

— Saammeko me hevosta? kysyvät vastatulleet kohteliaasti.

— Ei ole hevosta, vastaa isäntä äreästi ja haukotellen. — Täysi määrä kyytejä on jo mennyt tänä päivänä — kello kahdeltatoista saatte vaikka viisi?

— Ovatko kaikki hevosenne kyydissä?

— Kaikki ne on kyydissä. — Isäntä nähtävästi valeh-

telee, sillä hän sanoo sanottavansa kiiruemmin kuin tavallisesti ja aikoo mennä.

— Eikö ole yhtään hevosta kotona? kysyy kyytipoika hevosensa kaulan ylitse päätään kurkottaen. — Mikäs rouske se tuolta tallista kuuluu? — Ihan minusta kuuluu kuin ori —

— Suus' kiinni, poika — sinä ainainen räveltäjä — se on minun asiani eikä kenenkään muun, mitä minun tallissani — eikä oritta ole annettu ennenkään —

— Eikö vallesmannillekaan —?

Kyytipoika sanoo sen silmää viekkaasti iskien, mutta isäntä ei ole kuulevinaankaan.

— En anna, kun ei ole pakko antaa.

— No, koskei tämän talon hevoset jaksaa, niin jaksaa minun . . . minä vien nämä herrat vielä yhden välin — ei se ole ensi kerta, kun tämän talon hevoset seisoessaan uupuvat enemmän kuin meidän juostessaan. — Ja poika pyöräyttää hevosensa kärryjen eteen.

— Kovin se on uupuneen näköinen tuo hevosparka — se on se hennompi herra, joka sen sanoo. — Vaan mikä se on tämä toinen mies tässä — jos te olette hollimies, niin ettekö lähtisi meitä kyytiin?

— Hollimieshän minä olen.

— Se on sekin jo osastaan vasta postia vienyt — eikä sen ole pakko toista kertaa lähteä, ehätti isäntä jo sanomaan.

— Vastako postia vienyt? — No, sitten se hyvin saattaa nämäkin viedä — meidän postintuoja palasi täältä jo ilta-yöstä eikä se tuo mitenkään ole saattanut sitä vast'ikään täältä viedä, kun jo on päivä puolisissa — vaan se posti taitaakin tässä aina viroitella —

Kyytipoijan pistos tuntui, sillä vaikka isäntä ei ole

häntä kuulevinaan, niin hänen muotonsa kuitenkin käypi kovin happameksi, ja hän huomaa, että on paras olla pitemmältä kiistelemättä. — Kuka takaa tuon kyytipojan, jos se vielä valehtelee, että posti täällä juomassa viiptyy.

— En minä kiellä — vie vain, mutta ei sinun ole pakko.

— Eihän se pakostakaan lie —

— Ehkä te nyt sitten kuitenkin lähdette meitä kyytiin? —

— Mene pois, niin ei tarvitse minun hevostani kiusata!

— Enpä häntä nyt oikein — on nyt niin helteisenlainen ilma.

— Ja nuo herrat ei näy hevosta säästävän — pojankin lama ihan vaahdossa kuohuu. — Se on isäntä, joka ei malta olla sekaantumatta. — Katsoppas tänne harjan alle —

— Kunhan ei omanne ennen lamoja olisi — koska ette niitä uskalla näyttääkään —

— Lähdettekö vai ette? sanoo se vanterampi herra hollimiehelle ja näyttää jo alkavan kiivastua.

Mutta heidän kyytipoikansa vetää hollimiehen syrjään ja sanoo hänelle jotakin korvaan. Ja se, mitä hän siinä sanoo, se on semmoista, jota kyytipoika, joka on saanut hyvät juomar rahat, sanoo toiselle, silloin kun hän sillekin samaa toivoo, ja kun tahtoo herroilleen edeskinpäin hyvän kyydin toimittaa.

— No, jospa tuota sitten lähden — johan se ruuna on appeenkin syönyt. — Vaan minulla on vähän huononlaiset kärret eikä niissä ole vieterejäkään.

— Eiköhän isäntä lainaisi kiessejään — nämä on yhtä hyviä herroja kuin vallesmannikin. — Se on se kyytipoika,

joka vieläkin tahtoo herrojaan auttaa, mutta isäntä ei ole taas häntä kuulevinaankaan.

— Kyllä näissä on pahanlainen istua, puhuu hennempi herra, jolla on matkalaukku kaulassa ja silmälasit päässä, katsellessaan hollimiehen karryjä — eikö teillä ole parempia?

— Eihän niitä minulla ole, vaan eiköpähän isäntä lainaisi omiaan!

— Mitä?

— Me kysymme, ettekö tahdo meille lainata parempia ajopelejä, sanoo vantterampi herroista.

— Mikäs näillä on hätänä — on ne suuremmatkin herrat tämmöisiin tyytyneet — eikä meiltä ole ennenkään kiesejä annettu —

— Eikö vallesmannillekaan?

— ... ja joka tahtoo paremmilla ajaa, pitäköön omat kiessinsä — ei sitä neljästä pennistä peninkulmalta kannata panna kiesejään kulumaan.

— Me kyllä maksamme enemmänkin, kun vain annatte meille mukavimmat ajopelit — olemme matkustaneet pitkän matkan ja tärисseet kovin —

— Niinpä täriskää vieläkin — minä en anna kiesejäni. Kyllä ne on herrat ennenkin luvanneet lisämaksuja, mutta sitten ovat tuskin senkään maksaneet, mikä on asetuksissa määrätty.

Mutta nyt kuohahti isomman herran luonto, sillä hän oli varmaankin pohjalainen, jonka mieli tämmöisissä tiloissa pian läikähtää. Hän astui kiivaasti isännän eteen, laski raskaasti kätensä hänen olkapäälleen ja katsoi häntä lujasti silmiin.

— Syytättekö minua siitä, etten ole teille aina kulkiesani maksanut, mitä asetuksissa on määrätty?

— Enhän minä teitä — —

— Entä tätä minun toveriani, onko hän teille koskaan mitään velaksi jäänyt?

— Elkkää, hyvä herra — enhän minä teitä toki — enkä ketään — heittäkää irti — —

— Niinpä elkkää tulko sitten semmoisia meille puhumaan, jos tahdotte korvianne säästää — ja jotenkin sääliittä pudisti hän isäntä parkaa olkapäästä ja survaisi hänet luotaan . . .

— Savolaisia lurjuksia! mutisi kovin kiivastunut nuori mies toverilleen ja kääntyi sitten isännän puoleen, joka jo oli laittautunut peremmälle pihaa:

— Teidän ajopelejänne emme tällä kertaa tahdo, mutta vielä te meistä kuulette — lurjus! — ja se sana tuntui kimpoavan aivan hänen sydämensä peräseinästä.

— On niitä tuommoisia herroja ennenkin nähty, rehenteli jo isäntä vastaan ja loittoni vieläkin, sillä hän tunsu rohkeutensa sitä mukaa kasvavan, kuta kauemmaksi tuli.

— Mitä? sanoi kiivas herra ja otti askeleen sinnepäin, mutta sitten hän kuitenkin kääntyi hollimiehen puoleen, joka toi tallista hevosensa:

— Valjasta vain omien kärryjesi eteen, mies!

— Eikö isäntä annakaan kiessejään? kysyi tämä.

— Me emme niitä tahdo, vastasi herra vihaisesti ja alkoi nostella kapineitaan hollimiehen kärryihin.

Sillä välin hiipi isäntä heidän selkensä taitse pihanpääkamariin . . . Hän alkoi näet arvella, että tokkohan ne koulupoikia ovatkaan eli muita seminaristeja, ja tahtoi katsoa, mitenkä olivat päiväkirjaan kirjoittaneet. Kun näki, että ne olivatkin »ylioppilaita Helsingistä», niin katui jo

käytöstään, sillä »ne ylioppilaat, aina ne hyvästi maksaa». — Hän kiirehti ulos, mutta herrat nousivat jo rattaille.

— Tuota — ne onkin nämä herrat ylioppilaita — minä luulin teitä vain koulupojiksi tai enintään semmoisiksi seminaristeiksi —

— Miksi te meitä luulitte? kysyi vanterampi herra häntä tuimasti tarkastellen.

— Niin, minä ajattelin, että te ette olekaan mitään oikeita herroja, ja sentähden minä tässä vähän, mutta — elähän aja, hollimies — pannaan ylioppilaille kiessit eteen — isäntä oli ottanut lakin päästään.

— Hävetkää toki! — Se oli ainoa kiitos, jonka isäntä sai hyväsydämyydestään.

— Anna mennä! sanoivat herrat sitten uudelle kyytimiehelleen. Mennessään viskasi toinen heistä — se, joka oli isäntää olkapäästä puristanut — heidän äskeiselle kyytipojalleen vielä juomarahaa.

— Tuoss' on sinulle vielä, poika, markka omiin tarpeihisi — teidän kestikievarissa ollaan kohteliaita kaikille matkustajille.

— Suur' kiitos — ja onnea matkalle! — Mutta antakaa tuolle isäntä parallellekin edes kipurahoiksi muutama penni!

— Ne hän saa kantaa jälestäpäin — perästä kuuluu, sanoi torventekijä!

Hollimiehen ruoska läiskähti, ja kärkyt herroineen katosivat aitan nurkan taakse tomupilveen, Vahdin seuraamina.

— Kyllä teidät nyt, isäntä, hukka perii, puhui kievarin pihalle jäänyt kyytipoika. Hän oli valjastanut jälleen hevosesensa ja istui nyt rattailaan rauhallisesti ohjasperiään

selvitellen. — Mitenkä te sillä lailla semmoisia herroja kohtelitte?

— Olipa nuo tuommoiset herrat missä tahansa — eihän ne näkyneet olevan sen suurempia herroja kuin ylioppilaita —

— Eipä ne sitten oikeaa arvoaan päiväkirjaan panneetkaan —

— Tiedätkö sinä sitten, mitä ne oli?

— Minkätähden minä en tiedä — vaikka kyllä ne höyliä miehiä siltä oli, vaikka ovat ylhäisiä — koko matkan kyselivät kaikenlaisia tämän puolen asioita.

— No, mitä herroja ne sitten olivat — sanoivatko nimensä?

— Minkä tähden ne ei sanoneet, vaikka minä en sitä pannut mieleeni — mutta sen minä tiedän, että kyllä niistä isäntä ehkä vielä kuulla saa — eikös se sanonut se, joka isäntää survasi, että perästä kuuluu?

— Kyllä se oli hyvä, että pian täältä tiehensä lähtivät ja pahasti sille kävisi, jos minä perään kysyisin — puristi ruoja kuin rautakouralla olkapäästäni — kävi sen harmiksi, kun ei oltu mieliksi.

— Eihän sitä kaikille mieliksikään — puhui kyytipojan veitikka, yhä vain rauhallisesti ohjasperiään selvitellen . . . — kylläpä nämä nyt on sotkeuksissa — mutta niin se kuitenkin minun mielestäni olisi käypä, että jos antaa kiessinsä vallesmannille, niin pitäisi antaa kuvernöörin pojillekin —

— Kellekä kuvernöörin pojille? —

— Vaikkapa niillekin, jotka tästä äsken lähti.

— Elä! — oliko ne? —

— Olihan ne — ne oli meidän uuden kuvernöörin poikia . . .

— Meidän uuden kuvernöörin poikia?

— Joka sinne kuuluu aivan näinä päivinä vielä itsekkin ajavan — nämä tulivat edeltä . . .

Nyt oli poika saanut ohjaksensa selville ja lähti ajamaan.

— Kuvernöörin poikia — ja minä kun en —! . . . ja isännästä näytti ihan, kuin olisi tuo valkopäinen kievaripylväs tuosta hänen aittansa nurkasta alkanut siirtyä naapurin portin pieleen . . .

— Tiedäkö sinä sitten, mitä ne olivat? —
— Minne lähtivät? —
— Ni, mitä herroja ne sitten olivat? — sanoivatko

— Minne lähtivät ne ei sanoneet, vaikka minä en sitä paljon tiedäisi . . . mutta se minä tiedän, että kyllä niistä isäni epäi vielä kullalla saa — eikä se sanonut sen joku

— Kyllä se oli hyvä, että piti näitä herrasia lähtivän ja pahasti sille kävisi, jos minä jätin kysymän — puristi tuo kuin rautakoukulla olkapääni — kävi sen haimaksi, kun ei oin mitiksi.

— Eihän sitä kukaan mieltäkään — putui kyyripojan vaikka yhä vain rahallisesti ohjapöydän selville . . . — kyllä nämä nyt on sokeuksissa — mutta niin se kukaan minun mielestäni olisi käypä, että jos antaa jossainsa

— Kellekku kuvernöörin pojille? —
— Valikopa mullaan, jotka tästä ääken lähti.

— Eisi! — oiko ne? —
— Ollan ne — ne oli meidän uuden kuvernöörin

— Meidän uuden kuvernöörin pojat? —
— Mustatavat ilo näin . . .

MUUAN MARKKINAMIES.

Kuopiossa kohisivat markkinat täysimmillään. Joukko hälisi, kellot ja kulkuset kilisivät, hevoset hirnuivat ja humalaiset hurrasivat. Oli vähäisen jälkeen puolen päivän, ja kaikkien ilo oli ylimmillään. Joka rinkelireen ympärillä myllersi kuin muurahaispesässä, jokainen »maailman paras panoraama» oli väkeä pakaten täynnä. Minä kuljeskelin tuossa, kädet taskuissa ja nutunkaulus pystyssä, yhdestä miesjoukosta toiseen. Näin tuossa yhtä ja toista, monenlaista muotoa, monenlaista miestä: kuulin monta hauskaa asiaa, opin monta mainiota sanaa.

Seisoshkelin juuri torin kuhisevimmassa kulmassa ja kuuntelin, kuinka vanha Leppänen, se iänikuinen viisujen kauppias ja entinen sotamies, lauloi ja myyskenteli laulujaan, lauloi ja myyskenteli, myyskenteli ja lauloi. Paljon hän lauluja osasi, kaikki taisi nuotilleen laulaa, vaikka mitä olisit kysynyt. Eikä sitä aina kysyäkään tarvinnut, itsestään hän ymmärsi, mikä laulu millekin oli mieleen ja mikä nuotti.

— Hallin-Janne se postin tappoi Kuorehveden jäällä,

Ja Mattilan Sandran hiukset on kammattu toiselle puolen päätä —

niin hän tuossa muutamakseenkin lauloi ja hänen katsantonsa oli totinen ja nuotti surullinen. Mutta kun tytöt käskivät »lystimpää» lauluja antaa, niin silloin tuli tämmöisiä:

— Nättiä poikia ootettiin, mutt' eipä niitä tullut —
tytöt tyrski tuskissaan ja huolivat kuin hullut.

Ja sitä mukaa olivat sitten silmätkin viekkaasti sirralaan, ja sitä mukaa keikahteli nuotti.

»Viisumestariksi» tätä miestä kansan kesken kutsuttiin eikä herratkaan sen hartaammin kuuntele »konserttimestarejaan», kuin markkinamiehet kuuntelivat häntä. Suuri oli hänen tavaransa menekki, eivätkä markkinat monen mielestä olisi markkinoita olleetkaan, jos ei Leppästä olisi niillä näkynyt. Mutta ei niitä markkinoita olekaan vielä taidettu Kuopiossa viettää, joilla Leppäsen täräjävää ääntä ei olisi kuulunut. Eikä Kuopioon yksistään, vaan moneen paikkaan muuankin, missä vain on lupa markkinoita pitää, kaikkiin Leppänen ennättää, joka paikassa hänet tunnetaan ja joka paikassa häneltä viisuja ostetaan.

— Antakaapas se Hallin-Jannen laulu! — Paljonko tukkipoikain laulu maksaa, jota äsken lauloitte? — Entäs se surulaulu Simmermannin kauheasta murhasta?

Näin huudettiin yhtäältä päin, mutta toisaalta taas näin:

— Ne laulut ne on jo vanhoja! — Eikö sillä enää uusia oookkaan? — Eikö vereksiä enää painetakaan?

— On, on! Tässä on se ihana uusi murhevirsi Wienin kauheasta tulipalosta. Tässä on »kaksi kaunista laulua yhdestä nuorukaisesta, joka kultaansa suri», ja tässä sitten vielä muuan aivan vasta tehty laulu laulajapojasta, ja se alkaa näin:

— Tämä poika se laulelee ja sill' on laulun ääni —
Iät on kaiket kävellynnä ympäri laulun läänii.

Tätä laulua ostettiin suurella halulla, kun muka tiedettiin, että viisumestari oli tehnyt sen omasta elämästään ja omia

kohtaloitaan siinä kertonut. Ja jos joku kysyi häneltä, kuka sen laulun tekijä oli vai oliko se hän itse, ei hän virkkanut mitään, hymyilihän vain viekkaasti, ja siitä ihmiset yhä enemmän luulemaan, mitä jo ennestään luulivat, että se laulu oli hänen oma tekemänsä. Hän antoi ihmisten luulla, mitä luulivat, eikä muuta kuin lauloi vain ja yhtä mukaa möi.

Innostus oli ylimmillään ja ostonhalu kiihkeimmillään, kun joku pukkasi minua takaapäin päällään kylkeen. Kun käännähdin, niin näin, että siellä oli mies, joka ei oikein näyttänyt tietävän, mitä hänen piti jaloillaan tehdä, kulkeako vai seisoa. Sitä miettiessä jalat kuitenkin tuskastuivat ja käännähyttelivät kannettavaansa omin lupinsa milloin eteen, milloin taakse; paikoillaan ne vain eivät ottaneet pysyäkseen ja siitä syystä sain vielä toisenkin puskun kylkeeni, kun päätäni käänsin.

— Antakaa anteeksi, hyvä herra, että ..tuota.. että minä vain tuota .. että jos sanoisitte, mitä ne tuolla toimittaa. — Hän heilahdutti päällään sinne päin, missä oli suurin tungos, ja pää heilahdutti vuorostaan häntä samaan suuntaan.

Aioin juuri ilmoittaa hänelle, mitä siellä toimitettiin, kun muuan vieressäni seisova lyhyenlätä renkimies, jota hän myöskin oli heilahdellessaan koskettanut, teki sen puolestani.

— Etkö sinä sitä tiedä, sanoi hän, että se on meidän kylän miehiä, ja se myöpi siellä omia tekemiään lauluja. Mene sinäkin ostamaan, niin näet vasta oikein, minkälaiseksi laulu pitää laatia!

— Mitä teidän kylän miehiä? tiukkasi toinen vastaan, vaikka puhe vähän kielellä kangerteli. Sinunko vai kenenkä? Mi .. mistä sitä sitten sinä mu .. mu .. muka o .. olet olevinasi? ..

— Sama se sinulle on, mistä minä olen, kunhan itse tie-

dän, että olen Nilsiästä, viisasteli renki ja nauroi itse sukkeluudelleen.

Toinen ei ensin virkkanut mitään. Hyrähtelihän vain vähäisen ja pyöritteli sytyttämätöntä sikaria huuliensa välissä. Sitten ojensihe hän yht'äkkiä suoraksi tavallisesta kumaraisesta asennostaan, otti sikarin suustaan ja lauloi jalkojaan leputellen tämmöisen pätkän:

— Muualla on hevosia, Nilsiässä' on pässi —
Nilsiässä papinkin pojat tappavatten ryssii.

— Tehköönpäs tuo teidän kylän mies meidän kylästä semmoisen laulun, jos osaa! Semmoisia lauluja se meidän poika tekee milloin tahtoo ja tarvitsee!

— Elä valehtele siinä.. eläkä ylpeile muiden lauluilla! .. Se, minkä sinä laulussasi sanot, on jo alusta pitäen valhetta, ja se on kaikista suurin valhe, että se viisu on sinun tekemäsi! intti renki.

— Ei se ole mikään viisu, sinä Nilsiään kollo! Ei se ole muuta mitään kuin sitä, mitä minä tahdoin sanoa sinulle ja kelle nilsiäläiselle tahansa...

— Kuka täällä nilsiäläisistä puhuu? kysäisi muuan toinen Nilsiään mies, joka muusta joukosta samassa tulla kekahti keskeemme.

— Tuo tuossa sanoo tehneensä herjuulaulun nilsiäläisistä, ja jo se sitä tässä yhden värssyn lauloi, toimitti renki, hyvillään, kun tapasi yhdenpuolelaisia.

— Vai herjuulaulun, vai herjuulaulun? Vai niin? No, laulappas tuota, niin että minäkin kuulen, minäkin olen Nilsiästä! rehenteli vastatullut.

— Te olette yksiä kolloja kumpainenkin! Johan minä sanoin, ettei sitä laulua ole sen enempää ennen tehtyä, mutta jos sitä tahdotaan, niin kyllä sitä lisää tehdyksi saadaan, jos

niiksi kiertyy ja mies viinaan mieltyy . . Ja saatetaan sitä alkaa uuttakin . . tuommoisesta rimpulasäärisestä räätälistä se vasta oikein hyvä laulu tulisikin . . Etkös sinä ole räätäli?

— Niin mikä sitten?

— Niin, että sinusta se oikein hyvä laulu tulisikin.

— Vai tulisi . . no, elähän mitään . . vai tulisi minustakin laulu . . etköhän ensin koetteeksi tekisi itsestäsi . . ehkä itsestäsi saisit paremman — koki räätäli viisastella, mutta mies keskeytti hänet:

— Minä olen laulaja ja laulajaks' olen luotu —
Eikä oo minun lauluni tok' Helsingistä tuotu . . .

Nämä säkeet hajoittivat kerrassaan nilsiäläisten epäilykset miehen runoilijataidosta. Molemmat katselivat kummatellen toisiinsa ja minuun, mutta itse laulaja näytti siltä, kuin hän olisi sanonut jotain aivan tavallista eikä mitään erikoisempaa.

Sillä välin muu väki rähisi viisumestarin ympärillä, joka yhä vain toisteli:

— Tämä poika se laulelee ja sill' on laulun ääni —
Iät on kaiket kulkenunna ympäri laulun läänii.

— Mutta osataan sitä meidänkin miehissä laulaa . . kuuletko, mitä se tuolla laulaa . . Se on hänen oma tekemänsä laulu! kehui renki.

— Kenenkä tekemä?

— Tuon Leppäsen, joka tuolla tuonnempana laulaa. Se on meidän kylästä kotosin.

— Mitäs se siellä laulaa?

— Se laulaa sitä laulua laulajapojasta, jonka hän on itse tehnyt ja painattanut . . kuuletko, nyt se taas sitä laulaa . .

Mies kuunteli hyvin tarkkaan ja näytti siksi hetkeksi ihan selviävän, vaikka hänen näkönsä muuten oli humalaisen.

— Ei se ole sen oma tekemänsä .. se mies ei ole ikipäivinä omia sanojaan sointuun saanut .. Tuo laulu on toisen miehen tekemä, ja sitä lauletaan meidän puolessa lämmältään .. vanha laulu!

— Kenenkä tekemä se sitten on?

— Se on toisen miehen tekemä, joka on paljon muitakin lauluja tehnyt ja osaa tehdä vaikka milloin!

— Ettäkö sinun .. elä! .. elä!

— Olipahan kenenkä tahansa, mutta meidän puolessa se tehty on.

— Mistä paikoin sitä olette kysyin minä, ja siihen kysymykseen yhtyivät nilsiäläisetkin.

— Niin minäkö? Mistäkö olen?

— Tämänlainen mies mä oon ja tämänlainen kolla,

Mutta sen minä sanon suorastaan, että Pyhäjärveltä ollaan.

Nilsiäläinen renkimies joutui tästä vastauksesta ihan tyrmetyksiin:

— Ky .. kyllä jo pitää uskoa, että olet oikea laulaja, etkä kaiketi muiden lauluja laula! — tunnusti hän tuossa sydämensä pohjasta eikä herennyt miestä ihmetellen tarkastelemasta.

Toveri taas käsitti asian toisella tavalla. Hänkin kävi kummiinsa, mutta ei hän kuitenkaan omiin ihmeisiinsä vai-punut. Hän oli niitä miehiä, jotka, jos jotain erikoisempaa näkevät tai kuulevat, ihastuvat siitä siksi, että saavat sen muille ilmoittaa. Ja silloin on niillä aina kova kiire, ettei vain muut ennen ennättäisi. Sanaakaan sanomatta pyörähti räätäli väkijoukkoon päin, joka tungeskeli viisu-kauppiaan ympärillä.

Rukkasiaan heilutellen huusi hän joukkoon:

— Tulkaapas tänne, miehet! Täällä on semmoinen mies, jota ei ole vielä ennen nähty eikä nähdä vastakaan. . . se tekaisee laulun tuossa paikassa vaikka mistä!

Markkinamiehet ovat kuin herneet seulan pohjalla. Jos sitä vähänkin kopahuttaa, tärähtävät ne ja pyörivät heti kohta paikasta toiseen ja yhtä herkästi taas takaisin.

Tuskin he olivat kuulleet, että jotain uutta oli nähtävänä, kun jo tuossa paikassa olivat kiertäyneet kehään laulajapojan ympärille.

— Se on semmoinen mestari tuo tuossa viisuja tekemään, kertoi nyt vuorostaan renki, että kun rupeaa, niin tekaisee värssyn vaikka mistä tahansa, ja sen tekemiä lauluja se tuo Leppänenkin laulaa. Mutta ei se ilman laula, sille pitää antaa viinaa, ja jos mitä kysyt, niin siltä et oikeata vastausta saakaan, vaan runoon vain kaikki tyyntä. Tarjotkaapa miehet viinaa, jos kellä on!

Miesjoukossa oli muuan rehevä pohjalainen, torniolainen hevossaksa. Ylpeästi tunkeutui hän esille, veti turkinsa povesta komeasti päällystetyn konjakkipullon ja ojensi sen pyhäjärveläiselle.

— Kas, täsä saat, eikä tämä pelkkää prantusta olekaan! Kattos, poika, täsä on kolmen markan konjakkia! Otapas tästä koriasta pullosta ja anna sitten songisi soida, jos et ehkä ollekaan stöveli koko mies.

Mutta miespä ei huolinutkaan ottaa vastaan tarjousta. Hän kumartui eteenpäin, tirkisti pohjalaista aivan silmästä silmään, ja samassa kun hän siinä tekaisi laulun:

— Tääll' yks' on ylpiäs ittestään ja toinen hevosistaan —

Mutt' Tornion-herra on kummastai ja paksusta putelistaan,

kaivoi hän niinikään, mutta housunsa taskusta, esille hänkin pullon, keikisti siitä ryyppyn ja lauloi taas:

— Pohjalainen se prameileepi konjakkipullollansa.
Savon poika se tyytyypi vain halpaan viinahansa.

Markkinaväki räjähti nauruun kuin yhdestä suusta. Nolona työnsi pohjalainen halveksitun pullonsa takaisin poveensa ja vetäytyi hammasta purren väkijoukon taa. Naurua kesti vain yhä, ja pistosanoja sateli joka haaralta hänen jälkeensä:

— Kas, niin sitä pitää! — Se oli parahiksi pohjalaiselle!
— Tuleppas vielä Savon miehen edessä kopeilemaan!

Ylpeän pohjalaisen sisuksia kutkutti tämä pilkka katkerasti. Hilliten kovettunutta nyrkkiään, joka olisi tahtonut kuhmuja tehdä, sama se, mihin sitten, mutta josta tällä kertaa ei kuitenkaan olisi mitään hyötyä lähtenyt, mutisi hän vain hampaittensa välistä:

— Kyllä minä, sen perkelehen laajasuu, sinut vielä juotan, ja meni suoraa päätä viisumestarin luo, jonka veti hiukan sivuun, ja kuiskasi korvaan jotakin.

Sitten työnsi hän hänet käsipuolesta joukkoon, mutta itse hän vetäytyi vähitellen loitommalle ja haihduttautui sitten muuhun markkinaväkeen...

— Vai niin? Sinäkö sitä olet se mies, joka kuulut muka olevan tietävinäsi, että minä vain sinun tekemiäsi lauluja laulan? Häh? huusi viisumestari Pyhäjärven miehelle, ja hänen harvapartainen ylähuulensa oli silloin kovin pahasti irvellään. — Häh, sinäkö vai kuka?

Pyhäjärveläinen oli tällä välin alkanut syytellä sika-riaan nilsiääläisen renkimiehen tuhottoman lyhyestä savinysästä, eikä ollut huomaavinaankaan pörhistelevää virkaveljeään. Tätä tehdessään hänen silmänsä alaluomet kuitenkin omituisesti värähtelivät, niinkuin joka kerta muulloinkin, kun hän oli jotakin mielestensä sukkela keksimäisillään. Mutta tuskin oli hän saanut ensimmäiset savut suuhunsa, kun

hän kääntyi väkijoukkoon ja laulaa tokaisi kauhean totisen ja tyynen näköisenä taas tämmöisen säkeen:

— Omiahan kaikki lie, joita ominansa myöpi,
ja ominaanhan rosvokin tok' toisen leivät syöpi —

eikös se ole niin, hyvät ihmiset ja kansalaiset?

— No niin! — No niin! — No se! — No se! kuului taas kuin yhdestä suusta, ja suosio kallistui kerrassaan laulajan puolelle.

Sen huomasi viisumestarikin ja hän olisi mielellään vetäytynyt virstojen päähän, mutta joka haaralta tunkeutuva väkijoukko ei päästänyt häntä lävitsensä. Silloin koetti Leppänen tekeytyä kaikesta tuosta ihan tietämättömäksi ja luuli pääsevänsä pulasta sillä, että rupesi laulujaan kauppittelemaan, niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Mutta markkinaväki ei häntä niin helpolla heittänyt.

— Tuki jo suusi! huusi muuan. Kuka nyt enää sinun lauluistasi! On täällä jo vereksempiäkin!

— Laulaa häntä nyt jotain omasta päästäänkin eikä aina paperista, pilkkasi toinen.

— No, Leppänen, elähän toki jää nuoremmallesi sanan velkaan, kiihotti kolmas.

— Eläkä häpäise kylääsi, vaativat nilsiäläiset.

Mutta kukko ei käskien laula, eikä laulanut Leppänenkään. Kukolla on kuitenkin se etu, että sillä aina on oma tekemänsä omituinen laulu, jota sen sopii missä tilaisuudessa tahansa laulaa, mutta sitä etuapa ei ollut Leppäsellä. Sen hän kyllä tiesi, että laulun patkä, sukkela ja sattuva, hänet päästäisi pulasta, mutta kun sitä ei ennen tehtyä ollut, ei se nytkään ottanut syntyäkseen. Ja kuitenkin oli tämä hetki hänen ammatilleen ankarana tärkeä. Jos hän nyt antaa tuommoisen syrjäläisen panna itsensä pussiin,

niin ihmiset alkavat hänen laulujansa halveksia, ja hän kadottaa ainakin näillä markkinoilla kaiken luottamuksensa.

Mutta mikäs neuvoksi! Väkijoukko tuossa ympärillä pilkaten irvistelee, ja edessä seisoo riitaveli, sikariaan poltellen, eikä ole niinä miehinäänkään.

Jolla ei ole nuijaa, se lyöpi lapiolla, ja niin teki Leppänenkin. Kun näki, ettei muu auttanut, rupesi hän haukkumaan.

— Mitä helvettiä sinä siinä toljotat ja katsot kuin lehmä uuteen konttiin! huusi hän rauhassa tupakoivalle pyhäjärveläiselle. — Tiedä sinä, että min' en oo kenenkään katsottava ja toljotettava! Vai luuletko, etten minä osaisi sinua herjata, jos vain itseltäni ilkeisin? Mutta sitä ei pidä kenenkään saada Leppäsestä sanoa, että se markkinoilla ihmisiä haukkuu ja koirana kuleksii. — Luuletko sinä olevasi hyvinkin miestä, jos muutamia hulluja markkinoilla nauramaan saat? . . Ja etkö sinä, sen retkale, oo humalassakin siinä . . eipähän ilman! . . kyllähän sen tietää, että oikean ihmisen haukkuminenhan se aina on viinaisen virkinettä . . ja ettekö kuulleet, hyvät ihmiset, että se herjasi minua rosvoksi . . tässä on monta vierastamiestä sen asian päälle . . Kuules, mies, sanoppas nimes ja mikä mies sinä oot, vai huudetaanko patrullia . . !

Ja tähän tapaan olisi Leppänen kerran intoihinsa päästyään arvatenkin jatkanut vaikka kuinka kauan, ennenkuin olisi hengästynyt, ellei hänen lapionlyöntejään olisi keskeyttänyt uusi nuijanisku.

Se tuli sieltä mistä ennenkin. Selän takaa suhahti, mutta suuta vasten sattui.

Pyhäjärveläinen, joka milläänkään olematta oli aikansa kuunnellut, vastasi nyt vuorostaan:

— Koska nyt kysyt niin siivosti ja haastelet ihmisiksi, niin sanon mä, että mua kutsutahan Hyvölän Samuliksi.

Nuo loppusoinnut lauloivat Leppäselle lopullisen tuomion. Nyt ei enää mikään auttanut, kun haukkumisenkin toivottu vaikutus noin tuuleen hupeni ja kaikki kansa oli Hyvölän Samulin puolella.

Mutta kun väki siinä rähisi ja riemuitsi Leppäsen surkeata häviötä, niin hän luuli kuitenkin vielä viimeisessä tingassa jotakin keksineensä, jonka avulla saattaisi edes kunnialla peräytyä. Liekö uuden pätjän päässään tekaissut vai ennen tehdykö lienee muistamaan sattunut, hän yht'äkkiä alotti kuin alottikin laulaa aivan samaan nuottiin kuin hänen pelottava kilpakumppaninsa:

— Hyvöläst' on kaikki kollot, sieltä tämä lienee —

niin hän lauloi, mutta sitä pitemmälle ei hän päässyt. Hyvölän Samuli iski kiinni alettuun pätkään, seisautti Leppäsen juuri hänen parhaassa vauhdissaan ja jatkoi omasta päästään näin:

— Itsehän sen vastatullut parahiten tiennee!

Ja nyt vei tämä viimeinen tuulenpuuska viimeisetkin palaset Leppäsen repaleisista purjeista. Kansa, jota oli kokoontumistaan kokoontunut näiden kahden ympärille, oli ratketa omaan riemuunsa. Se ei mitään niin ihaile kuin sukkelaa kieltä ja kekseliästä päätä, ja joka sanakiistassa voiton saa, se on suurempi sankari kuin väkevin mies. Joka taas tappiolla jää, häntä ei voi mikään pilkan alta pelastaa, jollei ehkä joku yht'äkkiä keksitty sukkela sanojen tempaus. Mutta kun ei tuo nyt Leppäselle onnistunut, niin hän jäi siihen sääliittävän tukalaan tilaan seisomaan.

Ylt'ympäri kuuli hän toisen hyväksi heläjävää naurua,

ja se koski häneen kipeästi. Mutta sitten alkoi häntä itseään vastaan tuiskuta joka taholta pistosanoja, ja se koski häneen vieläkin kipeämmin.

— Leppäsen laulun mahti onkin, näen mä, vain paperilla! huusi muuan.

— Leppäsen viisut ne on viisaampien miesten tekemiä, ivaili toinen.

— Ja samat niistä aina kiertää esiin kuin posetiivin pel'kalusta, lisäsi siihen kolmas.

— Sitä miestä ei tästä puoleen syötetä missään talossa, uhkailivat Nilsiään miehet.

Leppänen oli siis nyt itse joutunut Hyvölään, eikä hänen häpeästään enää muuta puuttunut, kuin että koirat olisivat haukkuneet.

Toisaalta kuului taas voittaneelle miehelle ylistys-huutoja.

— Eihän, sen heikale, vain pulaan joudu! ihaili eräs.

— A-sje on pierkeleh poika! riemuitsi vuorostaan muuan parrakas Arkangelin mies, joka väkisinkin oli tunkeutunut väkijoukon keskeen.

Vaan nilsiääläinen renkimies ja hänen toverinsa räätäli, jotka molemmat pitivät itseään koko tämän hauskuuden aikaansaajina, sillä hehän *ensin* olivat tuon merkillisen miehen löytäneet, he eivät tyytyneetkään paljaaseen sanalliseen kunnioitukseen.

Renki, joka koko ajan oli pysytellyt aivan ihailtavansa kantapäillä ja mahaansa pidellen nauranut jo ennestäänkin tuhkeroiset silmänsä vieläkin tuhkeroisemmiksi, sieppasi nyt yht'äkkiä piipun suustaan, pisti sen sukkelasti tasukuunsa ja huutaen samassa, että eiköhän hurrata niinkuin herratkin, tarttui hän Samulin reiteen. Toinen nilsiääläinen teki samalla lailla, ja kohta oli kymmenen kättä miehessä

kiinni. Ja ilmaan hän keikahti, keikahti kepeästi kuin olki-kupo miehen hartioille. Ensin hän vähän näytti vastustele-
van, mutta toisella hurrauksella jo itsekin hurrasi mukana,
hattuansa heilutellen. Sillä välin väkikin huusi ja melusi
nostomiesten mukana. Mutta kolmatta kertaa nostettaessa
hän yht'äkkiä kalpeni. Sitten hän sähähti tulipunaiseksi.
Vaan kalpeni taas heti kohta. Samassa nakkasi hän lakin
kauaksi kädestään, ponnisti kaikki voimansa ja riuhtaisihe
nostomiesten käsistä kuin hullaantunut hevonen.

— Antakaa minun mennä! huudahti hän pelottavalla
kiljahduksella ja aukaisi nyrkeillään ja kyynärpäillään
itselleen tien väkijoukon keskitse.

Tämä tapahtui niin äkkiä ja odottamatta, ettei kukaan
ennättänyt sitä edes ihmetelläkään, ennenkuin mies jo oli
näkyvistä poissa.

Hetken päästä vasta ihmiset siksi tointuivat, että
alkoivat ensin itsekseen, sitten toisilleen ihmetellä, että
»hulluksiko se nyt tuli» tai että »hittoko sen nyt vei?»

Mikä miehen oikeastaan vei ja miksikä hän noin
äkkiä karkasi alas kunniansa korkeimmalta kukkulalta, siitä
jäi tuo suuri joukko tietämättömäksi.

Kummastus oli kuitenkin yleinen ja riemu siksi kertaa
kadonnut, sillä miehen äänessä oli niin luita ja ytimiä kar-
siva värähdys, kun hän syöksyi menemään ja huusi, että
hänen annettaisiin mennä, että se saattoi jokaisen kasvot
totisiksi. Jotkut arvelivat, että se oli humalaisen huutamista,
mutta toiset sanoivat, ettei tavallinen juopunut sillä äänellä
kiljaise, tai jos kiljaisseekin, niin silloin hän niin ankarasti
pelästyy, että on jo selvä kiljaistessaan.

Mutta väkijoukko hajosi melkein äänetönnä, eikä ku-
kaan enää pyhäjärveläisen sukkeluuksia muistanut.

Ainoa, joka tästä tapauksesta ehkä itsekseen iloitsi,

oli Leppänen, kun näin hätänsä suurimmillaan ollessa oli pahimmasta pulastaan pelastunut.

Haikeinta kaipausta sitä vastoin osotti nilsiäläisen renkimiehen nolostunut naama. Hän oli hakenut ihmisten jaloista käsiinsä runoniekan lakin ja käänteli sitä nyt kämmenissään kovin surullisen näköisenä. Kun sitten näki siinä minut, sanoi hän melkein itkevällä äänellä:

— Ei, vaan mihinkähän se mies nyt hupeni . . siltähän pää paleltuu, kun tässä on sen lakki . . eikä sitä löydymistään . . .

— Antakaa minulle tuo lakki, minä koetan toimittaa sen hänelle, sanoin minä ja otin lakin hänen kädestään.

Oikein mielellään hän ei siitä näyttänyt tahtovan luopua, ja minä näin selvään, että hän jäi siihen ikäviinsä. Hän olikin kenties ainoa, jonka mielessä tämä tapaus säilyi kauemman aikaa, kuin se oli kestänyt. Sillä aina kun hän käy Kuopion markkinoilla, joilla hän käy melkein joka talvi, kyselee ja etsii hän Hyvölän Samulia, mutta aina yhtä turhaan.

* * *

Pyhäjärveläisen lakki kourassa lähdin minä häntä etsimään, jos jostakin löytäisin. Oli hän mielestäni kaikin puolin siksi merkillinen, etten saattanut jättää häntä, niinkuin kaikki muut markkinamiehet tekivät. Ja etenkin sitä olin hyvin halukas tietämään, miksi hän sillä lailla yht'äkkiä väkijoukon keskestä tiehensä syöksyi.

Kauan ei minun tarvinnutkaan häntä etsiä. Löysin hänet patrullien käsistä, jotka juuri olivat häntä poliisikamariin kulettamassa.

Patrullit ovat oikeastaan ystävällistä väkeä, vaikka astuvat niin pelottavan ankarina ja totisina, kiiltävät

vaskipoletit rinnassa ja paksut pahkakepit kädessä. Eivät ne mitään pahaa tarkoita, vaikka kaikki vapaamielisemmät markkinamiehet niitä kovin kammovatkin. Jokaisen itseensä uupuneen ne toimittavat taattuun kortteeriin, ettei olisi tarvis yöksi hankeen nukahtaa, ja että sukulaiset ja tuttavat löytäisivät, kun aamulla etsivät. Iltasilla varsinakin, kun päivä rupeaa päättymään ja yö uhkaa, silloin ne tavallista suuremmalla ihmisrakkaudella työnsä toimittavat. Et tarvitse muuta kuin horjahdella hiukan, niin jo ajattelevat, että apua tarvitset, ja heti kohta käsipuoleesi käyvät.

Nämä ne olivat ottaneet runoniekankin ystävälliseen huomaansa, kun näkivät hänen hatuttomin päin katuja pitkin hoipertelevan. Näkemättä, kuulematta mitään oli hän tullut suoraan heitä kohti ja joutunut suorastaan pääpoliisiin syliin. Tämä oli jättänyt hänet miehilleen kuletettavaksi ja käskenyt heidän tuomaan hänet jälestä, kun hän itse kulki edeltä.

Mutta kun Samuli tunsi, että häntä pidettiin kiinni, luuli hän, että häntä taas tahdottiin nostaa, ja hän alkoi rukoilla miehiltä: »elkää hyvät miehet minua enää nostako — antakaa minun mennä — ei minua pidä pilkata eikä häväistä.» Kun hänelle selitettiin, ettei häntä suinkaan nostaa tahdottaisi, jos hän vain taipuisi omillaan kulkemaan, ja että hän nyt vain lähtisi yökortteeriin, niin tyytyi hän rauhassa tulemaan mukana.

Minä tapasin heidät sillä syrjäkadulla, joka vie poliisikamariin. He olivat jo aivan portista pihaan menemäisillään ja jos en olisi siihen ennättänyt, olisi runoniekka varmaankin saanut viettää yönsä korttikaarin kylmällä vuoteella ja herätä aamulla unestaan sen murheellisten seinien sisällä. — Ja kertomatta olisi silloin myöskin

jäänyt se kertomus, jonka hän minulle omasta elämästään kertoi ja jonka minä tarkasti koetin muistiini painaa.

— Kyllä hänet minusta nähden saatte panna vaikka omaan sänkyynne, sanoi minulle pääpoliisi, kun kuuli, että tahdoin ottaa miehen omaan huostaani. — On niitä jo täällä tarpeeksi toisiakin, ja yhä kai tulee. Eikä tämä ole tainnut vielä muille ennättää pahennusta tehdä, minkä lie itselleen. — Ja patrullit jättivät meidät siihen kahden kesken seisomaan ja lähtivät uutta saalista vaanimaan.

Samuli seiso siinä melkein koukkuun kutistuneena, kädet riipuksissa ja avopäin.

— Tässä olisi teidän hattunne, sanoi minä ja painoin hatun hänen päähänsä.

— Mikä? — Missä? Hattuko? — Kuka te olette? — Missä ne ovat ne, jotka aikoivat minulle kortteerin toimittaa?

— Tulkaa nyt vain minun mukanani ja kiittäkää onneanne, ettette joutunut sinne, minne nuo aikoivat teidät viedä, sanoi minä.

— Nehän sanoivat vievänsä minut yökortteeriin, kun minä en nyt omaani osaa . . . ne olivat hyviä ihmisiä . . . eivätkös olleet?

— Yökortteerihan se on korttikaarikin ja ihmisiähän ne on patrullitkin, selitin minä taas.

Nyt vasta hän näytti alkavan älyt, mitenkä hänen asiansa olivat ja mitä hänelle oli tapahtunut. Hän tuijotti kauan aikaa eteensä, sanaakaan puhumatta, mutta siitä, mitä hänen kasvojensa piirteet puhuivat, siitä minä päätin, mitä hänen mielessänsä liikkui. Hän oli nähtävästi vielä humalan ja uupumuksen vaikutuksen alaisena. Mutta sitä mukaa kuin hän alkoi käsittää tilaansa, sitä mukaa myöskin hänen kasvojensa veltostuneet juonteet alkoivat vähitellen vakiutua ja paikoilleen syvetä. Vihdoin hänen

huomionsa kääntyi ympärillä oleviin esineihin, ja yht'äkkiä hän kysäisi, osottaen poliisikamarin ikkunaristikoita:

— Onko tuo vankihuone vai mikä, koska on raudat ikkunoissa? — Mitä me tässä tehdään? Lähdetään pois . . . kuinka on tänne tultukaan?

— Ettekö muista, että vast'ikään ryntäsitte torilta ihmisjoukon käsistä, jotka teitä nostivat, ja sitten patrullit ottivat ja aikoivat viedä teidät tuonne . . .

Tuskin olin saanut häntä muistuttaneeksi siitä, mitä torilla oli tapahtunut, kun huomasin tehneeni varsin varomattomasti. Sen verran minkä yhä enenevässä ilta-hämärässä saatoin nähdä, hänen koko olentonsa, kiireestä kantapähän, tärähti, ikäänkuin joku sisällinen kipu olisi tahtonut häntä kureeseen vetää, ja samalla kuulin hänen hiljaisesti vaikeroivan. Mutta kohta hänen muotonsa taas muuttui melkein hurjaksi, silmät säihkähtivät kummallista tulta, ja minä kuulin, kuinka hän hioi hampaitaan yhteen.

Hän tempasi minua käsipuolesta ja melkein kiljui:

— Vai niin! — Vai niin! — Niin, kyllä minä nyt tunnen teidätkin, te olitte kanssa siellä! Ettekös tekin nostanut . . . minä tapan teidät ja kaikki ne ihmiset . . .!

Mutta kun minä vakuutin, etten häneen silloin koskenutkaan, koki hän rauhoittua.

— Niin, niin, ettehän te, ettehän te . . . enhän minä sitä sanokaan . . . se oli hyvä, ettette te . . . tehän olette hyvä mies, mutta ne muut (ja taas hän puri hammasta), ne saatanat, ne, jotka minua nostivat . . . (hän koki rauhoittua jälleen, mutta hänen äänensä vapisi yhä sisällisestä tuskasta) . . . Voi, voi, jos te tietäisitte . . . mutta nostiko ne minua kaiken markkinaväen nähden, ne ryökäleet? — Mutta oma syynihän se oli . . . itsehän sinne menin, onhan se ennenkin tapah . . . vaan nostiko ne minua?

Minä koetin rauhoittaa häntä ja sanoa, ettei hän olisi millänsäkään ja että tulisi vain minun mukaani.

— Minnekä te minut viette?

— Lähdetään jonnekin huoneeseen . . missä te olette kortteeria?

Hän ei tiennyt sinne neuvoa. Se oli vain joku keltaiseksi maalattu talo vastapäätä jotain toista keltaiseksi maalattua taloa, likellä muutamata kadun kulmaa.

— Sitä ei nyt tällä kertaa taideta löytää . . lähdetään nyt, minne osataan, sanoin minä ja aloin taluttaa häntä käsipuolesta.

— Lähdetään, lähdetään . . niin, antakaa minä pidän kiinni kädestänne, viekää minut, minne tahdotte. — Te näytätte olevan hyvä ihminen . . elköö vain antako niiden minua nostaa . . !

Katua kulkiessamme hän oli koko ajan tuommoisella kahtalaisella päällä. Milloin hän turvautui minuun melkein rukoillen, milloin taas kuohahti täysiin vihoihinsa, ja sitten taas pyysi, etten jättäisi häntä markkinaväen pilkattavaksi.

— Minnekä te minua viette? kysyi hän taas, kun olimme portilla.

Minä sanoin, että hän nyt lähtisi minunkin kortteeriani katsomaan, kun ei hänen omaansa osattu.

— Vaan mistä minä tiedän, mikä mies te olette . . kunhan ette vain vie jonnekin pimeään huoneeseen ja ryöstä . . . Mutta kyllä minulla on puukko! — ja hän tavotti toisella kädellä vyöhystäänsä.

— Ei sitä tarvita, antaa sen vain olla tupessa . . . mennään nyt pois huoneeseen markkinaväen jaloista.

— Niin, mennään, mennään vain . . . kyllä minä tulen vaikka mihin, kunhan vain mennään.

Huoneeseen tultuamme saatoin minä tarkemmin kat-

sella tuota omituista miestä. Uuni lämpisi parhaallaan, ja kun hän istuutui sen eteen, niin tuli valaisi täydellisesti hänen muotonsa piirteet . . . Kooltaan hän oli tavallinen, paremmin hento kuin harteava. Muoto oli tavattoman hienopiirteinen, vaikka jo osaksi veltostunut. Hänen suuret siniset silmänsä katselivat tuleen semmoisella omituisella katseella, jossa välistä välähtelee selvän miehen mieli, mutta jota kuitenkin vielä humalan sumut hämmentävät. Otsa oli korkea ja säännöllinen, ja hatun alituisen päässäpidon vuoksi se oli pysynyt valkoisempana kuin muu muoto. Siinä saattoi siis paljoa selvemmin kuin päivän ja ahavan puremissa kasvoissa lukea noita hienoja, älykkäitä juovia, joita ainoastaan kovat sisälliset taistelut ja kärsimiset uurtavat niitä kokeneiden ulkomuotoon.

Kauan aikaa istui hän äänetönnä takkavalkeaan tuijottaen. Mutta vaikka hänen ajatuksensa näyttivät kaukana muualla harhailevan, huomasi hän kuitenkin jokaisen tuli-paakun, joka kuusisista haloista sattui lattialle lentämään, ja heitti sen kohta hyppysillään uuniin takaisin.

Kotvasen kuluttua minä kysäisin, eikö häntä haluttaisi panna palamaan.

Hän säpsähti kuin unestaan herätetty ja pyyhkäisi otsaansa.

— Ka, täälläkö minä olen . . . minä en muistanutkaan . . . palamaanko? Enpä hänestä nyt. — Vaan elkkä pahaksenne panko, että minä olen tänne näin vain ventovieraan huoneeseen omin lupini . . .

— Elkkä olko millännekään . . . itsehän minä teidät tänne toin.

— Saisinko luvan kysyä, oletteko sitä herra vai mikä? Herraksi te ainakin olette liika hyvä.

Minä kummastelin tätä ja kysyin, miksi hän niin ajatteli.

— No, herraksi tai talonpojaksi . . . yhdenlaisia ne minusta kaikki on, mutta te olette kuitenkin toisenlainen . . . Ei sitä tuolla lailla kuin te joka mies tämmöistä kuletta kuleta ja hoida. Etsii juopuneen hullun hatun ja kulettaa hänet itsensä sitten kotiinsa.

— Se Nilsiään mies hän se teidän hattunne etsi, sanoin minä, ja minä en muuta kuin sen vain toin teille. — Mutta miksi te sitä kyytiä tiehenne syöksyitte sieltä torilta?

— Silloinko, kun ne nostivat siellä ja hurrasivat kuin narria?

Hän ei nyt joutunutkaan raivoihinsa niinkuin äsken, ja se oli minusta vielä kummempaa kuin se, että hän ensin joutui, vaikka en osannut kumpaankaan syytä keksiä, enemmän kuin siihenkään, miksi hän semmoisella kamalalla äänellä silloin kirkaisi, kun syöksyi tiehensä nostomiestensä käsistä. Päinvastoin kutistui hän nyt aivan kumaraksi tuossa uunin edessä istuessaan ja painoi miltei nyyhkien kasvonsa käsiinsä. Minä annoin hänen taaskin olla rauhassa ja miettiä, mutta kummakseni hän yht'äkkiä hypähti seisoalleen ja paiskasi molemmat kätensä olkapäilleni.

— Kuulkaa, hyvä herra, eli mikä lienette. Jos te ette muuten . . . taivaaseen pääsisi . . . tahtoisitteko sinne pirujen ja perkeleiden nostamana päästä?

Hänen äänensä oli itkevän kiihkoinen, ja hän katseli minua, niinkuin todella olisi luullut, että minä tähän kysymykseen osaisin antaa vastauksen.

Mutta minä en osannut muuta kuin ihmetellä enkä sanonut ymmärtäväni, kuinka pirut ihmistä taivaaseen veisivät, joiden aina ennen olin kuullut heitä helvettiin himoitsevan.

Hän istuutui niinkuin se, jonka ajatuksen juoksua ei ole ollenkaan käsitetty.

— Niin, niin. Mistäpä sen ymmärtäisittekään... eihän sitä ymmärrä muut kuin minä, enkähän minäkään sitä ennen ymmärtänyt. Mutta nyt minä sen ymmärrän, että kun piru oikein piruksi käy, niin silloin se on ihmiseen niin ihastuvinaan, että tahtoo sen taivaaseenkin lennättää. Mutta se taivas on sittenkin pirujen tekemä taivas eikä se mikään taivas olekaan, vaan se on se syvin helvetti.

Tuota puhuessaan oli hän noussut seisoaalleen ja kävellyt pöytäni luo.

— Saisiko näitä teidän kirjojanne katsella? kysyi hän, ja kun minä sanoin, että hän vain olisi hyvä ja katselisi, alkoi hän niitä selaila. Minusta näytti, että häntä jollakin tavalla vaivasi se, mitä äsken oli tullut sanoneeksi, ja että hän nyt haki jotain syytä kääntääkseen puheen toisaalle.

Hän tavaili muutamien ruotsinkielisten kirjain nimi-lehtiä samanlaisella uteliaalla kömpelyydellä, kuin talonpojat niitä tavallisesti tavailevat. Mutta sitten hän yht'äkkiä laulahti:

— Hyvä oon minä lukija, minä tunnen joka nuotin,
mut lautaks keskipäivälläi lyö silmissäni ruotin —

ja siirrettyään nuo vieraskieliset kirjat syrjään alkoi hän katsella muita.

Yht'äkkiä avautui siinä hänen eteensä Kanteletar, ja kun hän sen näki, hän ihan kuin olisi säikähtynyt. Mutta sitten leimahti ilon tuli hänen silmissään ja hän huudahti:

— Siinähan on Kanteletar!

Ja kun hän sen huudahti, hänen äänensä melkein

vapisi. Sitten hän rupesi kirjan lehtiä kuumeentapaisesti selailemaan.

— Katsotaanpas, onko se täälläkin se runo. Täällähän se on, sadannella seitsemännellä neljättä sivulla. Ka niin, tuoss' on. Ja nyt hän alkoi lukea seuraavaa runoa, väliin kirjaan katsoen, väliin ulkomuistista, jolloin hän aina kirjan yli minuun vilkaisi:

— Eipä kasva kaikki lapset,
ei ylene yksikänä,
niinkuin mie katala kasvoin,
yksipuolinen ylenin,
kasvoin lasna armotonna,
yksipuolisna ylenin;
kasvoin kuin karankokuusi,
nousin kuin noropetäjä,
niinkuin putki puun nojassa,
saraheinä sammalsuolla,
kaste kaihassa tilassa,
vesi vahteran vajossa.
En kasvanut kananmunilla,
ylennyt sianlihoilla;
kasvoin kainalopaloilla,
täyvyin kaalin tähtehillä
veräjillä vierahilla,
uksilla ulisevilla.

Kunp' on eukkoni eläisi,
oisi vanhin valvehella,
ei se lapsi näin kävisi
nukkavierulla nutulla,
karvavieru-kauhtanalla,
paha raiska paita päällä;
maata verkani vetäisi,
siltoa sinihamonen.

— Eikös se ole mainiota runoa, kun sanoo, että »kasvoin kuin karankokuusi, nousin kuin noropetäjä», ja kun sitten

sanoo, että jos äiti eläisi, niin »ei se lapsi näin kävisi nukka- vierulla nutulla, karvavieru-kauhtanalla!»

En voinut mielestäni kyllin ihmetellä tuota miestä. Äsken oli hän ollut ihan masennuksissa, ja nyt hän tuossa luki kauneimpia paikkoja Kantelettaresta. Vast'ikään hänen muotonsa piirteet olivat olleet aivan riipuksissa ja silmät välinpitämättömän näköisinä. Nyt se sama mies seisoi siinä hehkuvien kasvojen minun edessäni ja puhui miltei liikituksen itkuun värähtelevällä äänellä.

— Voi, voi! . . . se on tämä runo niin . . . minä sitä parempaa en tiedä missään! Se on ihan kuin minä olisin sen itsestäni tehnyt, jos vain olisin osannut. Mutta onhan täällä monta muutakin yhtä hyvää! Entäs tämä, joka on täällä vähän etempänä. En minä sitä nyt näy löytävän, mutta se on näin — ja hän luki ihan ulkoa muutaman runon, joka tuntui minusta sekin siltä, että se oli Kantelettaresta.

Ja kun hän oli sen lukenut, hän taas haki käsiinsä toisen ja sitten vielä kolmannen ja sanoi, että hän vain tahtoi nähdä, vieläkö muistaisi ne yhtä tarkalleen kuin ennen ja olivatko ne tässä kirjassa niinkuin siinä, joka hänellä oli.

Minä vain yhä enemmän kummastelin, ja kun sain vähän sananvuoroa, niin kysyin, oliko hän nämä kaikki ennen lukenut, vai mistä hän oli ne oppinut.

Melkein riemuiten huudahti hän:

— Sen kirjan minä osaisin melkein kannesta kanteen ja jos mistä kysyisitte, niin minä —! Ja hän innostui taas lukemaan, ja kuta enemmän hän luki, sitä enemmän hän innostui.

Tuskin olisin tuntenut samaksi mieheksi tätä, joka tuossa nyt Kantelettaren runoja luki, ja sitä, joka torilla ihmisiä omilla runonpätkillään huvitteli. Nyt loisti hänen

silmissään runollinen innostus, silloin niiden ympärökset olivat vetäytyneet pilkallisiin kureisiin. Eikä hän oikeastaan lukenut, vaan puoleksi luki ja puoleksi lauloi. Minä en ollut koskaan kuullut vanhoja runoja laulettavan, mutta kuvailin, että samalla lailla lienee entisenkin laulajan luonto noussut, kun tuli tulinen hetki ja innostuttavat sanat sanottavaksi.

— Oletteko kuullut kenenkä näitä runoja laulavankin, koska näytte osaavan niitä laulaakin? kysyin minä.

— No — niin, — sanoi hän ja vetäytyi hämillään ja melkeinpä häpeissään entiselle sijalleen lämpiävän uunin eteen. — Antakaa anteeksi, että minä tässä vähän liiemmäältä rietaannuin, mutta ei herran pidä silti siitä minua . . . en minä ole keltään nuottia kuullut, en ole kuullut luettavan enkä laulettavan . . . kukapa näitä laulaisi? Mutta kun minä niitä rupesin lukemaan, niin sitten tuli minulle nuottikin sanojen mukaan, liekö oikea vai ei. Minulla on semmoinen kimpoilevainen luonto, että kun se vain näin hyppelemään pääsee, niin ei tahdo heretä ja sille ovat ihmiset monta kertaa nauraneet.

Hän jäi istumaan, pää käsien väliin painettuna, enkä minä tiennyt, mitä hänelle vastaisin. Hän luuli varmaankin tuossa innostuksissa ollessaan näyttäneensä naurettavalta.

Me olimme molemmat kappaleen aikaa vaiti, kunnes minä, jotain sanoakseni, kysäisin, tunsiko hän muutaman Alpertti Suomalaisen, joka oli hänkin Pyhäjärveltä ja joka oli minun kanssani käynyt samaa koulua.

— Senkö minun velipuoleni, joka nyt on pappina?

— Onko hän teidän velipuolenne?

— Onhan se, tai minähän oikeutta myöten olen hän en velipuolensa. Me olemme kumpainenkin Kankaanpään lautamiehen poikia, vaikka:

Toinen on keinussa soudettu,
 toinen on lehdestä noudettu;
 toisen äit' oli vihille viety,
 toisen kantaja piikana pietty.

Hän vaipui jälleen äänettömyyteensä ja tuijotti kankeasti hehkuvaan tulennokseen. — Minä kohensin kekäleitä, ja kun muuan paakku taas kimmahti maahan, nosti hän sen sieltä vikkelaasti ja nakkasi takaisin uuniin. Minä siirsin istuimeni likemmä uunin suuta ja istuuduin hänen eteensä.

— Alpertti on nyt pappina, sanoin minä jonkun ajan kuluttua.

— Niinhän se on, sanoi hän ja lisäsi sitten verkalleen: Pappinahan se on. — Tehdäänkö teistäkin pappi? — ja hän tarkasteli minua melkein epäillen.

Minä vastasin, etten ollut siksi aikonut.

— Minä vain ilman kysyin, sanoi hän, — mutta eikö se olisi hyvä virka se papin virka? — Hän ei tätä kysynyt, niinkuin muut talonpojat, sydämellisellä hartaudella, vaan puolella ivalla.

— Mutta miksikä virkamieheksi sitä sitten aiotte, jos ette papiksi?

En vastannut tähän kysymykseen, vaan kysyin vuorostani, oliko hänestä papin virka todellakin paras virka.

Hän kurkottautui aivan lähelle minua ja puhui melkein supattavalla äänellä, ikäänkuin olisi pelännyt jonkun kuulevan.

— Kuulkaas, hyvä herra . . . sanokaas te, joka tiedätte, eikö siellä Helsingissä kaikkia typerimpiä miehiä hylätä papin kouluun . . . joista ei jaksu muuta tulla?

Siihen minä sanoin, että saattaa niitä olla typeriä papeissakin.

— Jos on viisaitakin, keskeytti hän. Niin, niin, kyllä

niissä on viisaitakin, mutta sen minä olen nähnyt omasta velipuolestani, että tulee se pappi typerämmästäkin, kun on tullakseen. Vai lienenkö minä itse niin typerä, etten ymmärrä sitä sille viisauden merkiksi, josta kerran pappi tehdään... (Hänen silmissään vaihteli koko ajan noita omituisia ivan ja pilkan sekaisia väreitä.) — Mutta toiseen minä olen sitäkin ajatellut, että mitähän minustakin olisi tullut, jos isä olisi pannut velipuolen paimeneen ja laittanut minut kouluun — pappikohan vai mikä?

— Olisiko teillä ollut halua oppimaan? kysyin minä.

— Haluako oppimaan! — Kysykää sitä koulumestarilta, se kyllä tietää sanoa, oliko Sampalla hyvä pää vai oliko huono, ja oliko sillä halua. Mutta vainajahan se jo onkin se kumarahartiainen mies. — Mutta saatanhan minä sen itsekin sanoa, että oli minulla silloin pikku poikana jo semmoinen muistikin, ettei monella ole. Kun vain kerrankaan jotain luin, niin opin sen kohta melkein ulkoa, ja jos kahteen kertaan laskin läpi, niin en sanaankaan takertunut. Ja kun joskus kirkkoon pääsin, niin sieltä tultuani kertosin mummolle papin saarnan sanasta sanaan, eikä mitään jäänyt pois. Joka kinkerissä minua kiitettiin, ja minä olin jo »viidennessä pääkappaleessa», kun velipuoli vasta »käskyjä» opetteli. Mutta siitä se kuitenkin pappi tuli ja minusta vain tämmöinen rentale eikä muuta.

— Eläkö teillä äiti vielä? kysyin minä.

— Äiti haudattiin samana päivänä, kuin minut kastettiin. Mutta mummo riiteli lautamieheltä eläkkeen, ja siitä ohtinasta se meitä sitten kotonaan piti. Mummo harjasi talvikaudet liinoja saunassa, ja kun minä aloin askareelle kyetä, niin pantiin äpärapoika karjaa paimentamaan, mutta samaan aikaan laitettiin oikeampi poika kouluun.

— Ja ettekö sitten saanut mitään oppia ja lukea?

— Sainhan minä, minkä sain, mutta jos vähäisen sain, niin enempää teki mieleni. — Siellä lautamiehessä oli sinä kesänä, kun poika syksyllä pantiin kouluun, muuan semmoinen maisteri, joka opetti Alpertille rätinkiä ja latinankieltä, ja se antoi minulle muutamia kirjoja, kun näki, että niitä niin mieleni teki. Ja se kanssa sanoi, että minulla on pää kuin partaveitsi ja että Alpertti on paljon tylsäjärkisempi kuin minä. Sen se sanoi, kun oli siitä tuskautuneena, ettei Alperttia saanut tajuamaan, mitä hän sille neuvoi. Mutta kun isäntä kuuli minua viisaammaksi sanottavan, niin esteli se siitä lähtien aina minun lukujani, ja jos milloinkakin kirjan ääressä tapasi, niin kohta muille töille työnti. Alperttiakin oli käskenyt minulta kirjojaan piilossa pitämään, mutta sain minä niitä kuitenkin houkutelluksi, ja sitten minä niitä päivät pitkät paimenessa luin. Ja kun tulin yön ajaksi karjan kanssa kotiin, niin kerroin kaikille, mitä olin päivällä lukenut, ja useinpa Alperttiakin kysymyksillä ahdistelin, eikä se aina osannutkaan vastata, vaikka oli kouluakin käynyt ja minä en. — Mutta kysykääpäs te nyt minulta koetteeksi, vieläkö jotain muistaisin.

Jouduin tuosta yht'äkkisestä vaatimuksesta vähän hämilleni.

— Mitä kirjoja ne oli, joita luitte? kysyin minä vähän epäillen.

— Antakaapas olla, mielti hän. Olihan niitä kaikenlaisia historioita ja kertomuksia ja muita kirjoja, mutta en minä niiden kaikkien nimiä nyt muista. Mutta kysykäähän nyt jotain semmoista, jota pitää tietää, ennenkuin kouluun huolitaan; ehkä minä jotain muistaisin.

Kyselin häneltä yhtä ja toista, niinkuin maailman rakenteesta, taivaankappaleista ja sen semmoisesta, ja

huomasin, että hänellä oli jokseenkin tarkat ja perusteelliset alkeistiedot. Hän oli itse tähän omituiseen tutkintoon varsin innostunut, ja silloin kun hän joka kysymyksen jälkeen vähän aikaa mietti, kattoon katsoen ja peukalonsa kynnellä etuhampaitaan hioen, silloin näyttivät kaikki muut asiat hänen mielestensä haihtuneen.

— Jos poikana ollessanne osasitte sen, minkä nyt, niin olisitte varmaankin kouluun päässyt, jos olisitte pyrkinyt.

Lapsellinen ilo välähti hänen kasvoillaan, kun hän tämän kuuli.

— Niin, no sitähän ne kaikki sanoivat, jotka minut tunsivat! — Kyläläiset nauroivat lautamiehelle, että pane sinä tuo piikasi poika kouluun ja laita toinen paimeneen, tästä sen kuitenkin näkyisit pikemmin saavan herran sukuusi, kun sitä siihen niin tingalle tahdot! — Se kaiveli isännän mieltä, ja silloin kohta katosi minulta kirjani, enkä niitä sen koommin ole saanut, liekö polttanut vai hukuttanutko lie. Alperttikaan ei enää uskaltanut omiaan antaa, kun pelkäsi saavan selkäänsä.

— Ettekö sitten enää saanut lukea mieleisiänne kirjoja ollenkaan? kysyin minä.

— Enpä paljon ollenkaan. — Mutta oli minulla kuitenkin yksi kirja ja sen minä sain emännältä, joka aina oli minulle hyvä, niin siihen aikaan kuin jälkeensäinkin. — Ei sitä usein tapahdu, että emäntä olisi miehensä lehtolapselle hellä, mutta lautamiehen emäntä olikin toista kuin muut emännät . . . eikä ne oikein sovussakaan tainneet elää. — Se kirja, jonka sain, se oli se sama, jota tuossa äsken luin, ja kun emäntä näki, että minä kirjoja ikävöin, niin hän antoi sen minulle ja sanoi, että saisin sen omakseni, jos hyvästi pitelisin.

Minä kysyin kummastellen, mistä emännällä oli Kanteletar hänelle antaa.

— Niin, se oli näet sillä lailla, että se maisteri oli lähtiessään unohtanut sen kamariin, ja emäntä oli sen sitten korjannut talteensa.

— Ja hän antoi sen teille?

— Kutsui minut muutamana pyhäiltana aittaansa, kun isäntä ja muu väki olivat kylässä, ja pisti sen sieltä käteeni. — »Tuoss' on sinulle muuan kirja, josta minä en tiedä, mikä se on — liekö siinä lukuja vai loruja, mutta tottapaahan sinä hyvä lukija sen perille pääset —»

Minä kätkin kirjan poveeni ja juoksin suoraa päätä mummon luo saunaan. Mummo siellä saunan kynnyksellä koetti kaksien lasiensa kanssa virsikirjaansa lukea, mutta minä sanoin, että hän katselisi ja sanoisi minulle, milloinkapa isäntä tulee kotiin, ettei se tulisi ottamaan pois tätä kirjaa, jonka emäntä antoi. — »Mikä kirja se on?» kysyi mummo. — »Mikähän lie», sanoin minä ja rupesin sitä lukemaan. . . . Minä ensin luin hiljaa, mutta kun se oli minusta niin somaa, niin kiihdyin jo kohta ääneenkin lukemaan. — »Kuule, poika, sanooko sitä tuota siinä sinun kirjassasi?» kysyi yht'äkkiä mummo, joka oli minun lukuani kuunnellut. — »Sanoohan tässä — eikös se ole somaa, mummo?» sanoin minä ja olin ihan ihastuksissani. — »Lueppas uudelleen se, minkä äsken luit», sanoi mummo hyvin ankaralla äänellä, »mutta elä huuda niin, että kuuluu ympäri maailmaa.» — Minä aloin lukea mummolle sitä runoa, joka on tuolla kahdennella sadannella ja kolmannella kolmatta sivulla lehden oikealla yläpuolella. . . . minä muistan sen vieläkin:

— Ukko kultainen kuningas,
hopiainen hallitsija,
ota kultainen kurikka

eli vaskinen vasara,
 jolla korvet kolkuttelet,
 salot synkät sylkyttelet,
 yhtenä kesäisnä yönä,
 ehtoyönä ensimmäisnä!
 Käyös korvet kolkutellen,
 syrjävieret sylkytellen;
 aja vilja vieremille,
 aukeimmille ahoille
 minun metsipäivinäni,
 erän etsiaikoinani. —

»Eikös tämä ole somaa, mitä tässä sanoo... ja tämä kirja on minun omani?» sanoin minä riemuavalla mielellä mummulle. Mutta mummo istuutui totisen näköisenä minun viereeni saunan penkille ja sanoi ankaralla äänellä: »Upota hetteeseen se kirja, koska siinä tuommoisia sanoo, upota heti kohta!» — »Minkä tähden?» kysyin minä ja painoin kirjan kainalooni. »Emäntä antoi.» — »Vaikka kohta... mutta siinä puhuu Ukosta, ja jos sen saa kirkkoherra tietää, niin pistetään sinut jalkapuuhun tai pannaan mustaanpenkkiin istumaan.» — »Minkä tähden?» kysyin minä taas, kun en ymmärtänyt. — »Sen tähden, että se on semmoinen epäjumala se Ukko, ja joka siitä puhuu ja sitä rukoilee, se pannaan jalkapuuhun istumaan ja menettää kunniansa. Sillä lailla kävi ukkovaarillekin.» — Minä en sitä sittenkään ymmärtänyt, mutta mummo kertoi, että kun hänen ukkovaarinsa oli rukoillut ihan noilla samoilla sanoilla, jotka tuossa kirjassa sanoo, sitä Ukkoa, joka ei ole pirua parempi ollenkaan, niin oli kirkkoherra sen saanut tietää ja panettanut ukkovaarin jalkapuuhun. — »Eikä se sitten saanut ripilläkään käydä moneen vuoteen, eikä kelvannut enää milloinkaan ei kummiksi eikä vieraaksimieheksi.» — »Enkö minä sitten saakaan lukea tätä?» kysyin minä itkien mummolta.

Mummoa mahtoi säälittää tuo, että minun ainoa kirjani oli semmoinen, jota ei saanut lukea, ja kun hän pyyhki esiliinansa helmalla kyyneleitä silmistäni, näytti minusta, että hänen omatkin silmänsä vettyivät, vai liekö nuo vanhuuttaan vettyneet. — Vähän ajan päästä hän jo sitten sanoi, että »en minä häntä nyt sentään tiedä, ehkä se nyt ei enää teekään mitään, koska on jo kirjaankin pantuna ja vanha kirkkoherra on kuollut. Mutta elä sinä sitä kirjaa tuo tänne ihmisten näköisälle, saatat lukea metsässä yksikesi, jos mielesi tekee. Ja jätä sinne jonnekin kuivaan kohtaan, kun tulet iltasilla kotiin, ettei kastu.» — Ja kun minä huomenaamuna taas lähdin paimeneen ja panin tuon kirjan eväskontin pohjalle, niin sanoi mummo: »Pidä sitä nyt hyvästi eläkä revi, koska sen olet emännältä saanut.»

— No, te ette varmaankaan sitä repinyt, luulen ma?

— No, sen nyt tietää, että eheänä se pysyi! Kontisani minä sitä säilyttelin monen tuohilevyn välissä, ettei kulkiessani kastuisi. Ja kun lehmät ennättivät syönnöspaikoilleen asettua, niin minä ison kiven kupeelle mahalleni heittäysin ja luin ja tavailin ja opettelin ulkoa. Joskus aina kuulostelin, kalkattiko kellokkaan kello notkossa ja sitten tuohitorveenkin törähytin, että karhu pysyisi loitommalla. Eikä se milloinkaan minun karjaani tullutkaan, vaikka likeltä kulki. Ja kun sitten olin jonkun tuommoisen runokappaleen ulkoa oppinut, niin kapusin kivelletähi kiipesin korkeaan kuuseen ja lausuin sitä sieltä metsän väelle, eikä silloin enää mieleeni johtunutkaan, että mummon ukkovaari oli saanut jalkapuussa istua. Minä vain laskettelin kirjan mukaan, ja kun siitä loppui, niin panin omiani lisäksi.

— Omia runojanneko?

— Ei ne runoja olleet eikä mitään... kaikenlaisia

tyhjiä pajatuksia vain. — Vaan ne olivat ihania aikoja ne, eikä ne koskaan takaisin tule.

— Eihän lapsuutensa viattomia päiviä koskaan tässä elämässä takaisin saa, lisäsin siihen.

— Niin minulle on aina käynyt, että kun olen onnen korkeimmalla kukkulalla olevinani, niin silloin sieltä luiskahdan alas kuin lumi puun oksalta suvisäällä.

Minä sanoin, että »niinpä on minunkin useimmiten käynyt.»

— Onko herrallekin niin käynyt? — No, samahan taitaa olla kuninkaan kuin kerjäläisenkin.

— Mutta kuinka teidän sitten kävi? kysyin minä, uteliaana tietämään enempiä tuon miehen elämästä.

— Kuinkako sitten kävi? — Niin, sitten kävi sillä lailla, että kun tulin kuudennelletoista, niin loppui eläkkeen anto, ja mummo pantiin pitäjätä kiertämään.

— Entäs te?

— Minä jäin vielä paimeneksi vähäksi aikaa, mutta en minä kauan ollut, kun jo tuli lähtö minullekin. — Oli, näetsen, sillä lailla, että minä kerran, kuinka lienen, olin unhottanut sen kirjani konttiin, enkä kätkenytkään sitä metsään. Sieltä olivat piijat sen löytäneet ja vieneet isännälle, jolle olivat sanoneet muiden talojen paimenilta kuulleensa, että minä metsissä kiville ja kannoille saarnailen ja veisaan semmoista, jota ei kukaan tiedä, mitä se on. »Liekö se sen tästä kirjasta oppinut», olivat sanoneet — »katsokaapas, isäntä, mikä kirja se on . . . se oli sen kontin pohjalla tuohiin käärittynä.» — Tuolla lailla olivat piijat kannelleet — emäntä sen minulle jälkeinpäin kertoi — ja isäntä tukisti minua ja otti kirjan pois. — »Kuka sen tietää, jos sinä sen olet mistä varastanut? Sitä pitää kirkossa kuuluttaa», sanoi hän

minulle eikä, pöllö, osannut kannesta lukea maisterin nimeä.

— Mitäs te silloin?

— Mitäkö minä? — En muuta kuin lähdin itsekseni paimeneen, itkien, kun ei nyt ollut, millä aikansa siellä kuluttaisi. Minä ajoin karjan koleaan korpeen ja ajattelin, että olkoot! — Mutta kun itku oli vähän karvasta mieltäni lauhduttanut, niin sitten jo rupesin muistelemaan niitä lauluja, joita siinä kirjassa oli, joka oli minulta ryöstetty. Monta minä niistä ulkoakin muistin ja hyräilin siinä itsekseni, kun istuin kaatuneen korpikuusen tyvellä. Mutta kun en enää muutamata kohtaa muistanutkaan ja laulu katkesi siihen, niin tuli mieli pahaksi uudelleen ja katkeroitui katkeroitumistaan. — Minä koettelin sitten aukkopaikkoihin omia sanojani sovittaa ja ihmeekseni se onnistuikin, niin että kun huomenna taas samaa laulua laulelin, niin se sujuikin kokonaan, enkä minä enää huomannutkaan, mikä siinä oli omaa ja mikä ei. Kaikki tuntui siltä, kuin olisi se ollut sitä, jota kirjassakin oli.

— Ja sillä lailla tuli teistä siis runoniekkä?

— Mikähän lie tullutkin. On ne muutamit minua tainneet siksikin sanoa, mutta siitä alkaen minulla oli ainainen halu ajatella ja itsekseni puhella kaikesta, mikä mielessäni liikkui, sillä lailla, että siitä ajattelin ja puhelin, niinkuin olisin tuota kirjaa lukenut. Sydämessä tuntui sitten aina semmoista alituista ahdistusta, ja kurkkua painoi niin kummallisesti, että se pakotti laulamaan. Ja kun olin vähän aikaa laulanut jotain, niin kohta jo helpotti. Vähitellen alkoi tulla mieleen ihan omia sanoja, ja niitä oli paljon hauskempi laulaa kuin kirjan sanoja. Ja kun yhä paremmin sillä lailla alkoi osata laulun mukaan ajatella,

niin sitä enemmän sitä sitten sillä lailla ajattelikin . . . enkä minä välistä pitkiin päiviin muulla lailla ajatellutkaan.

— Minkälaisista asioista te sitten lauloitte? kysyin minä aina kasvavalla uteliaisuudella.

— Minä lauloin kaikenlaisista, mitä vain mieleeni tuli. Kun kuulin käen kukkuvan, niin minä ajattelin, että mitä-hän se kukkuu, ja sitten jo siitä itse lauloin:

Mitä kukut käki kulta,
iloittelet ilman lintu,
helakasti helkytte/et?
Kukutko sinä minulle,
kaimallesi kaiuttelet,
vai etkö aattele minua,
paimenpoikaa pienokaista,
karjan kanssa kulkevaista — —

Semmoista oli se laulu, mutta välistä minä olin olevinani Muurikki, ja kun tultiin hyville ruokamaille, niin silloin minä taas lauloin näin:

Hyvä on muilla Muurikilla,
kellokkaalla köllyytellä,
kun on ruohoa runsahasti,
vihantata viljavasti —
Sitten on lysti lypsyll' olla
maha täynnä märehdellä — —

Ja vielä minä kirkostakin lauluja tein, joka näkyi metsän yli sinne Rajamäen rinteille, joilla karja kulki:

Kaunihit on nuo kirkon ristit,
pyhät pallot paistavaiset,
iltaruskon riutuessa,
kun ne kauas kuumottavat
helottavat halki ilman — —

ja sitten sitä vielä tuli kuinka pitkältä . . . ja oli siinä sanottu jotain Jumalasta ja taivaan enkeleistäkin . . . mutta en minä nyt niitä kaikkia enää muista.

Kun olin tuolla lailla oppinut laulamaan, niin alkoi mieleni tehdä sitä muidenkin kuullen tekemään. Ajattelin, että mitähän ne muut pojat sanoisivat, kun kuulisivat, että minä osaan tehdä lauluja. Mutta muut pojat katsoivat vain minuun suurilla silmillä, kun rupesin heille laulamaan, ja sanoivat: »Onko se tuo Samppa tullut paimenessa hulluksi, vai mikä sitä riivaa?» — »Sehän sanoo olevansa Muurikki», pilkkasi se räähkämäisin ja typerin renkipoika, ja muut sille nauroivat. — Mutta oli minulla yksi ystäväkin, se oli toisen talon paimenpoika, ja se sanoi, että »mitä sinä niille menet kaikkia puhumaan, mitä siellä metsässä ajattelet!» — Enkä minä sitten enää heille sanaakaan sanonut enkä itsekseniäkään laulujani laulanut. — Mutta siitä lähtien alkoi mieltäni karvastella joka kerta, kun olisi tehnyt mieleni laulamaan, ja minun teki mieleni näyttää heille, että kyllä minä kuitenkin olin vikkelämpi kuin kaikki ne muut, jotka tuskin lukeakaan osasivat eivätkä laulaa ollenkaan . . . muuta kuin mitä muilta kuulivat. Ja silloin minun mielessäni myöskin kaikui päiväkaudet kaikki, mitä se maisteri oli minusta sanonut ja mitä muut kyläläiset, että nimittäin minulla oli parempi pää kuin Alpertilla ja että minusta olisi saattanut tulla yhtä hyvä herra kuin hänestä . . . ehkäpä vähän parempikin. — Niin, mutta nyt oli näin, ja sentähden minut ajettiin lautamiehestä pois. Kun minä kerran taas tulin poikajoukkoon, kun ne kylän kentällä koppia löivät, niin rupesin minä laulamaan muutamata laulua, joka viikon kuluessa oli minun mielessäni siinnyt, ja siinä laulussa laulettiin »ylpeästä isännästä ja sen tuhmasta pojasta». Se oli ajateltu ja tehty Alpertista ja isästä, vaikken

minä kumpaisenkaan nimeä maininnut. Sen olin korpia kuleksiessani vähitellen koonnut, yksi sana ja sanasointu oli yhteen liittäytynyt, toinen sana toiseen, ja sillä lailla oli siitä tullut laulu. Minä sen ensin lauloin sille ystävälleni, ja se sanoi: »laulappas koetteeksi kuitenkin tuo laulu muillekin pojille . . . se on toisenlainen kuin ne entiset . . . ehkä ne nyt eivät sille naurakaan ja jos nauravat, niin tapellaan me yhdestä puolin.» — Mutta kun pojat kuulivat minun sitä laulavan, niin herkesivät ne kaikki koppisilta ja kokoontuivat minun ympärilleni. — »Mitä se Samppa nyt taas laulaa?» kysyivät toiset, mutta toiset sanoivat siihen: »Olkaahan vaiti, kuunnellaanhan.» — »Keneltä sinä olet tuon oppinut?» kysyivät ne minulta melkein yhteen ääneen, kun olin lauluni loppuun laulanut, eivätkä ensin uskoneet, että se oli minun oma tekemäni. Mutta sitten ne sen uskoivat, kun ystäväkin vakuutti, ja minun piti istuutua heidän keskeensä kentälle sitä heille uudelleen laulamaan, että »hekin sen oppisivat.» — »Ei sitä vain olisi uskonut tuommoiseksi mestariksi tuota Samppaa!» ihmettelivät ne nyt siinä toisilleen ja lauloivat minun mukaan sitä laulua . . .

Tuo kiitos se tuntui minusta niin hyvältä, että ääneni vapisi, kun lauloin. Mutta sitten ne alkoivat minulta kysellä: »Mistä hitosta sinä noin sattuvia sanoja olet saanut, jotka pistävät kuin naskalit?» — Minä rupesin heille tuossa sitten kertomaan, että kun isäntä oli minulta kirjani vienyt, niin minulle tuli kosto mieleen ja kun en muuta osannut, niin sitten se melkein ihan itsestään syntyi tämä laulu metsässä. — »Se oli oikein, mitäs sen tarvitsi viedä sinun kirjojasi», sanoivat pojat ja olivat nyt kokonaan minun puolellani. Ne katselivat minua kauan aikaa eivätkä puhuneet mitään, ja minusta näytti, että ne minua ihmettelivät. — »Laulappas nyt niitä muitakin laulujasi», sanoi Antti, se minun ystäväni.

— »Laula nyt», sanoivat muutkin. — Minä ajattelin, että ehkä ne nyt niitä muita parempiakin lauluja kuuntelevat eivätkä ehkä enää niille naurakaan. — Eivätkä ne nyt enää nauraneetkaan, mutta sanoivat vähän ajan päästä: »Elä sinä nyt niitä . . . laula sitä ensimmäistä, se on paljoo somempi.» — Ja sitä minä sitten taas lauloin ja polttelin toisten poikain piipulla, vaikka en ennen vielä milloinkaan ollut tupakoinut. — Mutta siitä päivästä pitäen minun arvoni kohosi, ja kun minä sen huomasin, niin en päiväkausiin metsissä muuta miettinytkään kuin tuommoisia pilkkalauluja. Ne muut lempeämmät laulut ne eivät nyt usein enää mieleeni muistuneet.

Minä kysyin, eikö hän ehkä muistaisi tuota laulua, ja pyysin hänen sitä minulle laulamaan.

Mutta hän ei tahtonut.

— Enkä minä häntä enää kaikkea muistakaan.

Olisin mielelläni halunnut kuulla tuota hänen ensimmäistä katkeran mielensä tuotetta, mutta se nähtävästi ei häntä huvittanut, ja siksi en minäkään huolinut häntä sen enempää kiusata.

— Ja sen laulun tähdenkö teidät sitten ajettiin lautamiehestä pois? kysyin minä hetken kuluttua.

— Sen laulun tähden. Se kun tuli isännän korviin, niin piti minun lähteä. Sunnuntainako lienee sen kylällä kulkiessaan kuullut, maanantaiaamuna pantiin minut mieron tielle. Olin juuri paimeneen lähdössä, kun isäntä tuli tuvan ovesa vastaan ja sanoi heti: »Vai sinä, sen heittiö! Joudat mennä muuanne kieltäsi pieksämään. — No? — Luista ja luista paikalla tiehesi tästä talosta eläkä toista kertaa tule!» — Ja sen sanottuaan paiskasi hän oven kiinni, niin että sirpät porstuan naulassa kalahtivat, ja minä jäin seisomaan porstuaan. Mutta emäntä tuli aitasta, jossa oli

ollut paimenkonttiani täyttämässä. Hän antoi sen minulle ja saattoi sitten veräjälle asti. — »Tuoss' on sinun paimenvääsi . . . ja kontin saat kanssa pitää. Eläkä ole kovin pahoillasi, kyllä ne ihmiset sinua auttavat. Ja Jumala suojelkoon sinua, poika parkaa!» — Minä otin kontin enkä muista, tokko kiitinkään emäntää, vaikka kyllä kai hän sen olisi ansainnut, mutta mieleni oli katkeruudesta ja pahasta mielestä ihan jähmetyksissä, eikä olisi suurinkaan hyvä sillä kertaa sydänlaani sulamaan saanut. — Lehmät olivat vielä tarhassa:n yöllisillä tiloillaan, ja kun kellokas näki minun menevän, niin se lähti perästä kävellä köllyttelmään niinkuin aina ennenkin. Minä heitin sitä kalikalla, mutta kun se ei sattunut, niin sieppasin kiven ja nakkasin sillä. Se kun sattui kylkeen, niin lehmä ynähti ja jäi siihen seisomaan. Se oli paha työ semmoinen järjetöntä luontokappaletta kohtaan, mutta minä olisin sillä hetkellä voinut vaikka kirkon ikkunat säpäleiksi heittää.

— Ja niin te lähditte lautamiehestä?

— Niin lähdin, ja lähdin että paikat soi! Minä kylän kautta kuljin ja kulkiessani lauloin sitä laulua, jonka tähden olin mieron varaan joutunut. Useimmissa taloissa oli akkaväki lypsillä, ja kaikki ne nousivat rainta kädessä minun jälkeeni katselemaan. — »Mikä sillä lautamiehen paimenella nyt on?» kuuluivat ne toisilleen sanovan. Miehet seisottivat hevosesa ja istuutuivat auran kurelle minun menoani kuuntelemaan, mutta minä riensin vain niiden kaikkein ohitse enkä huolinut mistään.

— Kyllä sinut, rikas rosvo, kosto vielä tapaa —

Piru istuu rekehes' ja helvettiin sun ajaa,

Piru istuu rekehes' ja helvettiin sun ajaa!

niin minä lauloin ja huusin, kun konttia pääni yli heilutellen kylätietä juoksin.

Tähän asti oli vieraani elämästään kertoessaan ollut rauhallinen ja tyyni. Joskus vain hän innostui, ja silloin tällöin ilmaantui myöskin joku katkera piirre hänen kasvoilleen, mutta kun hän nyt tuosta karkottamisestaan ja lähdistään kertoi, niin hän kiihtymistään kiihtyi, ja kun hän viimeistä puhui, niin hän hujahdutti kädellään olkansa yli, ja näytti siltä kuin hän nyt uudelleen olisi tuntenut kaikki ne samat katkerat tunteet kuin silloinkin.

— Vaan tämä poika ei silloin surru eikä sure nytkään —
Yksi sill' on ystävä, ja siitä se paljon tykkää . . !

Hän oli noussut taaskin seisoalleen, ja viimeisiä sanoja laulaessaan hän suureksi kummakseni veti taskustaan saman viinapullon, joka hänellä äsken oli torillakin ollut, ja kaatoi siitä pitkän kulauduksen kurkkuunsa. Sitten hän ojensi sen minulle. Kohteliaisuudesta otin sen ja olin ryyppävinäni minäkin, mutta kun tarjosin sen taas takaisin hänelle, odotti minua jo näin kuuluva pätkä, jonka hän samassa silmilleni heitti:

— Teistä on tämä tuhma juoma, minust' on tämä mettä —
Mutt' ei sitä siltä tarttis mua kielellänsä pettää —.

Hän oli huomannut, että minä ryypäessäni pistin kieleni pullon suun eteen, ja siitä hän näki hyväksi tällä tavalla minua huomauttaa. Minä pelkäsin, että hän tästä loukkaantuisi, mutta sitä hän ei tehnyt. Hän vain minulle viekkaasti iski silmää ja katsoi minuun hienon veitikkamaisesti hymyillen, ikäänkuin olisi tahtonut sanoa, että saitpas siinä, pidä hyvänäsi! — Sitten keikisti hän taas pitkän kulauduksen kurkkuunsa, mutta kun hän kerran vielä tahtoi tehdä sen, rohkenin minä tarttua hänen käsipuoleensa.

— Kuulkaa, älkäähän enää ryypätkö!

— Minkätähden ei? kysyi hän, mutta ei kuitenkaan ryypännyt. — Se tekee niin hyvää, ja kun on sydänala katkerasta mielestä turvoksissa, niin se heti sulaa, kun laskee sinne tätä . . . ja sitten on niin helppo olla.

— Ei se keino auta. — Jos hetkeksi auttaakin, niin sitä pahemmin turpoo toisen kerran.

— Ryyppää sitten toisella kertaa sitä enemmän.

— On heikkoutta sillä tavalla itselleen lohdutusta hankkia.

Hän jäi hetkeksi miettimään ja sanoi sitten: »Niinhän ne uskovaisetkin sanovat . . . lihan heikkoudeksi.»

Ja vähän ajan päästä lisäsi hän verkalleen:

— Saattaapa . . . olla . . . tottakin.

Sen sanottuaan hän laski pullon lattialle ja siirsi sen, toisaanne päin katsoen, jalallaan tuolin alle.

— No, kertokaa nyt, kuinka teille sitten kävi, sanoin minä, katkaistakseni syntyneen äänettömyyden.

— Mitäpä siitä enää kertoisin, vastasi hän alakuloisesti.

— Miksette kertoisi enää?

— En tiedä, ei minua haluta. Ja mitäpä herra minun kertomuksistani.

Minä sanoin, että suuresti haluaisin kuulla, kuinka hänen sitten kävi, kun hän joutui isänsä talosta pois, ja kysyin, eikö hänestä itsestään ollut hauska muistella entisiä aikoja.

— Onhan hauska kertoa sille, joka kuuntelee niin hartaasti kuin te, sanoi hän, eikä kukaan muu ole minun kohtaloitani kehdannut loppuun asti kuunnella, jos olisin-kin joskus niitä humalatuulella juomatovereilleni kertonut. — Mutta silloin ei ole hauska kertoa, kun kerrottava

on niin kovin mitätöntä kuin minun elämänikin siitä alkaen, johon lopetin. Ei herrakaan sitä kehtaisi kuunnella. Itsestä se kyllä hauskalta tuntuu, mutta syrjäinen ei siitä iloaan löydä.

— Mutta eikö teillä sitten enää koskaan iloisia päiviä ollutkaan?

— Olihan niitäkin. — Hän hymyili katkerasti ja viittasi tuolin alle, jonne oli pullonsa pannut. — Mutta en minä vielä heti juomaan ruvennut, kun talostani lähdin. Siksi olin silloin vielä liiksi pieni, ja juoppouden tauti tarttuu ihmiseen vasta sitten, kun sen sydänala herkeää itkuun sulamasta. Silloin kun kylän läpi lautamiehen talosta juoksin, silloin oli sydänalani niin katkeruutta täynnä, että sitä ihan pakotti, mutta kyynelten kanssa se vielä sillä kertaa sulii. Kun minä kylän laitaan ennätin, niin istuuduin siellä virstapatsaan juureen maantien viereen ja siinä minulta pääsi itku, pääsi pitkä ja äänekäs itku, vaikka sitä kuinka olisin koettanut pidätellä. Vaan lapsi on lapsi, ja kun se on aikansa itkenyt, niin se tahtoo voileipää, ja niinpä minäkin siinä kyynelten vielä vuotaessa sammutin nälkäni emännän eväistä.

— Mutta minne te sitten jouduitte . . . ette kai maantielle jäänyt?

— En minä juuri maantiellekään jäänyt. — Istuin aikani paikoillani maantien vieressä ja katselin entisiä olosijojani, sillä se virstapatsas oli mäen rinteessä ja siihen näkyi paljon maailmaa: kaikki kylän pellot, talot ja koko järvi. Mutta sitten, kun toisten talojen paimenet kulkivat lehmineen ohitseni, lyöttäysin minä heidän matkaansa ja kuleksin vielä sen päivää paimenessa ja laulelin niille laulujani ja olin iloisempi kuin milloinkaan ennen. — Vaan sitten minä lähdin mummoa kuulostelevaan, että missä

paikoin hän pitäjätä kiersi, ja kun hänet löysin, niin ruvetiin yhdessä kulkemaan ja kulettiin se kesä ja vähän syksyäkkin vielä. Minun olivat aina ennen kerjäläiset surkeikseni käyneet, ja niin olin ajatellut, ettei sen pahempaa mahda olla kuin kiertää talosta taloon ja anella leipäpalastaan. Mutta ei se niin pahaa ollutkaan ja välistä oli oikein hauskaakin. Minä paljon silloin maailmaa näin, kuulin monta asiaa, joista en ennen ollut tietänyt mitään, ja silloin minä ensi kerran kävin täällä kaupungissakin. Mutta se oli kaikista hauskinta, kun minun joka talossa, mihin vain tulin, piti laulaa. Kaikki ihmiset jo tiesivät, että minä sitä osasin tehdä, eivätkä ne minulle missään rauhaa antaneet. Jos ei olisi mieleni laulamaan aina tehnytkään, niin sanoivat: »et saa palasta, jos et laula», ja kun minä silloin kysyin: »mistä minä laulan?» niin mummo sanoi: »Laula sinä vain siitä lautamiehestä, kyllä se sen sietää.» — Minä lauloin ja ihmiset nauvoivat, sillä lautamiehellä ei ollut paljon ystäviä. Ja siihen aikaan minä en paljon muuta tehnytkään, kuin lauluja mietiskelin, ja niitä alkoi tulla yhä parempia, kuta enemmän minä kuulin semmoisia lauluja, joita en itse ollut tehnyt, mutta joita muut lauloivat. Niiden nuottiin minä sitten tein uusia, mutta välistä minä tein rivojakin, niin että kun mummo kuuli minun niitä laulavan, sanoi: »Hyi, mitä sinä laulat, etkö toki häpeä!» — Vaan minä en paljon mummosta välittänyt, kun tiesin, että hän ei voisi ilman minua tulla toimeen. Hän oli tullut sokeaksi, ja minun piti häntä kepin päästä taluttaa. En välittänyt paljon mummosta, sillä rivoille lauluille ihmiset enemmän nauvoivat, ja niistä antoi joku humalainen välistä kopekankin. Sillä lailla kulettiin joku aika, ja minä ennätin jo niin siihen elämään rakastua, etten enää tahtonut muuhun taipuakaan, ja siitä lähtien se lienee minun veriini jäänytkin se ainainen kuleksimisen halu.

Muutaman ajan kuluttua kuoli mummo ja haudattiin neljän maalaamattoman laudan välissä yhteiseen hautaan. Minä itkin silloin katkerasti ja

Suru syöntäni puristi,
kaiho kaiveli minua,
kun multa arkulle kopauti,
kivi kirstun kannen päälle. —

»Mitä sinä nyt siitä itket . . . et tarvitse enempi perässäsi talutella», sanoivat ihmiset minulle, mutta itkin minä kuitenkin ja mieleeni alkoi muistua niitä Kantelettaresta opituista lauluja, joita en kaukaan aikaan ollut laulellut. Niitä minä, yksikseni talojen väliä kulkiessani, laulelin enkä pitkään aikaan ajatellut enkä tehnyt muita hävyttömämpiä lauluja. Vaikka mummo minulle oli usein ollut vastuksina ja vaikka sitä usein olin toivonut, että häntä pääsisin kulettelemaasta, niin kuitenkin sitä nyt tuli kova kaipaus. Nyt tuli kotiakin ikävä, omaa kotia, jossa saisi olla ja asua eikä tarvitsisi kuleksia pitkin maailmaa. Välistä tuli niinkin ikävä, että tietä kulkiessa vesikarpalo poskelle kierähti, mutta minä koetin lohdutella mieltäni sillä, että rupesin lauluja ajattelemaan. Silloin tuli tämmöinenkin laulu tehdyksi, jota nytkin vielä moni kulkuripoika yksiksensä laulaa. Laulanko minä sen teille?

— Laulakaa — tietysti!

Ja hän rykäisi ja lauloi sitten surullisella nuotilla tämän laulun:

Laulaa linnut lystissään,
kun kesän kukat loistaa,
vaan kun joutuu syksysää,
niin laulun into on poissa.

Vaan ei mua laulata —
ei niin hyvää säätä,
kun ei ole tietä kotia,
ei maitse eikä jäätä.

Talvella tiet on umnessa,
kesällä rahkasoina,
teitten suut ovat tukossa
ja pieninä vesakoina.

Vaan itkien en etsikään,
jos ei tuota löydy,
jos vaikka minne meniskään,
niin eihän tuostaan köyhdy.

Vaikka minne menisi,
vaikka Ameriikkaan asti,
tuskin asiat kävisi
paljoa paremmasti.

— Sillä laululla minä mieltäni monesti lohduttelin, niin kauan kuin ikävätä kesti. Mutta kauankos sitä kesti! Minun mieleni on aina läikähdellyt yhdestä tunteesta toiseen, enkä minä yhtä perää osaa kauan surra enemmän kuin iloitellakaan. Ja jos välistä kaive kauemmin mielessäni viipyykin, niin sitä rajummin sinne sitten ilot tunkeutuvat, kun tulee muutetten aika. Sitä olen usein ajatellut, että lieköhän muidenkin niin — en tiedä.

Mummoa minä surin, eikä minulla muita surtavia ole tässä maailmassa ollutkaan, paitse kun olen joskus omaa kohtaloani surrut. Mutta kohta sekin haihtui, ja minä aloin uudelleen entisenä miehenä kulkea. Poikanen minä vielä silloin olin, en kelvannut palkkarengiksi enkä ruokapalkoillakaan palvelemaan ruvennut. Meitä lyöttäytyi silloin kolme neljä poikaa yhteen joukkoon, ja me rupesimme kulkemaan laulumatkoilla. Markkinapaikasta markkina-

paikkaan, pidoista pitoihin sitä kulettiin ja yhteen ääneen laulettiin. Me osasimme kaikenlaisia lauluja laulaa, hyviä ja kauniitakin, mutta niitäpä emme paljon muualla laulaneet kuin yksin kulkiessamme ja herrastaloissa. Mutta rivoja ja ruokottomia, niitä laulettiin kylissä ja kartanoissa ja niistä sitä enimmäkseen elettiin. Me lauloimme vanhoja ja uusia lauluja, mitä viisuja mistäkin opimme, ja laulettiin niitä minunkin tekemiäni, joihin yksissä miehin keksittiin nuotti. Kun heränneisiin taloihin tultiin, veisattiin virsiä, ja niistä taloista annettiin meille parhaiten ruokaa. Vaan siivolla piti silloin olla, ja jos ruman sanan sanoi, niin heti käskettiin pois.

Olin siihen aikaan puolivälissä toistakymmenen vanha ja silloin jo pääsin ensi kerran viinan makuun — piipun minä jo mummon eläessä laitoin ihan omituisen. Siihen aikaan minä muutamassa leikkuutalkoossa ensikerran olin humalassa, ja sen kerran minä muistan aina, vaikka monet muut myöhäisemmät humalat jo ovatkin unohtuneet. Sen talon yhdenikäinen poika oli mistä lie saanut puolituoppisen viinaa käsiinsä, vaikka olikin heränneen isän poika, sillä sen talon väki, jossa talkoota pidettiin, oli herännyttä väkeä. Sen kanssa me pojat, minä ja ne minun laulukumppanini ja moniaita muita, juoksimme pellonpientarelle. Siellä tehtiin tuohesta liuha ja siihen kaadettiin viinaa, mutta minä en osannut alussa ryyppätä muuta kuin veden seassa, ja karvaalta se sittenkin maistui. Mutta ennenkuin viina loppui, minä jo ottelin putelin suulta kuin vanhat juomarit ja sitten kuin siitä kaikki oli lopussa, paiskasin minä sen säpäleiksi kiveen. Puteli oli talon pojan, ja se siitä suuttui, ja ne muutkin uhkasivat antaa minulle selkään, mutta silloin minä löin yhtä korvalle. Siitä olisi ehkä tullut tappelu, mutta ne muut, lienevätkö

sitä pelänneet, että pihaan kuuluisi, juoksivat tiehensä ja haukkuivat minua mennessään »hurtaksi». Minä lähdin heitä perästä ajamaan, mutta kun jalkani kompastui ensimmäiseen kiveen ja minä kaaduin, niin en enää muistanut mennäkään. Käännyin takaisin ja hoipertelin pihaan. Siellä huomasivat kohta kaikki, mikä minun oli, ja kysyivät, mistä olin viinaa saanut. — »Tuolta lähteestä . . . tuolta . . . liuhalla . . . putelin kanssa», sopersin minä, vaikka olisi pitänyt sanoa »putelista liuhan kanssa». — Sille kaikki nauramaan ja minua siitä narraamaan. Minä olin ensin iloinen ja laupias kuin lammas, enkä sitä pitänyt minään. Se oli minusta vain hauskaa, kun ihmiset nauroivat sille, että kieleni välistä puuttui johonkin sanaan. Minä nauroin sitä itsekin ja koetin silloin aina kirotakin, mutta kieleni takertui jokaiseen »ärrään» eikä lähtenyt kulkemaan. Siitä ihmiset taas yhä enemmän nauramaan, ja niitä kokoontui ympärilleni koko talkooväki. Heränneet miehet kieltelivät minua pois, mutta kun talkooväessä oli enemmän surutonta väkeä, niin ne yhä kiihottivat. Minä rupesin tanssimaan ja rallattamaan heidän keskessään ja väliin aina huusin: »Hei, pojat! — hei, nyt minä olen niin iloinen — ja niin iloinen, että hei, pojat — ja minä tanssin vaikka taivaaseen!» — Mutta silloin joku pisti jalkansa eteen, ja minä kaaduin suulleni maahan. Toisten ilo siitä eneni, mutta minulta pääsi itku. Minä tempasin kiven kouraani ja aioin sillä lyödä päähän sitä, joka oli minut kaatanut, mutta hän pujahti toisten taitse pakoon, ja ne eivät laskeneet minua lävitsensä ne muut. Se oli vain kiusantekoa minun mieles-täni, ja sentähden suutuin minä niihin kaikkiin. Minä aloin huitoja nyrkilläni, mutta kovempia nyrkkejä oli edessä ja niihin minä löin käteni kalvosimesta hervoksiin. Kun en muuta sitten tainnut, niin rupesin haukkumaan heitä kaikkia

yhteisesti ja joka miestä erittäin. Toisissa taloissa puhutaan paljon toisten talojen väestä, ja semmoinen kylän kulkija kuin minä se kyllä kuulee ja tietää jokaisen heikkoudet ja huonot puolet. Niiden semmoisten puheitten perustuksella minä olin jo pilkkalaulujakin tehnyt monesta miehestä, ja niitä minä nyt siinä rupesin jokaisen silmille nakkelemaan. Ihmeekseni niitä siinä syntyi ja sikisi uusiakin, sitä mukaa kuin entiset loppuivat ja uutta oli tarvis. Ensin kun yhteen sattui ja jos sattui hyvästi, niin toinen sille nauramaan, mutta kun heti kohta sattui naurajaan ja sitten sen naurajaan, niin eipä enää ketäkään naurattanut. — »Se on humalassa, sika» — syyttivät minua nyt ne samat, jotka olivat vast'ikään illoin pitäneet. — »Selkäänsä sietäisi, räähkä» — niin uhkailivat toiset, mutta siitä en minä enää muuta kuin kiihdyin. Pojat alkoivat survia minua ja minä kaaduinkin, mutta siitä minä vain jouduin yhä enemmän raivoihini . . . Vaan sitten alkoi yht'äkkiä kaikki käydä hämäräksi ympärilläni ja sen vain muistan, että kuulin jonkun virkkavan toruvalla äänellä: »Viekää pois se — mitä te siinä!» — Liekö se ollut isäntä vai kuka? — Mitä sitten lienen tehnyt ja sanonut, siitä en muista mitään. Mutta kun toisen päivän aamuna heräsin, näin, että olin maannut tallin pilttuussa pehkujen päällä. Kaikki jäsenet ja joka paikka tuntuivat helliltä, mutta erittäinkin pakotti päätä. — Se oli minun ensimmäinen humalani. Hyvä, jos olisi ollut viimeinenkin, mutta ei toki ollutkaan. Milloinhan viimeinen tulleeakaan.

— Päättäkää nyt tässä, ettette enää koskaan juo itseänne juovuksiin, sanoin minä niin kiihkeästi, kuin olisin ollut jonkun raittiusseuran lähettämiä.

Häntä näytti vähän ujostuttavan tuo minun hyväntahtoinen huoleni, ja minä luulen, että se häntä osaksi loukkasikin. Jos hän ei olisi ollut niin surullisella mielellä,

kuin hän näytti olevan, olisin varmaankin saanut heti kohta kuulla jonkun pistävän muistutuksen runon muodossa. Mutta hän kai tukahdutti tämän halunsa, ja vastasi:

— En minä kenellekään mitään lupauksia mene antamaan enkä mitään päätöksiä tekemään, tuskinpa itsellenikään enää. Ei ne kuitenkaan pysy. — Sitä vaikeampi on sitten vain olla, kun ne tulee rikkoneeksi. Jo minä olen monta kertaa itselleni vakuuttanut, että nyt en enää juo, en maistakaan, ja kun äsken tuon putelin tuonne tuolin alle työnsin, niin sanoin samalla lailla. Mutta sitä en tiedä, kuinka kauan tätä nyt kestää . . . vaikka on sitä välistä vuosiakin kestänyt. Tein minä semmoisen lupauksen jo ensi kerran silloin, kun ensimmäinen kohmelo päätäni pakotti, mutta estä sinä ohdaketta kasvamasta, kun sen siemen kerran on peltoon päässyt! . . . Juurineen se repiä pitää, mutta siihen työhön ei minulla milloinkaan ole ollut voimia kyllin.

— Niin, niin. — Mutta kuinka teidän sitten kävi?

— Vuosikausia minä sillä lailla kasvaessani kuleksin minkä missäkin. Koetin tehdä työtäkin, sen minkä jaksoin, ja kun välistä pääsin vakiutumaan, saatoin olla kauankin talossani yhteen menoon. Mutta sitten taas tuli kuin tunkemalla päälleni tuo kuleksimisen halu, ja minä taas maita mantereita kiertämään. — Se oli siihen aikaan, kun minä en enää ollut lapsi enkä vielä aikamieskään. Ei minun mielessäni siihen aikaan laulutkaan liikkuneet, en uusia opetellut enkä ennen opituita muistellut. Niistä laulutovereistakin erosin, kun ääni karkeni eikä ottanut juostakseen. Köyhät vuodetkin tulivat, ja kun eivät työtä saaneet paremmatkaan työmiehet, niin en minäkään nyt enää kerjätäköön hävennyt. Kuleksin kaukana Pohjanmaallakin, ja usein sain päiväkaudet nälkääkin nähdä.

Muutamana kevännä sitten aikain paratessa satuin pääsemään tukkityöhön. Siihen aikaan rupesivat talonpojat metsiään myömään, ja puita alettiin kulettaa pitkin jokia ja järviä sahoihin ja ruukkipaikkoihin. Tukkiyö oli siitä pitäen minun mielityötäni, ja sitä minä enimmäkseen teinkin. Muut ne tekivät sitä rahan himosta, mutta minä tein enimmäkseen siksi, että sain vetten päällä vieriskellä, enkä minä palkan pienuudesta milloinkaan riitaa nostonut. Vielä nytkin tulee välistä mieleni iloiseksi, kun muistelen sitä huimaa elämää pölkköjen päällä, vaikka kyllä se ilo välistä karvaaltakin tuntuu, kun kaikkia asioita tarkalleen muistelee. Miestä siellä tuli, toista meni, kaikki hurskaimmassa iässään ja parhaallaan olevia... Kun ei vain olisi juotu niin paljon. Mutta siihen minulta tahtoi nsioni huveta, ja siihen hupeni monelta muultakin, vaikka rahaa välistä tuli kuin voilemmalla. Oli sitä silti muuhunkin pantavaksi, kelloihin, ostoverkoihin y. m. — Mutta se se oli elämää ja iloa, kun koskien kohdilla hurraata huutaen pölkköjä menemään työnnettiin ja itse laskettiin jälestä. Tyttäret ja muu kylän kansa rannoilta ihmetellen katselivat ja kummastuksesta ja pelosta huutaa huihkasivat, kun tämänkin poika aina viimeisen tukin päällä kuohuvaa koskea alas livahutti ja keksiään hyvästiksi heilutti. — Ja sitten kun tultiin tasaisempiin alavesiin ja miehissä ponttuulla lauttaa järvien poikki väännettiin, silloin sitä kelan naristessa monta sukkelata sanaa vaihdettiin, monta laulua laulettiin, ja siellä vasta minustakin oikein pursuamalla rupesi lauluja tulemaan. Entinen viulu virisi taas uutena soimaan, ja nyt minua aikamiestä kuunneltiin paljoa suuremmalla halulla ja hartaudella kuin ennen. — Pian tulin niin kuuluisaksi, että kaikki minut tunsivat, ja lauluja minä teinkin, ja niitä tuli, mistä vain tehdä tahdoin.

Vaan ne olivat melkein kaikki semmoisia kuin tiedätte, enkä minä muita parempisisällyksisiä paljon tehnytkään. Kun eivät niitä muut arvossa pitäneet eivätkä paljon kuunnella kehdanneet, niin ajattelin minäkin, että mitäpä noista ... Välistä kuitenkin, kun vastuupuomia myötävirtaan vein ja kun virran vesi pölkkyjä vastaan loiskutteli ja kun lahorastas valoisana kesäyönä rannan koivussa sirautteli tahi rantasipi piipattaen pitkin rantoja lenteli, silloin aina tuli minuun semmoinen kummallinen ikävä ja surun tunne sydämeen, joka pakotti laulamaan. Silloin minä lauloin senkin laulun, joka alkoi näin:

Vesillä, vesillä vetten päällä
on niin lysti luistaa —
arvaella aikojaan ja
kultoansa muistaa.

Illalla, illalla, illan suussa
kaiho mieltä kaivaa —
kaikilla muilla kun kultansa on
ja minä olen yksinän' aivan.

— — — — —
— — — — —

Sitä laulua lauletaan vielä nytkin siellä kotipitäjässä, vaikka en minä sitä itse ole kenellekään opettanut ... Muuan piikatyttö oli rannalta kuunnellut, kun minä virtaa alas mennessäni sitä lauloin, ja oppinut sen siinä ja kohta toisille tytöille laulanut.

Mutta pianpa ne semmoiset tunteet haihtuivat, kun virta minut taas kantoi toisten toverien luo ponttuulle, ja siellä minä sitten sitä hurjemmalla kiihkolla antauduin entiseen elämään. Ja entiset laulut taas pitkin rantoja raikumaan! Kyllä olikin kummaa siihen aikaan ... minä en

välistä päiväkausiin muuta puhunutkaan kuin runoon vain, ja runoon aina vastasinkin, jos kuka mitä kysyi. Sentähden minua pidettiin viisaimpana ja sukkelimpana miehenä, missä vain kuljin, ja ystävikseni pyrkivät kaikki. Eikä minua vihamiehenä olisi ollut hyvä pitääkään, kun kohta olisi kuullut nimensä renkutuksen nenässä pitkin rantoja raikuvan. —

Monta hurjuutta sitä siihen aikaan tukkilaiset tekivät . . . nyt nuo kuuluvat jo vähäisen tasauneen . . . ja minä olin aina parassa miessä ja alkuunpanijana, liepä sitten tehtävä kepponen ollut laatua mitä hyvänsä.

Ei sitä kestiä, ei niitä häitä eikä kuuliaisia, joissa ei tukkisavotta olisi kuokalla käynyt, kun niitä vain sattui kulun mailla olemaan. Välistä mentiin pyhäpäivinä loitomallekin vesien mailta, kaukaisiin kyliin ja kartanoihin. Harvoinpa niistä ilman tappelua erottiin. Alku se oli aina sillä lailla, että lauttamiehet rupesivat minulta laulua tahtomaan siitä tai siitä talosta, jossa tiettiin väkeä koolla olevan; ja viinapalkasta olin minä valmis laulun tekoon vaikka milloin. Laulu sitten opittiin ulkoa ja taloon tultua se yhteen ääneen laulettiin. Monta kertaa syntyi tappelukin, kun laulussa oli semmoista, joka suututti . . . ja semmoistapa niissä useimmiten olikin. — Eivät ne kuitenkaan kaikki uskaltaneet meihin käsiksi käydä, sillä meitä oli kymmeniä miehiä. Sentähdenpä meille koetettiin usein mieliksikin olla, ja jos pitoihin kuokkimaan tultiin, niin pidettiin meitä kuin kutsuvieraita, ettemme mitään pahennusta tekisi. Eikä me silloin tehtykään. — Minua sitä varsinkin koetettiin hyvänä pitää, sillä kaikki pelkäsivät minua.

Siihen aikaan minä olinkin kaikkein hurjimmillani, ja vaikka minä en milloinkaan ole liian ylpeä ollut enkä muuten itserakas, niin kyllä minä nyt kuitenkin aloin siksi tulla, kun

näin, että minulla oli valta tehdä, mitä tahdoin. Enkä minä alusta pitäen ole pahakaan ollut enkä mikään Jumalan pilkkaaja, vaikka ihmisten heikkouksia usein pahasti ruoskinkin . . . mutta melkein ainapa niissä oli syytä. Heidän omantuntonsa vakaumuksia en milloinkaan ivannut, niin kuin monet muut tukkilaiset tekivät. Mutta kerran se kuitenkin tapahtui minullekin, ja siitä oli monet seuraukset. Silloin minä tein semmoista, joka oli liian paljon, ja sen tähdenpä siinä tulikin seisaus. — Minun laitani on aina ollut niin, että kun luontoni paha sappi on yltä kuohumaan ruvennut, niin silloin on siihen hillitintä heitetty, ja ilkeän kuohun on pitänyt kukistua niin alas, niin alas, ettei siitä ole yhtä pisaraakaan näkynyt. Kun olen ollut silmitönnä syvyyteen syöstä, niin silloin on aina joku näkymätön käsi minun otsani seinään ohjannut, ja vaikka sitä sillä kertaa olisin kironnutkin, niin olen kuitenkin tointumuksen perästä sitä näkymätöntä kättä siunannut. — Vaan mitä niistä nyt kaikista enää!

Hän näytti tahtovan keskeyttää, mutta minä pyysin häntä jatkamaan.

— Missähän aika jo mennee?

— Kello on vasta kuusi, sanoin minä.

— Niin, alkoi hän taas uudelleen, en minä milloinkaan osannut aavistaa, että minusta niin äkkiä tulisi muu mies, kuin ennen olin ollut, ja että niin suuri muutos saattaisi tapahtua.

Me olimme näet kerran juhannukseksi seisottaneet lauttamme muutaman virran niskaan, josta tukit sitten aren tultua olivat yksitellen sillan arkuista alas solittavat. Siihen aikaan vielä tukkimiehetkin pyhää pitivät, mutta nyt nuo kuuluvat kulkevan pyhänsä arkensa ilman erotusta. Kaik-

kien sen järven rannalla olevien kylien kirkkotie kulki tätä virtaa myöten, ja sinä lauantapäivänä souti yksi venhe toisensa perästä meidän ponttuamme sivuitse. Meitä oli ponttuulla koko savotan miehet, ja kukin venekunta sai meiltä matkalleen sanan muistiksi, mikä minkin, eivätkä hekään meitä ilman jättäneet.

Iltapäivällä alkoi muuan heränneiden venhe lähestyä, ja kaukaa selältä se jo siksi tunnettiin, kun virren nuotti sieltä hymisi. Miehet istuskelivat silloin kaikki puolisensa päälle tupakoiden pitkin ponttuun laitoja.

— Mikäs se sieltä tulee? kysyi muuan miehistä, joka sattui istumaan selin järvelle päin eikä kehdannut kääntää päätä katsoakseen.

— Jumalan lasten venhe, vastasi joku toinen.

— Eikö lie Niskalan kuulutusmatkue sieltä tulossa, arveli yksi miehistä, Risto nimeltään, jota muuten kutsuttiin »rauhattomuuden Ristoksi» sentähden, ettei se jättänyt rauhaan ketään, jolle vain saattoi rauhattomuutta tehdä.

— Ketä siinä kuulutetaan? kysyin minä, kun en muistanut, vaikka olin kuullut, että siellä oli käynyt Pohjanmaalta sulhasia.

— Johanna, niin kertoivat tuolla talossa tän'aamuna. Sinne oli tullut se kauan odotettu sulhanen Kalajoelta.

— Veisataan niille vihkimävirsi, kun kohdalle tulevat, kehotti jo Risto.

— Ei tehdä rauhattomuutta . . . kulkekoot rauhassa . . . ne ovat siivoa väkeä, sanoin minä.

— Ei niitä nyt ilmankaan päästetä . . . jos ei vihkimävirttä, niin jotain muuta, sanoi taas joku.

— Alota sinä, Samppa, jotain, joka parahiten osaat . . . tai jos et sinä laula, niin minä laulan.

— Ristolla on vanhaa vihaa . . . eiköhän sinun sisuk-

siasi vähän kirvele tämä kuulutusmatka, ivasivat toiset ja sanoivat, että olihan hän käynyt koettelemassa saadakseen Niskalan Johanna ja olisi vaikka heidän uskoonsakin ruvennut, mutta ei sekään auttanut... tyttö ei lähtenyt eikä isäkään suostunut.

Risto oli rikkaan talon poika, vaikka kulki tukkitöissä sentähden, että olisi vapaampi elämä kuin kotona, jossa ankara isä esti juomasta ja reuhaamasta...

— Alota sukkelaan, Samppa, muuten ennättävät sivuitse, sanoi Risto eikä ollut kuulevinaankaan sitä, mitä miehet puhuivat.

Minä estelin, sillä ei se minusta aivan oikealta tuntunut. Mutta kun Risto alotti virren, niin sitten minäkin jo muiden kanssa siihen yhdyin. Ja kun venhe läheni meitä, hyppäsin minä kelan päälle seisomaan ja löin punasella piipun varrella tahtia, kun kaikki muut ponttuulla olijat veisasivat:

Ymmärrys sinä meill' lainaa
rakkaus sydämiin paina,
lihan heikkoudest' est',
kaikesta pahast' meidät pääst'.

Kun venheessä kuulivat meidän menomme, lakkasi siellä virren veisuu. Kaikki näkyivät tarttuvan kovemmin airoihinsa, ja kohta niiden pitkä solakka kirkkovenhe sujahti sivuitsemme. Mutta venheestä ei kukaan virkkanut meille sanaakaan vastineeksi eikä yksikään venheessä olija edes pääätänkään meihin päin kääntänyt.

Mikä lienee tukkilaisille tullut, mutta veisuu taukosi jo ensimmäiseen värssyyn, kun venhe samassa solahti sillan alitse ja katosi näkyvistä... Minäkään en osannut virkkaa sanaakaan ja ääneti laskeusin minä alas kelan päältä.

Otin vain keksin käteeni ja läksin työhöni . . . muut tukkilaiset tekivät samalla lailla ja hajosivat sanaakaan sanomatta ympäri lauttaa. — Pitkin päivää kulki vielä monta muutakin venettä, mutta kaikki saivat tehdä matkansa rauhassa. Olivat jälestäpäin kummailleet sitä, että mikähän siinä oli, kun tukkilaiset sinä päivänä jöröttivät lautallaan kuin härät laiturillaan.

Mutta juhannusyönä me yllyttiin juomaan. Minulla olisi ollut vahtivuorokin lautalla, mutta palkan edestä rupesi siihen toinen, ja minä lähdin muiden kanssa juomateille. Koko kesäinen yö kulettiin kyliä myöten kokolta kokolle ja koko juhannuspäivä myöskin talosta taloon. Missä tapeltiin, missä pidettiin muuta elämää. Mutta kun tuli juhannuspäivän iltapuoli, niin lähdettiin siihen taloon järven toiselle puolelle, jossa tiedettiin kuuliaisten olevan.

Siinä talossa oli herännyttä väkeä ja monessa muussakin niillä seuduin. Heränneet erosivat aina ulkokäytöksensä muun maailman ihmisistä. Puku niillä ensinkin oli erilainen kuin muulla talonpoikaisella kansalla. Miehillä oli kesällä päässä musta huopa, ja talvella oli heidän lakkinsa koiran nahasta; nuttu oli sarasta, ja sen helmat olivat takapäin kolmesta kohti halolle leikatut. Vaimoväellä oli tummansiniset vaatteet ja melkein samanlaiset körtit kuin miehilläkin. Viinaa ne eivät maistaneet. Ne olivat kaikkia kohtaan siivoja ja säyseitä eivätkä kenellekään mitään pilkkaa ja pahennusta tehneet. Ne olivat ääneti, kun toiset niille nauroivat, eivätkä mitään vastanneet, jos heitä pilkattiin. Silloin ne vain itseään puolustivat, kun joku niihin kävi käsiksi, mutta ensiksi eivät he tappelua alottaneet kenenkään kanssa. Mutta sanallaan ne rankaisivat, kun joskus kiivastumaan sattuivat, ja kehenkä sanansa sattuivat, sen täytyi vaieten lähteä tiehensä ja hävetä. Sentähdenpä

huiman kansan sappi heitä kohtaan olikin katkera, sillä ei kielenpieksäjä milloinkaan ketään muuta niin vihaa kuin sitä, joka ei ole hänen puheitaan edes kuulevinaankaan. Minullakin oli kauan kannettua kaivemieltä heitä kohtaan, sillä ei niistä yksikään minun lauluilleni nauranut eivätkä suuttuneetkaan, vaikka minä olin heistä niinkuin muistakin monta pilkkalaulua tehnyt. —

— Mihinkä sitä nyt lähdetään? arvelivat miehet, kun oli kulettu kylän läpi ja sen toisessa päässä muutamalla aukealla aholla loikoiltiin. — Lähdetäänkö entisiä jälkiä vai tähänkö jäädään?

— Nyt lähdetään Niskalan kuuliaisiin! huusin minä, eikä ollut ketään, joka olisi sitä vastustanut.

— Jokohan kuuliaisväki on tullut kirkosta?

— Lähdetään lautanvahdilta kysymään, se kyllä tietää, jos ei roisto vain ole nukkunut, sanoivat toiset, ja me menimme miehissä ponttuulle.

Niskalan kuuliaisväki oli jo kulkenut, ja vahtimies kertoi, että olivat siinä sulhanen ja morsian keskellä venhettä istuneet ja perässä oli ollut isäntä ja tämän edessä oli melkein polvien välissä istunut muuan vanha mies, luultavasti puhemies.

— Kuka niillä on puhemiessä?

— Kuka lie... en tuntenut, mutta pohjalaista se kai tuntui puhuvan... ei se tämän puolen miehiä ollut, sanoi lautanvahti.

— Se on se saarnamies Kalajoelta, joka on täällä ennenkin käynyt... ja sulhanen kuuluu olevan sieltä myöskin, tiesi Risto.

— Mitä ne puhuivat, kun soutivat tästä sivuitse? kysyttiin vahdilta.

— Sitä tuntuivat sanovan, että kyllä se tuollakin

paikalla piru vielä kauan saa menoansa pitää, ennenkuin Herran henki sen sieltä karkottaa. Se oli Niskalan isäntä, joka sitä sanoi ja osotti melallaan tätä ponttuuta. Siihen tuntui se Kalajoen mies vastaavan, että »heidän puolesaan on vettenkin päällä herätys jo sijansa saanut niinkuin merikapteeneisa ja matruuseisa», mutta Niskalan ukko sanoi siihen: »Niin sæattaa olla siellä, jossa Jumalan sana on muutenkin enemmän ja kauemmin vaikuttanut, mutta ei näissä puolin semmoisia ihmeitä tapahdu, että joku tukkilainen syntinsä katuisi ja muuksi muuttaisi elämänsä.» — »Ei sitä tiedä, ei se ihmeiden aikakausi ole vielääkään lopusa», sanoi vielä vuorostaan se, joka kuuluu Kalajoelta olevan, mutta sitten en enää muuta kuullut, kun venhe eteni ja akat alottivat virren.

— Sinne pojat, heil! Ehkä ne jonkun meistäkin kääntää! huusin minä ylimielisenä, ja me lähdimme venheellä soutamaan järven toiselle puolelle.

Matkalla huudettiin ja laulettiin, niin että se kyllä mahtoi kuulua kaukasiinkin kyliin, kun oli ihan rasvatyven ilta.

Kun tultiin Niskalan rantaan, kiskaistiin venhe niitylle puolitiehen ja lähdettiin nousemaan pihaan. Mennessä keikautettiin vielä mukaan otetusta viinapullosta ryyppy kunkin miehen kurkkuun. — »Olkaa hiljaa», varottivat toiset, kun tultiin kartanolle. — »Pirtissä parhaallaan veisataan».

Veisuun aikana me kaikki menimme pirttiin ja seisotimme oven suuhun, lakki silmillä, niinkuin kirkkoon tullessa on tavallista. Päätös oli semmoinen, että sitten kun ovat virtensä loppuun veisanneet, alan minä oman tekemäni virren, ja sen perästä jatkaa Risto saarnallaan, jos ei jo ennen tule tappelua tai muuta häiriötä... Ei se oikea

saarna ollut, eikä virsikään ollut oikea, kumpikin olivat vain tämmöistä pilkantekoa varten tehtyjä.

Heränneet pitivät parhaallaan seurojaan. Etupuoli tupaa oli miehiä täynnä, ja karsinassa istui vaimoväkeä.

Varmaankin olivat jo järveltä meidän tulomme kuulleet, mutta kukaan ei ollut meitä näkevinäänkään, kun tupaan tultiin, vaikka sen kai arvasivat, ettei meillä oikea mielessä ollut. Joku vaimonpuoli meihin silloin tällöin huivinsa suojasta salaa katsahti, ja oven suussa istujat siirtyivät likemmä toisiaan karsinaan päin. Niiden joukossa näkyi olevan morsiankin, joka meidän tullessamme oli seisonut pankon nurkalla.

Kun heidän virtensä oli loppunut, piti minun alottaa uusi. Minua jo omantunnon käsi kyllä nykäisi, enkä tiedä, mitenkä olisi käynyt, mutta kun toiset takaapäin selkääni tuppasivat, niin minä alotin ja muut heti perästä. Se minun tekemä pilkkavirteni oli tehty samaan nuottiin kuin se, jota he meidän tullessamme olivat veisaamassa. Ensimmäinen värssy siinä oli näin:

Nyt, ristiveljet, veisataan
sukumme suuruudesta,
ja illan vietoks' lauletaan
körttimme laveudesta.

Se oli ensimmäinen, ja toinen oli sitten:

Me ollaan suku erottu
suruttomain joukkioista,
lanteill' on luku leikattu:
sata ja yksitoista.

Ne kun kulkivat talosta taloon seurojaan pitämässä ja mielellään joivat kahvia, niin sentähden sanottiin kolmannessa värssyssä:

Eiköhän, eukot, passaisi
 panna pannu li'elle —
 sittenpä vasta sopisi
 lähteä tästä tielle!

Muita värssyjä oli siinä vielä välillä, joita en oikein muista,
 mutta viimeisen minä muistan:

Vaan pankaa, veljet, paistiksi
 tuo meidän vanha Vahti —
 sen nahasta saadaan talveksi
 hattu ja veisuun mahti.

Tämän pilkkavirren aikana ei kukaan noussut meitä estämään, vaikka ainakin minä olisin sitä toivonut, sillä näin yhdeltä puolelta ilkeyttä tehdä, kun eivät toiset vastaan tehneet, alkoi jo tuntua vaikealta. Loppuun asti meitä kuuntelivat, ja miehet näyttivät koettavan pysyttäytyä tyyninä, mutta naiset katselivat meihin kauhistuen, ja morsian ja muutamat muut näkyivät jo itkevän. — Minä koetin katsella sulhasta, mutta en osannut arvata, kuka hän oli noista monista nuorista miehistä, joita oikeanpuolisen seinän penkillä istui joukoittain, sillä nuoristakin miehistä oli monesta tullut heränneitä. — Sillä vieraalla Pohjanmaan miehellä, joksi arvasin mustaverisen pienen ukon penkkien käänteessä perälasin alla — isäntä istui itse pöydän päässä iso kirja edessään — sillä näytti olevan vaikein pitäytyä rauhallisena, vaikka isäntä hänelle vähän väliä virkkoi jotain korvaan. Siitä näytti hänen luontonsa laskeutuvan, mutta sisällinen telme se yhä kesti. Sen minä näin siitä, että hänen sieramensa koko ajan kuohuivat isoina ja silmät säkeniä iskivät.

Kun virtemme oli loppunut, rupesi isäntä kirjastaan lukemaan, mutta samalla kertaa alotti Ristokin saarnansa,

ja isännän luku jäi kesken. Sitä kuunnellessamme samoin kuin virttäkin veisatessamme olimme me kaikki hyvin hartaan näköisiä, hattu silmillä, niinkuin kirkossa konsanaan-kin oikeata pappia kuunnellessa.

Mutta nyt ei enää Kalajoen mies saanut luontoaan hillityksi. Hän kimposi kuin paukkulaudalta ylös seisoaalleen ja huusi siinä isännälle ja muille miehille: »Saatatteko te, kristiveljet, kärsiä tämmöistä pilkantekoa Jumalasta ja hänen sanastansa . . . jos tässä ei muut nyt minua auta, niin minä heitän yksitellen heidät ulos, nämä Herran temppelin häväsijät! — Suusi kiinni, syntinen!» huusi hän Ristolle, mutta Risto yhä kiivasteli häntä vasten silmiä.

— Antakaa papin saarnata saarnansa loppuun, sanoi muuan meidän miehistä, eihän se ole vielä »isämeitäänkään» ennättänyt.

— Kuulkaa, Pietari . . . antaa niiden olla . . . ei tehdä tappelua . . . ne kyllä häpeävät ja menevät, kun meidän nöyryytemme näkevät, houkutteli isäntä ja koetti vetää vierastaan takaisin istuimelleen.

— Ei Kristuskaan sallinut temppeliään häväistävän! huusi kalajokelainen ja polki jalkansa siltaan. — Ruoskan voimalla hän heidät karkotti, ja jos nämä roistot eivät tästä lähde, niin minä . . .

— Joka miekkaan rupee, se miekkaan kaatuu!

Sen sanan sanoin minä, mutta silloin hyppäsi hän kohoksi vihasta ja puristi kätensä nyrkkiin minun edessäni.

— Uskallatko sinä, sen hylkiö, vielä raamattuakin suussasi kantaa! — Hän olisi varmaankin jo lyönyt, mutta minä peräydyin miesjoukkoon, ja isäntä sai hänen kädestään kiinni. Ristokin oli herennyt.

— Elä käy käsiksi pakanoihin, sanoi hän ja astui väliin. Eivät ne tiedä sokeudessaan, mitä ne tekevät.

— Menkää pois, hyvät miehet . . . emmehan me ole teille mitään pahennusta tehneet . . . miksi tulette tänne meille kujeitanne tekemään?

Ehkä olisi jo silloin lähdetty ja jätetty heidät rauhaan, sillä minuun ainakin vaikutti isännän käytös sen, että tuntui siltä, kuin olisi alkanut hävettää. Mutta kun asia oli alulle pantu, oli sitä häpeä lopettaa ja minä vain vastasin:

— Emmehan me mitään pahennusta ole tahtoneet tehdä, hyvä isäntä . . . kun pidettäisiin vain, miesparat, jumalanpalvelusta mekin . . . mutta kun eivät suruttomat ihmiset meille missään huoneitaan anna, niin arveltiin, että emmeköhän me yhdet heränneet sopisi yhden katon alla yhtä Jumalaa palvelemaan. — Minä koetin olla totinen, mutta miehet purskahtivat takanani nauruun.

Isäntä ei tästä pilkasta ollenkaan hämmästynyt. Hän oli astunut melkein meidän eteemme, ja minusta näytti, että hän siihen lujittui paikalleen seisomaan lattialle ja ettei häntä siitä olisi saanut mikään voima liikkumaan, vaikka olisi uskaltanut häneen käsiksikin käydä.

— Jos teillä on hitunenkaan kunniantuntoa ja omaatuntoa — sanoi hän.

— On kai sitä vähän . . . eikös ole, miehet?

Mutta miehet eivät virkkaneet mitään, ja minä tunsin häpeän punan poskillani.

— . . . niin ette te tuolla lailla julkeaisi ettekä kärsisi tunnoltanne tehdä, jatkoi isäntä. — Minä olen teiltä nähnyt monenlaista ylimielisyyttä, monenlaista pilkan ja häväistyksen sanaa olen teidänlaistenne miehien suusta kuullut, mutta että yhden Jumalan nimeen kastetut tuolla tavalla toisilleen tekisivät, sitä en olisi uskonut, jos en nyt olisi nähnyt. Vähät se meitä liikuttaa, jos meitä pilkataankin, saivathan ennen kristitytkin uskonsa tähden pakanain

vainoa ja pilkkaa kärsiä . . . eikä tämä ole ensi kerta, kun meitäkin pilkataan. Meitäkin on vainottu, ja Ukko-Paavoakin on tilille viety . . . mutta kukaan ei ole vielä osannut näyttää meidän väärässä olevan. Pilkkaajien puheet ovat heille itselleen häpeäksi tulleet . . . Ajatelkaa tekin sitä, hyvät miehet, vaikka teidän mielenne nyt on ilkeydestä paisuksissa ja viina järkenne villinnyt. — Minä olen nähnyt sinutkin, Samppa . . . pienestä pahasesta olen sinut tuntenut, mutta en minä luullut, että vihollinen tuolla tavalla olisi sinut valtoihinsa saanut, vaikka kyllä tässä jo viiden-toista vanhana humalassa horjuit. Silmät olisivat päästäsi repineet, jos en olisi sinua huoneeseen kannattanut kylän korppien kynsistä . . .

— Olipa tuo oma poikannekin samalla kertaa . . .

— Mutta hän onkin siitä jo rangaistuksensa kärsinyt ja oikealle tielle palannut. Tuhlaajapoikana on hän takaisin pahoilta teiltään tullut ja istuu tuossa nyt muiden kristiveljien joukossa . . . mutta sinä olet iankaikkisesti kadotettu, jos et paremmille teille palaja, ja te muut myös. Minä en ketään tuomitse enkä sano tätä siksi, että itse en olisi yhtä suuri syntinen kuin kuka muu tahansa. Mutta katso sinä, Samppa, ja katsokaa te muutkin, kuinka pahaiset lapsetkin ymmärtävät teidän tekonne kauheaksi ja kamalaksi! Tuolla he kätkevät pänsä äitiensä helmoihin eivätkä uskalla teitä nähdäkään, te Jumalan pilkkaajat!

Minä katsahdin karsinaan. Isäntä oli puhunut totta. Äidit viihdyttivät itkeviä lapsiaan, ja morsiankin oli ihan itkuunsa tyrehtymäisillään. Se vihlaasi kuin veitsi sydäntäni. Minä peräydyin päästäkseni toverieni selän taakse, olemasta aivan etumaisena, mutta kukaan ei tahtonut seisoa minun sijallani isännän ja muiden miesten ankarain katseiden rangaistavana. Miehet peräytyivät melkein tietämättään

porstuaan, eikä kukaan sanonut enää sanaakaan äisnälle vastaan. Istuva väki nousi samassa ylös ja alkoi lähteä ulos, ja vähitellen sotkeuduimme me toisistamme körttien sekaan. Minä ja Risto koetimme kyllä vielä viisastella, että eikö sitä meille saarnatakaan, ja että siihenkö se hyvä saarna nyt loppuikin, mutta kukaan ei ollut meidän puheitamme kuulevinaankaan, ja meidänkin täytyi muiden mukana vetäytyä pihasta rantaan.

Kun kaikki muutkin olivat sinne kokoontuneet, eikä meillä kellään ollut sanaakaan toisillemme sanottavaa, työnnettiin venhe yhdellä töykkäyksellä takaisin vesille.

— Menetkö sinä perään, Samppa, vai menenkö minä? sanoi minulle Risto, jotain sanoakseen.

— Mene sinä vain, minä jään tänne kokkaan, sanoin minä ja jäin kokkatuhdolle seisomaan, kun venhe lähti liikkeelle.

Nuo aina ennen suulaat tukkilaiset, ne eivät nyt sanoneet sanaakaan pitkään aikaan.

Mutta jokaisella oli sydänala täynnä niinkuin minullakin, ja se puhkesi nyt minua kohti.

— Minkä helvetin tähden sinä, Samppa, et puoliasi pitänyt, kun annoit sen juuttaan haukkua itseäsi? sanoi venheen perästä Risto.

— Olisit sanonut vastaan, niin että olisi tuntunut, lisäsi muuan toinen miehistä.

— Mikset itse sanonut... onhan se suu sinullakin! vastasin minä närkeästyneenä.

— Sinähän sitä olet ennenkin sanomassa ollut... mutta nyt ei sinusta ollut minnekään.

— Sinuun sitä nyt luotettiin, mutta joka alkaa akkain itkusta heltyä —

— Suus' kiinni! Minä teen, mitä tahdon, ja siihen ei ole kellään mitään virkkamista... ei puolta sanaa!

— Etköhän ole tullutkin heränneeksi mieheksi tällä reisulla... kastetta vailla vain uuteen uskoon... tuoss' on sitäkin!

Kaikki räjähtivät ilkkuvaan nauruun, ja Risto, joka oli sen sanonut, räiskäytti melallaan minun päälleni vettä.

Minä kirosin ja sieppasin airon. Mutta siitä heilahti venhe, ja minä hoiperruin laidan yli veteen.

Kertoja oli vähän aikaa vaiti ja katseli minua tarkasti silmiin. Hän näytti epäilevän, jatkaisiko.

— Ja sitten tuli minusta herännyt mies, virkkoi hän verkalleen ja suutansa vähän hymyyn vetäen.

— Kuinka? kysyin suuresti kummastellen.

— Vaikka enhän minä sitäkään enää ole, jatkoi hän samalla tavalla kuin äsken. — Te mahdatte varmaankin isosti haluta tietää, mitenkä minunlaisestani roistosta saattoi tulla herännyt.

— Niin, onhan se minusta vähän kummallista.

— Enhän minä siksi tavallista tietä tullutkaan... kun tulin järven pohjan kautta. —

— Mutta kuinka te pelastuitte hukkumasta?

— En sitä itsekään tiennyt, kuinka lienen pelastunut.

— Kun putosin veteen ja painuin — sillä minä en osaa uida

— niin sen verran siitä muistan, että korvissani alkoi vesikellot soida ja humista, ja sisuksissa tuntui heti kohta siltä, kuin kaikki olisi siellä pyrkinyt halkeamaan. Mutta vähän ajan perästä riipaisi vesi kurkkua ja rintaa, ja sydänalaan kävi niin kamalan kipeästi, että tuntui siltä, kuin koko ruumis olisi palasiksi hajonnut... Mutta sitten muuttui vähitellen kaikki, ja joka paikassa tuntui niin sanomattoman

hyvältä ja huokealta kuin sille, joka on uupumuksen uneen nukkumaisillaan . . . Siihenkö lienen nukkunutkin, koska en muista mitään, ennenkuin taas alkoivat samat kivut ja tuskat kuin alussakin. Rintaa riipaisi samalla lailla, sitten särähti kipu joka suonen sopukassa, mutta herkesi taas niinkuin ennenkin. Minä sain silmäni auki, mutta luomet painuivat kohta taas paikoilleen ja muisti katosi. Sen minä kuitenkin ennätin nähdä ja kuulla, että ympärilläni hyöri ja hääri ihmisiä, joista muutamat lienevät olleet polvillaan, koska niiden kasvot näyttivät olevan likempänä, toiset taas etempänä seisoallaan.

Kun toisen kerran taas heräsin, heräsin niinkuin tavallisella lailla maannut ainakin. En nähnyt enää yhtään ihmistä ympärilläni. Kaikki oli hiljaista, enkä osannut ensimmältä ymmärtää, mihinkä olin joutunut. Mutta kun katselin jonkun aikaa ja silmäni selvisivät, näin, että olin valkeaseinäisessä huoneessa, joka mahtoi olla naisten aitta, koskapahan orsilla riippui hameita ja valkeita paitoja. Minä makasin pehmoisella vuoteella valkoisten lakanain välissä. Kun päätäni ensi kerran käänsin, huikeni silmäni, mutta kuitenkin ennätin nähdä aukinaisesta ovesta ulos pihalle ja sieltä kujan alitse pellolle, jossa valkeita ja mustankirjavia lemmiä parhaillaan seisoi savulla lypsettävinä. Minä koetin muistella, mitä minulle oli tapahtunut, ja ajatella, missä nyt mahdoin olla, mutta aatokseni eivät jaksaneet kokoontua sitä minulle sanoakseen. En saanut mitään selvää siitä, mitä minulle oli tapahtunut, ja vielä kerran raukesin uneen.

Se uni, jonka nukuksissani näin, oli niin helppoa ja huokeata, etten ole semmoista milloinkaan nähnyt. Minusta näytti, että kaikki ympärilläni oli valkeaa ja puhdasta kuin paperi tahi palttina. Ilma, maa ja taivas, kaikki oli yhtä

palttinaa. Sitten muuttui se vähitellen valkoiseksi koivikoksi, ja minusta tuntui, kuin olisi minun allani alkanut vesi vuotaa ja että minun piti antautua uimaan. Vesi kannatti minua ihan itsestään. Se oli lämpimän-haalakkata ja huuhtoi minua hellästi joka paikasta, sekä ulkoa että sisältäkin päin, niinkuin tyhjää astiaa. Minä uiskentelin kauan aikaa sillä lailla veden mukana, joka huljui sinne tänne valkeaharmaiden koivujen välitse, mutta kun kerran rupesin tarttumaan kiinni muutamaan, niin samassa sen tuohi kuoriutui minun käteeni ja kääriytyi itsestään minun ympärilleni niinkuin valkoinen lakana. Vesi tuntui samassa valuvan altani pois, ja oli kuin olisin ollut pumpulien päällä pitkälläni. Se lakana kietoutui yhä tiukemmin minun ympärilleni ja tuntui kuivaavan minua sekä ulkoa että sisästäkin, niinkuin tyhjää astiaa. Mutta viimein oli se niin tiukalla kuin kapalovyö, ja minua alkoi ahdistaa. Silloin tahdoin riuhtaista itseni irti, ja siitä minä heräsin. Minä haparoin sinne tänne silmilläni ja näin vihdoon, että pääni pohjissa seisoi joku, jonka silmät kirkkaasti katselivat minua.

Minun piti ummistaa silmäni jälleen, mutta silloin tartuttiin minua hiljaa käteen.

— Tahtoisiko sairas maitoa... tässä olisi vasta lypsettyä. — Puhuvan ääni oli sulava ja hänen sanansa soivat vieläkin korvissani, kun niitä mieleeni johdan.

— Kuka se on? kysyin minä ja aioin kohottautua istualleni paremmin nähdäkseni, mutta silloin tuntui, kuin olisi minua lyöty vasaralla otsaan, ja minä vaivuin takaisin tilalleni. Silmissäni musteni, enkä vähään aikaan nähnyt mitään.

— Elkää nousko... antakaa minä annan... parasta on, ettette nouse ollenkaan.

Minä tunsin, että käsi pantiin pääni alle ja että sitä kohotettiin hellävaroen . . . Se helpotti, ja silmäni selkenivät taas. Minä näin, että se, joka minua auttoi, oli nuori tyttö, jolla oli suuret siniset silmät ja vaaleankeltainen tukka. Vastustelemattani hän asetti astian huulilleni, ja minun täytyi lainata alas lämmintä maitoa.

— Missä minä olen? kysyin minä. Ja kuka te olette?
— Ja minä koetin jälleen nousta.

— Maatkaahan pois, te olette hyvässä turvassa. Isä käski minut tänne teitä hoitamaan ja antamaan, jos mitä tarvitsisitte.

Aloin hämärästi muistaa, mitä minulle oli tapahtunut, mutta en siitä kuitenkaan oikeata selvyyttä saanut.

— Mitä minulle on tapahtunut? . . . kuinka olen tänne tullut?

— Kylläpähän sitten muistatte, kun paranette, sanoi hän ja laitteli peitettä paremmin päälleni. — Antaa nyt olla sen muistelematta, ja nukkukaahan pois.

Mutta minä vain pyysin, että hän selittäisi minulle sen, miten minulle oli käynyt, sillä jotain erikoisempaa oli minulle tapahtunut, mutta en jaksanut muistaa sitä muuten kuin katkonaisesti.

— Eikös täällä . . . missä ne oli . . . vasta olleet seurat . . . ja enkös minä ollut siellä?

— Olihan täällä . . . mutta ne olivat eilen illalla, ja nyt on jo maanantai-ilta . . . elkkä sitä muistelko. — Ettekö tahtoisi vielä?

Hän tarjosi minulle maitokupin, mutta minä työnsin sen pois.

— Eikös siellä . . . emmekös me siellä . . . pahuksenhan me siellä teimme?

— Mitä siitä nyt . . . mutta sehän se oli surkeinta, kun te olitte hukkuja ja jäädä sille tiellenne.

Hän oli istuutunut jalkopohjiini ja pyyhki silmiään esiliinansa helmalla.

Nyt vasta selveni minulle kaikki yht'äkkiä ihan selväksi. Minä muistin tarkalleen, mitä oli tapahtunut; kuinka olimme häväisseet ihmisiä ja pilkanneet Jumalaa; että oli sitten tultu rantaan ja mitä venheessä oli puhuttu. Koko ruumistani vihlaasi, kun muistin, mitenkä olin airo kädessä venheen kokasta hoipertunut suin päin veteen.

— Mutta mikä minut sieltä pelasti, ja onko tämä talo se . . . ?

— Tämä on Niskala, ja isä ja se vieras Kalajoen mies teidät henkiin sai.

Nyt vasta tunsin hänet talon tyttäreksi. Tämä oli siis se sama talo, jonka väkeä olin eilen ollut häiritsemässä ja pilkkaamassa. Ja sen talon isäntä oli minut palkinnoksi vedestä vetänyt, ja tytär nyt vielä hoiti. Minä pyysin häntä vielä kertomaan minulle, kuinka kaikki oli käynyt, ja kuinka he olivat minut pelastaneet. Hän kertoi, että kun olin pudonnut veteen, olin heti uponnut, eikä tukkilaisista ollut kenessäkään ylösvetäjää. Venheessä oleva keksikään ei ollut ulottunut pohjaan. Tukkilaiset olivat soutaneet tiehensä, mutta väki pihassa oli kuullut huudon järveltä ja jotkut olivat nähneetkin minun putoamiseni. Isäntä ja Kalajoen mies olivat heti kohta juosseet rantaan ja nähneet miehen hatun kelluvan tyynen veden pinnalla, tukkilaiset eivät olleet sitäkään korjanneet. Heti paikalla olivat siepanneet nuotan rannalta ja potkeneet sen järveen. Siinä olinkin minä tullut ylös. Mutta maalle vietyinä olin ollut melkein tönkkö ja ihan tunnoton. Pohjanmaan mies oli minua mättään päällä hieronut ja pyöritellyt, ja kauan oli kestä-

nyt, ennenkuin oli elämän merkkiä alkanut näkyä. Suun ja sieramen kautta oli viimein kuitenkin vettä valahtanut, ja silloin oli samassa henki ruvennut kulkemaan, vaikka vaikeasti, ja sydän tykyttämään. Silmiäni olin myöskin vähän raottanut.

— Ja sitten juoksin minä lakanan täältä aitasta, ja siinä teidät tänne kannettiin! Voi kauheata, kuinka surkeata se oli!

Minä vaikeroin ruumiin ja omantunnon tuskissa ja sanoin, että jos olisin tietänyt heidät tämmöisiksi ihmisiksi, en olisi ikinä tehnyt sillä lailla, kuin tein.

— Ei siitä mitään... olkaahan rauhassa... Jumala käsksee vihamiehiäänkin rakastaa.

Minä olisin sanonut, että en tahtonut olla vihamies, jos saisin olla ystävä, mutta se, mitä aioin sanoa, se valahti kyynelinä vuotamaan, enkä saanut sanaakaan suustani.

Hänkin kuivasi silmistään kyyneleet ja sanoi sitten nöyrällä ja hiljaisella äänellä:

— On kai tässäkin jo teille täksi kertaa rangaistusta... jos ette vain vasta samalla lailla tekisi.

— En... en... en minä tästälähin semmoista tee, vakuutin minä, ja se lupaus lähti ihan sydämeni pohjasta.

— Ei sitä ihminen tiedä edeltäpäin, mitä hän tekee. — Hän katsahti minuun surullisesti ja lähti sillä kertaa pois, mutta sanoi kohta tulevansa katsomaan, jos mitä tarvitsisin.

Isäntäkin kävi sinä päivänä luonani. Hän puheli koko ajan muista asioista eikä virkkanut siitä mitään, mitä oli tätä ennen tapahtunut ja kuinka minä olin tänne tullut. Hän tahtoi näyttää unhoittaneensa kaikki ja että kaikki tämä oli, niinkuin pitikin, ja ettei siinä nyt ollut mitään erinomaista, jos minä olinkin heidän hoidetta-

vanansa. Joku toinen hänen sijassaan olisi saattanut ankarasti nuhdella . . . ja sitä minä olisin melkein toivonutkin, sillä tämä äänetön anteeksianto oli minun luonnolleni vaikeampi kantaa kuin ankaratkin nuhteet. Muista asioista hän vain puhui, kertoi, kuinka itsekin oli kerran ihmeellisesti pelastunut huklumasta.

— Jumala saattaa tehdä ihmiselle minkä ihmeen tahoo, eikä hänelle ole mikään mahdotonta, sanoi hän ja nousi aitan kynnykseltä, jossa oli vähän aikaa istunut ja poltellut.

— Tahdo vain Johannalta, mitä tarvitset. Ei pidä ujustella ollenkaan pyytäessään, virkkoi hän lähtiessään eikä sitten usein enää käynyt siellä koko sairauteni aikana.

Minä sairastin monta viikkoa, ensimmältä olin niin heikko ja huono, etten paljon saanut jäseniäni liikutelluksi. Kylmettyminen kolkossa keväisessä vedessä kääntyi kuumeksi ja piti minua kauan vuoteen omana. Minua hoidettiin nyt hyvästi ja huolellisesti siinä samassa talossa, jonka väkeä ja uskoa minä olin ollut parassa miessä pilkkaamassa ja häpäisemässä. Ja se sama talon tytär, johonka tuo pahuuteni näytti silloin enemmän koskevan, se piti nyt huolta minusta kuin omasta veljestään. Joka kerta kun näin hänet, vihlaasi sydäntäni kuin veitsellä, sillä minä muistin, mitenkä hän minun riettaasti laulaessani oli ollut itkuun tyrehtyä.

Pyhäpäivinä ja silloin, kun vain omilta töiltään jouti, tuli hän minua katsomaan ja istui sitten pitkät tunnit milloin aitan kynnyksellä, milloin sänkyäni laidalla. Ja kun hän arkipäivinä liikkui, pihatöissään, niin jätti hän oven auki, että jos jotain tarvitsisin, niin huutaisin vain. Avatusta ovesta näin minä syrjälläni maaten hänen vähän väliä kulkevan ohitse, milloin lypsinkiulua kantaen ja toisella kädellään silloin noin ilmaan varaten, milloin kiiruusti

aittaansa juosten, ja silloin tuulen henki aina pani hänen valkoisen paitansa somasti hentoisen vartalon ympärillä värisemään. Kulki siitä paljon muutakin väkeä, mutta en minä niiden olemista niin huomiolle pannut. Välistä, kun hän harava kädessä meni huoneiden taakse ja pellonpientarelle koko rupeamaksi luokoja ottamaan, silloin minulle tuli melkein ikävä, kun en saanut häntä nähdä, ja janoovalla korvalla kuuntelin minä, kuinka hän sieltä silloin tällöin antoi äänensä virren nuottiin helähtää. Mutta lypsyllä ollessaan, silloin hän oikein täyteläisesti veisasi, ja siihen olivat hänen lehmänsäkin tottuneet niin, että itsestään sitä kohti kulkivat eivätkä muuta kotiin kutsumista tarvinneet.

— Veisaa sinä, Johanna, aina, kun kulet tuolla ulkona. Minä sitä niin mielelläni kuuntelisin, sanoin minä muutama pyhäpäivänä, kun en kuullut hänen koko päivänä veisaavan. Johanna istui kynnyksellä ja katseli minusta pois päin; mutta kun kuuli minun sanovan sen, käännähti hän nopeasti ja kysäisi melkein iloisesti:

— Onko sinusta veisuu mieleen?

Me jo sanoimme toisiamme sinuksi. Ensin oli hän teititellyt minua ja minä häntä, mutta vähitellen jäi se ihan itsestään pois.

— On, sanoin minä, sinun äänesi heläjää niin raittiisti ja tekee korvaan niin hyvää.

Sekö virren *helinä* se vain onkin, jota sinä tahdot kuunnella? Jos et muusta huoli, on parasta, ettet kuule veisuuta milloinkaan enää. — Etkö sinä sanoja kuuntelekaan?

— En minä sanoja niin kuuntele.

— Mutta nehän ne ovat Jumalan sanaa!

— Jumalanko sanaa?

— Jumalan sanaa . . . totta kai . . . mutta sinä et

taida paljon Jumalan sanasta huolia. — Eikö tuntosi ole herännyt vieläkään, vaikka olit sokeana syntisenä jo joutua armonajastasi Jumalan tuomioistuimen eteen?

Sitä asiaa en ollut ikinä ennen eläessäni ajatellut, mutta mikä lie ollut, en sitä kuitenkaan Johannalle uskaltanut tunnustaa.

En virkkanut mitään.

— Minnekkähän olisit joutunut, jos olisit järven pohjaan jäänyt? sanoi Johanna uudelleen, enemmän itseksensä kuin minulle.

Minä en nytkään vastannut mitään, sillä totta tosiaan en tietänyt mitä vastata.

— Etkö sinä tahtoisit kuunnella, jos minä lukisin sinulle jotain Jumalan sanaa? Oletko sinä milloinkaan kuullut Jumalan sanaa luettavan . . . lukiko äitisi?

— Ei minulla ole äitiä ollutkaan.

— Eikö sinulla ole äitiä ollutkaan?

Sen hän kysyi nopeasti, mutta niin hellällä säälillä, että se tuntui aivan minun sydämeni pohjassa.

— Äiti kuoli minut synnytettyään, mutta mummo oli minulla äidin sijassa.

— En minäkään muista äitiäni paljon nähneenkään, sanoi hän vesissä silmin, vaan hän kuului olleen hyvä ihminen ja isä sitä vieläkin muistelee. Isä ei ollut herännyt, ennenkuin nai, mutta sitten opetti äiti hänelle Jumalan tuntemisen ja isä opetti minulle.

Minä aivan tahdoin jo sanoa hänelle: »Opetä sinä minulle», mutta ei sitä tullut sanotuksi. Ei hänkään virkkanut mitään, kun en minä virkkanut, ja niin me olimme molemmat vaiti.

— No, jos et sinä tahdo kuulla, niin en minä . . . sanoit hän jonkun ajan kuluttua ja aikoi lähteä pois.

— Ei, ei, kyllä minä kernaasti, jos sinä vain — sopersin minä kiireesti. — Hän katsahti minuun tutkivasti ja lähti kirjaa noutamaan.

Hän istuutui sitten sängyn laidalle ja rupesi lukemaan, mitä postillaa lienee lukenut. Mutta hänen lukuaan minä en suuresti kuunnellut, sanoja nimittäin, mutta ääntä minä kyllä kuuntelin. Sitä enemmän minä katselin häntä, kun hän luki. Hän luki hiljaisella hymisevällä äänellä ja lukies-
sa laskeutui huivi alas niskaan ja valui siitä vähitellen alas hartioille. Palmikko tinki vähän väliä putoamaan olkapään yli alas kirjalle, mutta kun se oli juuri yli pääsemäisillään, viskasi hän sen takaisin pänsä heitolla. Sitä minä aina odotin, sillä se pään heitto oli minusta niin soma, ja silloin hän katsahti sivumennen minuunkin. Luvussaankin hän silloin hiukkasen hämmentyi, ja oikeaan etsiessään täytyi hänen kulkea entisiä jälkiään. Ne sanat hän luki hiljempaa kuin muut, melkein pä kuiskaamalla, ja kun sattui pitem-
mälle eksymään, niin hän punastuikin.

— Anna minä pidän kädestäsi kiinni, sanoin minä hiljaa enkä voinut olla siihen tarttumatta, kun se lepäsi likellä minua peitteen päällä.

Hän antoi minun pitää sitä, eikä se häirinnyt häntä senkään vertaa, että hän olisi lukemisessaan haihtunut tai edes punastunutkaan. Minun vereni koko ajan värähtelivät, ja sydämeni tykytti aivan korvaan kuuluen, kun pidin hänen kädestään kiinni. Minä olisin sitä tahtonut kaikin voimin puristaa, mutta en uskaltanut, kun pelkäsin, että se häntä häiritsisi. Mutta kun hänen tuli kääntää lehteä, silloin hän sen veti takaisin, enkä minä enää rohjennut siihen toista kertaa tarttua.

Loppuun luettuaan sen sunnuntain saarnan, pani hän verkalleen kirjansa kiinni, heitti palmikon niskansa taa ja

asetti huivin päähänsä. Sitten loi hän minuun pitkän kysyvän katseen, mutta lähti mitään virkkamatta lypsymälle, sillä lehmät olivat jo sillä aikaa kokoontuneet pellolle. Mennessään hän alotti virren ja veisasi sitten koko ajan lypsymällä ollessaan. Se kaikui minun korvissani vielä kauan sittenkin, kun hän jo oli veisaamasta lakannut . . . ja kun jo oli tullut yö . . . eikä kukaan liikkunut . . . eikä mitään kuulunut muuta kuin märehdivän kellokkaan kellon hiljainen kalina . . . Ja väliin taas tuntui minusta siinä vuoteella venyessäni, että hän yhä istui tuossa edessäni lukemassa ja että minä tartuin häntä käteen . . . että palmikko pyrki olkapäähän yli ja että huivi valui alas hartioille saakka.

Vaikka en oikeastaan ollut ollenkaan kuunnellut, mitä hän luki, eikä se sillä kertaa mieleeni tarttunut, niin aloin kuitenkin jälestäjäin muistaa jotakin, ja kun mietin, mistä sen olin kuullut, niin huomasinkin, että hänhän sen oli sillä tavalla kirjasta lukenut. Ja vähitellen noin muistellesani, johtui mieleeni koko se saarna, jonka hän oli lukenut, ja monta lausetta oli mieleeni tarttunut ihan kokonaisuina. Minä muistelin ja muistelin, ja niin oli! Sitä lausetta lukiessaan oli hänellä ollut pää kallellaan, tätä lukiessaan oli hän kääntänyt lehden ja vähän viivähtänyt, ennenkuin alkoi toiselta sivulta. Ja tuota sanoessaan oli hän hämmentynyt, lukenut uudestaan, punastunut, ja silloin minä olin tarttunut häntä käteen. Ne ja ne sanat olivat tietämättäni ja tahtomattani korviini tunkeuneet, ja sieltä ne ikäänkuin itsestään löytyivät. Vielä nytkin minä muistan, että hän muutamakseen luki, »kuinka armo kuitenkin on suurempi ja ylitsevuotavaisempi kuin se täysi synnin mitta, eli että puhua Paavalin sanoilla: kuinka armo ylönvalttiseksi tutaan». Toisessa paikassa taas sanottiin, että »Jumalan armo, joka hänelle on tapahtunut, tutaan silloin sitä helpommasti

synnin suuruudesta, ja ne, jotka Jumalata palvelevat, kiittävät sitä enemmän Jumalata sen edestä. Silloin sanotaan: kuinkas paha, törkiä ja jumalaton ihminen ei tämä ollut!» — Aivan viimeiseksi, ennenkuin pani kirjan kiinni ja lähti, hän luki tämän lauseen: »Minä tahdon tehdä sinulle enemmän hyvää kuin sinä saatat ajatella, jos sinä vaan annat sinun sydämes minulle».

Nämä tämmöiset sanat ne siinä yksin unettomia öitä maatessani yhä selvemmin alkoivat minun korvissani kaikua, ja minä jo odotin sitä, että hän kohta taas tulisi ja tarjoutuisi lukemaan. Silloin minä kuuntelisin tarkemmin ja panisin sanatkin mieleeni!

Ja hän tulikin ja luki siitä samasta kirjasta — sen kannet olivat piikkovaatteella päällystetyt — ja monesta muustakin kirjasta. Luettuaan hän minulle paljon puheli-kin, ja minä parhaasta päästä vain kuuntelin. Se oli kaikki minusta ihan uutta ja outoa, enkä minä sitä tahtonut osata uskoa, että ihminen sillä lailla saattaisi elää, kuin Jumalan sanassa on käsketty.

— Minkätähden sitten Jumala on käskenyt ihmisen tehdä niin, kun tietää, ettei hän sitä kuitenkaan jaksaa täyttää? kysyin minä kerrankin.

Mutta siihen sanoi Johanna aivan arvelematta, että eihän ihminen toki omasta voimastaan jaksakaan, mutta että Jumala kyllä auttaa, vaikka olisinkin kuinka puutteellinen ja heikko tahansa ja että niitähän Jumala vasta auttaakin, jotka oman puutteellisuutensa oikein tuntevat ja hänen apuansa rukoilevat. Ja onhan niitä jo maailmassa elänyt niitähän ja elää vieläkin, jotka osaavat elää Jumalan mielen mukaan. Ei hän itse osaa eikä osaa vastakaan, mutta äiti vainaja osasi, ja kyllä isäkin jo alkaa osata.

— Mutta minun syntini ovat niin suuret, etten uskalla niitä anoakaan anteeksi, sanoin minä siihen.

— Anomattakin ne sinulle anteeksi annetaan, jos ne mielesi murheelliseksi saattavat, eikä taas kenenkään synnit niin suuret ole, ettei Jumala hänen huutoansa kuulisi, vakuutti hän minulle niin vakavasti, etten voinut olla häntä uskomatta.

Sanoin minä kuitenkin siihen: »Hyvähän sinun on sanoa, joka aina olet hyvästi elänyt».

— Elä sano niin... minulla on paljon syntejä, ja joka päivä minä yhä teen.

— Mitä sinun syntisi ovat... minun syntieni rinnalla ei niitä näykään!

— Kuule sinä, sanoi hän siihen ankarasti, elä puhu sillä lailla. On suuri synti jo puhuakin sillä lailla, että ihminen saattaisi olla synnitön, sillä ei kukaan ole ilman syntiä paitsi Jumala ja hänen ainokainen poikansa Jeesus Kristus.

Tällä lailla me keskustelimme, mutta en minä sittenkään sitä käsittänyt, että hänellä saattaisi olla semmoisia syntejä, joita ei jo aikoja sitten olisi anteeksi saanut. Hän oli minun mielestäni niin puhdas ja kaunis, että olisi saattanut muidenkin synnit anteeksi antaa. Minä ajattelin omaa elämääni ja vertasin häntä itseeni ja itseäni häneen.

Minun edessäni vaelsi sinä sairauteni aikana koko entinen elämäni, ja minun mieltäni alkoivat kaikki pahat teot kaivella, sekin jo, että olin lautamiehestä lähtiessäni kellokasta kivellä heittänyt ja kuinka se oli surkeasti ynähtänyt. Sitten ne rivot laulut ja se kunnianhimo ja monet muut asiat.

Vähän väliä tuli eteeni Johannan kysymys: »Min-

nehän olisit joutunut, jos olisit järven pohjaan jäänyt!» Oli minua kuolema silloin tällöin ennenkin vavahduttanut, mutta en sitä kuitenkaan sen enempää ollut ajatellut, eikä se milloinkaan minua niin paljon pelottanut, että olisi saanut elämäni toisenlaiseksi muuttumaan. Mutta nyt se alkoi minua pelottaa, ja kuta enemmän asioitani ajattelin, sitä enemmän minua kauhistutti.

Minussa on aina parannuksen päätös pian syntynyt, kun olen huomannut itsessäni parannettavaa olevan, eikä minun nytkään tarvinnut monta päivää miettiä, ennenkuin käsitin, että muutoksen täytyy tapahtua. Omatuntoni sen sanoi ja omaatuntoani olen aina koettanut totella. Mitenkä se sitten lienee milloinkin onnistunut ja kuinka kauan päätös pysynyt!

Ja yhä vakavammaksi tuli minussa päivä päivältä se päätös, jonka olin itselleni tehnyt, kun siitä Johannalle puhuin ja hän siitä näytti ilostuvan. Hän kuitenkin aina minua varotti ja sanoi, ettei se niin helposti kuitenkaan käyne, vaan että siihen pitää käydä kova koettelemuksen koulu, ja että ennen kaikkea tarvitaan luottamus taivaallisen isän apuun, jota ilman kaikki omat ponnistelemiset raukeavat turhaan.

— Jos aiot valkeutta tielläsi löytää, niin tutki Jumalan sanaa ja sovitele sitä omiin kohtaloihisi. Niin äiti oli hänen isäänsä neuvonut ja niin teki hänkin. Hän jätti minulle kirjansa luettavaksi ja toi vielä uuden testamentinkin ja virsikirjan. Niitä minä yksikseni lueskelin, parhaasta päästä niitä samoja paikkoja, joita hänkin oli minulle lukenut.

Minä tunsin, että olin herännyt, ja sitä aikaa, jolloin olin suruttomien joukossa kuleksinut, muistelin minä melkein kauhistuksella. Nyt jälestäpäin, kun olen sitä

ajatellut, olen huomannut, ettei se kuitenkaan sitä ollut, mitä muut tavalliset heränneet heränneen opiksi sanoivat. Heille tulee elämä päivä päivästä tukalammaksi ja vaikeammaksi, eivätkä he iloa salli. Mutta minun elämäni se yhä vain tuntui huokeammalta ja helpommalta. Ehkä siihen vaikutti sekin, että aloin kostua taudistani, mutta vaikka vielä ruumiilliset kivut olisivat vaivanneetkin, niin mieli oli useimmiten kuitenkin tyyni ja terve. Minä en enää ollut suruton, mutta suruni ei tehnyt minua raskasmieliseksi ja synkäksi muita ihmisiä kohtaan.

Eikä Johanna ollutkaan samanlainen kuin ne heränneet, joita ennen olin nähnyt ja sittenkin näin. Ei hän usein nauranut, eikä paljon milloinkaan, mutta usein riemu loisti hänen silmistään, kun hän puhui, ja minä näin, että hän ulkona kulkiessaan välistä ilosta hypähtelikin. Me puhelimme yhä enemmän, yhä useammin hän tuli minun luokseni ja kertoi elämästään ja tunteistaan. Hän kerrankin kertoi, että kun hän joskus kauniin virren kuulee, jota oikein hyvä-ääninen veisaaja veisaa tuolla jossain, esimerkiksi kaukana järvellä soutuessaan, niin väreet käyvät koko hänen ruumiissaan, ja silloin tuntuu siltä, kuin kaikki Jumalan pyhyys ja puhtaus hänen sydämensä kautta ikäänkuin lainehtien valuisi ja sen iki-ainiaaksi puhtaaksi pesisi. Minä sanoin siihen, että niin minunkin on, kun hän veisaa. Ja minä näin, että hän ymmärsi minut. Hän naurahti hiukkassen, punastui vähän ja lähti pois. Mennessään hyräili hän ensin hiljaa, mutta purki mielensä kohta kuuluvaan virteen, enkä minä milloinkaan ole kuullut hänen niin kauniisti veisaavan kuin silloin.

Aina sen jälkeen, kun olin puhunut Johannan kanssa, oli sydämeni niin täynnä suloisia ja vienoja tunteita, etten osannut niitä sisässäni pitää. Ne puhkesivat sieltä milloin

mitenkin, mutta useimmiten koetin hyrällä samoja virsiä, joita olin kuullut Johannan veisaavan. Mutta en minä siihenkään tyytynyt. Minä rupesin itsekin virsiä sepittelemään. Ne syntyivät samalla lailla kuin laulutkin ennen, melkein tietämättäni ja itsestään. Ne tulivat minkä virren nuottiin milloinkin, välistä kiitosvirren, välistä suruvirren, aina sen mukaan, miten mieli oli milloinkin.

— Osaatko sinä veisatakin . . . sinullahan on hyvä ääni . . . mitä virttä sinä veisasit? kysyi Johanna muutamana päivänä, kun oli kuullut minun veisaavan vuoteellani.

— Ei se ole virsi eikä mikään, sanoin minä, ja minua ujostutti, vaikka toiselta puolen taas oli mieleni hyvä siitä, että hän saisi tietää minun virsiä tekevän.

— Virttä kai se oli, nuotti tuntui ihan tutulta, mutta sanoja en muista kuulleen.

— Et ole niitä kuullutkaan, vasta minä ne tässä itse tein.

— Itsekö teit? — Hän näytti siitä kovin kummastuvan. — Etkö sinä tiedä, että on suuri synti veisata virren nuotilla muuta kuin virsiä?

— Mutta eikö se ole yhtä virttä, kun Jumalaa laulullaan kiittää?

— Ei virsiä osaa tehdä muut kuin hurskaat . . . ja se tulee synniksi, jos niitä muut tekevät.

— Minkätähden? kysyin minä enkä ymmärtänyt.

— Minkätähdenkö? — Sitä minä en tiedä enkä tahdoakaan tietää enkä ymmärtää, mutta äidistäkin se oli ollut syntiä, niin isä sen sanoi, ja minä uskon sen, sanoi hän niin päättävästi ja vakavasti, etten minä osannut siihen mitään.

Enkä minä tahtonutkaan hänen kanssansa väitellä semmoisista asioista, jotka hän kyllä saattoi tietää parem-

min kuin minä. Vaikken sitä oikein ymmärtänyt, miksi olisi synti veisata omaa virttään, en sitä kuitenkaan enää veisannut, koska se kerran ei hänestä ollut mieleen.

Ja mitäpä en olisi tehnytään, josta olisin tietänyt, että se hänestä oli mieleen! Ajatellessani uutta parempaa elämää tämän taudin jälkeen, ajattelin minä enimmäiten häntä. Minä tiesin, että tähän asti olin pahasti elänyt ja että minulla olisi voimaa parantaa itseäni, mutta sen minä tiesin myöskin, että ilman Johanna en olisi milloinkaan parantunut, tuskin ruumiillisestikaan, vielä vähemmän henkisesti. Mutta salaisesti tunki kuitenkin aina näitä päätellessäni sekin miete mieleeni, että jos en saisi hänen seuduillaan olla, elää hänen äänensä kuuluvilla, eivät ehkä päätökset pysyisikään. Mutta toisekseen taas — miksi en saisi?

Joka kerta kun häntä ajattelin, kuohahti elämä uuteen eloon sisässäni ja joka kerta kun hänet näin, tuntui siltä, kuin olisi liittoni ja lupaukseni ihan kuin itsestään uudistuneet ja vahvistuneet. Minä paranin paranemistani ja voin jo pitkät ajat istuskella aitan kynnyksellä. Yhä useammin ja kauemmin teki siinä minun mieleni istuakin, kun Johanna ei minun kostuessani enää yhtä usein tullut luokseni kuin ennen. Mutta aina minä hänet kuitenkin näin, kun hän ulkona askarteli ja liikkui, ja häntä nähdäkseni minä siihen kynnykselle istuinkin. — Johanna ei tähän aikaan enää tehnyt ulkotöitä yhtä usein kuin ennen. Enimmäkseen hän istui toisen aitan kynnyksellä, taikka tuvan portailla taikka missä milloinkin sattui siimestä olemaan, ja ompeli. Hän näytti useimmiten ompelevan paitoja ja muita, mutta välistä hän kutoikin, milloin sukkaa, milloin vyötä, milloin mitäkin. Utteraan hän ompeli, ja ommellessaan hän usein hyräili, ja minä istuin aitan kynnyksellä ja katselin häntä ja

kuuntelin. Mutta hän ei katsonut minuun monesti, välistä vain. — »Miksi hän tuolla istuu eikä tule tänne?» ajattelin, ja silloin tuli surku mieleeni, välistä niin suuri ja painava, että se puristi kyynelenkin silmästä. Mitä se lienee ollut, sitä en osannut itsellenikään selittää, mutta minä en olisi silloin tahtonut parantua, vaan tulla yhä kipeämmäksi, niin huonoksi sairaaksi, kuin alustakin olin ollut, etten jaksaisi liikahtakaan ja että hänen olisi pitänyt tulla minua kädellään pääni alta auttamaan. Ikäni olisin halunnut sairastaa, jos sillä olisin saanut hänet minua hoitamaan ja luonani pysymään. Vetäysin joskus koko päiväksi vuoteelleni sitä toivoen, että hän sitten tulisi kynnykselle istumaan, ja jos hän tulisi ja kysyisi, niin sanoisin, etten olekaan vielä terve ja että taas tunnun huonommalta.

Ja silloin hän juuri tulikin ja kysyi, mutta minä en saattanut valehdella ja sanoin: »Ei minulla mitään erinomaista ole — rupesi vain istuminen raukaisemaan.» — »Ei olekaan hyvä istua niin kauan, kuin sinä istut . . . parasta on levätä, kun ei ole vielä oikein terve. Sinä oletkin näinä aikoina käynyt kalpeammaksi, mutta kyllä Jumala parantaa sen, joka häneen luottaa ja uskaltaa ja häntä avuksensa huutaa.» — Niin sanoi hän minulle ja meni taas ompelukseensa ääreen toisen aitan kynnykselle.

Minä huusinkin Jumalaa avukseni, mutta en sitä varten, että paranisin. Minä rukoilin palavasti ja hartaasti, kädet ristissä, että Jumala lähettäisi hänet minulle ikuisiksi ystäväksi.

Ja välistä minusta näyttikin, kuin Jumala olisi rukoukseni kuullut. Muutamankin päivänä, kun kaikki muu väki oli mennyt niitylle, istui hän minun aittani kynnykselle ja ompeli siinä kauan aikaa.

— Mitä sinä niin ututteraan näinä aikoina ompelet?

kysyin häneltä, kun oli ensin istuttu hyvän aikaa ääneti.

Hän ei vastannut ensin mitään, sitten näytti hän aikovan sanoa jotain, mutta ei kuitenkaan sanonut.

— Isällesikö tuosta vyötä teet?

— En isälle, vastasi hän vältellen. Silloin en minä sitä huomannut, mutta jälestäpäin ymmärsin sen siksi, ettei hän tahtonut sanoa, kenelle hän teki.

— Kohta kun sinä vähän paranet, niin saatat muuttaa pirttiin vuoteesi, sanoi Johanna ja kysyi sitten, mitenkä minun tuntui, olinko paranemaan päin.

Minä vastasin, että olin ja että mielelläni minä muu-
tankin pirttiin, kun täällä aitassa tahtoo aika yksin ollen käydä ikäväksi.

Hän ompeli eikä puhunut siihen mitään. Minä sanoin sitten: »Eikö tuota kohta alkane jaksaa poisikin lähteä».

— Minnekä? kysyi hän.

— Pois vain maailmalle... onhan tuota jo tässä talossa oloa ollutkin, sanoin minä huokaisten.

— Ei, mikäs hätä sinulla on pois. Tässä saatat olla, niin kauan kuin tahdot, ja jos jaksat tehdä, niin saathan työtäkin. Isä sanoi eilen, että kun paranet vähän, niin saat ruveta verkkoja paikkailemaan. Oletko tehnyt verkkotyötä?

— Olenhan minä sitä tehnyt.

— Olenhan minäkin... minä olen kutonut melkein kaikki meidän särysverkot... isä on itse kutonut rikulit.

En tiedä, miksi minusta verkkojen paikkaaminen nyt tuntui hauskalta, vaikka en sitä ennen sinä pitänyt. Sanoin, että jo ensi pyhän perästä rupean verkkotyöhön.

— Niinpä ei sitten ole mitään hätää pois... eikähän olisi muutenkaan, sanoi hän.

Tuli sitten se pyhä, jonka jälestä minun oli aikomus rüvetä työtä tekemään. Olin jo siksi voimistunut, että saatoin istua ja käsilläni askarrella. Kaikki muu väki oli sinä pyhänä lähtenyt kirkkoon, isäntä ja Johanna vain näkyivät olevan kotona. Isäntä näkyi melkein koko päivän istuvan tuvassa — pöydänpääläsista hänen selkensä näkyi — ja lukevan, koska sieltä kuului hiljainen hyminä. Johanna oli myöskin siellä ensin, mutta istui sitten pirtin porstuan kynnykselle ja luki hänkin itsekseen. Minä istuin omalla kynnykselläni ja kuuntelin, kuinka kärpäset suristen ajeliivat toisiaan päivänpaahteisella seinällä. Silloin oli ilmihan tyven ja päivä paahtoi kuumasti. Minun oli niin hyvä olla, ja minä annoin päivän päälleni helotella.

Iltapäivällä tuli Johanna minulle lukemaan. Me puheelimme paljon minkä mistäkin, mutta aina hänen puheensa kiertyi Jumalan suureen rakkauteen, joka ihmeellisesti suo joka ihmiselle, mitä se tarvitsee.

Kuuntelin häntä melkein henkeäni vetämättä. Hänen sanojaan en taaskaan kuunnellut paljon. Hänen äänensä pehmoista sointua, sitä minä vain kuuntelin, ja se olikin tällä kertaa soinnukkaampi kuin milloinkaan muulloin. En uskaltanut häntä keskeyttää, vaikka monta kertaa olin suuni avaamaisillani sanoakseni hänelle, mitä tunsin ja ajattelin ja josta hänenkin pitäisi saada tietää. Olenhan minä parantunut, muutanhan elämäni tästä päivästä enkä enää horjahda! Varmahan se on, varma ja tosi, ja hänenhän ansiotansa se on kaikki! Mutta en uskaltanut enkä osannut sitä sanoa. Ei, sitten vasta, kun olen alkanut uuden elämäni, kun olen koulinnut itseni kokemuksen koulussa, sitten minä sanon hänelle, että hän on minut koulinnut, että hänen ansiotansahan se on kaikki! Ja mitähän hän siihen sitten sanoo? »Ei se ole minun ansiotani, se on Jumalan! Mitä minä, tyttö

paha, taidan ketään muuttaa. Ehkä minä olen ollut halpana välikappaleena, mutta muuna en minäkään.» — Silloin minä tartun hänen käteensä, vedän häntä puoleeni, vakuutan ja sanon . . . ja hän uskoo . . . Ja sitten —?

Tämmöistä minä hourin siinä ja ajattelin ja haaveksin, mutta hän oli lopettanut lukunsa ja puheensa ja istui äänettönnä aitan kynnyksellä käsi poskella ja avaruuteen katsellen. Minä istuin sänkyni laidalla ja katselin häntä. Minä muistan aivan tarkkaan, minkälainen ilmakin sinä päivänä oli, on ihan, niinkuin olisi se sunnuntai ollut viime sunnuntai. Hän istui sivuittain minuun, ja illan rusko hohti aivan häntä vastaan ja punoitti hänen kaulallaan ja poskipäillään ja otsalla. Hän oli niin pyhän ja puhtaan näköinen, etten minä ennen enkä jälkeen ole semmoista nähnyt. Huivi oli nytkin valahtanut hiljalleen hartioille ja vetänyt irtaimet hiukset hiukkasen epäjärjestykseen. Mitenkä minä sen kaiken vielä muistan, sitä en itsekään ymmärrä, mutta minusta vain tuntuu siltä, kuin istuisi hän aivan tuossa edessäni teidän sijallanne ja minä tässä.

Hän oli ajatuksiinsa vaipunut. Missä lienevät mietteensä lennelleetkin, mutta sen minä näin, että hänen silmänsä seurasivat aina toisinaan pääskyä, joka tuolla korkeudessa liiteli ja sitten aina laskeusi pesäänsä aitan räystäään alle sirisevien poikiensa luo ja kohta taas lenti ulos ja lenti kauas, kauas silmän kantamattomaan sineen. Liikahtamatta hän istui, poski käden varassa, enkä minä olisi puolella henkäyksellä hennonut häiritä. Istukoon hän vain, minä katselen, katselen vaikka elinaikani kaiken!

Mutta silloin, kun juuri tätä ajattelin, silloin hän liikahti ja katsahti vilkkaasti kuistille päin.

Tieltä kuului samassa kärryjen rytinää, ja kun minä

ennätin ovelle katsomaan, ajaa karahutti kartanolle kaksi miestä.

Johannalta pääsi ilon huudahdus, hän hypähti ylös, löi kämmenensä yhteen ja kumartui juoksemaan tulijoita vastaan, mutta seisahtui kumminkin kovasti punastuen. Sitten hän asetti huivin päähänsä, ja sitoessaan sitä kaulansa alle hän lähti vieraita vastaan. Isäntäkin näyttäytyi samassa tuvan ovella silmälasit otsalle siirrettyinä.

Minä tarkastelin tulleita uteliaasti. Toinen oli vanha mies, toinen näytti minun ikäiseltäni. Vanhempi tuntui minusta tutulta jo ennen, kuin hän oli kärryistä astunut, mutta kun hän laskeusi maahan ja alkoi hevosen marhaintaa siloista päästellä, tunsin minä hänet siksi Kalajoen mieheksi, joka tuona pyhänä oli ollut täällä. Nuorempaa miestä en muistanut nähneeni milloinkaan ennen.

Nuorempi mies rupesi rinnusta aukaisemaan, mutta siihen virkkoi hänen toverinsa leikillä vähän:

— Anna minä riisun hevosen . . . et sitä saa rauhassa riisua kuitenkaan . . . näetkö, kuka tuolta tulee?

Johanna ja nuori mies tervehtivät toisiaan, kumpainkin, niinkuin minusta näytti, vähän ujostellen.

Vanha mies työnsi nuorempaa selästä Johannaan päin.

— Ei sitä tuolla lailla ennen minun nuorra miessä ollessani sulhanen morsiantaan tervehtinyt, eikä morsian sulhastaan. Kun rinta vavahti, niin toinen toistaan kaulahan kavahti, sanoi hän, ja kun oli kärryn aisat alas laskenut ja pyöräyttänyt hevosen aisoista, survaisi hän vielä kerran heitä vastakkain. Molemmat välttivät hämillään toisiaan, vaikka minusta näytti, että he kuitenkin toisilleen hymyilivät. Minua harmitti ja kummastutti tuo, mutta se kaikista enimmäin, mitä vanha mies oli sanonut.

Sulhanen ja morsian? — Mitä se oli? —

Isäntä oli myöskin laskeutunut kartanolle ja tervehti tulijoita. Hän sanoi jotakin semmoista, että »nykyinen nuori kansa on ymmärtäväisempää», mutta muuta en minä siitä enää kuullut.

Sulhanen ja morsian! — Voi, niinhän se olikin, ja minä en ollut sitä muistanut . . . en ollut muistanut sitä ollenkaan ennen kuin nyt vasta.

Minä hoiperruin vuoteelleni ja heittäydyin siihen pitkäkseni.

Makasin kauan aikaa ihan kuin tunnotonna. En minä mitään ymmärtänyt, en osannut mitään ajatella, mutta kuitenkin kaikki viimeisten aikain asiat vaelsivat ohitseni kuin suhisevat aaveet. Ensimmäin olin siinä luulossa, ettei siinä ollut mitään totta, että olin kuullut ja nähnyt väärin ja että se oli vain paha unta. Koetin itseäni siitä herättää, mutta kun en saanut itseäni sen kummemmasti hereille, täytyi minun uskoa. Kaikki oli totta! Ja mitäpä muuta se olisi ollutkaan? Tottahan se oli, ihan ilmisissä tapahtunutta . . . olihan silloin kuuliaisit . . . olihan hän morsian, Johanna oli toisen morsian jo ennen, kuin minä olin hänet nähnytkään! Minä en ollut sitä ennen muistanut, mutta nyt siitä minulle muistutettiin. —

Vaan mitäpä siitä! Hyväähän oli, niinkuin oli! . . . Ja minä päätin olla siitä välittämättä enkä huolia mistään . . . Mitäpä se minuun koski! —

Kohosin istualleni lähteäkseni pois, pois jonnekin kauas, sillä täällä oli minun mahdoton viipyä. Mutta silloin minä kuulin hänen äänensä ulkoa, ja se koski minuun niin, että minä kivusta vapaisin.

— Tuleppas katsomaan tätä minun sairastani, jota minä olen hoitanut koko sen ajan, kuin sinä olet ollut

kotonasi, tuntui hän sanovan iloisella äänellä, ja samassa pimeni aitta, kun kaksi henkeä astui ovesta sisään.

— No? kysyi Johanna, sitten kun näki minut, oletko sinä huonompi, kun olet ihan kalpea ja vasta näytit aivan terveeltä? Ja otsa on tulikuuma? — Ja hän tuli ja asetti toisen kätensä otsalleni. Koko ruumiissani tuntui silloin taas samanlainen värähdys kuin aina ennenkin, kun hän auttaessaan minua noin hellästi kosketti, mutta silmiini tuli kyynel. Minä painoin ne käsiini ja koetin kuvailla, että kaikki oli niinkuin ennenkin.

— Ei minulla . . . ole . . . mitään . . . uuvuttaa vain, koetin kuitenkin sanoa niin rauhallisesti kuin voin, mutta ääneni vapisi joka sanassa.

— Ehkä sinun sairaasi tahtoo nukkua. Lähdetään me pois, Johanna, sanoi tuo toinen, ja hänen sanansa pistivät minua kuin puukolla sydämeen. Se kipu se minua siksi kuitenkin toinnutti, että nousin istumaan.

— Kyllä se saakin nukkua, sanoi Johanna kaikkein herttaisimmalla tavallaan, jahka minä sille oikein pehmoisen tilan laitan. En ole näinä päivinä joutanutkaan sitä kouhottelemaan, kun olen antimia liian uutteraan valmistellut. — Mutta tokko sinä, Samppa, tiedätkään, kuka tämä on? sanoi hän sitten yht'äkkiä minulle.

— En, sanoin minä.

— Se on minun sulhaseni. Ka, tarjotkaahan nyt toki kättä toisillenne, ettehan ole vielä tervehtineetkään . . .

Hänen sulhasensa puristi herttaisesti ja ystävällisesti minun kättäni, jota minä itse tuskin liikautinkaan.

— Kas niin, sanoi Johanna uudelleen, kun oli saanut tilani mieleisekseen, lepääpäs nyt tuossa huomeneen, niin sitten jaksat verkkoja kutoa, että saadaan kaloja. — Viikon päästä meillä on häät. Eikös niin, Kalle?

— Niin, jos Jumala elää antaa.

— Niin, jos Jumala elää antaa, sanoi Johanna melkein suruisesti, niinkuin minusta kuului. — Sitten lähtivät he molemmat pois.

Minä vaivuin takaisin tilalleni, jonka Johanna oli minulle vielä viimeisen kerran valmistanut. Minä purin itseni tyynyyn kiinni ja itkin. Minä puristin kynteni syvälle rintaani, niin että veri kihosi, kurittaakseni kuohuvata sydäntäni, mutta ei se siitäkään asettunut. Minä vaikeroin ja valitin. Minä kiroilinkin. Mutta viimein minä ratkesin itkuun, ja vasta se helpotti, niinkuin aina ennenkin. Se vähitellen lauhdutti pakahtumaisillaan olevata sydänalaani ja lievitti tuskaani. Minä itkin pitkään ja katkerasti, tahallani melkein koetin itkeä niin kauan kuin mahdollista, sillä se yhä helpotti. Mutta viimein minä uuvuin siihenkin. En jaksanut itkeäkään koko iltaa ja lopulta herposin semmoiseen horrostilaan, jolloin ei osaa ajatella eikä iloita, ei surra eikä mitään.

Korviini kuului ulkoa ihmisten liikettä ja puhetta, mutta en minä siihen mitään huomiota pannut. Sen vain erotin, että ulkona olevien joukossa oli Johannankin ääni, ja sitä minä koetin korvallani tarkata. Hänen äänensä tuntui soivan iloisesti ja helakasti. Aitan ovi oli auki, niinkuin sen olivat jättäneet ne, jotka siitä viimeksi menivät. Siitä minä näin sinne tänne puuhaavia naisia ja poikasia, jotka taluttivat hevosia veräjystä ulos ja koettivat hyppyttää niitä sulkupuiden ylitse. Joskus joku ihminen kurkisti ovesta aittaankin, mutta ei minun tylsä silmäni nyt ketään tuntenut. Sitten paiskasi tuulen puuska oven kiinni, eikä minun tehnyt sitä mieleni aukaista enemmän kuin sulkeakaan.

Ulkonakin alkoi vähitellen hiljetä, mutta sen sijaan rupesi tuvasta kuulumaan veisuuta. Minä arvasin, että siellä

mahdettiin pitää seuroja. Sitä varten kai oli sinne väkeäkin kokoontunut niin paljon. Paljon oli sinä iltana heränneitä ollutkin koolla kuulemassa kaukaista Kalajoen saarnamiestä.

Kun virren hyrinä kävi korviini, viritti se sillä kertaa kaikki entiset asiat muistiini. Minä muistin sen, mitä tuona pyhänä oli tapahtunut, minä muistin, että olin uponnut järveen, pelastunut ja siitä tullut heränneeksi, ja minä muistin senkin, että se, joka oli ollut koko minun herännäisyyteni, se nyt oli toisen morsian. Silloin minulta pääsi katkera nauru, ja sillä naurulla minä tahdoin nauraa kaikki puhtaaksi. Mutta se nauru olikin niin kamala ja minun ääneni niin ontto, että sitä säikähdin itsekin, ja se katkesi siihen.

Yön edeten alkoi sataa. Vesi ropisi aitan tuohikattoon, ja minä kuulin jokaisen pisaran putoamisen. Se oli niin surullista ja synkkää, ja joka kerta, kun vettä tuntui rankemin tulevan, värisytti minun sekä ruumistani että sieluani. Koetin houkutella unta silmiini, mutta ei minua nukuttanut, enkä minä oikein valveillakaan pysynyt. Koko pitkä yö oli semmoista ynsyrjäistä olentaa, ja minä ajattelin, että semmoistakohan se nyt koko elämä tulee olemaankin. — Ja kyllä kai se on sitten semmoista ollutkin.

Aamua oli jo kappaleen kulunut, ihmiset tuntuivat uudelleen liikkuvan, ja sade oli lakannut, kun isäntä tuli luokseni ja kysyi, jaksaisinko lähteä liikkeelle ja muuttautua pirttiin. Minä lähdin. Pihan yli kulkiessani kuului Johannan virren hyrähtelevä ääni lehmisavulta. Minusta tuntui, kuin olisi minua pyörryttänyt, mutta sain minä kuitenkin pirttiin. Väki istui eineellään, ja pöytään minuaikin käskettiin, mutta minä en mennyt ja jäin vain penkilleni istumaan, siltaan tuijottaen, kyynärpäät polvia vasten.

Katselin minä kuitenkin välistä syömämiehiäkin ja koetin vetää huuleni ivahymyyn. Olisin suonut, että koko maailma olisi nähnyt sen ja tietänyt, että minä niin tein. Mutta miehet söivät ja juttelivat keskenään, eikä kukaan minusta näyttänyt sen suurempaa huolta pitävän. Puhemies istui pöydän päässä, ja pöydän takana istui sulhanen. Hän oli verevä, kaunis mies, vakavan näköinen ja roteva. Yhdellä sormellaan hän olisi saattanut lyödä minut kumoon, semmoisena kuin minä nyt, sairastanut mies, tällä kertaa olin. Vasten tahtoonikin ajattelin, että onhan Johannan tuohon rauhaiseen rintaan turvallista päänsä painaa, mutta samalla kirmaisi mielessäni, että jos minä sen näkisin, saataisin minä heidät siihen kuoliaaksi lävistää . . . salaisesti ja hiipien, takaa päin tullen . . . ja puukolla iskien . . . tuolla hänen omalla pitkällä pohjalaispuukollaan, joka helavyössä hänen vyöllään riippui . . . Ja siitä ajatuksesta minä en millään tahtonut luopua, minä oikein hivuttamalla silmäni kiinni hivutin, oikein tuota kuvaa nähdäkseni, joka kuitenkin ahdisti minua kuin paha painajainen.

Se katosi vasta sitten, kun Johanna vähän ajan perästä tuli tupaan maitoa pöydälle kantaen. Kepeästi keikutellen kantoi hän haarikan pöytään ja kepeästi, kolahuttamatta, laski hän sen puhemiehen eteen. Liekö hän hymyillyt sulhaselleen, sitä en nähnyt, mutta sulhanen hymyili hänelle. Sen minä näin, ja se oli taas kuin puukon pisto minun rintaani.

Kun Johanna näki minut, näytti hän iloisesti hämmästyvän.

— Kah, tässähan se on jo minun sairaanikin, sanoi hän ja hymyili minulle, ja se teki semmoisenzankin minulle hyvää, niinkuin kuolevallekin tehnee elävän kädenanto.

Syötyään haki isäntä minulle työtä, ja niin istuuduin

kutomaan verkkoa. Koko ajan oli minulla vain poislähtö mielessä. Vielä silloinkin, kun rihmaa kävylle vyyhtesin, ajattelin, etten jää, en jää, vaan lähdän ja jätän tämän talon. Mutta sittenkin minä jäin. Minulla ei ollut voimaa lähteä, minä tahdoin olla Johannan mailla, nähdä häntä, kuulla häntä ja itseäni kiusata. Ja sillä olin puolustautuviani itseni edessä, että pitäähän minun auttaa, minkä voin, kun minua siinä talossa on niin kauan hoidettu ja minusta huolta pidetty. Ja sillä minä lumosin itseni ja uskoin sitä itsekin, vaikka tekosyyhän se oli ja oikea syy oli toinen. Ja sillä lailla minä jäin sinne vielä, mistä minun olisi pitänyt jo aikoja lähteä pois.

Johannan häät olivat sitten kohta. Minä olin jo työni tehnyt ja jättänyt korjaamani verkot kalamiesten käsiin. Aioin lähteä heti työn tehtyä pois, mutta isäntä kielteli jäämään häihin — ja minä jäin.

Pariskunta vihittiin kotona. Häpäivän edellisiä päiviä en paljon muista. Kävelin ne päivät horrok-sissa, tuijottelin ja katselin kaikkia kuin iki-outo enkä ymmärtänyt mitään, mitä ihmiset tekivät ja toimivat. Niitä hyöri ympärilläni kuin muurahaisia, ja minä kulin toimetonna niiden kaikkien tiellä ja monta kertaa kuulinkin sanottavan: »Mitähän se tuokin täällä tekee, hulluko se on, kun tänne tungekse?» Ja kun silloin aina katsahdin ympärilläni, huomasin kulkeneeni milloin maito-huoneeseen, milloin keittiöön, milloin minnekin, missä Johanna kulki ja liikkui. Sillä häntä minä yhä tahdoin nähdä, ja häntä minä seurasin, mihin hän vain menikin. Mutta Johanna ei minua näyttänyt huomaavankaan, ei, vaikka hänen vaatteensa ovissa minua hipaisivatkin väliin, mutta minä sitä vastoin joka kerta silloin värähdin kuin kuumalla raudalla kosketettu.

Eikä hän minua häöpäivänäkään nähnyt enkä minäkään häntä, ennenkuin hän tuli vihille sulhasensa kanssa. Vihkiessä asetuin minä varta vasten seisomaan papin taakse, nähdäkseni, mitenkä hän kysymyksiin vastaisi ja tokko minua huomaisi. Mutta ei hän minua huomannut ja papille hän vastasi maahan katsoen. Kerran hän kuitenkin katsohti, kerran vain. Minä säpsähdin, mutta hän katsoikin pappiin eikä minuun, ja sitten katsohti hän sulhaseensa. Se oli silloin, kun hän papin kysymykseen vastasi »tahdon» ja pappi sovitti sormuksen hänen sormeensa.

Se, joka ei ole sitä kokenut, ei tiedä, miltä semmoisen elämä tuntuu kuin nyt minun. Ehkä hän kuitenkin olisi minun omakseni tullut, jos olisi tiennyt, että minä niin häntä rakastin, niin rakastin, että siitä minun ajallinen ja iankaikkinen autuuteni riippui. Ihan varmaan olisi hän jättänyt toisen, joka varmaankaan ei olisi niin pelastusta tarvinnut, ja pelastanut minut. Ihan varmaan, sillä olihan hän niin jalo, niin hyväsydäminen ja niin puhdas. Mutta eihän hän tiennyt, että minä häntä rakastin! Ja miksi en ollut sitä hänelle sanonut? Eihän hän sitä ilmankaan tiennyt? . . . Olisinhan sanonut, mutta enhän saanut, ja nyt se oli jo myöhäistä. Ei nyt enää mikään auta . . . hän on iäksi toisen ja minä olen jätetty ja kadotettu . . .!

Semmoista minä ajattelin, kun vihkiminen loppui ja väki tuvassa hajosi. Muiden muassa kulkeuduin ulos pihalle, jossa puhalteli viileä pohjatuuli. Minä nojasin tikapuita vasten ja koetin vilvotta utua, mutta päätäni yhä enemmän kuumentä, ja korvissa humisemistaan humisi. Joku vaimo kulki ohitseni . . . seisahti minua katsomaan . . . viittasi toiselle, ja sitten katselivat minuun molemmat ja supisivat keskenään.

— Mikä sillä tuolla on? sanoi toinen.

— Liekö tuolla mikään, semmoinenhan se onkin, kuului toinen sanovan siihen.

Sitten ne vielä vähän aikaa katselivat minuun ja menivät pois.

— Voi teitä ihmisiä! ajattelin minä. Jos te olisitte tuossa minun kädessäni, kouristaisin minä teidät yhteen myttyyn ja nakkaisin maahan ja polkisin jaloillani päälle!

Minä tartuin tukkaani molemmilla käsilläni enkä tuntenut kipua mitään, vaikka sitä voimieni takaa puristin.

Kun pirtistä alkoi kuulua veisuuta, lähdin minä sinne.

— Menemmähän kuuntelemaan, sanoin itselleni ääneen ja asetuin sitten oveen seisomaan.

Nuo ihmiset istuivat tuossa aivan samalla lailla kuin silläkin kertaa, kun minä tässä olin ensi kertaa, isäntä pöydän päässä, puhemies hänen vieressään ja Johannakin tuolla pankon nurkalla seiso. Sulhasta minä en silloin tuntenut, mutta nyt minä hänet näin, ja hän istui pöydän eduspenkin nenässä, ihan vastapäätä minua.

Minä koetin ensin katsella kaikkia ylenkatseellisesti, mutta kun virren nuotti yhä hymisi eteenpäin ja kun Johannankin ääni siihen välistä helähtäen yhtyi, niin suli minusta vähitellen tuo katkera karvaus ja sen sijaan tuli kalvava suru ja ihan tukahduttava ikävä. Minä en ensin tahtonut Johanna katsella, mutta sitten kuitenkin katsahdin, kun hän virren loputtua alkoi uuden ja sitä aluksi melkein itseksensä veisasi, ennenkuin muut ennättivät yhtyä.

Ja hänkin katseli minua . . . hän oli jo ennen katsellut minua . . . ja hän katseli vieläkin! Hän katseli kirkkailla, noilla ylen kirkkailla silmillään minua sittenkin vielä, kun minä loin silmäni muuanne . . . ja sitten taas sieltä häneen . . .

Ja hän hymyili minulle ja minua vain lakkaamatta katseli!

Minun ihan kuin olisi päätäni huimannut. Yhä kirikkaammin loistivat hänen silmänsä, yhä heleämmin hänen äänensä soi . . . ja yhä enemmän minun päätäni huimasi.

Ja silloin minä sen tein! . . . En tiedä, kuinka se kävi, mutta yht'äkkiä oli hän minun sylissäni . . . minä puristin häntä temmeltävää rintaani vastaan . . . minä kohotin hänet ylös . . . suutelin kaulaa, suutelin suuta, otsaa . . . ja taas kaulaa ja suuta . . .

Mutta silloin tapahtui se, minkä pitikin tapahtuman. Hänen suojelijansa hyppäsi väliin, armottomasti heitti hän minut sopelle, ja Johanna juoksi itkien ulos — enkä minä häntä sitten enää ole milloinkaan nähnyt . . . Sitten temmattiin minut sopelta takaisin lattialle, ihmisiä kokoontui huutaen ja toruen ympärilleni, mutta kohta minä taas sain uuden survauksen ja lensin ovesta porstuaan ja siitä samaa tietä ulos kartanolle. Sinne päästyäni oli minulla siksi tointa, että aloin juosten paeta maantielle päin. Minä juoksin sen, minkä jalkani kannattivat, ja pelkäsin joka hetki, että tuo rautainen koura tarttuu minuun uudelleen . . . Mutta ei kukaan minua seurannut. Heti piha-aidan yli hypätessäni olin kuulevinani isännän äänen, joka sanoi:

— Antaa hänen mennä — älkää ajako takaa!

Minä juoksin kuin aavetta pakoon, mutta kauan en vähillä voimillani jaksanut. Hervotonna heitti minut voimattomuuteni tiepuoleen, ja siihen minä vaivuin, ylös sillä kertaa sen enemmän kykenemättä.

Kun toinnuin liikkeelle, lähdin kulkemaan. Minä harhailin kuin kummitus, enkä vieläkään tiedä, missä

lienen kulkenut. Ei minulla ollut pitkään aikaan ei mieltä eikä ymmärrystä mistään, mitä oli tapahtunut ja mitä tulisi tapahtumaan. Enkä minä siitä ajasta muistakaan muuta kuin sen, että kulettavani tie oli kuin pimeä usvainen yö.

Mutta selvisinhän tuosta kuitenkin, mitenhan lienenkin selvinnyt.

Löysin itseni viimein muutaman pirtin penkiltä pitkältäni, johon olin mahtanut uupuneena laskeutua levolle.

Heräsin kuin raskaasta unesta ja näin, että olin joutunut isoon, valoisaan pirttiin. Unisena katselin ympärilläni ja näin, että lieden ääressä minua vastapäätä hääri vaimoihminen, mutta hän oli selin minuun, enkä minä häntä tuntenut. Mutta kuta enemmän valveille toinuin, sitä tutummalta rupesi pirtti minusta näyttämään. Katsahdin ulos ja näin pihamaan, ja tuolla alempana vähän rantaan mennessä saunan, ja ne näyttivät minusta yhä tutummilta nekin. Samassa käännähti tuvassa olija ja minä tunsin hänet lautamiehen, isäni ja entisen isäntäni, emännäksi.

Sanoin hänelle hyvää päivää, ja hän vastasi siihen tyynesti ja rauhallisesti, niinkuin hänen tapansa oli aina ennenkin ollut. Vähän ajan kuluttua hän tuli minua kättelemään. Hän oli paljon vanhentunut sitten viime näkemän, eikähän se kummaa ollutkaan, kun en minä tässä talossa ollut sen koommin käynyt, kuin silloin kerran lähdin.

— Mitä Sampalle kuuluu? kysyi hän, kun oli kätellyt.

— Vieläkö se emäntä minut tuntee? kysyin minä kummastellen.

— Tunteehan sinut toki äiti vainajasi näöltä vaikka milloin, sanoi emäntä ja askarteli edelleen tuvassa.

— Missä sinä olet aikojasi elänyt... kuuluithan olleen hukkuakin? kysyi hän taas vähän ajan kuluttua ja näytti asettelevan ruokaa pöydälle.

Minä sanoin, että olin elänyt milloin missäkin maailmalla, ja siihen vastaukseen näytti emäntä olevan tyytyväinen.

— Noudappas, Liisa, viilipytty aitasta, sanoi hän sitten kylkeiseen.

Kylkeisestä kuului kankaan kutomista, ja vähän ajan päästä tuli sieltä vaimoihminen pirttiin. Hän oli paitahihasillaan, iso punaraitainen huivi kaulassa. Mennessään pujotti hän nuttua ylleen, jonka oli mahtanut kutoessaan heittää pois. Hän oli iso ja pulsa ihminen ja käveli nytkytteleillä ja rennosti, niinkuin semmoiset ihmiset tavallisesti kävelevät.

Kun hän oli tullut takaisin ja asettanut pytyn pöydälle, sanoi emäntä hänelle:

— Tässä on se meidän entinen paimenpoika, se Samppa.

Liisa tuli ja kätteli minua. Hänen kätensä oli pehmoisen ja lämmin, niinkuin kankurin käsi tavallisesti on. Sitten hän meni takaisin kylkeiseen ja tuntui taas rupeavan kutomaan.

— Tuossa olisi ruokaa pöydässä... jos haluttaa syödäksesi, sanoi emäntä.

Minä sanoin, etteihän se liiaksikaan taitaisi olla, ja kävin pöydän päähän istumaan.

Emäntä istuutui pöydän eduspenkille ja laski kätensä helmaan.

Vähän aikaa syötyäni kysyin, missä isäntä oli.

— Tässä se on nyt isäntä, missä emäntäkin, vastasi emäntä.

— Onko lautamies kuollut? kysyin minä kummastellen, sillä sitä en ollut kuullut.

— Kuolluthan se on isäsi, sanoi emäntä huokaisten, kuolluthan se jo on puolen vuotta.

— Entäs Alpertti? — Hänestä en ole kuullut mitään, missä hän on.

— Veljesi on pappina Hämeessä. Ei se ole täällä sen koommin käynyt, kun papiksi vihittiin, eikä itsestään tietoja antanut. Kuuluu naiseen rikkaan rusthollin tyttären, joka on siitä ylpeä ja kuuluu häpeävän talonpojan sukuaan. Senkö ylpeys lienee Alperttiinkin tarttunut, ja saahan tuota ehkä ollakin ylpeä, kun on papiksikin päässyt. Mutta olisihan sitä saattanut tulla isänsä hautajaisiin, kun siitä sinne kirjekin laitettiin. — Eihän siitä ole ainoasta lapsesta minulle paljon iloa ollut milloinkaan. Isänsä sen ennen eläessään minulta valtasi, eikä hänestä taida olla minulle enää paljon vanhuudenkaan varaksi. — Emäntä pyyhki esiliinallaan silmänsä nurkkaa.

— Mihinkä tautiin se isäntävainaja kuoli?

— Halvaukseenhan se kuoli.

Emäntä siirtäytyi minua likemmäksi ja jatkoi puhettaan hiljaisemmalla äänellä.

— Viimeisinä aikoina rupesi isäntä juomaan, vaikka kyllähän se sitä jo ennenkin salaa teki, eikähän se minulta sitä saanut salassa pidetyksi. Mutta nyt hän rupesi sitä julkisestikin harjoittamaan ja menetti lautamiehen virkansaakin sen tähden. Siitä se ei kuitenkaan herennyt, vaan kiihtyi vain kiihtymistään, ja siihen tuo lienee kuollutkin, koskapahan kerran olivat tien vieressä tajutonna tavanneet, ja kun toivat taloon, niin ei ollut henkeä enää.

Liisa tuli nyt kylkeisestä ja meni ulos.

— Se on ollut tämä meillä piikana monta vuotta,

mutta nyt se on itsemiehinään. Se on hyvin käsistään tekevä ja ymmärtäväinen ihminen. Nyt on ollut meillä kangasta kutomassa, sanoi emäntä.

Minä kiitin ja herkesin syömästä.

Vähän ajan perästä aioin lähteä pois.

— Jäänethän tuota toki yöksi taloon, sanoi emäntä siihen, ei kai sinulla ole minnekä kiirettä?

— Eihän tuota niin olekaan... mutta enhän minä tässäkään — sanoin minä, mutta jäin kuitenkin, kun emäntä vielä kerran tahtoi jäämään.

Minä jäin taloon seuraavaksi päiväksi, ja kun emäntä kysäisi, enkö saattaisi olla pyhäänkin asti, niin minä sanoin, että »minkätähdenpä en saattane.»

Kun pyhä tuli, käytin minä emäntää ja Liisaa hevosella kirkossa ja maanantaiaamuna emäntä taas sanoi, että kun sinulla ei ole mitään muutakaan työpaikkaa, niin saathan jäädä tähän katsastelemaan, ilmaantuisiko jotain. Meillä on puute miehistä, ja jos tuota vakiutumaan pääsisit, niin saisithan olla tässä enemmänkin.

— Missäpä minulla lie muuallakaan parempi olla, ajattelin, ja sen saman sanoin emännällekin. Ja sillä lailla minä jäin siihen taloon, jonka maalta en sitten sen koommin ole asuntoani muuanne muuttanut.

Vähitellen taivuvin minä taloksi entiseen kotiini. Ajan ollen minä töihinikin tavastuin, ja emäntä uskoi minulle melkein kaikki isäntämiehen toimet. Siitä sen oli varsinkin hyvä mieli, etten minä missään käynyt enkä kenenkään vieraan kanssa kanssakäymistä pitänyt. Silloin kun en töissäni ollut, silloin istuin kotona ja lueskelin mitä kirjoja milloinkin sain.

Minä sain Kantelettarenkin! Se oli se sama Kanteletar, jonka olin ennenkin emännältä saanut. Hän sen nytkin

haki käsiinsä ja antoi minulle. Siitä oli minulle kauaksi aikaa iloa, ja sitä minä enimmäkseen luin. —

Liisa näkyi olevan emännän parhaita ystäviä, ja hyvin häntä emäntä minun kuultenikin kiitteli. Hyvä ihminen hän minustakin oli, vaikka emme me usein puheikkain joutuneet. Eikä minun tehnytkään juuri mieleni puhella kenenkään kanssa eikä tutuksi tulla. Sitten kun olin Johannan menettänyt, ei minun mieleni enää mitään kaivannut. Hän olisi ollut se, joka olisi osannut minun onnekseni olla, mutta muut eivät kukaan. Työtä minä tein, ponnistelin väyksiin asti, mutta ei siitä minulle mitään iloa ollut, teinmähän vain. Kantelettaren laulut ja omien aatoksieni soitto, ne minua kuitenkin ilahuttivat joskus.

Välistä tuntui kuitenkin siihenkin aikaan siltä, kuin olisi entinen lauluinto pyrkinyt luonnossani nousemaan. Välistä kajahti mielessäni sillä lailla kuin ennenkin, mutta mikä siinä lienee ollut, se uupui aina itseensä. Sen minä tunsin, että sointuja sinne sisääni keräytyi, mutta eivät ne sieltä kumminkaan koskaan purkautumaan päässeet.

Ja mitäpä varten ne olisivat purkautuneetkaan! Ei ollut oman elämän ilo niin suuri, että se olisi lauluun aihetta antanut eivätkä surutkaan niitä, joita laulu saapi lievenemään.

Enkä minä enää halunnut pilkatakaan ihmisiä. Kyllä minä niille usein itsekseni nauroin, mutta en minä sitä heille itselleen sanonut. Välistä kuitenkin, kun jonkun entisen lauluni muiden suusta kuulin ja kun ne sen kehnosti lauloivat, niin että korviani särki, silloin teki mieleni hypähtää ylös, ääneni korottaa ja laulaa heille laulu, helakka ja kaunis, johon täytyisi metsänkin väkisin vastata. Mutta vereni kuohaukseen sekin jäi, ja minä istuin paikoillani, piippuani polttelin enkä puhunut mitään.

Talvipuheet istuttiin emännän ja Liisan kanssa kolmissin tuvassa, kun talviseen aikaan ei muuta väkeä ollut. Minä luin silloin, kun en muuta tehnyt, ja ne muut askartelivat miten milloinkin, kehräten, kartaten ja kangasta kutoen. Minä luin yksikseni ja hiljaa, mutta välistä kävi niinkin, että intouduin ääneenkin lukemaan, niinkuin mummollekin silloin ennen. Emäntä alusta aina vähän aikaa kuulosti, mutta pudisti sitten aina päättään ja sanoi: »Mitähän loruja lukenetkin . . . ei noita toki viitsi kuunnellakaan».

Liisa ei virkkanut milloinkaan mitään minun lukuuni. Hän kutoi kangastaan eikä niitä semmoisia kuuntelemaan joutanut. Eikä hän muuten niitä ihmisiä ollutkaan, jotka semmoisia kuuntelevat ja ymmärtävät.

Sillä lailla minä siinä elelin melkein vuoden umpeen, kun emäntä juhannuksen jälkipyhänä, Liisan yksikseen kirkkoon mentyä, kutsui minut erityisille puheilleen.

Hän vei minut kamariin ja juotti siellä ensin kahvit. Sitten puheltiin kauan aikaa kaikenlaisista asioista, niinkuin että minkähänlainen vuosi nyt tulee ja tokkohan hallaa tulee ja että olisi kai hyvä, jos ei tulisi. Emäntä sanoi, ettei heidän niemelle tule hallaa milloinkaan ja että sinä suurenakaan hallavuonna ei pannut muuta kuin potatinvarret. Minä sanoin siihen, että kyllähän tämä on hyvä talonpaikka, mutta emäntä sanoi, että Kankaanpään maalle sopisi vaikka kaksikin tämmöistä taloa.

— Kummapa se on, kun ei kukaan ole mökkiä tehnyt teidän metsäsaralle, vaikka kyllä kai olisi sopinut, arvelin minä.

— Sehän se on! sanoi emäntä hyvin vilkkaasti — mutta eihän se kumma ole, kun lautamiesvainaja pani aina liian suuret ehdot. Kyllähän pyrkijöitä oli, mutta ei siitä milloinkaan tullut mitään.

Sitten katseli emäntä minua pitkään ja tarkkaan. Hän näytti miettivän, sanoisiko, mutta sitten hän kuitenkin sanoi:

— Mutta eikö se Samppa haluaisi tehdä meidän maallemme mökkiä?

— Minäkö? kysyin minä kummastellen.

— Niin, eikö sinua haluttaisi? En minä suuria arentia panisi päällesi.

— Vähätpä arennista, sanoin minä, mutta en minä tiedä . . .

— Mitäkö mökillä tekisit, liitti emäntä minun puheeseeni.

— Niin, mitäpä häntä minä paljon mökillä tekisin, yksinäinen mies.

— Siinäpä häntä sitten joukottuisikin, sanoi emäntä hymyillen.

Minä pudistin päätäni ja sanoin, että jos itseni halu pitäisikin eukko ottaa, jota tuo nyt ei niin erittäin tee, niin kukapa minusta huolisikaan, kotajunkkarista, jolla ei ole itselläni mitään.

— Niin, no senpä tähden sinä saisit ruveta mökin tekoon; siinähan se sitten oma aitta olisi ja siihenpä häntä keräilisi.

— Ja kyllä minä sinun puhemieheksesi rupeaisin, jahka mökkiä laittaisit, sanoi emäntä vähän ajan perästä, kun minä en virkkanut mitään.

— Tekö minun puhemiehekseni?

— Niin, no minkätähden en minä?

— Minnekäs te minut veisitte? kysyin minä puoleksi leikillä.

— Elä sinä ollenkaan tee todesta leikkiä, torui emäntä, leikillä hänkin. — En minä sinua hyvin kauaksi kulettaisi,

sanoi hän sitten taas totisena, en hyvin kauaksi kulettaisi. Etkö arvaa, minnekä?

— En minä arvaa, sanoin minä, enkä suinkaan arvanutkaan.

— Vai et sinä arvaa, vaikka olet olevinasi. Minä vain pahoin pelkään, että olet jo itsekin samaa... — Mutta kun emäntä näki, että minä vain töllistelin enkä ottanut ymmärtääkseni, puhui hän suunsa puhtaaksi. Hän koetti puhua huolettomasti, vaikka oli hän silti vähän hämillään.

— Sitähän minä olen arvellut, että tekisit nyt mökin tänne meidän maalle mihin tahansa ja ottaisit siihen Liisan.

Minä en osannut siihen puheeseen vastata muuta kuin:

— Liisan?

— Niin, niin, Liisan! Se kyllä sinulle lähtisi. Minä olen senkin kanssa jo näistä seikoista puhunut ja hänen mielensä minä tiedän, että kyllä hän sinulle lähtee. Katsoppas, kuinka se on hyvä tuuma ja kuinka kaikki sopii hyvästi — ja nyt oli emäntä jo niin innostunut, kuin olisi se asia ollut jo ihan sovittu ja päätetty — sinun ei tarvitse muuta, kuin itse vähän tuumaat Liisalle noin sinne päin ja sitten menet metsään ja alat kaataa pirtin seinähirsiiä. Minä annan ensi talveksi lehmän ruokolle, ja ennenkuin ennätät raivata omaa niittyä, saatte tehdä heinää meidän Metsäpuronniitystä. Eikä päivätoista eikä arenneista pidetä tiukalla milloinkaan. Ne saatte suorittaa milloin jaksatte, kunhan vain pappinne itse maksatte.

— Elkööhän nyt emäntä, sanoin minä, ennättäähän niistä asioista vielä... eihän siinä mitään kiirettä vielä...

— Eikö mitään kiirettä!.. Kyllä kai siinä kiire on, kun jo pitäisi Mikkeliin olla asiat tuumatut, että hirsimetsään ajoissa ennättäisit ja sitten jo talven saisitte olla ja asua oman kattonne alla.

Minä sanoin, että ajoissahan se olisi sovittava se asia, jos mieli.

— Sinä teet leikiksi koko asian, sanoi emäntä pahoillaan, ja oma asiasipahan tuo lienee; mutta minä vain ajattelin, että sanonmahan, mikä mielessäni on kauan kytenyt. Vallassasipahan tuo lienee tehdä, mitenkä tahdot.

— Hyvähän se on, kun emäntä minusta huolen pitää ja on ennenkin pitänyt, enkähän minä sitä leikkinä pidä, jos se kerran todeksi kääntyy. Mutta en häntä nyt vielä osaa sanoa sinne enkä tänne, ennenkuin mietin.

— Niin no, enhän minä teitä toki ensi pyhänä vielä vihille tahdokaan enkä vielä toisenakaan, sanoi emäntä taas hyvillään, ja siihen se puhe sillä kertaa jäi. — Emäntä juotti minulla vielä kolmannen kupin kahvia, ja sitten tuli kohta Liisakin kirkosta.

Minä en ensimmältä viitsinyt paljon ajatellakaan emännän ehdotusta. Mitäpä minusta mökinmieheksi? Ja sitten vielä, rupeaisinko joukottumaan ja muuta semmoista! Ja Liisanko kanssa? Ei kuuna päivänä! Ja minä päätin olla ajattelemta koko asiaa. — Mutta sitten kuitenkin aina vähän väliä tuli mieleen, että minkätähden minä oikeastaan en saattaisi ruveta mökkiä tekemään ja miksi en saattaisi minä puolestani elää Liisan kanssa, jos hän kerran saattaisi elää minun kanssani. Mutta ei, tyhjiä se emäntä houraillee . . . ei sitä asiaa kannata ajatellakaan. — Vai lähtisi Liisa minulle? Kyllä kai se niin on, kuin emäntä on sen minulle sanonut. Ja eihän minulla ole mitään köyhällä miehellä. Vaan sama se, ei siitä tule mitään.

Mutta kuta enemmän minä koetin olla sitä ajattelematta, sitä enemmän se ajattelutti. Ja eipä aikaakaan, niin olin jo melkein itse tietämättäni ajatellut koko asian aivan alusta loppuun ja vielä moneen kertaan.

Minä olin jo miettinyt mökin paikankin ja tiesin jo, mihin kohti saunankin asettaisin, jos kerran tuvan saisin rakennetuksi. Ensi aluksi saisi tupa olla saunakin, mutta sitten kun varoja karttuisi, sitten vasta laittaisi erityisen saunan. — Mutta mökki olisi hyvä rakentaa Metsälammin pohjoisrannalle Helalehdon helmaan, jonne saisi hakata halmeen joka vuosi ja sitä mukaa sitten peltoakin tehdä! Siellä oli suuret sydänmaat luoteessa, riistaa täynnä, lintuja ja jäniksiä, joita saisi tokkapuilla ja langoilla pyydystellä.

Ja eräänä sunnuntaina minä lähdin sinne päin kävelemään. En lähtiessäni tarkoittanut matkaani minnekään erittäin, lähdinhän vain sitä metsäpolkua, jota myöten ennen paimenena ollessani olin niin monta kertaa karjan jäljessä astellut. Mökin teko oli minulla nytkin sisimmäisenä ajatuksena, vaikka itse mielestäni olin vain marjaan menossa. Minä kävelin aholta aholle, lehdosta lehtoon, kiipesin sen suuren kiven päälle, jolta ennen olin huhunnut ja huudellut metsiä myöten, ja katselin kaikkia paikkoja, joilla ennen olin niin useasti ollut ja aikojani elänyt.

Mieleeni muistuvat entiset iloiset ajat ja vanhat viehkeät laulut, ja niitä minä nyt hyräilinkin ja muistelin. Ja minä muistinkin ne jotenkin tarkkaan, sekä ne kirjasta opitut että omatekoiset myös. Niitä minä hyräilin ja laulelin, kun mäeltä notkoon laskeusin ja notkosta mäelle nousin.

Mutta tie alkoi tuoda minut niille paikoille, jossa sen mökin paikan olin arvellut olevaksi. En vielä kukaan itselleni tunnustanut, että sen paikan katsomista vartenhan olin

tänne tullut ja antanut sen tien itseäni tuoda, joka tänne tuli, vaikka olisihan muitakin teitä ollut. Mutta mitäpä minusta mökinmieheksi. Muista, vaan ei minusta!... Niin minä arvelin enkä millään lailla olisi tahtonut ruveta itseäni uskomaan, että näet mieli kuitenkin teki mökkiä ja että emännän sanat olivat alkaneeet itua tehdä... Näin minä vain vakuuttelin itselleni, että katselenmahan, mitä katselen, eihän minun silti tarvitse mitään meinata...

Ja minä katselinkin, katselin ja arvelin ja päätin. Siihen se olisi pirtti paras rakentaa, tuohon noin sata sylvä lammien rannasta, likelle lähdeä. Lähteen luo sauna ja sille välille navetta ja talli, jos kerran niiksikin tulisi. Hirsikosta tuolta ei kuin myötämäkeä vyöryttää tarvepuut paikoilleen ja alkaa salvaa, jos näet niiksi tulee. Jos niin, että joku tähän mökin tekisi, tuohon saisi pikkuisen matkan päähän kaataa kaskan ja lehtoa sitten sitä myöten yhä eteenpäin... kyllä sitä riittäisi.

Istuskelin kauan aikaa mäen kalteella ja polttelin piippuani. Sorsa narahteli silloin tällöin poikineen siellä alhaalla tyvenessä lammessa, ja päivä hellitteli lämpimästi pilvettömällä taivaalla. Minä mietiskelin paljon, ajattelin minkä mitäkin ja ajattelin sitten sitäkin, että mitähän minä tässä oikeastaan olen ajatellut, kaiken aikaa. Ja se, mitä olin ajatellut, se ei minusta niin hullulta tuntunutkaan, ja minä olin sillä kertaa sitten niin tyytyväinen, etten ole ennen enkä jälkeenkään ollut. Mutta sitten kopistin porot piipustani kiven kylkeen ja aloin kävellä kotiin.

Kotiin tullessani istui Liisa tuvan rapuilla ja näkyi lukevan. Minusta näytti, että se oli emännän virsikirja, jota hän luki; se oli pitkä ja soikea. Hän oli puettu pyhävaatteisiin, ja aika komealta hän näytti, ja minua vähän kummastutti, etten ollut sitä ennen huomannut niin erittäin

kuin nyt. Minä katselin häntä koko ajan, kun kävelin piha-aidalta rapuille. Ajattelin, että pitäisihän sitä sanoa jotakin, mutta sitten en tiennyt, mitä muuta sanoisin, kun kerran olin sen sanonut, että nyt oli hyvä ilma. Sentähden en sitä sanonutkaan, mutta kun tulin Liisan kohdalle, sanoin, että missähän emäntä on.

— Emäntä lähti käymään kylällä, sanoi Liisa ja tuli minun perässäni pirttiin. Pirtissä oli ruoka pöydällä, ja Liisa käski minua syömään, kun ensin oli kəntanut puurokupin uunista.

— Jokos te olette syönyt? kysyin minä Liisalta, kun hän istuutui ikkunan alle ja alkoi selaillla virsikirjan lehtiä.

— Syökäänhan pois, ennätänhän minä sitten, sanoi hän, mutta kun minä pyysin häntä tulemaan, niin hän sitten kuitenkin tuli.

Syödessämme emme kumpainenkaan puhuneet mitään. Ei minulla ollut mitään sanomista, ja sanottavaa miettiessäni söin minä utakammin. Ja syödessäni ajattelin, että mitähän hän minusta ajattelee, kun minä näin kauheasti syön. Mutta en minä silti osannut heretä vähemmälle. Liisa herkesi syömästä ennen minua ja vetäytyi takaisin karsinalasin alle. Sitten kun minä olin herennyt, sitten hän korjasi ruuan pois ja istuutui uudelleen entiselle paikalleen. Minä istuin etulasin alle ja aloin tupakoida. Hän istui ja luki.

— Viipyyköhän se emäntä kauankin siellä kylässä? kysyin minä vähän ajan perästä.

— Ei se sitä sanonut, mutta sitä tuntui kaipailevan, että minne te olitte menneet. Olisiko hänellä ehkä ollut sanomista jotain, sanoi Liisa.

— Lähdin tänä aamuna tuonne metsään. Emäntä

sanoi tässä kerran, että siellä olisi hyvä mökin paikka, jos ketä haluttaisi ruveta sitä tekemään. Ja kyllä se näkyy niin olevankin.

— Joko te kohta rupeatte tekemään? kysyi Liisa ja pani kirjansa ikkunan penkille.

— Minäkö? kysyin minä takaisin ja hämmästyin kovasti sitä kysymystä. — Kuka teille on sanonut, että minä —?

— Emäntä sanoi, että te olette aikonut — minkätähden ei!

— Olisiko teidän mielestänne minusta sitten mökinmieheksi?

— Teistäkö? kysyi Liisa vuoroonsa ja punastui. — Itsepähän sen parhaiten tiennette.

Minä en tiedä minkätähden, mutta mökin teko tuntui nyt minusta aivan varmalta. Sanoin kuitenkin Liisalle: — Eihän minusta itse tieteni toki ole siksi, kun olen yksinäinen mies. Mitä minä mökillä teen, kun ei ole toveria.

Tottahan minä lienen katsonut Liisaa vähän oudommasti, koska hän punastui entistään enemmän ja veti huivinsa silmilleen.

Samassa tuli emäntä kylästä, ja minä huomasin, että hän katseli meihin kumpaankin vähän merkitsevästi, vaikka ei hän kuitenkaan virkkanut mitään.

Mutta huomenna hän virkkoi, ja virkoin minäkin. Hän kysyi minulta, olinko miettinyt sitä asiaa, ja minä sanoin miettineeni.

— Ettäkö tyydyt minun tuumiini? huudahti hän iloisena seisoalleen hypäten.

— Tyydyn! sanoin minä.

— Kumpaankinko, siihen mökin ja siihen, että Liisa —?

— Kumpaankin.

— Ihanko todella tyydyt?

— Tyydynhän minä! Pitkittäkää vain, emäntä, mitä olette alkaneet.

— Etkö ole puhunut Liisalle mitään?

— En ole, vaan saatattehan te . . .

— Niin, niin, saatanhan minä, minä puhun heti Liisalle ja ensi lauuantaina mennään pappilaan, että sitten pyhänä ensi kerran kuulutetaan. — Liisa hoi!

Emäntä oli niin kiireissään, että kun syöksyi Liisaa hakemaan, olivat sattua melkein yhteen ovesa.

Minua nauratti se, ja Liisaa se nauratti myös.

Ja siinä se asia päätettiin melkein seisovilta jaloilta.

— Se suostuu, Liisa, tämä Samppa siihen minun tuumaani . . . ja kun sinäkin suostut, niin eihän siinä mitä, toimitti emäntä.

Minä ojensin Liisalle käteni ja arvelin, että jos vain käypi laatuun, niin kyllä minä . . .

Liisa sanoi myöskin jotakin samaan suuntaan, emmekä me siitä puolestamme sitten puhuneet sen enempää.

— No, paneppas nyt kahvi kiehumaan, sanoi emäntä Liisalle, ja Liisa pani pannun tulelle.

Emäntä oli sinä iltana kovasti hyvillään ja kiitteli meitä kumpaakin toisillemme ja mökin paikkaa molemmille.

Seuraavana sunnuntaina mentiin papin pakinoille ja panetettiin kuulutuksiin.

Seuraavana maanantaina lähdin minä kävelemään kirves olalla metsään. Mieleni tuntui niin somalta. Ei se oikeata iloakaan ollut, jotain sinnepäin noin. Minun vain teki mieleni metsään jyskämään, kirvestä hongan kylkeen upottamaan. Teki mieleni kuulemaan, mitenkä suuri honka rytisten maahan kukistuisi ja kuinka koko kaukainen korpi siitä yhteen henkäykseen huokaisi.

Mutta joka kerta, kun niin kävi ja kun tuommoinen ikivanha metsän ruhtinas parkaisten pitkäksensä paiskasihe, tuntui minusta kuitenkin siltä, kuin olisi sydämessäni vähäisen kirpeloanut. Ei siihen toinen tuommoinen tuolle sijalle enää ikipäivinä kasva, ajattelin, mutta sitten muistui mieleeni, että kasvaahan siihen vihanta laiho ja huojuva tähkä kerran sijaan, ja sitä ajatellessa räiskivät jo lastut toisen puun tyvestä, sen latva värähteli ja siitä karkasi orava toiseen puuhun, joka kohta sekin samalla lailla kaatui. Ja sillä lailla kaatui koko rinne puista puhtaaksi, ja siinä ne nyt lepäsivät limikkäin kuin ruumis-kirstut yhteisessä haudassa.

Minä karsin oksat irralleen, katkaisin latvan ja aloin vyörytellä kangella hirsii sinne alemmaksi, mihin pirtti piti salvettaman. Liisa tuli minua siinä työssä auttamaan. Hän oli voimakas, melkein yhtä voimakas kuin minä, ja kun hän asetti kangen toiseen päähän hirttä ja minä toiseen, niin kolisten se pyöri alas ja katkoi mennessään pienet puut ja pensaat maata myöten. Minusta se kolina oli niin hupaista, että sanoin siitä Liisallekin, mutta ei siinä hänen mielestään näyttänyt olevan niin mitään erinomaisen hupaista, jos hirsi alamäkeä vyöriessään vähän kolisemaan-kin sattuu.

Sitten kun oli hirret saatu pirtin sijalle siirretyiksi, rupesin perustusta laskemaan ja nurkkia salvamaan. Yksinäni minä korven keskessä kalkuttelin, ja hupaista oli minusta siellä yksin olo. Liisa kutoi kotona kangastaan ja valmisteli muita talon tarpeita.

Mutta minulla oli tuolla salvoksella, tuoreen pihkan hajun tuoksunassa, niin hyvä ja helppo olla! Syksyinen metsä oli raitis ja puhdas. Yön minä lepäsin havumajassa, ja aamulla varhain jo kaiku vastaili minun kirveeni kalkkee-

seen. Orava kurakehteli välistä aivan pääni päällä, teeret kuhertivat joka aamu lammen rantakoivussa pitkän aikaa, ja monta kertaa kyykki jäniksen poikakin kuulostellen aivan minun jalkaini juuritse; eikä se raukka minua kuitenkaan huomannut, kun minä seisoin liikahtamatta. Monesti olisin saattanut sen käsiini kopata, mutta en raatsinut, vaan annoin sen mennä. Mutta Liisa sen kuitenkin tappoi. Oli minulle evästä tuomassa, ja kun jänis tuli, nakkasi hän sen kuoliaaksi nyytillään. — »Sainpahan minäkin riistan kerran», sanoi hän iloissaan, ja kun lähti kotiin, sanoi hän, että »tästä-hän saadaan sunnuntaiksi mainio rokka». —

Siihen aikaan tuossa nurkkia nakutellessani muistui minulle monta laulua mieleeni ja yhden uudenkin minä tein. En ollut minä kaukaan aikaan laulanut enkä lauluja laatinut, mutta sekö käden käynti kirvesvarren ponnassa, sekö se lienee muunkin luontoni yhdenlaiseen liikkeeseen pannut. Se laulu, jonka siinä kirvestä heilutellessani tein, se on viimeinen oikea laulu, jonka olen tehnyt. Minä laulan siinä itsestäni ihan, vaikka en sano omaa nimeäni. Yksikin värssy on siinä tämmöinen ja sillä värssyllä se alkaa koko laulu:

O! Junnu renki pappilan,
sen päähän pisti kerran,
jos taloks' oisi ruveta
ja muille heittää herra.

Ois' oma sauna somempi
kuin toisen suuri suoja
ja siitähän suurentais',
jos auttais hyvä Luoja.

Ei mua enää miellytä
työ vieraan vaivaloinen

ja terveen miehen häpeä
on olla laiska loinen.

Niin on toinen ja kolmas värssy ja muut värssyt ovat
tämmöisiä:

Ei sula routa korvesta,
ei haihdu hyinen halla,
jos kaikki miehet makaavat
vain toisen orren alla.

Näin Junnu mietti mielessään
ja kirvehensä otti,
ja aprikoiden asteli
hän korpimaita kohti.

Jo keksi paikan pirtilleen,
jo tuumihinsa taipui,
ja kohta koivut keikahti
ja ikihongat vaipui.

Muut silloin vietti keyriään
ja tanssi nuori kansa,
mut Junnu jyski metsässään
ja aattel' Annuansa.

Ol' Annu impi ihana,
ol' monen mieltietty
ja moneen aika-talohon
ois' miniäks' jo viety.

Mut Annu piika pappilan
vain kutoi kangastansa
ja sunnuntaisin katsomaan
kävi korpeen kultoansa.

Ja ennen joulun pyhiä
jo lämpis' Junnun pirtti,
ja Annu kangastuolinsa
het' sinne sitten siirti.

Näin kylän akat arveli,
 kun Annu muutti majaa:
 »Tuo hullu tyttö onneaan
 se umpisilmin ajaa;

ois' toki paljon parempi,
 jos pappilaasi jäisit,
 ois' ollakses' niin mukava
 ja selvän leivän söisit.

Oi, elä mene korpehen,
 on ruokas siellä pettu,
 on susi lapsenpiikanas
 ja vieraanas käy kettul!»

Mut Annu arvel' akoille:
 »Koti oma on nyt mulla —
 ja ehkä Luojan avulla
 tok' toimeen tuolla tullaan.

Jos kaikki karttais korpia,
 ei kylät kohoaisi,
 jos nuoret pelkäis pettua,
 ei kukaan selvää saisi.»

Sitten minä ajattelin vielä muitakin värssyjä, kuinka ne siellä metsässä onnellisesti elelivät, vaikka »puutekin joskus puristi», kuinka talo kuitenkin suurenemistaan suureni, kun ne yhdessä työtä tekivät ja vaivaa näkivät. Mutta ne värssyt jäivät kesken. Ihan kokonaista runoa en minä olekaan juuri milloinkaan tehnyt. Mikä on mistäkin syystä jäänyt, mutta tämä jäi siksi, kun sitä kerran rupesin Liisalle laulamaan. Liisa oli minua muutamana lauantai-iltana kotiin noutamassa, ja kun illan pimitessä astuttiin polkua myöten kotiin, peräkkäin, minä edellä ja Liisa jälessä, rupesin minä tätä laulua laulamaan ja lauloin sitä

mennessäni. — »Mitähän Liisa tästä ajattelee, kun kuulee», arvelin minä joka värssyn laulettuani, mutta kun lopetin, ei Liisa virkkanut mitään.

— Miltä sinusta se laulu kuului? kysyin minä ja käännyin taakseni.

— Mikä laulu? kysyi Liisa, niinkuin ei olisi kuullut mitään.

— Se, jota minä tässä lauloin, sanoin minä kummastellen.

— En minä häntä edes kuunnellutkaan, sanoi Liisa huolettomasti.

— Etkö kuunnellut?

— Sen verran minä sitä kuuntelin, että mitähän lienee renkutusta ollut.

Minä nakkasin kirveeni käsivarrelta olalleni ja aloin astua niin tiukasti, ettei Liisa nähnyt minua kuin suurimilla aukeilla. Enkä minä sitten moneen päivään osannut puhua Liisalle sanaakaan. Enkä minä sen koommin laulanutkaan paljon milloinkaan . . . itsekseen välistä vain. Mutta hänen kuultensa en milloinkaan.

Keyriksi joutui pirtti valmiiksi. Ja kun keyrisunnuntaina oli käyty kirkossa vihillä, niin sitten viikolla muutettiin korpeen asumaan.

Ja siellä minä olen näihin päiviini asti asunut, ja eikö tuo tuolla kerran kuolemakin tulle.

Kertoja lopetti kertomuksensa tähän. Hän taukoşi, painoi kätensä kasvoihinsa, niinkuin uupunut ne painaa. Samalla lailla oli hän tehnyt usein ennenkin kertomuksensa kuluessa, mutta sitten oli hän taas ojentautunut ja jatkanut kertomustaan.

Minä odotin, että hän tekisi nytkin niin, mutta kun hän näytti ihan kuin uneen vaipuneelta, kysyin minä häneltä, oliko hänen elämäkertansa jo lopussa.

— Johan sitä on siinäkin, sanoi hän kolkosti, kohottamatta päätään.

— Eikö teille sitten enää mitään mainittavampaa tapahtunut?

— Eipä paljon mitään.

— Olette siis tullut hyvästi toimeen?

— Ei ole ollut r u u a s t a puutetta.

Hän lausui tuon sanan ilmeisellä ivan painolla äänessään.

— Kuulkaas... mitenkäs oli muuten... luitteko sitten mitään? kysyin minä kysymistäni, kun pelkäsin, etten ehkä kohta saisi mitään tietoja.

— Minä poltin Kantelettareni.

— Poltitteko — mutta miksi?

— Ilman vain.

— Entäs omat laulunne — ettekö enää koskaan runoillut?

— Johan sanoin, että en. — Niin, kyllä kerran vielä — hän veti kädet kasvoiltaan ja kohosi entiseen asemaansa.

— Kyllä kerran vielä lauloin — uusia lauluja en ole sen koommin tehnyt — vanhoja ne vain olivat. — Kun lapset alkoivat kasvaa suuremmiksi — meillä on kaksi tyttöä — opetin minä niille lauluja, kun niillä on hyvä laulunääni. Mutta kun heidän äitinsä sen kuuli, sanoi hän minulle: »Mitä tuota tyhjää lonkuttelet lapsille, opettaisit heitä edes lukemaan.»

Liekö lapsille sanonut mitään, sitä en tiedä, mutta eivät ne enää milloinkaan tulleet minulta lauluja tahtomaan, niinkuin aina ennen olivat tehneet. Enkä minä sitten ole

heille laulanutkaan. Ja sillä kertaa heitin Kantelettarenkin pirtin palavaan uuniin enkä ole sitä kirjaa sitten sen koommin nähnytkään kuin nyt vasta.

Taas vaipui hän tuohon kumaraiseen asentoonsa, kyynärpäät polvia vasten ja kasvot käsien peitossa. Uunissa olivat puut jo kekäleiksi luhistuneet, sininen tulikin oli jo sammunut, kekäleet olivat hiiltymistään hiiltyneet, ja sieltä täältä mustan kuoren alta vain joku viimeinen tulenhohde vielä iski silmää. Huoneeseen oli tullut pimeä. Minä sytytin kynttilän. Sitten painoin uunin pellin kiinni ja kun se rämähti hiukkaisen, heräsi vieraanikin unelmistaan.

Hän hieroskeli silmiään, katseli ympärilleen ja kohosi sitten seisoaalleen.

— Minnekähän minä lakkini panin? sanoi hän tuskin kuuluvalla äänellä.

— Joko te nyt lähdette? kysyin minä pidätellen.

— Jo on aika lähteä — tuossahan on lakkini, sanoi hän ja kumartui ottamaan lakkiansa lattialta, jonne oli sen tullessaan heittänyt.

Hän ojensi minulle kätensä hyvästiksi.

Mutta minä en vieläkkään ollut saanut tietää kaikkea, mitä tahdoin.

— Sanokaa minulle, sanoin minä, miksi teihin niin kipeästi koski tuo nostaminen siellä torilla, kun syöksyitte tiehenne sillä tavalla?

Hän katseli minua suurin silmin.

— Ettekö te sitä jo käsität — ja minä olen teille koko elämäkertani kertonut. Vai eikö se koske mieheen, kun sitä kunnioitetaan siitä, mistä se itseään moittii, ja kun sille nauretaan silloin, kun se tahtoisi, että häntä totisena kuunneltaisiin. Sillä laillahan on ollut koko minun elämäni . . . jo

siitä alkaen . . . ettekö muista? . . . kun kerroin, että ne kylän pojat nauroivat minun hyvälle lauluilleni, mutta ilosilmin kuuntelivat noita rivoja pilkkalauluja. Ja sillä lailla on vielä nytkin . . . eivät ihmiset näy sen paremmiksi muuttuvan.

Hän kääntyi lähtemään.

— Ka, enhän minä ollut muistaa hyvästäni heittää — hyvästi nyt vain, hyvä herra, ja kiitoksia paljon.

— Mutta minne te nyt näin pimeässä osaatte? . . . siellä on aivan pimeä ulkona.

— Kyllä minä kortteeriini osaan.

— Mutta ettehän muista, missä se onkaan?

— Muistan minä sen nyt — se on Roinisen talo Pumpputorin kulmassa.

— Vaan ehkä minä tulen saattamaan?

— Ei sitä tarvitse — hyvästi nyt vain.

— Kuulkaa, mutta ettekö tahtoisi tätä Kanteletarta omaksenne — se kyllä joutaisi minulta?

— En, hyvästi nyt vain.

— Hyvästi, hyvästi — mutta hattuanne ette sittenkään . . .

— Ka niin, ka niin . . .

Minä näytin hänelle rappusissa tulta. Kumarat olivat hänen hartiansa, kun hän laskeutui alas kartanolle, ja juuri kun hän pistäytyi portista kadulle, rykäisi hän pari kertaa kuivahkon yskän. Hän katosi pilkkopimeään tuonne kadulle, enkä minä häntä ole sen koommin nähnyt enkä hänestä mitään kuullut, eläneekö vielä, vai joko lienee kuollut.

RAUTATIE

ELI

KERTOMUS UKOSTA JA AKASTA, JOTKA
EIVÄT OLLEET SITÄ ENNEN NÄHNEET

Kuusen latvassa kyyhöttää harakka, kaula kyhyenä ja pakana, pää höyhenen sisässä. Se on jo päivän valetessa männikköä yöpuoltaan peloon takaa liikkeelle lähtenyt, lentänyt riihen perästä ja navetan yli ja istunut pappilan puutarhaan, jossa aivan yksinään seisoo kuusi koivujen keskellä.

Ei ole harakka vielä asunnista saanut, si aukon kyötiin ovi eikä näy ajavata pappilan piiballa. Eilen hyvä pika askkeli tähteitä harakalle, ja eilen, kun yksi hevosen kanssa kartanolta lähti, niin toisen tuli.

Joku tuolta sikastin perettä nykyin ajaa — tuleckohan se... Ei tule piibaan, jälle kääntyy, pappilan alaitse ajaa, vitkalleen istuttaa jäätä putkin, hevosen haurussa ja miheen parta... Harakan mieli käy surulliseksi, sillä on nälkä ja viha... ei nyt siallekaan naura, vanhalle ystäville,

I.

Pakkanen paukkaa nurkissa, räiskää pitkin aidan selkiä ja seuloa huurua puihin ja pensaihin. Aurinko kultaa kirkon ja tapulin ristejä, paistaa hauskaasti härmäiseen koivikkoon ja valaisee joka savupatsaan, joita kiemuroitellen kumpuilee piipuista ja lakeistorvista läheltä ja kaukaa. Tie ei ihan juuri kuolemataankaan huuda reen jalaksen alla, vaikka surullisesti ja toivottomasti se valittelee.

Kuusen latvassa kyyhöttää harakka, kaula lyhyenä ja paksuna, pää höyhenien sisässä. Se on jo päivän valetessa männiköstä yöpuultaan pellon takaa liikkeelle lähtenyt, lentänyt riihen peräitse ja navetan yli ja istuutunut pappilan puutarhaan, jossa aivan yksinään seisoo kuusi koivujen keskellä.

Ei ole harakka vielä aamiaista saanut, ei aukea kyökin ovi eikä näy ajavata pappilan pihalla. Eilen hyvä piika nakkeli tähteitä harakalle, ja eilen, kun yksi hevosensa kanssa kartanolta lähti, niin toinen tuli . . .

Joku tuolta sakastin perästä nytkin ajaa — tuleekohan se? . . . Ei tule pihaan, jälle kääntyy, pappilan alaitse ajaa, vitkalleen kituuttaa jäätä pitkin, hevonen huurussa ja miehen parta . . . Harakan mieli käy surulliseksi, sillä on nälkä ja vilu . . . ei nyt siallekaan naura, vanhalle ystävälle,

joka tuolla pahnansa ovella tongiskelee... eilen tuolle vielä saattoi nauraa, nyt ei viitsi.

Harakka vaipuu yhä syvemmälle höyheniensä sisään, ei huoli kiinnittää huomiotaan mihinkään... eikä ajatella mitään.

Eikä harakka huomaa, että niemen takaa jäätä myöten lähestyy hevospies, kohoaa törmästä pihaan, seisottaa hevosensa kyökin eteen, nykäisee ohjaksia, ajaa vielä vähäisen ja kääntää koivua kohti, joka kasvaa toisella puolen pihan, portin pielessä.

— Ptuu! — ptuu! —

Nyt vasta harakka hänet huomaa, kikahtaa, keikahuttaa purstoaan, hänen sydämensä hypähtää ilosta, ja hän laskeutuu alas puutarhan aidan seipäeseen.

Mies sitoo hevosensa koivuun, asettaa loimen selkään, kaataa kouroja vasuun, panee sen eteen ja korjaa kerran vielä lointa...

— Eikö tuo nyt ehkä pysyne?

Kun harakka huomaa, että mies poistuu kyökkiin päin, kopistelee jalkojaan ja aikoo astua sisään, muuttautuu hän portin pielessä kasvavan koivun latvaan ja katselee päällellään oksien lomasta alas. Ja kun ei miestä enää näy, laskeutuu hän alimmalle oksalle ja nyt sitä jo naurattaa... olisi siellä jo ottamista, kun vain uskaltaisi. Harakka hyppää maahan, hevonen luimistaa korviaan, ja harakkata yhä imelämmin naurattaa.

Rovasti seisoo kamarinsa ikkunassa ja puhaltelee pitkiä savuja piipustaan lasia vasten. Hän on katsellut ja odottanut, uskaltaisiko harakka siepata jotakin. Ja odottaessaan hän hymyilee eikä polta silloin...

— Ähäh — ähäh! jopahan sai siepatuksi... mitähän lie saanut...!

— Rovasti olisi niin hyvä ja ottaisi kahvia, sanoo piian ääni selän takana.

— Panehan sinne pöydälle. — Kes — kes! nyt se taas, nyt se taas — eläpäs, eipä tamma annakkaan! . . . eikö se ole Korventaustan Matin tamma?

— Sen kai se lie, kosk' on itse Matti kyökissä . . . kuuluisi olevan asiata rovastille.

— Käske sen tulla tänne . . . mitähän sill' on asiaa?

— En kysynyt.

— Taitaa olla jyvän maksussa, kosk' on säkkejä reessä . . . sano, että tulee ulko-oven kautta.

Rovasti istuutuu keinutuoliinsa, panee piippunsa lattialle pöydän jalkaa vasten pystyyn ja rupeaa juomaan kahvi-ansa. Mutta aina hän vähän väliin ojentautuu taapäin, jotta näkisi harakan ja Matin hevosen.

— Eipä se nyt uskallakaan enää . . .

Tamma on takajalallaan potkaissut, ja harakka on lentänyt aitan katolle. Sieltä se nyt surkein mielin alas maahan katselee.

Matti jo kolistelee porstuassa.

— Hyvää päivää, herra rovasti!

— Päivää — mitäs Matille kuuluu?

— Ei tuota mitään erinäistä, mitä vain rovastille . . . on tuo vähän kuivahka ilma.

— Kaksikymmentä raatia on pakkasta. — Matti istuu, onhan siinä puuta.

— Onpa tuota saanut istuakin — vai on kaksikymmentä raatia pakkasta —

— Eilen oli kolmekymmentä.

— Vai oli eilen kolmekymmentä —

— Kotoapäinkö se Matti ajelee?

— Kotoapäinpä sitä — olisin minä arentijyvän

maksussa, jos rovastin kävisi laatuun ruveta ottamaan. Ei ole ennen tullut tuoduksi, mutta eilen sanoi Liisa: »Mene nyt huomenna arentijyvät viemään... rovasti saattaa luulla, ettet ehkä maksakaan —»

— Ennättääpähän nuo vielä —

— Kun olisi vastaanottomiestä, ajaisi suoraan makasiinin eteen, — niin sitten saisi riisua tamman syömään.

— On kai siellä pirttikamarissa pehtori. — Matti tulee sitten tänne tupakalle...

Kun Matti oli mennyt, keinutti rovasti taas tuolinsa niin, että näki ikkunasta pihalle.

Sika oli yhyttänyt reen ja repi parhaillaan reikää säkin kylkeen. Loimi oli pudonnut maahan hevosen selästä... sen oli yhyttänyt toinen sika ja kieritteli sitä lumessa. Harakka hyppeli milloin minkin ympärillä ja ponnisteli kumpaakin vuorotellen selkään. Tamma helisteli tiukujaan ja luimisteli.

— Hö-ös! — Siat! — ärjäisi Matti jo rappusilla, tempasi kartanolta luudan varren ja juoksi hätään. Sai lyödyksi selkään sitä, joka säkkiä repi. Se vinkaisi pahasti, hyppäsi syrjään ja survaisi toista kylkeen. Vähän matkaa ne siitä yhdessä juoksivat, jäivät sitten kuuntelemaan, päät toisissaan kiinni. Mutta harakka lensi kiiruusti toiselle puolen pihamaata. Rovastista oli tämä niin hupaista, että täytyihän hänen sitä ihan ääneensä nauraa.

Matti juoksi pirttiin, tuli sieltä pehtorin kanssa ja ajoi hevosesensa makasiinin eteen. Siat aikoivat tulla perästä, mutta kun Matti taas ärjäisi äkäisesti, eivät uskaltaneet. Mutta harakka liiteli kuusesta alas reen sijalle ja alkoi aamiaisensa.

On se äijä vielä aika vankka, vaikk' on pieni, tuumaili rovasti itsekseen, kun näki Matin kantavan suurta säkkiä

reestä makasiiniin. — Minä en jaksaisi, vaikka olen nuorempi mies . . .

Rovasti alkoi keinua lyhyeen keinutuolissaan ja puhallella savuja ylös kattoa kohti . . .

— Ei sillä vain ole yhtään lasta . . . (Rovastilla niitä oli jo seitsemän.)

Savuympyrät vaelsivat puolikatossa, isonivat, kohosivat ylemmäksi, koskivat kattoon, kilpistyivät takaisin, hajosivat ja erisivät useiksi pieniksi ympyröiksi . . .

— . . . ei ole lapsia, vaikk' on ollut naimisissa enemmän aikaa kuin moni muu . . . kuinka kauan lie ollutkaan. Mikähän siinäkin lie, että muutamilla on, muutamilla ei?

Niin olikin, ettei Matilla lapsia ollut. Vaimo hänellä oli, Liisa, muttei muuta joukkoa mitään. Kahden asuivat he Korventaustan pienessä mökissä pappilan metsäsaralla. Vanhoja he olivat molemmat, olivat jo olleet kauan . . . ja pieniä. Pieni oli hevonenkin, tammarupukka, vaikka riski, ja pieni oli Liisan lehmä. Muusta maailmasta he eivät paljoa tienneet eikä muu maailma heistä. Muutamia kertoja vuodessa he vain ihmisten ilmoissa kävivät . . . kirkossa joulunpyhinä, kolmena pyhänä peräkkäin, juhannuksena ja pitkänäperjantaina ripillä. Tammikuun lopulla Matti sitten tavallisesti toi arentijyvät rovastille ja vaihtoi ruustinnalta kehruuksia Liisalle. Sillä välin elelivät he sydänmaassaan. Matti kaatoi keväällä pienoisen kaskan, poltti sen seuraavana kesänä ja kylvi, muokkasi peltotilkkinsä ja pani toisen puolen rukiiksi, toisen potaatiksi. Sitten hän heinäaikana keräili yhdessä Liisan kanssa ahoilta ja purojen varsilta heinät hevoselle ja lehmälle. Syksyn tullen ja talvikaudet pyydysteli Matti lintuja ja jäniksiä; pyssyä ei Matti ollut ikipäivinä kädessään käyttänyt. Liisa auttoi Mattia kesällä ulkotöissä, ruokki talvella

lehmän, porsaan ja kissan ja kehräsi sitten mikkelistä lähtien helluntaihin saakka ruustinnalle villoja ja liinoja. —

— Vielä se on riski mies tuo Matti, sanoi pehtori, kun tuli Matin kanssa makasiinista ja Matti heitti melkein tyhjän säkkinsä rekeen.

Matista oli aina mieleen, kun häntä riskiksi mieheksi sanottiin. Mutta aina hän kuitenkin siihen virkkoi:

— Mitäpä tuota minun riskiydestäni, vanhan miehen . . . ei pidä pilkata vanhaa miestä . . . riskimpihän toki pehtori on itse.

— En toki ole . . . mitä se Matti nyt sanoo . . . vai ei Matti ole riski, kun kantaa selässään puolen tynnörin säkin.

— Eihän siinä toki ollut kuin vähän päälle kymmenen kapan.

— Onpa sitä maar siinäkin.

— Mitäs minä nyt enää, mutta toista se oli silloin nuorra miessä ollessa — . . . Ja Matti kertoi kiiluvain silmin saman kertomuksensa, jonka joka kerta ennenkin jyvän maksussa käydessä oli kertonut. Se kertomus oli semmoinen, että kun hän vielä renkinä ollessaan tässä samassa pappilassa oli kerran ollut riittä puimassa ja kun säkkiä kannettiin riihestä aittaan, niin ei muuan renki — laiska vetelys, mikä lie ollut, vaikka oli iso — ruvennut osastaan kantamaan . . . sanoi vain, ettei hän jaksaa. — »Eikö noita ehkä saatane ilman sinuakin», oli Matti silloin sanonut, vääntänyt säkin kummallekin olkapäälleen ja sanonut vielä sille rengille, että »jos haluttaa — hyppää itse säkkien päälle, niin pääset riikyydillä pihaan . . .» — Silloinpa oli pehtori tuonut rovasti vainajalta (tämä nykyinen oli jo kolmas sillä sijalla Matin muistin aikaan) . . . tuonut ryyppyn.

— Vaan mitäpä nyt enää jaksaisin, vanha mies . . . ei minusta enää ryyppyn tienaa jaksikaan.

— Ja eikö se Liisa siitä pitäen Mattiin mielistynyt? sanoi pehtori, joka ei ollut yskää ymmärtävinään.

— Mitähän lie tehnyt. — Soh, tamma —

Matti käänsi hevosensa takapihalle päin. Pehtori hyppäsi kannoille.

— Siitä pitäenpä hän se oli, kun Liisa ajatteli Matista, että tuo se nyt on se minun . . . kyllä minä tiedän! —

Pehtori puheli siksi näin, kun tiesi, että se puhe oli Matista mieleen. Vaikka pehtori muuten oli ylpeänlainen mies, niin välistä hän laski leikkiä.

— Kyllä se oli, totta puhuen, siitä pitäen, kun se Liisa mielistyi minuun, vaikka ei se sitä ole kuulevinaankaan, kun sille sitä sanoo. — »Elä tok', huono rahjushan olet ollut kaiken ikäsi!» vain sanoo, vaikka ei se niin ajattele. —

— Eikös se ole itse Liisa Matille tunnustanut siitä pitäen ruvenneensa hänestä tykkäämään? . . .

— Mistä se pehtori kaikki tietää?

— Niin ovat ihmiset kertoneet.

— Eiköhän pehtori omasta päästään —?

— En minä — niin kuului Liisa itse sanoneen —

— Liisa itsekö? — ei se sitä sanomaan mene, vaikka kyllä minä sen silti tiedän, että niin se oli — luuli ennen rahjusmieheksi, mutta silloinpas näki. — Maasta se pienikin ponnistaa.

— Liisakin oli ennen riski tyttö.

— Noo! — (Matti repäisi rinnuksen rivakasti auki) liekö tuo nyt niinkään . . . semmoinen tavallinen terve ihminen —

Matti sitoi hevosensa reen sepiin kiinni ja katseli viekkaalla silmällä pehtoriin . . .

— Entäs pehtori — mitenkäs se on sen asian kanssa?
 ... kertoipa se Liisa vähän joulunpyhinä merkinneensä,
 että —

— Että mitä?

— Että kyökkipiika ja pehtori — ja yhä viekkaammin
 katseli Matti pehtoria ...

— Minäkö? — Ei! ... akkain puheita! — Pankaahan
 toki vähän enemmän jouhoja appeeseen —

— Kyllä tämä riittää.

Pehtori päätti hämmästyttää Mattia uutisella. Sen-
 tähdenhän hän oikeastaan oli ruvennutkin puheisiin ...

— Ei taida Matti tietää, että minä tulen kohta tatsuuna-
 mieheksi ...

— Niin miksikä mieheksi?

— Tatsuunamieheksi.

— Mikäs mies se on se —?

— Se on semmoinen mies, joka näyttää tietä, että osaa
 kulkea, kun tulee tatsuunaan ... päivällä lakua ja yöllä
 lyhtyä, valkeata, jos saa ajaa sivuitse, mutta punaista, jos
 pitää seisottaa. — Se on hyvä virka ...

Matista se oli aivan kumma virka. Ei hän sitä kuiten-
 kaan pehtorille sanonut.

— No, minkätähden se pehtori lähtee pois tästä talosta?
 kysyi hän siihen sijaan.

— Rovasti on sukua Lapinlahden inspehtorille ja minä
 tulen Lapinlahden kirkonkylään.

— Ei taideta tarvita täällä omassa kirkonkylässä
 semmoista tiennäyttäjää —? sanoi Matti.

— Mitäs sitä täällä, kun se on siellä se rautatie —

— R a u t a k o t i e?

— Se, joka kulkee Kajaanista Kuopioon ... ja pääsee
 sitä myöten ulkomaillekin, vaikka Helsinkiin, jos tahtoo.

— Sitä tietäkö?

— Niin, niin, ei muuta kun istut vaunuun vain —

— Niin pääsetkö vaikka Helsinkiin?

— Yhtä kyytiä —!

— Eikö pidä syöttäkään välillä?

— Ei tarvitse . . . rautatien hevoset syövät juostessaan . . . tietäkö, Matti, mitä ne rautatien hevoset syövät?

— En minä häntä —

— Ne syövät halkoja —

— Elkkää toki, pehtori, vanhaa miestä . . . vai juostessaan halkoja? . . . en usko kuitenkaan.

— Halkoja ne syövät, vakuutti pehtori.

Mutta Matti katkaisi aina kaikki puheet, kun huomasi, että häntä narrattiin . . . ei hän ollut enää pehtoria kuulevinaankaan, puri huulensa yhteen ja työnsi valmiin appeen hamuilevan tammansa eteen.

Pehtorin mielestä ei enää maksanut vaivaa ruveta selittelemään; hän heitti avainnipun olalleen ja lähti vihellelleen pirttiin päin.

— Luuli saavansa narratuksi — petyit, mies parka.

Matti peitti huolellisesti hevosensa loimella ja nahkasilla ja lähti rovastin puheille.

— Nyt ne mitattiin jyvät . . . kaksitoista kappaa . . . sen verran sitä pienestä mökistä, — sanoi Matti, kun oli tullut sisään ja istuutunut oven suuhun sille arkulle, jossa kirkonkirjoja kinkereille kuletettiin.

— Matti istuu peremmäksi — onhan täällä tuolejakin —

— Kyllä minä tässäkin.

— Tässä' olisi piippu ja tupakkaa on tuolla. — Rovasti toi Matille piipun ja neuvoi tupakka-astian kakluunin reunalta.

Matti pisti piippuun, raapaisi tulta ja sammutti tikun hyppysissään . . . sitten kantoi hän sen varovasti uuniin. — Vähän aikaa istuivat Matti ja rovasti mitään puhumatta. Rovasti keinutti keinutuoliaan, ja Matti puhaltaa tuhutteli pieniä savuja pitkän piipunvarren päästä.

— Tervennäkös se on saanut Matti olla? kysyi sitten rovasti.

— Tervennähän tuota on saanut Luojan avulla olla . . . vanhuushan se kuitenkin vain väliin tahtoo . . .

— Eihän Mattia toki vielä vanhuus . . . riski mies, kun kantaa vielä selässään puolen tynnörin säkin.

— Mistä se rovasti on sen kuullut?

— Näinhän minä tuon omilla silmilläni, kun kantoi selässään, niinkuin ei mitään —

— Niinkuin ei mitään? — Heh! — heh! — heh! — vai näki rovasti sen —?

— Minä, vaikka olen nuorempi mies, en jaksaisi liikauttaakaan.

— Kyllä rovasti toki jaksaisi — jaksoinhan sitä minäkin ennen nuorra miessä ollessani. — Ja Matti kertoi rovastille, että hän kun tässä samassa pappilassa entisen rovastin aikana renkinä ollessaan kerran oli ollut riittä puimassa, ja kun säkkiä piti riihestä makasiiniin kannettaman, niin ei muuan renki — laiska vetelys mikä lienee ollut, vaikka oli iso — ruvennutkaan osastaan kantamaan . . . ei sanonut jaksavansa. Mutta silloin väänsi Matti kaksi säkkiä selkäänsä ja sanoi vielä sille rengille, että »jos tahdot, hyppää itse vielä säkkien päälle, niin pääset riikyydillä pihaan». — Pehtori oli silloin mennyt rovastin puheille . . . ja vähän päästä oli tullut ja sanonut, että rovasti oli käsenyt ryypytellä Mattia siitä hyvästä . . .

Matti katasti rovastiin kulmainsa alta. Rovasti kalis-

teli avaimiaan taskussaan, nousi seisoaalleen, kulki pari kertaa lattian yli, veti käden ja avaimen taskustaan ja meni lahvinsa luo. Avasi sen . . . niinkuin oli joka kerta ennenkin Matin käydessä ja kertoessa avannut . . . otti pullon ja pikarin ja käski Matin tulla ottamaan. Matti esteli, niinkuin aina ennenkin oli estellyt . . . sanoi, että jos menee päähän vanhan miehen . . . mutta otti sitten kuitenkin ryyppyn, niinkuin oli aina ennenkin ottanut. Rovasti pisti taas pullon ja pikarin piiloon, lukitsi lahvin, solahutti avaimet taskuunsa ja istuutui keinumaan.

Puheltiin minkä mitäkin, pidettiin vähän väliäkin ja tupakoitiin.

Tuli siihen sitten rovastin ruustinnakin Mattia kättele-mään ja haastattelemaan . . .

Kysyi ruustinna, mitä Matille kuuluu ja mitenkä Liisa jaksaa. — Eihän Matille mitään erinäistä . . . ja hyvinhän Liisakin jaksaa — mikäpä sillä jaksassa, kun on leipää ja lämmintä . . .

— Pitäisi toki Matin tuoda Liisaa useammin kirkkoon . . . kun ei Matti käytä Liisaa kirkossa kuin moniaan kerran talvessa, sanoi ruustinna.

— Ei se toki ole milloinkaan yhteen kertaan jäänyt . . . saisihan se käydä pari kolmekin kertaa, jos tahtoisi.

— Eikö se tahdo?

— Ei tuo hyvin tahdokkaan, kun sai lasit, että näkee kirjaa itsekin katsella.

— Vieläkö Matti näkee ilman laseja?

— Minäkö? — Ei, hyvä ruustinna, en minä ole pitkään aikaan nähnyt . . . lautaksi lyöpi, en näe mitään, vaikka kuinka koettaisin . . .

— Matin pitäisi ostaa silmälasit.

— Silmälasitko? — Ei... olen minä koetellut, vaan ei ole ollut käyviä...

Matti ei uskaltanut katsoa rovastiin. Rovasti keinui ja puhalteli savuja kattoon. Katasti vilkaisemalla Mattiin... hän tiesi, että Matti oli huonolukuinen, hyvin huonolukuinen.

— Kukapa niitä elukoita ruokkisi, jos Liisa joka pyhä kävisi kirkossa, sanoi Matti.

— Matin pitäisi ottaa piika Liisalle avuksi... onhan Matti varakas mies...

— Mikä varakas mies minä?... ei toki, hyvä ruusutina — kunhan leivässä pysyy —

— Jolla toki kuuluu olevan rahoja velkanakin...

— Ne on niitä maailman puheita... hyvä, kunhan leivässä pysyy.

— Niin, vaan pitäisi sitä Matin kuitenkin käyttää Liisaa rautatietä katsomassa. Tokko lie Matti vielä itseään käynyt...?

— En oo käynyt... onko se missä kaukana?

— Ei se ole kaukana täältä. Me kun lähdimme aamiaisilta, niin oltiin puolen päivän aikana rautatiellä... huru långt ä' de' nu heller, pappa, ti' järnvägen?

— Tietäähän Matti Lapinlahden kirkon? kysyi rovasti.

— Kyllähän minä sen tiedän, vaikken ole käynyt.

— Rautatie kulkee aivan lähitse Lapinlahden kirkon.

— Vai sieltä se kulkee?

— Kun lähtee yhtenä aamuna ajamaan, niin on jo toisena Helsingissä.

— Vai niin sukkelaan... viipyyköhän kauan, jos menee ulkomaille?... kuuluuhan sillä sinnekin pääsevän.

— Se on sitä myöten, minne menee... Ranskanmaalle ennättää viidessä päivässä, jos tiukkaan ajaa.

— Entäpä Amerikkaan?

— Sinne ei pääse rautatiellä, kun on meri välissä. Matti katsoisi . . . tässä kartalla näkyy, että on tämmöinen aava meri välissä, Atlantin meri . . .

— Niinpähän näkyy.

— Mutta sukkelaan se menee ja siinä on toista kulkea kuin meidän kärryillä kolistellen.

— Mahtaapa olla.

— Ei tärise . . . ja menee sellaista vauhtia, että silmissä vilisee.

— Mahtaapa kyllä vilistä. Ruunuko sen on laittanut?

— Ruunu.

— Ruunuhan se semmoisia — tottahan sen pitää mennä hyvää kyytiä, kun ruunu panee oriinsa eteen. — Vaan sitä minä tässä vähän kuitenkin, että onkohan se totta, kun puhuvat, että ne rautatien hevoset syövät halkoja . . . ei mahda olla, taisi vain pehtori minua narratakseen . . .?

Rovasti ja ruustinna, vaikka itse viisasta väkeä, eivät milloinkaan kuitenkaan nauraneet, jos joku heidän mielestään sattui tyhmemmästikin puhumaan . . . Ja mistäpä Matti sen niin tiesikään ja taisikaan tietää? Ja kun ruustinna oikein ajatteli, niin olihan hänellekin alussa tullut hevoset mieleen, kun oli kuullut rautatiestä puhuttavan, — oli hän myöskin ajatellut: rautatie? tottahan se on tie, joka on raudasta, niinkuin maantie maasta ja mullasta . . .

Rovasti oli jo ylioppilaana ollessaan nähnyt Helsingin rautatien eikä hän enää muistanut, mimmoiseksi hän lie sen ensiksi ajatellut. Hänen suunsa meni vähän nauruun, mutta sitten hän rupesi hiljaisesti ja maltillisesti selittämään . . .

— Se, näetsen, on sillä tavalla, ettei siinä hevosia

tarvita... vaunut kulkevat höyryn voimalla... onhan Matti nähnyt vaunuja?

— Tokihan minä toki olen vaunuja nähnyt!

— Ei ne ole samanlaisia vaunuja kuin meillä on... ne pitää olla erilaisia, jotka höyryn voimalla kulkevat.

— Kai ne pitää olla erilaisia.

— Ne on kuin huoneita ikään...

— Vai niinkuin huoneita... ei nyt kiitetä!

— Ja niitä panee höyry liikkeelle niinkuin höyryvenheitä... onhan Matti nähnyt »Suomelan»?

— Näinhän minä tuon mennä kesänä tuossa kirkon salmella sätkättävän.

— Niin no, sen panee höyry liikkeelle vettä myöten, ja lokomotiiivin eli veturin, joka vaunuja vetää, sen panee kanssa höyry liikkeelle. Siipien sijasta pitää vain olla pyörät, kun se kulkee maalla.

— Niinpä kai — eihän se miten siipiensä varassa mahtaisi maata myöten kulkea.

Kyllä Matti nyt ymmärsi sen täydelleen, minkälainen se oli... semmoinen, joka oli kuin höyryvenhe ja nostetuna pyörien päälle.

... Mutta kyllä se oli kuitenkin vähän kumma laitos! ... vaan tottapahan rovasti tietää, kun on itse nähnyt.

— Ymmärtäähän Matti sen nyt?

— Kyllä minä nyt, kyllä minä nyt!...

— Niin, semmoinen se on, sanoi ruustinna. — Matti ottaisi kahvia... ja leipää kanssa. Kyllä Mattin pitää käydä sitä katsomassa ja ottaa Liisa mukaan.

Matti joi kahvia eikä vastannut mitään.

— Eikö tuota pitäne uskoa katsomattakin... mitäpä tuota enää vanha mies kaikista lysteistä... tiedänhän minä, minkälainen se on, kun rovasti on selittänyt.

— Ei sitä osaa kukaan oikein toiselle selittää, sanoi ruustinna, — omin silmin se nähdä pitää . . . kyllä sitä täytyy käydä katsomassa!

— Suur' kiitosta! — Jokohan pitänee käydä —?

— Kyllä . . . ihan varmaan, ja ottaa Liisa mukaan.

— Mahtaa kai sen mieli ruveta sinne tekemään, kun kuulee.

Ruustinna lähti askareilleen, mutta rovasti ja Matti juttelivat vielä minkä mistäkin. Siitä juttelivat, kuinka paljon se ihmisjärki ajattelee ja laittelee ja mihinkä se vielä menneekin.

Ja rovasti sanoi, että »kunhan se ei vain menisi yli voimainsa rimpuilemaan . . .»

— Ja reistailemaan, sanoi Matti.

— Kyllähän se on hyvä, että ihminen järkeensä käyttää, joka sille on luomisessa annettu . . . jos se ei vain siitä ylpeilemään rupeaisi eikä unohtaisi kaiken antajaa, — sanoi rovasti ja lisäsi, että Jumalan töitähän ne on rautahöyryt ja rautatietkin.

— Eipähän ne kenenkä muunkaan liene, myönsi Matti.

Ja kovin häntä ajattelutti se kumma laitos, joka oli kuin huone ja pyöräin päälle nostettu . . . Mutta rovastia haukotutti, eikä tahtonut puhe oikein sujua enää . . . ja niin Matti heitti hyvästinsä ja lähti.

II.

Matti oli aika lailla hajamielinen, kun hevostaan valjasti, eikä muistanut panna suitsia hevosen suuhun, ennenkuin oli pihan yli ajanut ja vasta kyökin edessä erehdyksensä huomasi... Ei tammakaan ollut kiireissään, kun käveli pihan yli ja käveli vielä törmässäkin jäälle laskeutuksessaan.

Mutta siitä hävyttömyydestä Matti jo tuskastui.

— Soh, tamma! — mitä sinä siinä! — nä-nä-nä! —

Vaan tamma odotti parempaa manausta... ei ollut kuulevinaankaan, laahasi vain jalkojaan kuin vesitynnöriä vetäessään.

— Ka-ka-ka!... etkö sinä sen! — Matti riuhtaisi ohjaksia, ensin oikeaa, sitten vasenta, ja siitä tamma tiesi, että nyt sillä jo oli tosi mielessä. Ennenkuin oikein irtautui juoksemaan, huiskautti häntäänsä... kaksi kertaa... sillä se nyt oli kerran hänen tapansa semmoinen. Sitten loikkasi juoksuun, kun rekikin alamäessä takaapäin kiirehti.

Aidan selällä istui harakka. Se hyppäsi siitä seipään nenään ja päästi imelän naurun... »No kylläpä sillä nyt on lysti... tyhjän naurajalla», mutisi Matti ja riuhtoi tammaansa parempaan juoksuun... »etkö sinä ymmärrä, kun sinulle harakatkin nauraa —!»

Tamma juosta raksutteli jäätä pitkin, tie kitisi reen

jalaksen alla, resla ritisi, ja Matti istua könötti keskellä reslaa turkin kaulus pystyssä. Lyhyt päivä jo tehdä tuhersi hämärätä . . . Matti ajoi viittatietä ja ajatteli . . .

Sitä Matti ajatteli, mitä rovastin ja ruustinnan kanssa oli puhunut . . . Vai on se Lapinlahden kirkolla rautatie? Eipä olisi uskonut, joka ei olisi omin korvin kuullut . . . ja kummapa se on, kun ei siitä ennen ole kuullut . . . vasta kai se on sinne tullut . . . Eiköhän sitä höyrylle enää vettä riitä, kun jo maalle kapuaa? . . . Kyllä se mahtaa kumman näköinen olla — kummahan tuo oli jo ennestäänkin vettä pitkin sätkättäessään . . . olisikohan häntä käydä katsomassa — lieköhän muut käyneet kuin rovasti ja ruustinna? . . .

Viittatie teki niemen nenässä polvekkeen ja vei sitten soikeata järveä pitkin Talvilahden pohjukkaan, Huttulan talon rantaan. Kuta likemmä maata tultiin, sitä verkemmästi tamma nytkytteli. Matti ei ollut kiirehtinyt pitkään aikaan, ja tamma luuli jo saavansa käydä . . . vielä takasilan juoksua pani, vaikka etuset jo kävelemään heitti . . . jo takasetkin käveli ja lautanen kohoili kuin helpotuksesta huoaten.

— Ka-ka-ka! — Tamman täytyi taas alkaa etusilla juoksua . . . takaset vielä käveli. Mutta kun Matti kiskaisi ohjaksia, ensin oikeaa, sitten vasenta, niin täytyi takastenkin yhtyä yhteen tahtiin.

Matilla oli aina tapana juottaa hevostaan Talvilahden pohjukassa Huttulan talon vesiavannosta. Ja vanhalta muistilta poikkesi sinne tamma nytkin.

— Ka-ka-ka! — Matti ei olisi nyt muistanutkaan, mutta tamma vei väkisin.

— No, menhän sitten! sanoi Matti ja antoi tammalle vallan.

Avannolla oli Huttulan talosta vesimies sammiota täyttämässä.

- Mistäs se Matti ajelee? kysyi vesimies.
- Kirkolta päin . . . pappilasta viimeksi, vastasi Matti ja kohosi tieroja kopistelemaan tammansa jaloista.
- Kuuluuko sitä mitä?
- Eipä tuota erinäistä. — Onkos isäntä kotona?
- Ei oo kotona . . . lähti tän' aamuna Lapinlahdelle.
- Taisi mennä rautatietä katsomaan?
- On kai se jo sen ennenkin nähnyt . . . eikö lie mennyt tavaran hakuun.
- Hyvinköhän käyvät isännän kaupat?
- Hyvinkö nuo käynee, en tiedä . . . lihovanhan tuo ainakin itse näkyy.
- Onkos Ville käynyt rautatietä katsomassa?
- Niin minäkö? . . . olinhan minä tuota jo omin käsin tekemässäkin.
- Elä, elä . . .
- No ihan toki . . . puolitoista vuotta, ja kohta lähden uudelleen.
- Minkälaista työtä se oli?
- Olipahan kuin ojan kaivua.
- Vaan sitä ei Matti uskonut. Puri huulensa yhteen eikä puhunut mitään. Kyllähän hänkin jotain tietää . . . ei sitä nyt niin vain narrina pidetä. Tietäähän hänkin nyt sen verran rautatiestä ja sen semmoisista, ettei niiden tekeminen kuitenkaan ojan kaivua ole. Ville-löyhkä, saattaa se ehkä osata ojaa kaivaa, mutta rautatietä tekemään . . . ei suinkaan siihen kykene, jos ei ole seppä.
- Onkos se Matti käynyt rautatietä katsomassa?
- Mitähän lie tehnyt.
- Miltäs näytti?
- Miltähän lie näyttänyt . . . itsepäähän parhaiten tiennet.

Ville oli jo ammentanut sammionsa vettä täyteen ja ojensi kapan Matille. Matti nosti vettä avannosta ja antoi tammalleen juoda.

— On se riski mies tuo Matti, kun yhdellä kädellä nostaa täyden vesikapan, sanoi Ville.

Matti ei puhunut siihen mitään, mutta tunsi kuitenkin leppyvänsä.

— Onkos Matti milloinkaan ajanut rautatiellä? kysyi taas Ville.

— Ootkos sinä?

— Jo toki tavallakin... se menee niin kiivaasti, ettei paras ori rinnalla pitäisi, jos kilpaan kävisi...

— Pitäisi, jos laukalla laskisi...

— Saattaisipa alkumatkasta pitää, jos laukalla laskisi, myönnytteli Ville.

Matti nosti tammalleen toisen kapallisen vettä, tällä kertaa vasemmalla kädellään.

— Pappilan pehtori se kanssa lähtee rautatielle kevät-puoleen, sanoi Ville.

— Sitä tuntui hokevan... lähteneekö eli ei.

— Me lähemme yhdessä... pehtori pääsee tatsuunamieheksi, mutta minä lähden muuhun työhön.

— Mihinkä työhön se Ville?

— Tienkorjuutyöhön... Tästä kevätpuoleen lähdetään... olen nyt ollut Huttulassa loisina ja tehnyt minkä mitäkin, mutta kohta kun maat sulavat, niin lähden rautatietä korjaamaan. Eihän se korjaamatta kestä ajaa.

— Kestäneehän tuo rauta?

— Sehän se vasta ei kestäkään... kiskot lähtee yhä irti, niin pitää olla aina korjaamamiehiä. — Tulkaa pois, Matti, tekin sinne työhön!

— Kyll' en minä ruunun työhön rupea.

- Vaan kun ruunu maksaa hyvän palkan?
- Paljonko siellä maksetaan?
- Kaksi markkaa päivältä.
- Niinkuin parhaana hein'aikana?
- Niin toki tavallakin... tulee pois vain Matti ruunun työhön.
- Enpä häntä.
- Ei se ole sen kummempaa kuin muukaan työ... kyllä sitä osaa tehdä.
- Kyllä kai sitä tehdä osaisi yksi niinkuin toinenkin... vaan enpä hänestä huoli.
- Ei taitaisi akka päästää?
- Akkako? ... vähät minä akasta!
- Eikös se ole vähän tiukka akka?
- Kyllä minä akkani tiedän... tuossa on kappasi, heh —! vastasi Matti, vähän närkästyneenä Villen luuloista, istuutui rekeensä ja alkoi ajaa hyvästiä sanomatta. Huttulan vesimies nosti kaban sammioonsa ja lähti nousemaan vesitien törmästä ylös.

Matti ajaa natuutteli viittatietä Talvilahden pohjaan, kohosi nuottikodan kohdalla maalle ja tuli vähän matkaa metsätietä kulettuaan maantielle, joka kiersi järven ympäri ja yhtyi täällä oikotiehen.

— Kyllä siellä käytävä olisi — ajatteli Matti eikä muuta paljon ajatella osannutkaan kuin sitä, mitä oli kuullut. Rautatie... vaikka eihän siitä oikein tahtonut selvää saada, minkälainen se oli, vaikka kuinka olisi ajatellut ja arvellut... Ja kuitenkin Matti ei saattanut olla sitä ajattelematta, mutta ajatellessaan hän oli taas ihan omiin ajatuksiinsa sekaantua. Se oli milloin minkin näköinen. Välistä oli siitä selvän saamaisillaan, mutta sitten se muuttui. Se oli ensiksikin semmoinen, että oli kuin olisi ollut tuossa

silmien edessä nelipyöräiset vaunut, joissa oli isot pyörät ja pienet pyörät, ja ne tahtoivat aina näyttää samanlaisilta kuin ne rovastivainajan vanhat vaunut. Ja niiden edessä näytti olevan kaksi hevosta, kuomin alla sitten rovasti ruustinnansa kanssa ja vastapäätä nuori herra ja ryökkynät; kuskipukilla istui kuski, kädet ojona, ja kuskin vieressä Matti, pienenä poikana, joka vähän pelkäsi ja piteli käsillään kiinni. — Välistä ei taas ollut hevosia eikä vaunuja eikä mitään, ennenkuin rupesi silmissä kuvattelemaan »Suomela», niinkuin se olisi kulkenut maantietä pitkin pyöräin päällä, isojen ja pienien, lippu kokassa seipään nenään sidottuna, ja perässä seistä töröttämässä kapteeni. Lotjia tuli jälessä nuoran mukana kaksi... kolme... ja myötämässä ne töyttäsivät toisiinsa kiinni, eivätkä miehet tahtoneet saada niitä irti toisistaan. Ja rytinää ja räiskettä siinä oli niinkuin koko kirkkoväen ajaessa.

Matista se tahtoi tuntua unennäöltä kaikki tämä. Vaikka kyllä kai se niin kuitenkin on, koska on kerran rovastikin sen semmoiseksi nähnyt ja puhunut. Ja tottapahan ne sen niin ovat laittaneet, ne sen tekijät, että hyvästi passaa eikä myötämässä eikä mäen allakaan häirinkiä tule. Vaan mitenkä? ... sitä Matti ei osannut itselleen selittää... ja mitäpä tuota tarvitsikaan? ... Eikä enää pitkään aikaan huolinut Matti ajatella koko asiaa, nykäisi tammansa juoksuun ja kaivoi kukkarosta verekset piipunperät poskeensa...

Vaan silloin tamma juostessaan haukkasi lunta tiepuolesta, ja Matti tuli ajatelleeksi, että onkohan sillä jano, vaikka sai Huttulan talon avannolla juoda. Ja ajatus ryöstihte taas Matin tietämättä kulkemaan avannosta sammioon, sammioista Villeen ja Villestä — rautatiehen... Se mies oli a j a n u t k i n rautatietä ... lieköhän montakin kertaa?

Kun ei tullut tarkemmin perustelluksi, mitenkä se kulkee ja mitenkä sillä ajetaan ja minkälainen se on... onko isot pyörät ja pienet pyörät niinkuin vaunuissa, vai ovatko yhtä suuret vai mitenkä?... Kovasti se vain menee, kun ei parhaat juoksijat rinnalla pysy! ... Mitenkähän lie kuitenkin sen asian? eiköhän ollut liikaa kehumista, ettei paraskaan juoksija...?

— Kyllä oli, koira viekoon, liikaa kehumista! Jos oikein pistokkaalla pitkin sivuja voitelisi riski mies kappi-reessä hyvää juoksijata ja jos tie olisi yhtä sileä kuin rautatie eikä vieruja mitään ja hyvä keli, niin kyllä, koira viekoon, jällelle jäisi raskas rumilas, vaikka kuinka sätkättäisi ja sutkittäisi... jäisihän, perhana ollen, jällelle, että livah-taisi!...

— Tamma hoi! tokko sinä tiedät, kuka sinulla ajaa... häh? häh? ... kuka sinulla... häh... ja Matti kohosi polvilleen reessä, löi ohjasperillä tammaa selkään, löi, ja huusi joka lyönnillä: »häh!»

Tätä tämmöistä ei ollut tammalle tapahtunut vielä milloinkaan, ja siksi se laski laukkaa, minkä kerkesi, mutta Matti ei helpottanut.

— Häh! häh!... hih!... tulkoonpas ruunu kilpaan rautateineen, tulkoonpas ruunu rautateineen... hih!... hih!... hih!... — Ja Matti kohotti ohjakset korkealle ilmaan, hihkui ja ajatteli, että »jos olisi vielä kello aisassa... jos olisi vielä kello aisassa!»

Ja tamma työnsi korvat luimussa laukkaa, ylä- ja alamaet yhtä kyytiä... ja yhä sakeammin syyti lunta Mattin silmille... ja suuhunkin sitä tuli, mutta Matti ajatteli, että »ann' tulla vain!»

Vielä Marjomäen törmässäkin Valkeiskylälle päästessä tamma laukkaa laski, vaikka Matti jo oli istuutunut.

— Herra isä, kun päälle ajaa —! huusi naisihmisen ääni hevosen edestä, ja samassa suhahti reki jonkun sivuitse, joka oli tiepuoleen hypännyt...

— Kuka se siinä ei käy tieltä pois?

— Ota, hyvä mies, rekeesi!

— Mikä sitä vastamäessä!

— Kyllä minä vastamäen kävelen... kunhan tuolla myötämäen puolellakaan...

Matti seisautti hevossensa. Oli tullut jo hämärä.

— Kah, Matlienako se... en tässä hämärissä... käykäähän tänne rekeen, onhan täällä sijaa... Matti oli tuntenut tietä kulkevan hieroja-Lienaksi.

— Minähän sitä... kyllähän minä... täällä kannoilakin... tämän matkan, lähätti Liena Matin niskaan. — Ottakaahan nyytty rekeenne... Kun pitää vanhan ihmisen kävellä talvipakkasessa... eivätkä antaneet hevostakaan... Isäntä itse ajoon lähtee... juomaretkille... vaan mitenkäpähän olisi päässyt, jos en minä olisi sydänaloja sulatellut. Vaan se on vissi tosi, etten minä toista kertaa... vaikka siihen paikkaan pakahdukoon... niin en lähde minä toista kertaa pehmittelemään...

— Mistä se Matliena tulee?

— Huttulan tallissahan sitä ei ole hierojalle hevosta muka... olisi pitänyt pyhään odottaa muka, että pääsisi kirkkomiesten kyydissä omalle kylälle. Vaan kun oman ontermannin emäntä jo mennä lauantaina laittoi sanat, että tulla vain...

— Vai ei annettu hevosta?

— Ei annettu, enkä minä häntä hyvin kärttänytkään... kun eivät itsestään arvanne, niin ajattelin minä, että —

— Ajoonko kuului isäntä itse lähteneen?

— Ihan toki käsistä lähti... sivut olivat vielä nykimättä, niin ei muuta kuin rekeen eikä kysykkään...

— Rautatiellekö se lähti?

— Lähtipä tuo minne tahansa tuommainen itramaha.

— Rautatielle se kuului menneen tavaroita hakemaan.

— Onko Matliena käynyt rautatietä katsomassa?

— Enhän minä... mitenkäpä sitä vanha joka paikkaan...

— Kyllä siellä pitäisi Matlienan käydä.

— Pitäisi kai, pitäisi kai... kun mennä pyhänäkin ajoi kirkon sivuitse kolmen talon väkeä meidän kylältä sinne rautatietä katsomaan. Lapinlahden kirkollahan sen kuuluu näkevän... ei kuulu tarvitsevan edemmä mennä.

— Sieltähän sen näkee.

— On kai Matti nähnyt sen?

— Niin nähnytkö? liehän tuota jo jotain nähnyt...

— Utten uhkainko meni Mattikin katsomaan vai oliko muuta asiaa?

— Muutakin lie ollut asiaa.

— Liekö totta, kun puhuvat, että ne siellä talvellakin ajavat pyörien päällä?

— Vai niin!... niin, niinhän ne mahtaa... niinhän ne... minä en oo talvella käynyt... mikä sinne talvella.

— Sitä minäkin olen ajatellut, että kun luoja antaisi kesän, niin kävisi häntä katsomassa ja olisi Lapinlahden kirkossa yhdellä tiellä... on minulla veljenpoikakin Lapinlahdella.

Maantie kulki Valkeiskylän läpi. Ontermannin kuistin suussa laskeutui Matliena kannoilta, otti nyytyn reestä ja laittoi Liisalle terveisiä.

Matti ajaa kitkutteli eteenpäin... vähän maantietä

vielä . . . kääntyi sitten Mähölän pihan läpi kulkemaan ja ajoi siitä pellon poikki Pitkälän saunan perään . . . Jo kylpivät Pitkälässä, vastan läiske kuului, ja löylyä höyrysi pakkaseen. — Saunan perästä oli jyrkkä törmä alas Naulalammin jälle. Tahtoi tamma kengättömiä takajalkoja vähän kaljamassa törmässä livettä, mutta pääsihän tuosta, kun tasaisesti laskeutui . . . ja tasaisesti tamma laskeutui. —

Jo oli tullut vähitellen pimeä. Taivas jo tähdessä tuikki, ja kumman kirkaasti ne nyt tuikkivatkin tänä iltana . . . Ja vähän väliä irtaantui aina joku alaspäin liukumaan pitkin taivaan kantta. — Lammilta kohosi tie niitylle, ja siitä se pistäytyi pilkkopimeään metsään. Kierrellen ja kaarrellen kulki se sitten taas aukeitakin paikkoja, milloin ahon laitaa, milloin harjun selkää, milloin niittyjä myöten ladolta ladolle. Pakkanen kiihtyi, tinki huurtamaan hevosen kupeet ja miehen kulmat. Välistä rasahti kuusen kylkeen, välistä napsahti ladon nurkkaan . . . Matti könötti reslan perässä turkin kaulus pystyssä. Tamma sai valtoineen kulkea tuttua tietä, mutta Matti tarkasteli itse yhä tähdettyvää taivaan kantta. Iltatähddestä lähti hänen silmänsä harhailemaan, siirtyi siitä tuttuun otavaan, kävi pohjantähteen, tarkasteli seuliaista ja Väinämöisen viikatetta. Mutta joka kerta, kun joku tähti irtautui alaspäin liukumaan, sanoi Matti: »yhyh!», ja silloin hän nykäisi ohjasperistä tammää juoksuun . . . mutta ei sen enemmän manannut, jos tamma yhä käveli . . . sillä Matti ei nyt joutanut oikein hevosestaan huolta pitämään . . .

Sitä oli Matin mielestä niin paljon kummallista tässä maailmassa, jota ei oikein tahtonut ymmärtää . . . ymmärtäneekö tuota kukaan oikein, vaikka luulevat olevansa viisaita, rovastit ja ruustinnat? . . . Eihän tuota ennen aikaan tämmöisiä kuulunut — tähän aikaan sitä

ei muuta kuin puhuttiin oudoista asioista, toinen toistaan kummemmista. Kunhan eivät maailmanlopun edellä viisastuisi liian paljon... niin oli sanonut entinenkin rovasti, että maailmanlopun edellä viisastuvat ihmiset, piru niitä neuvoo ja näyttää niille tempppelin harjalta kaiken maailman prameuden. Mutta silloin... »yhyh!»... silloin leimahtaa pitkäisen tuli idästä... »yhyh!»... ja leimahtaa hamaan... »yhyh!»... länteen... Kovinpa ne nyt tähdet tiheään sieltä taivaalta... eihän nuo ennen niin! — Kovin Matti maailmanloppua pelkäsi eikä hän muuta pelännyt-kään... mutta maailmanloppu tulee niinkuin varas yöllä... vaan ei se nyt vielä tule, kun on varuillaan ja sitä ajattelee; silloin se tulee, kun ei sitä ollenkaan muistakaan... pitäisi ajatella ihmisen aina, pitää Herra mielessään ja häntä rukoilla ja avuksensa huutaa...

Tamma lähti juoksemaan alas harjulta, josta tie laskeutui alavaan korpeen. Se oli niin synkkää ja tuuheeta kuusikkoa, ettei taivasta näkynyt. Sieltä täältä rihvain välitse joku tähtönen tuikahti. Sinä talvena oli iso lumitalvi, ja puut ja pensaat melkein kuin torkkuivat, latvat painuksissa lumen paljouden alla. Matti ajoi melkein kuin katoksen alla... Ja haukotuttamaan rupesi tuossa vähitellen korven äänetön hiljaisuus ja reen jalaksen yksitoikkoinen ritinä. Raskaalta alkoivat tuntua silmänluomet... hevonen ja matkanteko haihtuivat mielestä pois ja koko maailma haihtui... kaikki ihmeet ja taivaalta tipahtelevat tähdet.

Pää oli vaipunut reen laitaa vasten, ja Matti nukkui.

Matti näki unta.

Oli olevinaan pieni poikanen, semmoinen kuin oli ennen kipunapoikana ollessaan ollut pappilassa entisen rovastivainajan aikana. Pappilan iso portti oli auki, ja

Matti seiso i portin vahtina. Pehtori oli käsenyt häntä siinä seisomaan ja antanut käteen kaksi lakua, punaisen ja valkean, ja sanonut, että »kun näet rovastin vaunujen sakastin peräitse ajavan, niin näytä silloin punaista lakua... jos siat ovat ryytimaassa, mutta jos saat ne sieltä ajetuksi, niin näytä valkeata, että rovasti saa ajaa yhtä kyytiä pihaan» ... Niin oli pehtori sanonut ja vakuuttanut moneen kertaan ja mennyt itse nurkan taa piiloon... sieltä oli sitten pilkistellyt. — Matti seiso i ja katseli lakuja ja antoi tuulen niitä heilutella. Mutta yht'äkkiä kuuli hän kirkonkellojen soivan, vaikka oli keskellä viikkoa eikä pyhä, ja kun katasti sakastin perään, niin sieltä täyttä laukkaa ajaa rovastin vaunut. Vaan kuistin suussa ne seisahtuvat, ja kuski huiskuttaa kättään ja huutaa, että »tullako vai ei? ...» Mutta silloin ei Matti muistakkaan, joko on siat ajanut ryytimaasta, ja hänelle tulee hätä ja pelko pehtoria, ja hän rupeaa huiskuttamaan kumpaakin lakua, ensin punaista ja sitten valkeaa ja sitten kumpaakin. Hevoset ryöstäytyvät kuistin suusta kohti laukkaamaan, eikä kuski saa niitä hillityksi... vaan kun ovat vähän matkan päässä portista, niin toinen puoli portista menee kiinni ja vaunut kolahtavat porttiin, ja kuski lentää nokalleen maahan. Vaan silloin hyökkää pehtori nurkan takaa ja sivaltaa Mattia korvalle, ja kuski hyppää maasta ylös ja sivaltaa toiselle korvalle...

Matin tamma on saanut valtoineen juosta, ja kuta likemmä kotia se tuntee tulevansa, sitä kiivakemmin se kulkee. Kun korpitie loppuu ja niitty aukeaa eteen, niin tamma panee ravia, minkä jaksaa. Mutta pellon veräjällä ojentaa se häntänsä, hörhättää pikaiseen hirnuntaan ja oikaisee täyttä laukkaa pihaan... Mutta mitäs ymmärtää tamma nurkkia väistää!... paukahuttaa reslan laidan pirtin nurkkaan niin, että sälö lähtee kummastakin. Matin pää

retkahtaa ensin reen toiseen laitaan, sitten toiseen, ja kun hän herää, tuntee hän, että häntä on kummallekin korvalle lyöty.

Tamma juoksi yhtä kyytiä pirtin eteen. Liisa seisoi pirtin ovella, päresoihtu kädessä, ja katseli kummastellen miehensä kotiintuloa.

— Soh . . . so soh! — Matti harasi pimeätä silmillään, näki jonkun seisovan jollakulla ovella ja heiluttavan jota-kin punaista päänsä päällä.

— Enhän minä mitenkä . . . meinasinhan minä . . . vaan kun minä . . .

— Mitä sinä horiset?

— Kuka se siinä punaista heiluttaa . . . ? elä heiluta, akka, punaista, että pääsee tulemaan — !

— Häh? . . . että pääsee tulemaan? Kuka ei pääse tulemaan?

— Eivät pääse rovastin vaunut.

— Rovastin vaunut? . . . Se torkkuu vielä . . . Kuuletko, sinä nukut ja annat tamman ajaa rekesi pirtin nurkkaan! —

— Eihän se ollut minun syyni . . .

— Mikä ei ollut sinun syysi?

— Ei mikään . . . itsestäänhän se portti . . .

Liisa meni ja nykäisi Mattia käsipuolesta ja piti soihtua hänen silmiensä edessä.

— Ukko hoi! . . . Yhäkö sinä horiset . . . nukutko sinä vielä, vai oletko humalassa?

— Enkä nuku . . . ka, mitä sinä?

— No, nukuit kai äsken, kun ajoit rekesi pirtin nurkkaan. . .

— Elä valehtele! . . . eikö sitä nukkumattakin?

— Ja missä on hattusi?

— Päässähan se... ja Matti kopaisi päätään, mutta päässä se ei ollut.

— Tässähan tuo on reessä... panehan päähäsi, ettet edes palellu... jos olisi tielle pudonnut... sitä on miestä, kun nukkuu rekeensä niin, ettei tiedä tästä maailmasta!

— Pidä sinä suusi kiinni, että minä olen nukkunut... tiedänhän minä paremmin itse.

Nyt piti Liisan ihan väkisinkin nauraa tuolle... niinkuin se ei muka olisi nukkunut, koska tuskin vieläkään on oikein valveilla...

— Johan minä pellon alta kuulin kuorsuusi, pilkkasi Liisa, niin sikeästi sinä nukuit, että pellon alta kuului kuorsuusi.

— Kuka lie kuorsannut... min' en oo...

— Herra jumala... kukas siellä, jos et sinä!

— Itse oot kuorsannut...

— Vai minä?... jopa nyt, kun tulín navetasta lypsyltä juuri...

Mutta Matti oli saanut hevosensa riisutuksi ja lähti sitä talliin viemään.

Liisa jäi palava päre hampaissa rekeä penkomaan...

Olipahan jäänyt jyviä säkin pohjaan... eikö hän ollut jo lähtiessään sille sanonut, ettei tarvitse panna täyttä puolta tynnöriä. Mutta sen piti vain saada puoli tynnöriä... ei sanonut ilkiävänsä vähempää selässään makasiiniin kantaa. Tietäähän sen, tahtoo muka voimiaan näyttää... Eivätpähän olleet pappilassa apetta antaneet, kosk' on omat silput kuluneet... se on se nykyinen pehtori semmoinen, mikä lie... Vitsapahan oli katkennut reslan laidasta, kun nurkkaan ajoi... ja entäs loimi, jopahan taas oli sika...! — Mitä?... ja nyt näki Liisa jo semmoista, että ei kiitetty, ja hän huusi siitä Matille talliin...

— Herra jumala! . . . Matti hoi! kun on minun kehruut vielä täällä reen pohjalla . . . jotka olivat ruustinnalle vietävät! . . . Kuuletko sinä, sen kötys, minkätähden et ole antanutkaan niitä ruustinnalle?

Matti oli ruvennut apetta tekemään tammalleen ja tuli nyt noutamaan jauhopussia reestä.

— Minkätähden et ole antanutkaan minun kehruitani ruustinnalle?

— Olenpahan . . .

— Vai olet? — Tuoll' olivat heinien alla nykimättä . . . et ole liikauttanutkaan . . . siin' on, heh! — ja Liisa heitti vihaisesti nyytin takaisin rekeen.

— En muistanut.

— Et muistanut! Sanoinhan ma sen, ettet muista — olisit ottanut minut mukaan, niin olisin muistanut . . . siinä ne nyt ovat, ja mitähän ruustinna sanoo?

— Olisikohan niillä ollut kiire?

— Totta kai niillä kiire, kun minä ne kerran laitoin.

— Mikä lie tällä kertaa ollut, onhan tuota ennen muistanut . . . olin minä ruustinnan puheillakin, mutta miten lie siinä lähtiessä haihtunut mielestä . . .

— Haihtunut mielestä! — Mitä sinä sillä jauhopussilla?

— Tamman appeeseen . . .

— Se kulkee vielä torkuksissa tuo mies . . . johan siell' on apetta soimessa . . . minä tein.

Matti meni takaisin talliin. Liisa otti kehruusnyytin, nahkaset ja säkit reestä ja vei ne pirttiin.

Vähän ajan päästä tuli Matti tallista, tarkasteli rekeään ja näki, että oli muuan vitsas reslan laidasta katkennut . . . veti sen sitten aisoista tallin seinämälle ja keikahdutti siihen kumolleen . . . Mutta ihan kuin vahingossa tuli hän sitä siihen asetellessaan ajatelleeksi, että »ei kai se nyt siitä

minnekkä pyöri . . . » mutta sitten hän huomasi, että se oli ihan järjetön ajatus, eikä ymmärtänyt, mitenkä se semmoinen oli hänen päähänsä tullut. Oli jo tupaan menemäisillään, kun raapaisi korvallistaan ja meni sen nurkan juureen, johon oli rekensä ajanut . . . Olipahan sälö siihen halennut. Matti repäisi sen kokonaan irti, pisti seinän-rakoon . . . ja sitten hän meni pirttiin.

Liisa oli siivilöimässä maitoa pyttyihin pöydän nurkalla. Kissa kierteli häntä ja naukaisi aina väliin. Matti päästeli raskaammat vaatteet päältään ja painautui sitten penkille istumaan pää käsien varassa. Liisa vilkaisi häneen silloin tällöin siivilänsä ylitse ja ajatteli, että »mikähän sillä nyt on», mutta ei kuitenkaan sitä kysynyt . . . Olisikohan juonut ja nyt olisi kohmelossa? . . . vaan ei hän sitä äsken suinkaan hengestä tuntenut. Tokko lie juonut . . . missäpä tuo olisi ennättänytkään, kun tänä aamuna lähti? . . . Kissa hiipi Matin luo ja hieroi hiljaa naukuen kylkiään Matin saappaihin. Mutta ei Matti ollut kissaa näkevinään . . . »Jokin sillä on, koskei hyväile kissaakaan», ajatteli Liisa . . .

— Käy saunaan, sanoi Liisa Matille, kun viimeistä kertaa laske maitoa siivilän läpi pyttyyn.

Matti harasi tukkaansa ja alkoi riisuutua saunaan. Ei puhunut mitään, eikä Liisakaan puhunut. Pistäytyi ovesta pihalle, ja vähän ajan perästä meni Liisa jälestä.

Ensin kuitenkin kaatoi kissan kuppiin maitoa ja asetti sen pankon eteen lattialle; päreen hän kanssa sytytti uuden palamaan ja sovitti sen pihtiin pankon nurkkauksessa.

Eikä pirttiin jäänyt muita kuin kissa maitoansa lakkiimaan ja päre pihdissään palamaan . . . Kissa lakki lämmintä maitoa, siististi ja äänettömästi, päre palaa ritisi verkalleen, ja karsta kävi sitä mukaa yhä useammalle kierteelle, kuta enemmän piteni. Mutta kun tuli oksan kohta, suhahti siitä

liekki pienenä kielekkeenä ylös- ja alaspäin pihisemään . . . ja silloin kissan hännän pää salaperäisesti liikahti. Mutta kun se oli maitonsa lakkinut, kuppinsa nuollut ja kielensä liponut, lähti se liikkumaan ympäri tupaa. Kulki kuulumattomin askelin pankolta pöydän luo, hiipi siitä karsinaan, kiersi takaisin pankon juureen ja siristi viheriäisiä silmiään pärevalkeaa vastaan, naukaisten vähäisen. Meni taas pöydän päähän, hyppäsi penkille ja vainusi maitopyttyjä, mutta laskeutui taas takaisin lattialle. Pankon luona naukaksi surkeasti ja melkein kuin itseänsä säälien ja hyppäsi pankolle. Siinä se ojenteli kaulaansa . . . pitemmäksi, pitemmäksi . . . kävi itse yhä matalammaksi ja kavahti uunille. — Päre suhahti taas pihdissään pihisemään, karstaritisi, ja pehmainen kehruu alkoi kuulua uunin päältä.

Saunassa eivät Matti ja Liisa paljon mitään puhuneet. Matti oli jo lauteilla, kun Liisa tuli. Liisa hautoi vastan ja ojensi sen Matille.

— Heh, tuoss' on vasta! sanoi hän.

— Tahdotko vielä? kysyi hän vähän ajan päästä ja löi löylyä.

— Lyö häntä vielä, sanoi Matti.

Liisa heitti herkeämättä vettä kiukaan kuumille kiville . . .

— Vieläkö?

Kun ei Matti mitään vastannut, niin Liisa löi vielä.

— Elä häntä . . . huh! . . . elä häntä . . . huhhuh! . . . enää, sanoi jo Matti ja valeli päätään.

— Vähäänpä se nyt, — sanoi Liisa, mutta ajatteli itsekseen, että paljonpa sen nahka nyt sietikin.

Eivät Matti ja Liisa vielä iltaista syödessäänkään puheisiin päässeet. Matti söi kokkelia, mutta unohti usein

lusikkansa kuppiin eikä muistanut uutta palasta suuhunsa purra, kun oli entisen nieläissut. Liisa häneltä aina silloin kysyi, että »minkätähden sinä et syö?» — johon Matti pikaisesti vastasi, että »syönhän minä», ja söi. Olisi Liisan tehnyt mieli härnätä Mattia siitä nukkumisesta, mutta sitten hän ajatteli, että »härnäämmähäntä huomenna» . . . eikä nyt härnännyt.

Syötyä oli Matin mieli vähän keveämpi . . . kovin raskas se oli ennen syöntiä ollutkin . . . saunassakin vielä. Jo ajatteli hän mainita Liisalle jotain rautatiestä. Ei hän kuitenkaan mitään maininnut . . . ehkei se sitä kuitenkaan uskoisi ja sanoisi unen näöksi eli miksikä muuksi tahansa . . . ainahan se sanoja löytää.

Ruokaa pois pöydältä korjatessaan sanoi Liisa saaneensa jäniksen.

— Eipähän ole malttanut olla käymättä minun pyydyksilläni, ajatteli Matti, mutta ei sanonut muuta kuin kysyi hän hetken päästä, mihin rautaan se oli käynyt . . .

Aidan nurkkaukseen oli käynyt, palon niitynpuolimaiseen aidan nurkkaukseen eikä metsänpuolimaiseen . . . ei rautaan, vaan lankaan . . .

Vaan eihän Matti muistanut siellä nyt mitään lankaa olleenkaan . . . syksyllä sulan aikana oli ollut, mutta poishan hän ne keyrin aikaan muisteli ottaneensa . . .

— Etpähän ollut ottanut, kosk' oli jäniskin käynyt, sanoi Liisa ja kehaisi vielä, että se oli hänen onnellaan sinne mennyt . . . eikä ollut muuta kuin yksi jälki . . . ihan suoraan metsäsaarekkeesta niityn poikki . . . eikä vanhaa polkua mitään.

Ei Matin enää tehnyt mieli mitään puhua, kun kuuli, että oli jänis ihan suoraan käynyt kesälliseen lankaan. Ei se hyvää merkinnyt semmoinen . . . suurten sotien ja vaino-

vuosien edellä sitä semmoista tapahtuu, että tähdet tippuvat taivaalta ja jänikset juoksevat kesällisiin pyydyksiin... oikeassa menossa ne ei juokse... Ei sitä olisi kuitenkaan siitä langasta pitänyt irti päästää... siinä olisi pitänyt antaa olla, tottapahan olisi se sen siitä korjannut, joka oli sen siihen ajanutkin...

Sama kai se oli, joka höyryt laittoi maalle kulkemaan ja niillä ajoi... toinen mies eikä se oikea, joka on maailmankin luonut...

— Mikä sinulla on, Matti, kun et sinä nuku? murahti Liisa unisena ja veti peitettä puoleensa.

— Nukunhan minä, sanoi Matti.

— Etpähän nuku... kun olet koko yön siinä ähkinyt ja sinne tänne heitelläinyt...

— Mikä lie valvottaja... tokko lienen oikein terve.

— Vielä sinulla mikä... ei mikään. — Kummapa, jos ei nukuta, kun tullessaan koko matkan reessä makasi...

— En minä koko matkaa...

— On sitä puolessakin... mutt' olehan nyt vaiti ja nuku pois...

Liisaa nukutti kovin, hän veti taas peitteen korvilleen ja nukkui...

Matti mutisi, että »jos tietäisit, niin ei sinuakaan nukuttaisi». Mutta sitten hän kohta itsekin nukkui.

III.

Seuraavana aamuna noustuaan oli Matti jo aivan rauhallisella mielellä ja päätti kertoa Liisalle siitä, mitä oli pappilassa kuullut. Mutta ei Liisa koko aamurupeamalla yhteen kohtaan seisottunut, kulki askareillaan kodassa ja navetassa. Matti paikkaili kenkiään ja ajatteli, että »kerromahan aamiaista syödessä — ennättäähän se sen sittenkin kuulla». Mutta kun Matti oli alkamaisillaan, lähti Liisa taas liikkeelle, ja Matti ei tahtonut kertoa, ennenkuin Liisa oli yhteen kohtaan asettunut kuulemaan.

Matti lähti havukasalleen tallin taa ja taivutti aina päätään nurkan taitse katsoakseen, eikö Liisa jo olisi herennyt kävelemästä kodan ja pirtin väliä. Siellä se vain käveli... Eikä pirttikään vielä lämminnyt... tokkohan se aikoi-kaan panna sen lämpiämään tänä aamuna? Kylmä oli tuulikin, niin että kyllä olisi sietänyt panna pirtti lämpiämään, että olisi päässyt käsiään lämmittelemään...

Jo tuli Liisa noutamaan puita pinosta... jopahan viimeinkin. Sitten kai se kohta rukkinsa ääreenkin istuutuu...

Kun tuuli alkoi lappaa savua lakeistorven kautta pihalle, lähti Matti lämmittelemään. Löi kassaransa havutukkiin ja ajatteli, että »kun ei uskone, niin olkoon uskonnottomata... ei se mikä uskonkappale olekkaan».

Uuni lämpisi, lieska leimusi uunin suusta, ja silloin tällöin syttyi karsta kytemään. Matti heitti rukkanensa pankolle, veti piipun povestaan, halkaisi päreen ja otti sillä uunista tulta. Sitten lämmitteli käsiään lieskassa ja katseli ikkunain tasalla lainehtivaa savua.

Liisa oli laittautunut karsinalasin alle kehräämään. Matti nosti tupakkihakkurin penkin alta ja rupesi hakkaamaan tupakkia.

— Joko se nyt on kaikki polttanut, jotka toissa päivänä hakkasi? kysyi Liisa.

Eihän toki ollut kaikkia polttanut... muutenhan tässä vain lämmitellessään hakkaili...

Ja Matti hakkasi tupakkia ja veti vetämistään savuja piipustaan... yhä kiivaammin. Kovin tavattomasti se nyt vetikin, veti niin, että yhtenä rätinänä kävi kopan sisus...

Ei se ehkä usko... vaan jos ei usko, niin olkoon uskomatta!... Sama kai se on, uskooko eli ei...

— Nythän se on Lapinlahdenkin kirkolla rautatie... oletko kuullut?

Mutta Liisa kehräsi niin uutterasti, ja rukki hyrisi niin kovasti, ettei hän kuullut oikein, mitä Matti sanoi.

— Niin mikä on?

Matti koetti puhua niin välinpitämättömästi kuin voi...

— Onpahan vain rautatie... ovat nyt lapinlahtelaisetkin rautatien pitäjäänsä saaneet... kuuluvat sen niille sinne tehneen, kun olivat ruunulta pyytäneet, etteivät tarvitsisi hevosella ajaa mihinkään aikaan, ei kesällä eikä talvella... En tiedä, liekö totta, niin puhuivat...

— Hyvänen aika, elä revi sitä uutta luutaa, jonka

vast'ikään panin varteen... onhan siinä vanhempiakin!
Mitä sinä siitä revit?

— Piippu on tukkeessa —

Matti oli puhuessaan vetänyt piippunsa tukkeeseen, ja oli häneltä kesken puheensa tullut sopelle lähtö varpua hakemaan.

— No, eikö siihen tarpeeseen välttä vanhan luudan varpu? — Niin, että mitä sinä sanoit niiden lapinlahtelaisten tehneen?

— Eivät ne ole mitään tehneet, mutta ruunu on tehnyt niille rautatien, jota myöten saavat mennä vaikka Helsinkiin taikka Amerikkaan.

— Minnekkä?

— Amerikkaan . . .

— Elä nyt valehtele, hyvä mies . . .

Liisa seisautti rukkinsa ja katseli pyörän yli Mattia, niinkuin semmoista valehtelijaa, jonka puheissa ei ole alunkaan perää.

Mutta siitä Matti kiivastui, ja häneltä katkesi varpu piipun varren sisään . . .

— Mitä katsot? . . . Kun et usko, niin puske, mutta minä menen itse ihan kohta sitä katsomaan . . . on se siksi kumma katsottava, ja jos et sinä tahdo tulla yhteen matkaan, niin ole tulematta . . . ei sinua kovin kärtetäkkään . . .

— Sitä lapinlahtelaisten Amerikkaan lähtöäkö sinä menet katsomaan? Sieltähän niitä kuuluu lähtevän Amerikkaan! — ja Liisan rukin takaa kuului pilkallinen hymähdys.

— Enkä, kun rautatietä . . . on sitä siinäkin katsottavata . . .

— Eikö lie yhdenlaista katsottavata kuin se pano-raama siellä pappilan pirtissä, jota silloin kärtit katso-
maan . . .

— En minä ole sinua minnekään kättänyt . . . itsehän tuota mielesi teki katsomaan . . .

— Ei ole tehnyt . . .

— Vai ei . . . sepähän nähdään, kenenkä mieli tässä vielä minnekin tekee . . . Matti naurahdi pilkallisesti, piti hän hänen väkisinkin nauraa Liisan typeryyttä . . .

— Eihän se mikään panoraama ole, kuka tässä panoraamasta puhuu?

— No mikäs se on?

— Rautatiehän se on.

— Mikäs se sitten se rautatie on? . . . ei mikään.

— Vai ei mikään! akat ne ei ymmärrä mitään . . . ne on niin typeriä ja lyhytjärkisiä, ettei niillä tee mitään . . . pässin järkikin on jo pitempi kuin akkain . . . Vai ei rautatie ole mikään . . . mistä sinä sen tiedät paremmin kuin minä, joka olen omin korvin kuullut?

Mutta Liisa oli loukkautunut ja polki kiivakasti rukkiaan. Ja Matti hakkasi, niin että rouheita maahan pölysi.

— Liisa! sanoi Matti vähän ajan päästä, mutta Liisa ei vastannut.

— Liisa! sanoi Matti uudelleen.

— Niin, niin, no sano, jos sinulla on mitä sanottavata!

— Ei se taida sillä parata, jos sinulle sanookin.

— Ole sitten sanomatta!

Mutta Matti ei malttanut olla sanomatta. Vähän ajan päästä hän sanoi sen, neuvoi oikein kädestä pitäen ja herkesi hakkaamasta . . .

— Elähän nyt, Liisa . . . kuulehan, kun minä selitän. Rautatie on rautatie ja maantie on maantie . . . maantie on maasta ja mullasta ja rautatie raudasta . . .

— Ja puutie puusta ja vesitie vedestä? — Ja taas kuului rugin takaa pilkallinen hymähdys...

Mutta Matti ei suuttunut...

— Elähän nyt, kyllä se on totta, että se niin on, kuin minä puhun... Et sinä mahda tietää, millä lailla sitä rautatietä myöten ajetaankaan... luuletko, että hevosella?

Mutta Liisa ei luullut mitään. Kehräsi ja kuunteli, välistä pilkallisesti Mattiin katsellen, mutta ajatteli, että antaa hänen puhua, niin kuullaan, mitä valheita se on taas uskonut.

— Ei sitä hevosella, ei toki milloinkaan!... pitää sen toki hevoselle muunkinlaisen tien välttää... Kun kerran tehdään raudasta tie...

— Raudasta tie? ... pyh!

Matti taas rupesi kiivastumaan...

— Raudasta, raudasta... jos et usko, niin ole uskottomatta... rautapellistä... hm!... niin, niin, rautapellistä... ja kun siitä tehdään tie, niin pitää olla ajopelit ja vetäjät kanssa sitä myöten... Höyryvenhe, semmoinen masina kuin »Suomela», vedetään maalle ja pannaan pyörien päälle, ja se kulkee tulen voimalla ja vetää perässään vaunuja... niin isoja kuin tämä pirtti ja vielä isompiakin... kyllä se jaksaa vaikka minkälaisia... eikä tie tärise... semmoinen se on!

— Kuka sinua, Matti-parka, on nyt taas narrinaan pitänyt?

— Ei nyt eikä ennenkään!

— Sitten olet valehdellut omasta päästäsi... olisit edes viisaammin valehdellut... et osaa edes oikein valehdellakaan, miesparka.

Mattia hykähdytti... herkeät siinä luulemasta, kunnan kuulet, kuka sanoi, ajatteli hän.

— Valettako lie vai totta? . . . Jos lie valetta, niin ovat paremmatkin ihmiset valehdelleet ennen minua, joka muiden puheita vain kerron . . . en minä itsestäni mitään tiedä, ruustinnan puheita ne ovat, sanoi Matti nöyrästi huokaisten ja rupesi taas tupakkia pienentelemään.

— Ruustinnan? . . . Oliko ne ruustinnan puheita?

Nyt Liisan rukki jo pysähtyi, ja nyt hänen korvansa vasta oikein aukenivat.

— Ruustinnan ja rovastin, lisäsi Matti.

— Elä . . . ?

— Ruustinna ja rovasti ne sen minulle kertoivat . . . en minä sitä muualta mistään tiedä.

— Elähän . . . ihanko todella?

— Ne ne kertoivat . . . olivat käyneet sitä uuttien uhkain katsomassa.

— No, mitä ne kertoivat?

Nyt oli Matin aika olla mahtavana . . .

— Mitäkö kertoivat? Sitä, mitä minä jo kerroin, vaikka et uskonut.

— Ettäkö on siellä rautapellistä tie?

— Niin on, ja sitä myöten kulkee pyöräin päälle nostettu masina.

— Sekö »Suomela»?

— Se se taitaa olla . . . siipien sijasta on sillä kohdalla pyörät, isot pyörät ja pienet pyörät, joita kaikkia pannaan tulen voimalla liikkeelle . . .

— Vaan sitä minä en usko, että se tulen voimalla liikkeelle lähtee!

— No, niin se tekee . . . niinkuin vettäkin myöten kulkiessaan . . .

— Tehköönpä jos tahansa, mutta sitäpä minä en usko sitä, että se vettäkään myöten kulkiessaan . . .

— Etkö usko rovastia... oletko mielestäsi rovastia viisaampi?

— Enkä ole... mutta eipä sanonut ruustinnakaan uskovansa, kun mennä kesänä oli puhe, että se soutamatta kauan kulkee.

— Nytpä uskoo, kun on nähnyt maallakin kulkevan...

— Uskooko nyt?... Jako että se on pyörien päälle nostettu?... Kylläpä sitä on rakennus!

— Mitä ne ei ruununmiehet osaa laittaa!

— Ruununmiehetkö ne ovat sen laittaneet?

— Nehän ne!

— No mitähän nuo tuosta Lapinlahden kirkolle... olisivat tänne omalle kirkolle, niin olisi kirkossa käydessään nähnyt... eivätköhän nuo tuota vielä tännekin? Kun tietäisi, milloinka ne sen tänne tuovat, niin menisi katsomaan...

— En tiedä tuonevatko... ei ollut puhetta siitä.

— Vai on ruustinnakin käynyt asian alkain katsomassa?

— Kun olivat aamusilla lähteneet, niin olivat puolen päivän aikaan olleet perillä... sanoi vielä, että pitäisi minunkin käydä katsomassa.

— Aiotkos käydä.

— Enpä tiedä... mitäpä minä vanha mies?

— Eikö minusta mitään sanonut?

— Ei ollut puhetta sinusta.

— Kyllä se on kumma rakennus, jos vain se semmoinen on... vieläkö hänet nähnee, ennenkuin kuolee?... Vaan jos sinä valehtelet?

— Enkä valehtele... olenko minä milloinkaan ennen valehdellut?... saatatko sanoa?

— Et, et... vaan eikös se ole sinustakin kumma rakennus?

— Mikäpä se nyt niin eri kumma... on niitä nähty ja kuultu kummempiakin.

— Vaan eihän toki tämmöisiä?

Mutta Matti oli mielestään hakannut tarpeeksi tupakia ja lähti taas ulos havutukilleen. Kassarata havutukista irsi kiskaistessaan hymähti hän vähän itseksensä... »Uskoipahan... ja mikäs siinä oikeassa opissa, uskoahan sitä pitää vaikka keisarin...»

Liisa jäi yksin pirttiin. Kehräsi vähän aikaa, polki rukkia niin kiivakasti ja nykki kuontalosta kehrättävää niin vihaisesti, että se aina vähän päästä käsiin katkesi... Ja sitten oli aina tuska sitä liittäissä... mikä liekään niin hauras kohta kuontaloon sattunut, kun aina vähän päästä katkesi. — Eikä nauhakaan pyörän päällä pysynyt! — Huonosti loukuttuja liinoja nuo pappilan liinat, kun niin pahasti põlisevät... mitä lienevätkään kaiken maailman liinoja!... Rukki rupesi sitten taas hyrräämään... yhä kiivakammin, poljin natisi, valkea naarmu pyörässä vilisi yhtenä viivana, ja rihmaa keräytyi vähälle aikaa koko nietos rullaan. Liisa sitä sinne suoltamalla suolti, rulla nieli yhä ahnaammin, kuontalo oli melkein puolilleen kehrättynä... mutta silloin riipaisi rulla yht'äkkiä kaiken rihman kitaansa ja yhteen menoon kuontalotakin pitkän matkaa. Nauha luiskahti pyörän päältä, ja Liisan piti heretä polkemasta, mutta silloin alkoi poljin laputtaa niin pahalla äänellä, että sen luuli siihen paikkaan halkeavan... Ei, ei ollut koko rukista minnekään, seisokoon nurkassa!... Ja Liisa melkein nakkasi rukkinsa nurkkaan ja meni hiiliä uunista vetämään. — Nekin peijakkaat polttivat... ih!... niin että oli silmät päästä palaa...

Liisa sulki lakeisen ja katsahti ikkunasta pihalle. Reki siellä oli kumollaan tallin seinämällä, pohjaraudat päivää vasten kiiltäen... ja Matin kassaran kärki vilkkui silloin tällöin tallin nurkan takaa...

Liisa huokaisi kovin pitkään... mikähän lie huokaisuttanut... ei hän sitä itsekään oikein tiennyt. Väkinäisesti hän meni takaisin rukkinsa ääreen ja rupesi selvittelemään sotkuista rullaa. Kovin se oli pahasti sotkeutunut... ja silloin rupesi aina nenän vartta kutkuttamaan, kun sotkoksesta oli selvän saamaisillaan...

Vaan mitäpä noista kehruista ja muista? ...kehräsipä sitä vaikka minkä ennätti, niin ei ne kehruut kuitenkaan perille tule, vaikka kuinka monta kertaa laittaisi... Onko kummempia kuultu?... Lähtee mies viemään kehruita eikä ole sitä älyä, että ottaisi ja antaisi! Kumma, kun jyväsä muisti maksaa?... olisi nekin unohtanut yhdellä tiellään!...

Liisa meni ja sieppasi uunilta kehruunyytyn, joka oli Matilta jäänyt ruustinnalle antamatta. Pani sen penkille viereensä ja aukaisi sen... Siinä ne nyt olivat vyyhdet ja kerät niin hyvässä laitoksessa... vyyhdet ja kerät... että oikein tuli sääli, kun ei ollut ruustinna niitä nähnytkään. Olisi ottanut mukaansa edes... mutta mitäs se mokoma, itse menee eikä kuitenkaan saa asioita toimitetuksi... Mitähän ruustinna nyt ajattelee, kun oli vielä niin tingalle tahtonut? Saattoi kai se ajatella kuinka paha tahansa, jos vain tahtoi... Ja Liisasta rupesi tuntumaan ihan siltä, kuin olisi hänen pitänyt lähteä viemään niitä heti paikalla... ihan vaikka jalan... saattaisi se Matti toki hevosenkin antaa, ei se liian paljon olisi, jos antaisi... ruustinnan tähden saattaisi antaa, kun se kuitenkin mahtaa lankojaan odottaa...

Vai oli se käynyt rautatietä katsomassa se hyvä ruustinna . . . sen parempaa ihmistä sitä toki ei ole koko maailmassa kuin se ruustinna . . . Kyllä mahtaa olla rakennus se rautatie . . . lieköhän ollut ruustinnasta kumman näköinen? . . . Ja kun se vielä joulun aikaan varoitti, että kun vain Matti arennin maksuun tulee, niin silloin lähettää kehruut sen mukana . . . ja että sitten saa uusia sijaan. Mitä se nyt ajattelee, kun ei lähetettykään? Saattaa kai se ajatella mitä tahansa, jos vain tahtoo!

Puolista syödessä oli Liisa hyvin huolissaan olevan näköinen. Sitten hän sanoi yht'äkkiä:

— Kyllä se on niin, että siinä ei auta nyt mikään muu, kuin että pitää lähteä ihan tänä iltana ruustinnalle kehruita viemään.

— Häh? sanoi Matti ja söi.

— Sitä, että sanoppa mitä tahansa, niin siinä ei auta mikään . . . ei kerrassa mikään, sanoi Liisa päättäväisesti, painoi veitsensä linkkuun ja pisti sen taskuunsa.

— Mikä kiire niillä nyt niin on? sanoi Matti yhä syöden. Eikö niitä ennätä vastakin?

Hyvä, ettei se sen enempää vastustele . . . Liisa oli pelännyt, ettei se ottaisi korviinsaakaan.

— Kun olisi jo ennen pitänyt viedä . . . paljoa ennen, ja nytkin vielä jäivät. Kyllä sinuakin on asiamies! . . . ja mitä minä sill'aikaa teen, tyhjää rukkiako pyöritän?

— Rupea vaikka kehräämään niitä verkkorihmoja.

— Joita jo on enemmän kuin mitä milloinkaan saat kudotuksi!

— Mitäs sinä sitten eilen ja tänä päivänä olet kehrännyt? . . . kehrää niitä!

— Eihän se tämä vanha rugin rumilaskaan . . . ei sillä

tee liinoja kehrätessä mitään... ja ovat vielä niin huonosti loukuttuja.

— Paremminkos villoja?

— Ja kun ruustinna vielä aikoi panna kankaan... eikö panne jo tällä viikolla! Mistä se sitten kuteita saa, kun on kuteet täällä?

Ei vastannut Matti siihen mitään... yhä söi vain, ja ryyppäsi tuopista piimää. Se ainainen syönti ja ryyppiminen rupesi jo käymään Liisan kyllälle...

— Jo ihan tänä päivänä pitää lähteä viemään!

— Kyllä kai minä en lähde toista kertaa.

— Eihän sinun tarvitsekaan... saatanhan minä mennä, kun vain annat hevosen...

— Sinäkö? (ja tuopin sisästä!)... Kukas lehmän hoitaa?

— Niinkuin sinä et sitä jo olisi monta kertaa ennenkin hoitanut...

— Saattaa rietautua tamma laukkaamaan, ja sinä et saa sitä seisotetuksi.

— Osaan minä toki tammalla ajaa yhtä hyvin kuin sinäkin... ja minä en ajaisikaan...

— ...nurkkiin, oli Liisa sanomaisillaan, mutta ajatteli, että jos suuttuu, eikä sanonut.

— Mitä et ajaisikaan?

— Eipä niin mitään... tuota, mitä minä sanoinkaan?... niin, että kyllä sinne pitää lähteä jo ihan tänä iltana!

— Tänä iltana?... mikä sinne nyt yön selkään?

— Hyvä on, ajatteli Liisa.

— Jos ei tänä iltana, niin viimeistään aamulla varhain...

Matti ei puhunut mitään, herkesi syömästä ja rupesi panemaan piippuunsa. Ei näyttänyt myöntävän, mutta ei mitenkään kieltävänkään... Vähän ajan päästä hän sanoi:

— Kysäseppä rovastilta, jos satut näkemään... eli kysytä ruustinnan kautta, jos ei se itse sitä tiedä, että onko niissä minkälaiset pyörät niissä vaunuissa, isot ja pienetkö... ei tullut minulta sitä kysytyksi... Käske ruustinnan kysyä rovastilta.

— Kyllä minä sen toki saatan rovastilta itseltäänkin kysyä... olen minä sen puheilla siksi usein ollut. Kysynpä minä senkin, että tokko ne sen rautatien tuovat sinne meidän kirkollekin?

— Kyllä minä sen tiedän, etteivät tuo... et tarvitse kysyäkään... ei se niin vain tuotava ole.

— Ei sitä ihan varmaan tiedä... sittenpä hän sen varmaan tietää, kun kysyy... kyllä sitä on hyvä kysyä.

— Joudat kysyä, ajatteli Matti, muttei sitä niin nyt joka paikkaan... Vaan jos hyvinkin... ajatteli hän sitten, mutta ei hän siitä Liisalle mitään puhunut...

Ja Liisa oli koko sen päivän niin ihmeen hyvällä tuulella, että melkein sydänelässä ahdisti. Ihan oli kohona hypitellä vanhaa ihmistä. Aina vähän väliä tahtoi nauru itsestään hyrähtää, vaikkei tiennyt oikein, mistä syystä se milloinkin... omista aatoksista useimmiten. Ja kaikin puolin tuntui niin hyvältä olla. Rukkikin pyöri niinkuin ainakin, eikä kertaakaan nauha pyörän päältä luiskahtanut.

Ja Mattia piti Liisa niin hyvänä, että keitti kahvit, lämmitti saunan, vaikka oli eilenkin lämmittänyt, toi voita pöytään iltaista syödessä ja piti puhetta rautatiestä ja antoi Matin kertoa. Matti ja Liisa vielä pitkän aikaa illallisen jälkeen istuivat, toinen pöydän päässä piippuaan poltellen, toinen sängyn laidalla tukkaansa sukien, ja katselivat, kuinka kissa pankon kulmassa maitonsa lakki, kuppinsa nuoli, kielensä lipoi ja lähti pitkän pirttiä hiipimään. Sitten sitä vuoroon silittelivätkin, Matti otti syliinsäkin ja ruopi

kaulan alustaa ja antoi sen ruveta kehräämään. Ja rautatiestä he juttelivat, juttelivat tästä ihan uudesta ihmeestä ja kummasta... että kaikkia sitä vanhoillaan kuuleekin. Vieläkö hänet nähneekin, arveli Liisa, mutta Matti sanoi, että eikö tuota uskone näkemättäkin, johon ei Liisa virkannut mitään. Mutta sitten kun kissa oli vähän aikaa uunilla kehrännyt, sammuttivat he päreen ja painautuivat vuoteelleen pitkäkseen...

Mutta Liisa oli niin kummallisen valpas tänä yönä. Matti jo nukkui, ja kissan rukki yhä hyrisi tasaista hyrinää uunin päällä, mutta Liisa ei tahtonut saada unta silmiinsä. Kuuli pienimmänkin rasahduksen tuvan seinissä, kuuli, jos russakka vahingossa putosi katosta lattialle ja kuuli tamman jalan kumeata kopsetta, kun se pilttuussaan liikahti. Erotti muusta seinästä ikkunan valoisamman reiän ja sen läpi jonkun tuikkavan tähden, ja kun veti peitteen korvilleen taikka pani silmänsä kiinni, niin oli kuitenkin kuulevinaan ja näkevinään kaikki. Siitä taas valpastui ja ajatteli, että jos olisi jo aika nousta ja panna evästä huomiseksi, mutta pelkäsi, että jos Matti herää ja kysyy, eikä noussut. Viimein hän nukkui, mutta aamulla ennen kukon laulua jo heräsi ja alkoi lähtöänsä laittaa.

IV.

Matti oli laittanut Liisan taipaleelle päivän hämärissä. Oli käynyt reen kohdalleen keikauttamassa, sen heinillä täyttänyt, pannut silppuja säkkiin, taluttanut tamman tallista ja valjastanut. Sitten oli Liisan rekeen istuttanut, peitellyt, antanut suitset käteen ja käskenyt tammaa lähtemään. Tamma oli silloin vähän länkiään vasten siirtynyt, ja reki oli lähtenyt liikkeelle. Matti oli jäänyt reen sijalle seisomaan ja katsellut, kädet kupeella riippuen, tamman kulkua puoliväliin peltoa. Mutta silloin oli Liisa yht'äkkiä huiviensa sisästä huutanut: »Herra ju-umala!» ja seisottanut tamman. Matti oli kysynyt: »Mikä hätänä?» Siihen oli Liisa taas vastaan huutanut: »Kun nyytti jäi . . . kehruusnyytti . . . se on perälasin alla penkillä . . . ptruu!» — Matti oli käynyt nyytin perälasin alta penkiltä ottamassa, vienyt sen Liisalle, ja sitten oli Liisa lähtenyt ajamaan ja kadonnut aamun hämärään.

Mutta Matti oli mennyt taas takaisin pirttiin, pannut maata ja nukkunut pitkälle puolen päivän rintaan.

Sitten hän oli siitä kuitenkin noussut, venytellyt, haukottellut, katsellut ikkunasta pihalle, milloin mistäkin — ja pannut uudelleen maata.

Nousi kuitenkin siitä syömään. Söi aika tavalla, vaikka verkalleen; — mihinkäpä häntä nyt hyvin kiirekään — söi

varsinkin voita paljon ja ryyppäsi tuopista piimää, johon oli puoleksi — enemmän kuin puoleksi — pannut maitoa sekaan . . .

Lähti sitten syötyään navetassa käymään. Katsottavahan se oli lehmäkin, oliko syömistä . . . siinä se ynisikin parressaan Mattia vastaan, ja häkki oli tyhjä. Matti heitti heiniä eteen, mutta ei kehdannut ruveta juottamaan; — laittakoon Liisa juomisen, kun tulee . . .

Ei Liisaa kuitenkaan näkynyt sinä päivänä tulevaksi, ja Matin täytyi juottaa lehmä ja itse lypsää se.

Lehmän lypsettyään, iltaisen syötyään ja lämmintä maitoa juotuaan hankkiutui Matti ennen maatapanoan päreitä kiskomaan. Mutta kovin oli tylsä nyt pärepuukko, kovin tylsä, eikä ollut tahkon pyörittäjääkään, että olisi saanut terävämmäksi. Pölkkykin oli jäässä . . . sulakoon se huomiseksi . . . ja onhan noita päreitä tuolla orrella vielä! — Matti kantoi pärepölkyn takaisin sopelle, iski puukon ikkunan pieleen rakoon ja kämmenpohjallaan sitä siihen vielä lujempaan takoi. —

Tuntui Matti kerrassaan maanneelta mieheltä ylös noustessaan. Eilen olikin kovin raukaissut, mikä lie raukaissut, mutta nyt ei enää raukaissut ollenkaan. — Päivän tuloa odotellessaan rupesi Matti taas päreitä kiskomaan . . . Hyvinpä ne nyt hienoiksi halkeilivatkin — liekö pölkky sulanut, vai veitsi seinässä teronut! . . .

Päivän valetessa alkoi Matti kuulostella Liisaa kotiin tulevaksi. Pistäytyi pihalle ja asettui tuvan nurkkajuureen seisomaan. Johan sen olisi pitänyt joutua, jos olisi noustuaan varhain lähtenyt, niinkuin oli ollut puhe.

Mutta ei Liisaa kuulunut, ja Matin täytyi lypsää lehmä ja hoitaa se päivää kohti elämään.

Matti mielti, mitä ruveta tekemään, mutta ei ollut

mitään semmoista työtä, jota olisi koko päivän kehdannut tehdä. Ei havun hakkuustakaan ollut jokapäiväiseksi työksi. Matti arveli lähteäkseen metsään jänisrautojaan kokemaan, ja niin hän päättikin tehdä. Jos olisi joku sattunut jalastaan käydä kannähtämään. Olihan Liisallekin silloin käynyt, kun ei ollut Matti kotona! . . . kuka ties, jos nytkin? . . .

Aamiaisen syötyään — hän oli tuvan liedessä paistanut itselleen potattipaistikkaita aamiaiseksi — teki Matti lähtöä metsään raudoilleen. Otti suksensa alas pirtin seinämältä ja alkoi sovittaa jalkaa varpaalliseen. Sukset olivat Liisan jalelta, se oli niillä viimeksi hiihtänyt . . . Ka, eikö ollut iskenyt pykälää pälkääseen? . . . ei ollut mahtanut muuten saada jäätikköä jalan sijasta irtautumaan, niin oli pitänyt kirvestä käyttää . . . Lastupahan oli lähtenyt toisen suksen pälkäästä, iso lastu . . . Se olisi ollut oikein sen näköistä, että kun olisi ensin hiihtänyt niin kauan, ettei jäätikkö enää lähtenyt sauvan varrella kopistellen, niin sitten olisi kantanut sukset pirttiin sulamaan ja oikimaan; — niin se oli kerran tehnytkin! . . .

Matti hiihti saunan peräitse ja pellon poikki valmista latua myöten metsään päin. Ensimmäinen rauta oli Matilla kotipellon nurkkauksessa; — ei siihen paljon milloinkaan mitään käynyt eikä se siinä sitä varten ollutkaan. Mutta jos sitä ei olisi siinä ollut, ei olisi muihinkaan lankoihin käynyt — sitä varten se siinä oli; — semmoinen oli Matilla taika . . .

Matti hiihti eteenpäin pelloilta metsään. Siellä oli hänellä rautoja kolmessa kohden, kolme rautaa kussakin. Vähän matkaa metsän sisässä oli aukkopaikka, johon olivat Matti ja Liisa kesällä lehtipuita kaataneet ja taitelleet niistä kerppuja ja vastaksia. Sinne jänisten halu veti heitä kuuta-moisina öinä haavan kuorta jyrsimään, ja sinne oli Matti

asettanut rautansa väijyksiin. Aukon reunaan oli pannut jälen alle, siihen paikkaan, johon jänis metsästä hiljaa kyykkien istuutuu kuuntelemaan, tokko uskaltaisi tulla. Kolme polkua toi aukkopaikkaan, ja kunkin polun suulle oli rauta pantu. Aina oli näihin joku käynyt... jänis viikossa, välistä kaksikin. Mutta nyt ei ollut käynyt yhtään; — ei ainoatakaan kahteen rautaan, jotka olivat lähellä toisiaan...

Eikähän ollut kolmanteenkaan käynyt... Ka niin, kummako se oli, kun oli tuossa lunta polulle karissut. Puista sitä oli karissut, ja kukas muu kuin Liisa? ... se kai se oli sitä siihen kulkiessaan karistellut... se oli oksia nykyntä... eikähän jänis sitä suvaitse, että on lunta polulla. Matti tarkasteli tarkemmin polkua... tiesihän hän sen, tuossa oli jänis käynyt ja kääntynyt takaisin, kun oli tuntenut vierasta lunta polulla... Mitä se Liisakin? ... johan hän oli sanonut, että heittäisi jäniksenpyynnin hänen haltuunsa, mutta ei... menee vain salaa toisen poissa ollessa ja pilaa toisen pyyntionnen... Ja käypikös siihen jänis nyt enää? .. kyllä kai, kun kerran on vieraantunut...

Olipa niin kuin olisi Matti tuntenut äkää mielessään, kun lähti siitä tyhjiltä pyydyksiltään muiden luo hiihtämään. — Mutta eihän pitäisi olla äkäinen; — kun on äkäinen, niin eihän jänis semminkään käy rautaan...

Olisikohan käynyt heinäpieleksen luona oleviin rautoihin? — Heinäpieles oli notkossa niityllä. Matti sujutti suksiaan myötämässä heinätietä myöten alas niitylle... Hän lähenei pielestä... ei vielä tiennyt, oliko mitään käynyt, kun olivat raudat toisella puolen pieleksen... Vähän sykähteli Mattin sydän, kun hän koetti lähetä pielestä niin hiljaa kuin suinkin; — olisikohan käynyt jänis rautaan? mitäs vielä? ... ei Matti sitä ollenkaan uskonut... ei hän ollut siinä mielessä lähtenytkään, että saisi; — muuten oli

vain lähtenyt omiksi huvikseen hiihtelemään... — Jo olivat suksen käret toisella puolen pielestä ja jo kurkotti Mattikin päänsä toiselle puolen pielestä... Eihän perh! ... Niin, no tiesihän sen... ei mitään — ei näkynyt jänistä eikä jäniksen jälkeäkään! polkukin oli ihan ummessa... tuuli oli yöllä niotostanut sinne irtainta lunta ja peittänyt jälen pitkän matkan päässä pieleksestä eikä ollut siellä moneen päivään jänistä käynytään. Happamen tunne mielessään kaivoi Matti suksisauvallaan raudat lumesta ja nosti ne seipään nenään pieleksen kupeelle...

Niityn toisessa laidassa tuolla puolen menneensykyisen ruishalmeen tiheässä näreikössä oli Matilla vielä viimeiset rautansa. Mutta sinne hän ei viitsinyt mennä. Kun ei kerran ollut pieleksen luona, niin ei muuallakaan — se oli varma merkki. Näkyihän, etteivät jänikset olleet liikkuneet.

Mutta ei Matti kuitenkaan vielä kotiinsa kääntynyt... Jos olisi käydyä katsomassa halmeen nurkkauksessa sitä paikkaa, jossa Liisa oli saanut jäniksensä! — Ja Matti lähti noudattelemaan sitä latua, jonka Liisa oli tehnyt. Lumessa se oli vähän. Matti hiihti metsäsaarekettä kohti, joka oli keskellä niittyä... ja sitten sen sivuitse. — Saarekkeesta toi vanha jäniksen jälki ja sitä noudatti suksen jälki. Mutta kas kummaa!... tuossahan oli aivan veres jälki, se tuli saarekkeesta ja vei aivan samaan suuntaan kuin entinenkin jälki!...

Matti hiihti kiivakammin aidan nurkkausta kohti, jonne jälki yhä vei. Ei ainakaan etäämpää katsoen siellä näyttänyt mitään olevan... Mutta kun hän tuli likemmä, näki hän, että aidan vieruksessa oli joku lumessa piehtaroinut... saa nähdä, eikö se ole jänis? ... vaan se on ehkä toisella puolen aidan... Matti ei malttanut hiihtää, pisti päähän pelko, että jos se pääsee siitä irti, ja hän hyppäsi

suksiltaan ja kahlasi vyötäisiään myöten lumessa aidan nurkkaukseen . . .

Mutta pahasti Matti pettyi. Jänis siinä oli piehtaroinut vereksessä lumessa, mutta ei sitä itseään näkynyt missään . . . ei toisellakaan puolen aitaa . . . eikä lankaakaan näkynyt. Mutta kohta Matti huomasi, mitenkä oli . . . jänis oli katkaissut peräimen, jolla lanka oli kiinni sidottuna . . . Ja kummako se oli? . . . ei ollut, pöllö, osannut panna peräimeksi uutta rihmaa, tietäähän sen, minkä verran vanha peräin kestää, joka on koko talven siinä mädännyt. — Kas noin . . . noin . . . noin! . . . — ja Matti repäisi langan peräimen irti siitä kepakosta, johon se oli kiinnitettynä, ja nakasi kepakon itsensä kauaksi metsään . . .

Ei Matti sitä saattanut Liisalle enää anteeksi antaa, että tämä oli heittänyt vanhan peräimen lankaan . . . Kumma kun ei jo ensimmäinen jänis ollut sitä katkaissut . . . olisi kai se sen saanut, jos olisi tahtonut. Mutta mikä lie ollutkaan koko se jänis . . . nythän sen oikein näki, mikä jänis se oli, joka suotta ei riuhtaissut poikki mädännyttä lankaa . . . Joku kai sitä oli ollut pitelemässä, mikä lie ollut . . . metsän haltija? . . . Vaan tämä oli oikea jänis, tämä viimeinen . . . näkihän sen kaikista merkeistä, kun oli langatkin katkaissut . . .

Matti lähti hiihtämään kotiinsa päin. — Mitä sillä olikaan Liisalla asiaa mennä toisen pyydyksiä syynäilemään . . . ensin karistelee lunta polulle . . . kummako, jos ei jänis sitten käy lankaan? . . . ja sitten heittää vanhan peräimen . . . jos ei sitä saa jänis katkaistuksi, niin sittenpä kumma! . . . Ja sinne nyt vei jänis kaulassaan hyvän langan, ja tuopikos se sen takaisin . . . kyllä kai se sen sitä varten ottikin! . . .

Matti oli pahoillaan . . . hyvin pahoillaan; — ja eikös

ollut syytäkin? Hän olisi tahtonut tietää, kuka muu metsämies olisi suvainnut akkoja pyydyksilleen!... Vai akka pistäytyy jänisrautoja katsomaan! Olisi ollut parahiksi, jos olisi itse semmoinen jalastaan käydä kannähtänyt rautaan, niin olisi herennyt siellä juoksemasta, mokoma metsän kävijä. —

Matti hiihti peltoa myöten pihaan. Siinä oli vastamäkeä hiukan, ja jalka tahtoi vähän väliä livetä varpaallisesta... Perhana! sitten se vielä kyliä kulkee!... Kehruuksia viemässä? ...niinkuin niillä olisi semmoinen kiire ollut... olisi kai ruustinna kysynyt... Ilman se Liisa sen vain syyksi sanoi, kun oli into kuulemaan rautatiestä jotain!... Mitä se sitten siitä paranee, jos kuuleekin... yhtä tuhma!...

Matin jalka taas lipesi, niin että oli kaatua nenälleen lumeen... Niin, se rautatiekin!... liekö tuota koko laitosta? Ihmisten puheita ne vain ovat semmoiset!... valetta, valetta koko matkan, että sitä myöten muka vuorokaudessa pääsisi Helsinkiin ja ulkomaille!... Mahdotontahan se on... Vai vuorokaudessa? ...eiköhän pitäisi taipaleelle jäädä yöksikin, vaikka kuinka olisivat herrat itse ajamassa!... Saapas nähdä, mitä nyt siellä Liisalle puhuvat... se nyt on tietty, että se uskoo vaikka mitä, se hälläkkä, ja muillekin vielä haastaa...

Matti hiihti juuri saunan peräitse pihaan, kun Liisa käänsi hevosensa pirtin nurkan taitse...

— Ptruu!... Hyvää päivää! hyvää päivää!... ptruu!... terveisiä ruustinnalta ja rovastilta, käskivät sanoa... Tuleppas, hyvä mies, auttamaan, kun olen vaipunut tänne rekeen niin syvälle, etten... ptruu!... pappilan piiat niin peittelivät ja laittelivat... minut... tänne... niin että... ptruu!... nyt se menee... tule nyt hevosta pitelemaan, että se ei... että minä... kah, no!... ptruu!

Mutta Matti ei tullut hevosta pitelemään, ja tamma vei Liisan aivan kujan perille ja alkoi hamuilla heiniä suuhunsa.

Matti asetti suksensa pirtin seinää vasten, sanoi Liisalle, että »mitä sinä sinne kujaan ajat?» — ja meni sitten vasta hevosta kujasta peruuttamaan.

— Ka, enhän minä sille mitään tainnut, kun vei . . .

— Pitäähän se nyt toki hevosensa saada hallituksi. — Ka, ka, ka! . . . mitä sinä tamma siinä? . . . ei kai se ole saanut moneen aikaan suuhunsa mitään, kosk' on noin nälissään . . .

— Ruokaa se on saanut . . . tallissa se on ollut koko ajan . . . ja ruustinna vielä varoitti pehtoria . . . kyllä ne toki aina, kun minä vain käyn . . .

— Etkö sinä aio noustakaan? . . . vai siihenkö sinä aiot iäksi päiväksi äkäytyä?

— Eihän tuosta pääse . . . autahan vähän, Matti.

— Keikautanko reen syrjälleen?

— Herra jumala! . . . elähän toki, Matti! — No! . . . elä nyt . . . kyllä minä tästä pääsen!

Pääsi Liisa siitä ylös ja meni pirttiin. Matti riisui hevosen valjaista ja vei sen talliin.

Vähän ajan päästä ilmestyi Liisa tallin ovelle.

— Teetkö sinä apetta tammalle? . . . sepä hyvä. — anna minä kanssa hämmentelen.

— Osaan tämän minäkin tehdä.

— No, minä haen sitten vettä tammalle.

— Jo se on juonut . . . ei sill' ole jano.

— Ei sitä tiedä, jos hyvinkin vielä joisi.

— Eikä juo . . . etkö sinä saata uskoa, kun minä sanon, ettei juo!

— No, elähän nyt . . . elähän nyt.

Ja hyvän mielen näköisenä kanto Liisa ämpärillä sammiosta vettä talliin ja pisti sen tamman eteen.

— Juopipahan se, sanoi Liisa.

Mutta Matti murjotti yhä ja hämmenteli äänetönnä apetta.

— No, et kysy kuulumisiakaan, Matti. Mitäs, jos minä olisin kuullut paljonkin uutisia?

— Lie tuota ennättänyt kahteen päivään kuullakin vaikka mitä... kumma, kun jo raskit lähteä... kun et jäänyt vieläkin kuuntelemaan.

Liisa käänti leikiksi...

— Enpä olisi raskinut oikein mielelläni, mutta pitiähän viimeinkin, kun pelkäsin, että mitenkä sinä, ukkoparka, täällä tulet ikävältä toimeen. — Mutta voi herranen aika, kuinka me eilisen iltaa ruustinnan kanssa istuttiin ja tarinoitiin!... Käveli siinä rovastikin tiheän päähän püppuineen kyökkikamarin läpi, tarttuipa välistä puheeseenkin ja puheli pitkät postit.

Mutta Matti tekeytyi aivan kuulemattomaksi... kanto apetan tamman eteen ja rupesi tallia luomaan.

— Ja voi sitä kummaa rakennusta, sitä rautatietä... siitähän me tarinoitiin eikä paljon muusta mistään... jos tietäisit, minkälainen se on!

Tiesi Matti sen yhtä hyvin kuin Liisakin, mutta ei hän viitsinyt kehua... oli yhä vain ääneti...

— Etköhän lähtisi jo huomenna ajamaan... vai joko minun pitää panna tamma heti kohta valjaihinkin... ennenkuin on appeensakaan syönyt?

Mutta Liisaan eivät nyt Matin pistopuheet pystyneet.

— Ei vielä... vaan kun kesä tulee, niin sitten mennään eikä siinä auta mikään!

— Minnekkä sitä sitten semmoisella kiireellä mennään?

- Lapinlahden kirkolle rautatietä katsomaan!
- Mitä rautatietä?
- No, herra jumala, sitä rautatietä, joka siellä on!
- Sitä olematonta rautatietä?
- Olematonta?
- Siinä uskossako sinä sitten vielä elää hökötät, että semmoista toden päälle saattaa olla olemassa?
- Siinä uskossako? . . . entäs sinä?
- En minä ole siinä uskossa ollut milloinkaan . . . minä en kuulopuheita usko, ennenkuin omin silmin näen . . . ja se on hullu, joka uskoo.
- Vaan ruustinnapa on nähnyt!
- Ruustinna on sinua narrinaan pitänyt, kun tietää että sinä uskot vaikka mitä.
- Entäs rovasti? onko rovastikin narrina pitänyt? . . . häh? . . . entäs rovasti? etkö usko rovastiakaan?
- Ole huutamatta siinä! kuulenhan minä vähemmälläkin . . . enhän minä mikä kuuro ole!
- Enhän minä huudakaan . . . kun kysyin vain, että sanotko rovastiakin valehtelijaksi?
- Olenko minä sitä sitten valehtelijaksi sanonut?
- Valehtelijahan se silloin on, jos on sanonut, että rautatie on, ja sitten sitä ei olekaan . . . valehtelijahan se silloin on . . . !
- Ka, etkö sinä taas rupea huutamaan! . . . mitä sinä tänne talliin tulit huutamaan? . . . huuda navetassa, jos mielesi tekee . . . kyllä minä hevoseni hoidan, hoida sinä lehmäsi!
- Liisa meni, mutta kovin oli hänestä paha. Olisi niin mielellään kertonut, mitä rovastin ja ruustinnan kanssa oli puhunut . . . ja kun vielä tiesi, että Matti ei tiennyt paljon mitään rautatiestä sen suhteen kuin hän. Mutta siksi se

ei sitä mahtanut kärsiä kuullakaan, kun itse tiesi vähemmän . . . kyll' olisi puhunut, jos olisi itse ollut kuulemassa . . .

Vaan kyllä siitä vielä puhutaan, jähkahan Matti tulee paremmalle tuulelle . . . kun se on pahalla tuulella, niin silloin se aina on tuommoinen . . .

Mutta ei Matti pitkään aikaan tahtonut tulla paremmalle tuulelle. Murjotti monet päivät miettiväisen ja pahan tuulen näköisenä. Ja varsinkin niinä päivinä, kun tuli metsästä eikä saanut mitään.

Eikä hän koko talvena saanutkaan kuin yhden jäniksen pieleksen luota . . . ja senkin oli puoleksi syönyt joku roisto.

Ja kun Liisa rupesi milloin rautatiestä puhumaan, niin sanoi hän heti kohta:

— Valetta! . . . elä puhukaan! . . . en usko!

Ja Liisa olisi niin mielellään kertonut. Hän oli kuullut paljon semmoista, josta ei Matti varmaankaan tiennyt mitään . . . niistä isoista ja pienistä pyöristä ja muista . . . ja olisihan Liisa suonut, että Mattikin olisi tiennyt, mitä hän itse tiesi. Ei Liisa tahtonut olla miestänsä viisaampi ja tietäväisempi. Siitä ja siitä ei muistettu Matille kertoa, oli ruustinna sanonut, ja varsinkin sitä olisi Liisan mieli tehnyt Matille kertoa. Mutta kohta kun hän sitä rupesi tekemään, niin sanoi Matti:

— Valetta . . . elä puhukaan . . . en usko!

Ja sepä Liisaa kovin loukkasi . . . ja hän pyöräytti rukkinsa pyörimään eikä puhunut Matille moneen päivään . . . ruuan laittoi ja pöytään kantoi, mutta ei Mattia syömään käsenyt. Eikä mennyt itse yhteen pöytään syömään . . . vasta sitten, kun Matti oli syönyt, rupesi Liisa syömään, ei puhunut mitään . . . eikä pannut voita leivälleen.

Ei Liisa muutamain kertain päästä sitten enää koko talvena rautatietä puheeksi ottanut... eikä Mattikaan ottanut.

Mutta kumpainenkin he kyllä paljon rautatietä ajattelivat, vaikka eivät siitä puhuneet. Näkivät untakin siitä usein ja kuuluivat toistensa siitä unissaan puhuvan. Mutta jos he silloin sattuivat yöllisistä haasteluistaan heräämään, niin kääntyivät he kiireesti selin toisiinsa, vetivät kumpikin peitteen puoleensa ja olivat nukkuvinaan.

V.

Mutta sitten alkoi talvesta kehitä kevät. Päivänpaiste painoi painamistaan hankia ja nietoksia yhä matalammiksi maan tasalle . . . mäkipaikoissa alkoi lumen alta vettä valaa, valoi valamistaan, kunnes yön kylmä sen juoksuunsa hyyti ja taas toisen päivän lämmin sen hyyteen alemmaksi siirsi.

Viimein ei hyytänyt ollenkaan . . . loristen laskeutunut sula vesi yönsä päivänsä rinteitä pitkin, riipaisi kerrassaan kaikki hanget ja nietokset pelloilta ja aivotvarsilta alas alankoihin ja notkomaille, joissa lahnankukki sitten sadoittain sikisi puronvarsille, ja tuore kesänurmi siellä täällä viherteli.

Pois sulii talvi Korventaustan mökin ympäri. Vetenä tippui lumi vähitellen pirtin katolta alas, päiviä kohosi seinävierille päivän puolelle huoneita, päiviä tuli pihoille, ja pelloilta alkoi näkyä rukiin laiho. Ja sitten olivat vähitellen ja kenenkään huomaamatta jo kohta paljain kaikki maat; halkopinojen kupeella lastukon alla vain vielä jäätikkö vähän kylmyyttä huokui.

Mutta kun Matti siivosi lastut pois ja otti pikan ja lohkoeli jäätikön pieniksi palasiksi ja heitteli ne pitkin pihamaata, niin kukisti kohta aurinko hajalleen heitetyn joukon. Ja koivu rupesi pirtin perässä lehteä laittamaan, ja pääsky lensi kirkonkylästä päin ja suikasi tallin lakkaan,

ja niin oli tullut kesä Korventaustan mökin ulkopuolelle, päivän hellittämättä paistaessa.

Ja niin oli tullut kesä sen seinien sisäpuolellekin. Sulamistaan oli sulanut mielen kankeus, ja viimein ei sitä ollut ollenkaan.

Hellittämättä oli päivä paistanut ikkunoista sisään, vuoroin kustakin. Pitkiltä olivat ruvenneet tuntumaan talviset päivät, varsinkin pyhäiset päivät. Niitä oli Matti koettanut nukkumalla loppuun kulettaa ja Liisa sanaa katsellen. Mutta eihän aina jaksanut nukkuakaan eikä aina sanaa katsella, ei varsinkaan, kun aurinko yhä enemmän lattiaan lämmitti ja siitä koko huonetta kuumenti.

Ei Matti jaksanut helatorstaina koko päivää nukkua. Iltapäivällä hän penkiltä pitkältään kohosi, venyttelihe, haukotteli, sanoi: »Ho — hoi — kylläpä on tätä nukku- mistakin», ja suunsa vähän nauruun veti.

Liisa istui karsinalasin alla, kirjaa katsellen, messinkilasit nenällä. Sieltä hän sankain yli katseensa työnti, silmäili Mattia ja sanoi vähän lempeydellä, vähän moittivasti: »No kyllä on!»

— Vaan mitäpä häntä paljon muutakaan, sanoi Matti, paiskasi kämmenensä polvia vasten, ponnistautui vaivaloisesti seisoalleen, kurkotti lasin päältä piipun ja kyhni sitä liedestä sytyttämään. Sitten hän nojautui selin pankkoon, kädet takana, poltteli ja katseli iltapäivän päiväpaisteeseen.

— Kyllä kai . . . tuota menoaan jos pitää, on helluntain pyhinä paljaat maat.

— Ei tiedä, virkkoi Liisa siihen ja pani kirjansa pois.

— Ei nyt pääse täältä korven keskeltä minnekkään . . . metsätiet upottavat, ja maantie mahtaa olla ihan paljaana . . . ei niitä saata hevosella ajaa eikä kehtaa jalankaan porkata . . . milloinhan päässeekään?

Silloin Liisa vähän aikaa mielti, arveli: »Jokohan sanon?» ja sitten hän sen sanoi . . .

— Jos olisi rautatie meidän mökiltä kirkonkylään, niin ei kelirikko haittaisi . . . — Sitä oli ruustinnakin samaa leikillä arvellut, että kun olisi rautatie, niin ei kelirikko haittaisi.

Eikä Mattikaan nyt sitä valheeksi väittänyt. Ei hän ensin siihen mitään virkkanut, katseli vain pitkän aikaa jonnekin yhteen paikkaan pihalle ja sitten vasta tokaisi:

— Joka mökin tarpeeksipahan se semmoinen tulee . . .

— Hyvä on, ajatteli Liisa, mutta ei kuitenkaan sillä kertaa siitä asiasta sen enempää puhunut. Vaan kohta oli hän kuitenkin pannut pannun tulelle ja iltaista syödessään hän istuutui yhteen pöytään Matin kanssa ja levitti voita leivälleen.

Helluntain lauantainapa juuri oli Matti sytenyt viimeisen sulamatta jääneen jäätikön halkopinojen kupeelta. Liisa oli lämmittänyt saunan, yhdessä he olivat kylpeneet, illastaneet ja kissan selkää silitelleet ja siitä olivat alkaneet tarinoita, iltaruskon vielä pirtin ikkunoita punatessa.

Ensin tuli puhe suurista juhlapäivistä, sitten Jumalan sanasta ja Jumalan sanan julistajista . . . papeista, hyvistä ja huonoista. Hyviä olivat Matin mielestä oman pitäjän papit, rovasti varsinkin.

Hyviä olivat Liisastakin . . . vaikka kyllä hän oli kuullut, että Lapinlahden papilla kuitenkin oli paremmat lahjat . . .

— Vai paremmat? . . . Ei Matti muistanut sitä kuulleensa.

Vaan siihen sanoi Liisa, että »pa-aaremmat . . . paremmat toki paljonkin . . . ja paljonhan niillä lapinlahtelaisilla on muutakin hyvää».

- Mitä niillä sitten on muuta niin hyvää?
- No ka, kun niillä on ne rautatiet ja kaikki.
- Niin, myönteli jo Mattikin taas niinkuin vanhaa tuttua asiaa, josta ennen jo on ollut puhe.
- Ääneti siinä vähän aikaa istuttiin. Sitten sanoi Matti:
- Kun olisi kerran käydä kuulemassa sitä Lapinlahden parempilahjaista pappia.
- Niin käydäkö kuulemassa? . . . onhan sinne vähän pitkänlainen matka.
- Eihän se niin kovin pitkä . . . pari peninkulmaa meidän kirkolta . . .
- Milloinka sinne mentäisiin?
- Vaikka juhannuspyhiksi . . .
- Entäs lehmä?
- Saisithan sinä sieltä Valkeiskylältä hakea jonkun joutoakan tänne sitä siksi aikaa hoitamaan.
- Eikähän Liisalla ollut sitä asiaa vastaan sen enempä, jos kerran saisi jonkun kotimiehen ottaa, ettei lehmä-
raukka lypsämättä jäisi . . . Saisihan tuota kerran koettaa sitäkin, että käy vieraankin pitäjän pappia kuulemassa, ennenkuin kuolee . . . ainahan niitä oman pitäjän pappeja saa kuulla . . . ja jos tuosta jotain apua lähtisi syntiselle ihmiselle . . .

Ja niin olivat juhannuslauantaina Matti ja Liisa lähdössä Lapinlahden kirkolle parempilahjaista pappia kuulemaan.

— Alahan mennä . . . kyllä minä tulen! huusi Liisa Matille, kun Matti seiso i kartanolla ja odotti. Liisalla oli

vielä jotain sanottavata, mitä lie ollut, sille kotimiehelle, joka oli Valkeiskylältä haettuna taloa vartioimaan.

Matti heitti eväskontin selkäänsä ja lähti liikkeelle. Nousi jalkalautoja myöten piha-aidan yli, joka oli tehty aitan nurkasta pirtin nurkkaan, kulki pellon piennarta myöten, ojan reunaa ja aitovartta . . . ja aitovarrella kasvoi hyvin hyötyvä vatukko. Veräjälle tultuaan, josta niitylle mentiin, katasti Matti taakseen . . . Jopa oli Liisakin tulossa, varasi juuri piha-aidan yli noustessaan aidan seipääseen, kokosi sitten hameensa ja aikoi tulla.

Matti ei odottanut veräjällä, mutta Liisa sai hänet kiinni. Sitten kulkivat he molemmat niittytieta myöten peräkkäin, Matti edellä, Liisa vähän jälempänä.

— Parin viikon päästä tässä saa jo alkaa viikatetta keikutella, sanoi Matti. — Katso, kuinka tuolla aitovarsi angervata työntää.

— Niinpähän näkyy, sanoi Liisa ja koki pysyä perässä. Notkossa oli puro, ja se oli vielä vesillä.

— Hyvänen aika, mitenkä minä tästä pääsen? sanoi Liisa ja jäi seisomaan.

— Kule puita myöten, sanoi Matti ja jatkoi matkaansa.

— Niin, vaan jos putoan . . . elähän edes jätä!

— Etkä putoa!

Eikä Liisa pudonnutkaan.

Tulivat siitä niittyalangosta lehdon laitaan, lehdosta suon yli korpeen ja korven kulettuaan ylävämmille maille, jotka kohoamistaan kohosivat harjukankaaksi. Kiivakanlaisesti he kulkivat, vereksillä voimilla uutterasti tietä tallaten.

Mutta harjulle päästyä oli tien vieressä se suuri Lepokanto, ja sen kohdalla oli ensimmäinen neljännes matkasta kulettuna . . .

Liisa istuutui lepäämään, mutta Matti veti housunkauluksen alta tupakkikukkaron ja pani piippuun.

— Elä heitä tikkua kuivaan sammaleen... syttyy palamaan ja palaa koko kangas.

— Mikä vahinko siitä sitten on, jos palaakin... auhto kangas?

— Mikäs pakko sitä on tahallaan panna palamaan?

— No, eipä pakko mikään, myönnytteli Matti.

Ja sitten taas tietä tallaamaan, alas harjun toista rinnettä, luisumpaa rinnettä, jota kulkiessa metsä milloin tiheni, milloin aukeni aho eteen ja maa silloin paikoitellen jalan alla ontosti kumahti, sitten taas väliin lehtoja, väliin niittyjäkin, mutta niityt kierrettiin ja kulettiin ulommitse aitovarsia pitkin. Maantielle päästessä alkoi olla pikkuista petäjämetsää, josta kuivan havunneulan haju kulkevien nenään tuoksusi.

Aivan maantielle päästessä hypähti harakka metsästä tien yli ja alkoi hypellä edellä puusta puuhun ja herkeämättä nauraa...

Matti aikoi temmata tiepuolesta karahkan ja heittää sillä ja hätistää harakkata. Mutta ei hän kuitenkaan temmannut. Tuli ajatelleeksi, että ehkä Liisa uskoisi hänen luulevan, että harakka muka heille nauraa, ja että hän siksi sitä harmissaan hätistää. Ei ollut Matti siis harakkata näkevinäänkään, antoi sen vain hypellä edellä ja nauraa. Ja harakka nauroi ja hyppeli puusta puuhun kahden puolen tietä, ja kikahteli ja häntäänsä keikutteli. Vasta maantielle päästessä se erosi Matista ja Liisasta ja lensi takaisin metsään.

— Pesäkö hänellä lie ollut, kun sitä ilvettään piti, sanoi Liisa.

— Sillä on aina ne omat lystinsä, sanoi Matti.

Maantielle päästyä tienhaarassa, jossa virstapylvään juuressa oli lumireki kesäteloillaan, oli toinen lepopaikka. Ojan laidalle laskeutui Liisa, mutta Matti istuutui lumireen siiven nenälle.

— Siinä se on lumireki, sanoi Liisa. — Rautatiellä se on kanssa lumireki.

— Ne on silläkin tiellä lumirekensä niinkuin muillakin valtateillä.

— No, eipähän ilman . . . vaan ei sitä rautatien lumirekeä hevoset vedä.

— No mikäs?

— Ruustinna sanoi sen masinan sitäkin vetävän . . .

— Se kai se jaksaa, joll' on vettä kulkiessaan seitsemän hevosen voimat.

— Vaan välistä kuuluu tarttuvan hankeen sekin kiinni, ettei pääse tikahtamaankaan, vaikka mitä tekisi, kun oikein kujateille pyryttää . . .

— Ähäh! vai pitää senkin äytärin seisottua? . . . Entäs mitenkä se sitten irti pääsee?

— Ka, kun en tullut sitä kysyneeksi.

— Eikö pitäne hakea lapioimamiehiä avuksi niinkuin muillekin lumireille . . . siinä sen nyt näkee!

— Niin minkä?

— Sen, ettei ne masinat vain auta, kun oikein tiukka tulee. — Joko lähdetään?

— Lähdetään vain.

Lähtivät siitä sitten maantietä kulkemaan. Matti mietti kulkiessaan yhä sitä, että pitääpä hän senkin seisottua, vaikka on niin kiireesti muka menevinään, ettei pysy parhaatkaan juoksijat rinnalla. Ja minkätähden lie Matin tehnyt mieli melkein kutittelemaan rautatietä siitä, ettei se päässyt lumen läpi. Jos olisi oikea ihme ollut, niin eivät

olisi lumihanget haitanneet . . . yli olisi mennyt! . . . eikä olisi kallioitakaan väistänyt . . . saipahan Mooses kalliosta vedenkin vuotamaan . . . mutta siinä miehessäpä olikin Herran henki . . .

Kulkivat maantietä pitkin, niin alkoi tien pohjasta näkyä Valkeiskylän taloja.

— Kenenkähän nuo on lehmiä? kysyi Matti, kun näki lehmiä tiepuolessa.

— Valkeiskyläläisten lehmiä, sanoi Liisa, mutta silloin hän muisti jotakin ja sanoi sen:

— Kuuleshan, Matti . . . en ole muistanut kertoa, mitä ruustinna minulle kertoi, kun silloin talvella siellä kävin . . .

Ja Liisa kertoi, mitä ruustinna oli hänelle kertonut, että nimittäin rautatie oli ajanut lehmän päällitse mennä kesänä . . . ja lehmä oli mennyt keskeltä kahtia, toinen puoli ruumista toiselle puolen tietä . . .

— Ei se kuulu katsovan . . . ajaa vain täyttä laukkaa, vaikka ihminen olisi edessä.

— Onko pakko olla edessä?

— Niin, vaan kun lehmä ei ennätä . . . eikä sillä ole sitä älyä . . .

— Ei, vaan ihminenpä.

— Ei ennätä ihminenkään . . . eikä ne kuulu katsovan, joka vain heidän tielleen sattuu . . . viheltävän kuuluvat ja joka ei silloin . . .

— Viheltääkö se?

— Niin kuuluu tekevän . . .

— Se pitää näet samat tapansa maatakin kulkiessaan.

— Silloinpa sen on oma syynsä, joka alle menee.

— Hullu kai se on, joka alle menee, kun kerran saattaa muuallakin kulkea . . .

— Pysyisi syrjempänä . . .

— Kuuluu se välistä syrjästäkin saavan, jos ei ole vähän edempänä . . . yhdenkin miehen kuului temmanneen, joka oli mennyt liian likelle . . . mikä lie siinä vetovoima, joka tempaa kuin koski pyörteeseensä . . .

— Jako viepi mennessään?

— Niin kai.

— Hennoisi kai tuosta seista edempänäkin, jos tuon maille sattuisi joskus tulemaan . . . hennoisin kai minä.

— Hennoisin kai minäkin.

Matti ja Liisa astelivat yhä eteenpäin ja olivat yksimieliset siitä, että oli sulaa hulluutta . . . jos nimittäin sattuisivat joskus sen maille sattumaan . . . mennä rautatien eteen tai edes liian lähellekään sitä . . . Saattaahan tuota tuommoista ulompaakin katsella . . . vaikka aidan takaa . . . eikähän se mikään sormin koeteltava olekaan . . . Tietäähän sen, minkä se semmoinen tekee, jos sitä härnäilee . . .

Kyllä sitä sentään on koko peto . . . ajappas lehmä keskeltä kahtia! . . . kenenhän poloisen lie ollut lehmä? . . . Ja elä sitten vielä seisota, vaikka olisit ihmisen päälle ajamaisillasi! . . . Eivät Matti ja Liisa sitä suinkaan omasta puolestaan olisi pelänneet . . . jos olisivat maille sattuneet . . . mutta olihan niitäkin, jotka eivät tienneet, minkä se tekee, kun sen lähelle menee . . . ja niille se on vaarallinen.

Valkeiskylän kohdalla kulkivat Matti ja Liisa kiivakammin kuin muualla eivätkä poikenneet yhteenkään taloon, vaikka kutsut olivat kovat moneen.

Onterin pellolla oli isäntä karhitsemassa. Kun sai ajaneeksi aidan nurkkaukseen, seisautti hevosensa ja kävi nojaamaan aitaa vasten pannakseen tupakan. Eivät häntä Matti ja Liisa siitä keksineet, ennenkuin olivat jo vähän sivuitse menneet.

— Minnekkä sitä semmoisella kiireellä kuletaan? kysyi näet yht'äkkiä Onteri aitansa takaa.

— Kah, sanoivat Matti ja Liisa yht'aikaa ja vähän säpsähtivät.

— Minnekkäkö? sanoi Matti, — tuonne kirkolle päin...

— Ovatpa oikein kontillisen evästä ottaneet...

— On vähän virkailemista siellä... taidetaan viipyä yli pyhänkin vähän...

— Kirkollako?

— Kirkollakin... ja on sitä vähän asiata tuolle puolenkin kirkon.

— Kunhan ette vain menne rautatietä katsomaan? ... Kaikki ne sinne nyt menevätkin... minulla ei vain ole ollut vielä niin paljon joutilasta aikaa...

Matti käänsi puheen toisaalle.

— Hyväkös on karhita? kysyi hän.

— Mikäpähän siinä lie... pölistähän tahtoo vähän kuiva pelto... vaan siinähän menee...

— Pitää lähteä, sanoi Matti, kun olivat vähän aikaa seisonet ja toisiaan katselleet.

— Eikö joudeta talossa käymään?

— Eipä joudettaisi oikein... pitää lähteä... ei muuta kuin hyvästi.

— Hyvästi, sanoi Onteri ja jäi edelleen piippuaan polttelemaan. Matti ja Liisa lähtivät astumaan, mutta selässään he tunsivat, että hän heidän jälkeensä katseli... ja että hän heille naurahti itsekseen... samalla lailla kuin silloin, kun sanoi, että »kaikki ne nyt sinne menevätkin...»

Vaan eivät Matti ja Liisa siitä tunteesta toisilleen mitään virkkaneet.

Kulkivat he taas eivätkä ketään kohdanneet, ja jo alkoi pappila näkyä. Päivä oli ollut jo puolessa, kun he olivat kotoa

lähteneet... eivät olleet ennen selvinneet lähtemään... ja nyt se oli jo kappaleen alenemaan päin. Oli lehmäin lypsy aika, ja joka talon tarhelta kohosi savu suorana ilmaan. Liisa ajatteli, että joko heidän kotimiehensä lienee lypsänyt vai vastakohan savua tehnee... Ka, kun ei tullut sanotuksi, että palavakkanen on aitan ylähyllällä... vaan ehkä se sen sieltä löytää. Sanoi sen Liisa Matillekin, ja sitä arveli Mattikin, että kyllä kai se sen sieltä löytää, kun lypsinkiulun ottaa.

Matti ja Liisa tulivat tienhaaraan. Toinen, oikotie, vei niittyjä myöten suoraan pappilan läpipihan kirkolle, mutta toinen, sama maantie, jota olivat tulleetkin, kierrätteli pappilan niitty ja pellot.

Tienhaarassa seisottui Matti ja odotti Liisaa, joka aina vähän jälempänä kulki. Liisa istuutui tiepuoleen ja rupesi panemaan kenkiä jalkaansa... aina oli siinä kohti akkain tapana panna kengät jalkaan... eihän pappilan läpipihan ilennyt avojaloin kulkea... Mutta Matti arveli, että tokko tuota nyt niittyjä myöten mentäneenkään... Liisa arveli, että totta kai niittyjä myöten, kun on suurempi siitä.

Vaan siihen sanoi Matti, että pappilan herrasväki näkee heidät... ne istuvat aina rappusilla kesäiseen aikaan.

Liisan mielestä se ei tekisi mitään, jos näkisivätkin... ovathan nuo ennenkin nähneet...

Ei suinkaan se mitään tekisi, mutta ne kuitenkin ehkä huutavat sisään ja kysyvät, minnekkä matka, ja kuka siinä sitten rovastille selittelemään, että on Lapinlahden kirkolle menossa kuulemaan parempilahjaista pappia... saattaisi ajatella, että eikö niille enää oman pitäjän papit kelpaakaan... vaikka ei se sitä ehkä sanoisi.

— Sanotaan mentävän rautatietä katsomaan, sanoi Liisa.

Hm! ei sitä Matin mielestä oikein saattaisi sitäkään sanoa . . . ja jos ei hyvinkään tulisi rautatiellä käytyäkään ja sitten tulisi valehtelijaksi rovastin edessä. Saattaahan sitä siihen sijaan palatessa kulkea pappilan kautta . . .

Sama kai se Liisasta oli . . . kulkipa tuota sitten mistä tahansa, kunhan häntä kulki . . . Pani häntä kuitenkin edes kengät jalkaansa, kun oli kerran ruvennut panemaan.

Ja Matti ja Liisa jatkoivat kulkuaan maantietä myöten. Kiersivät niityt ja pellot, kulkivat pappilan kuistin suun sivuitse ja lähenivät kirkkoa.

Sakastin rappusille istuttiin lepäämään. Matti laski konttinsa alimmaiselle rapulle, ja Liisa rupesi kenkiään riisumaan.

Mutta silloin tuli yht'äkkiä sakastin perästä maantietä myöten koko pappilan herrasväki: rovasti, ruustinna, nuori herra ja ryökinät ja vielä muutamia vieraita mukana, joita eivät Matti ja Liisa tunteneet. Eivät olleet ensin keksiäkään sakastin rappusilla istuvia, menivät jo sivuitse vähäisen, mutta silloin käänsi ruustinna sattumalta päänsä. Matti ruopaisi lakkiaan, ja Liisa nousi seisoalleen ja niiasi. Kaikki seisottuivat nyt puhelemaan.

— Hyvää iltaa! — Ka, Matti ja Liisa! — Minnekkä te menette? kysyttiin.

Liisa otti puhuakseen.

— Hyvää iltaa, herra rovasti . . . ja ruustinna . . . terve! . . . kotoapäinhän sitä tullaan . . . hyvää iltaa, ryökkynä . . . terve, terve! . . . lähdettiin . . . ka, nuori herrahan se on . . . en ollut tunteakaan, kun on niin isoksi kasvanut . . . terve! . . . lähdettiin vähän jaloittelemaan, hupsut, tässä ennen heinäntekoa . . . olisi Matti tahtonut talossakin käydä, mutta minä sanoin, ettei malteta . . . vaan tullessa oli aikomus poiketa . . .

— Vai niin, sanoi ruustinna lempeästi, ja rovasti kysyi, minnekkä oli matka.

— Tännehän se on vähän matkan päähän... mikä tuonne lie, peninkulma ja vähän toistakin... Lapinlahden tien varteen.

— Onko matka Lapinlahdelle päin?

— Sinnehän se on... sillä on tällä Matilla siellä sukulaisia muutamassa talossa... kuuluu sen talon rappusille näkyvän Lapinlahden kirkkokin. Ne ovat aina kutsuneet käymään, vaikka ei ole ennen tullut lähdetyksi. — Ketä ne on nämä herrasväen vieraat?

— Ne on meidän sukulaisia...

— Taitavat olla kaukasiakin?

— Helsingistä ne on... ne on tulleet tänne rautatietä myöten.

— Vai rautatietä?

— Niin, totta kai nyt Matti ja Liisakin käyvät rautatietä katsomaan, kun kerran Lapinlahdelle menette?

— Rautatietäkö?... en tiedä... ei ole ollut siitä puhetta mitään... Mahtaisiko tuota ennättääkään, kun oli aikomus joutua huomiseksi tänne kirkkoon?

— Ainahan sitä saa kirkossa olla... pitää toki käydä, kun on kerran liikkeelle lähtenyt... ja saattaahan olla Lapinlahden kirkossa?

— Niin, no niin... kyllähän, vaikka eihän tuota ole puutetta papeista omassa pitäjässäkään.

— Menkää nyt vain rautatietä katsomaan, kehoitti ruustinna yhä.

Liisa katsoi Mattiin, mutta Matti ei virkkanut mitään...

— Jokohan olisi mennä... ei tiedä... kyllä kai siinä olisi katsomista.

— Ja ajaa sillä pitää myöskin vähän matkaa.

— Ei toki meillä ole varoja lähteä semmoisilla ajamaan . . . hyvä, kunhan saadaan nähdäkään, vanhat ihmiset.

— Ei se maksa kuin puolen tavallista kyytipalkkaa . . . se on sama siinä matkustaa, kuin jos puolella kyydillä ajaisi.

— Vähäkös se on se? . . . Ei meidän toki milloinkaan ole kannattanut kyydillä ajaa!

Vaan ruustinna ei heittänyt toivoaan. Hän tahtoi välttämättömästi, että toinenkin saisi saman hauskuuden nauttia, kuin hän itsekin oli saanut.

— Kyllä kannattaa, sanoi hän, ja kyllä teidän mieli alkaa tehdä siinä ajamaankin, kunhan näette, minkälainen se on . . . ja tulkaa sitten palatessanne pappilaan.

Ja ruustinna heitti Matille ja Liisalle hyvästinsä ja lähti muiden jälkeen, jotka olivat jo alkaneet mennä.

Kun Liisa oli kenkensä riisunut ja Matti taas konttinsa selkään sovittanut, jatkoivat he matkaansa.

— Jos tuonne sitten mentäisiin, kun ne niin tingalle tahtovat? sanoi Liisa.

— Pitänehän tuonne mennä! . . . Mikä niille sitten sanomaan, ettei ole käynytäkään, kun sitä kysyvät?

Hykähdytti heitä vähän kumpaakin, Mattia ja Liisaa, nämä puheet, mutta eivät he siitä toisilleen mitään virkkaneet.

Teki Mattin mieli kuitenkin ruveta vähän leikkiä laskemaan.

— Minkätähden sinä, Liisa, valehtelit ruustinnalle, että me mennään sukulaisiin?

Liisa otti nuhteen todeksi ja vastasi vähän vihaisesti:

— Mitäs minä olisin sanonut? Olisit itse sanonut paremmin!

— Eipä silti, eipä silti, lepytteli Matti, hyvähän se oli, että jotain sanoit.

Jo leppyi Liisakin . . .

— Et vain sinä olisi sitäkään keksinyt . . . olla jörötit etkä saanut sanaa suustasi.

Kulettiin kirkonkylän talojen ohitse, sivu peltojen ja kuistin suiden. Peltojen halki kulki maantie, poikkesi sitten kylän portilta metsään, ja metsän käänteeseen katosivat kohta talot ja talojen pellot.

Yhtä metsäistä taivalta oli melkein Lapinlahden kirkonkylään saakka, muuan niitty välillä vain, sen tiesivät Matti ja Liisa ja kiiruhtivat kulkuaan öiseen aikaan viileän ollessa. Tie taipui milloin notkoksi alas, ja silloin humautti suosta kulkevia vastaan jäähtynyt ilma, mutta kovemmilla mailla lehahti aina kangaskanervan lämmin tuoksu. Kaste oli jo tiepuoleen nurmikolle laskeutunut, ilta kului ja yö läheni, mutta ei näkynyt vielä mökkiä, jossa oli määrä levähtää. Ja seisottumatta ja toisilleen paljoa puhumatta kävelivät Matti ja Liisa kärrynpyörän kovaa jälkeä, toinen toista, Matti vähän edellä, Liisa kokien jälessä tulla.

Jo oli puolen aamurupeamaa aurinko kirkkaalta taivalta lämmittänyt maantien multaa ja kiviä Isonharjun jyrkässä törmässä. Pettänyt oli Mattia ja Liisaa uni yöpaikassa, makuuttanut pimeässä saunassa isoon päivään . . . Saapa nähdä, ennättääkö enää rautatielle? Puolen peninkulmaa oli vielä Lapinlahden kirkonkylään, tienhaaran kohtaan, josta oli, mikä lie vielä ollutkaan, siihen paikkaan, jossa rautatien likeltä näki, eikä se kuulunut ollenkaan näkyvän vielä tienhaaraan. Puolen päivän aikaan kuului pitävän olla perillä, jos mieli nähdä — niin olivat mökissä tienneet kertoa . . .

Tavallista kiiruemmin astuivat Matti ja Liisa, ponnis-

tellen mäkeä ylös. Kuumunut multa jo Liisan jalkopohjia poltteli, ja Matin kantapäätä hankasi kenkä. Päivä hellitteli niskaan melkein kuin keskipäivällä.

— Odotahan nyt, Matti... elähän nyt semmoista kyytiä... kun olisi otettu hevonen... olisihan se joutanut...

— Mikäs tässä on jalan kävellessä... tässähän tämä menee, kun on mennyt tähänkin asti.

— Kyllä kai tämä menee... vaikka ei taitaisi sinunkaan kantapääsi enää hyvin kävelyä kaivata.

— Totta kai tässä kävellä pitää, ei kai taival istumallaakaan kulu...

— Eiköhän kuitenkin istuttaisi vähän lepäämään... ei ole istuttu sitten, kun mökistä lähdettiin.

— Joko sinua uuvuttaa?

— Kun ei olisi lähdetty koko matkalle!

— Käännytäänkö takaisin?

— Käydään häntä nyt katsomassa, kun kerran sitä varten on tullut lähdetyksi... vaan en minä enää toista kertaa lähde. — Kyll' on pitkältä vielä tätäkin törmää... tuonne ylös... ka, mikä se on tuo tuolla tiepuolessa?

— Missä?... kivihän se on...

— Ei, vaan kiven kupeellapa?... Ihminen!... Eikö totta niin ole Matliena?

Kuppari-Lienahan se istui siinä kiven kupeella maantieojan toisella puolen ja tupakoi lyhyestä savinysästään.

— No, mistä se on Matliena tähän tullut?

— Tuolta minä tulen Lapinlahdelta päin... alkoi kovin raukaisuttaa matkan teko, niin rupesin tässä jalkojani lepuuttelemaan... eikö liene ukkonen ilmassa?

— Mitä asiaa sillä oli Matlienalla Lapinlahdelle?

— Mitäpä sitä muuta lienee tänne asti kuin rautatietä

katsomaan . . . pitihän lähteä kerran liikkeelle, kun ovat jo kaikki muut ennen käyneet, eikä ne kylissä muusta puhukaan . . . niin että häpeähän tuo on hierojalle, kun muut puhuvat, eikä itse tiedä mitään . . . en malttanut olla, niin lähdin pyhäiltana käymään . . .

— Jalanko sitä on kulettu?

— Eipähän sitä köyhällä hevostakaan lie . . . eiköpähän nuo rikkaat kyytiinsä ottane. Huttulan talon isäntäkin lähti samana päivänä kuin minäkin tänne itsekseen ajamaan, vaikka minä tahallani sen kuullen saunassa käkesin . . . olisi se toki toinen ihminen kyytiinsä ottanut, jota kerran oli niin monta kertaa kupattu ja hierottu . . . mutta mitäs rikas huolii . . . verekset sarven sijat sillä on nytkin leveissä leuoissaan . . . katsokaapahan, kun satutte näkemään, eikö ole . . . vaan viimeinen kerta se nyt toki saapi ollakin, että saavat minut siinä talossa saunaan lähtemään . . . hakekoot muualta kupparin. — Tämä on sitten vielä niin talotonta taivalta koko matka, huokasi Matliena lopuksi.

— Talotonta on taivalta . . . muutama mökki vain tuolla tien vieressä.

— Hupsu sitä on, kun lähtee kaikkien kummituksien tähden tämmöisiä taipalia kulkemaan . . . pitäisihän nuo vanhan ihmisen uskoa semmoiset katsomattakin . . . hupsuja olette tekin, kun menette!

— Ei me tiedetä vielä, jos mennäänkään . . . ja tokkopa mentäneenkään?

— Minnekkäs te sitten menette?

— Lapinlahden kirkkoon me aiottiin.

— Aikokaapa minne tahansa, mutta rautatielle se teidät kuitenkin riipaisee . . . riipaisipahan minutkin . . .

— Ja näkikö Matliena sen?

- Näinhän minä.
- Hyvinkös oli? No, minkälainen se oli?
- Olihan se . . . kummahan se oli . . . kumma, kumma . . . en minä olisi semmoiseksi uskonut.
- Kulki pyörien päällä?
- Monienkin pyörien päällä kulki . . . ja kun me seistiin siinä sen huoneen edessä, jonka eteen ne sen ajaa . . . ja alettiin odottaa . . .
- Mihinkä aikaan se tulee?
- Ei siihen kauan aikaa ole enää sen tuloon . . . puolen päivän aikaan se tulee.
- Nyt on kohta jo aamiaisten aika . . .
- Saatte sitä kiireesti kulkea, jos mieli ennättää näkemään . . .
- Me aiottiin olla ensin kirkossa ja sitten mennä sitä katsomaan, jos niiksi tulisi . . . odottanehan tuo toki kirkkoajan, ennenkuin lähtee . . . odottihan tuo ennen.
- Odottiko?
- Vettä kulkiessaan odotti kirkon rannassa koko kirkkoajan.
- Sepä se on, ettei se maata kulkiessaan näy odottavankaan . . . tulee ensin aika kyytiä ja sitten seisoo hyvin vähän aikaa, kun lähtee uudelleen ajamaan . . . keskellä kirkkoaikaa . . .
- Vaan minä en lähde, Matti, koko rautatielle, jos pitää keskellä kirkkoaikaa . . . saat mennä itseksesi . . .
- Milloinkas sinä sen sitten näet?
- Vähät minä siitä, jos en näekään . . . ja niinpä tuo jalkojakin pakottaa, että . . . en minä rupea sentähden syntiä tekemään.
- Mitäs syntiä siinä?

— Vai ei syntiä? mikäs se on sitten syntiä, jos ei se, kun keskellä kirkkoaikaa . . . ?

Matti ei virkkanut mitään, vaikka Liisa odotti, että hän olisi ruvennut väittämään, ettei se mitään syntiä ole, jota Liisa synniksi sanoo.

— Onko se sitten paljon tuolla puolen kirkon? piti Liisan kysyä, kun eivät muut mitään virkkaneet.

— On sinne tienhaarasta vielä hyvästikin ruotsin-virsta.

— Semmoinen matka vielä . . . tällöisessä paahteessa . . . kun edes tuulisikaan vähäisen!

— Mistä kohti se tie eroaa sinne? kysyi Matti.

— Se eroaa . . . tästä kun vähän matkaa menette ja laskeutte mäen alle ja nousette toisen mäen päälle, niin sen mäen päältä se eroaa . . . se lähtee oikeaan käteen ja tämä tie viepi suoraan kirkolle . . . on siinä punaiseksi maalattu viitta, joka osoittaa sinne päin, minnekä mennä . . . kyllä te löydätte . . .

Ja löysivätkin Matti ja Liisa tienhaaran etsimättä . . . siitähän se erosi oikeaan käteen mäen päältä, ja niin oli merkit, kuin Matliena oli sanonut. Tienhaaraan tultua näkyi kirkkokin vähän alempana laaksossa.

Liisa seisottui sitä katselemaan, mutta Matti kääntyi arvelematta oikeaan käteen.

— Sinnekösinä menetkin? kysyi Liisa Matin jälkeen.

— Minnekäs minä sitten?

— Eihän sitä kirkkoaikana . . . kuulehan . . . odotahan!

— Eihän nyt vielä mikä kirkko aika . . . tule, jos tulet . . . ei tässä jouda virkailemaan.

— Voi, hyvä isä!

Mutta Matti yhä meni menemistään eikä odottanut ... sitähän on jumalaton! ... ja Liisan täytyi tulla perässä ... Eihän tässä tainnut mikään muukaan auttaa, jos ei mieli erota toisistaan ... Vaan missä sitä sitten yhyttäisi toisensa, kun toinen menisi sinne, toinen tänne ... näin vierailta mailla vielä ... Ehkä tuolta vielä kirkkoonkin ennättäisi, kun oikein koettaisi olla sukkelana ...

— Odotahan, Matti... kyllä minä tulen... elähän jätä!

Ja Matin perään koki Liisa pyrkiä, jaloillaan kiireesti kaaputellen maantien kuumunutta hiekkaa ja hameensa helmoja aina vähän väliä kouriinsa kooten. Hänen edellänsä kulki Matti, kiireenlaiseen väännätellen, siniset piikohousut haaroistaan vuorotellen veppaisten.

VI.

Lapinlahden rautatienasema on tehty ihan metsän sisään. Kun kulkee tietä myöten, joka sinne vie, on toisella puolen sakeata metsää, toisella korkea harju. Tie kulkee harjun viertä, mutta harjun päässä se sen kiertää kuin kävyn kärjen, ja siinä on sinulla edessäsi yht'äkkiä rautatie ja asema, ennenkuin tiedätkään.

Ensin näkyy muuan punainen huone ja, sitten kun kävyn käritse etemmäksi kierrät, toinen punainen huone, jossa on valkeat nurkat ja iso, kaksin aukeava ovi. Mutta vähän matkan päässä näkyy, ensin puiden välitse, sitten kokonaan, laudoilla vuorattu ja keltaiseksi maalattu asemahuone, josta paistaa isot ikkunat ja lasiovet.

Vielä näyttiin nukuttavan asemalla, mahdettiin maata makeinta aamu-unta, koska olivat kaikki ovet vielä kiinni ja peitteet ikkunoiden edessä . . . Koko yö oli valvottu juhanuskokolla tuolla harjun selällä. »Rautatien herrat» ne olivat sen sinne rengeillään teettäneet; koko yön olivat siellä sitten juoneet ja paukuttaneet pistooleilla petäjän kylkeen ja huutaneet huikeata hurraata avosuin taivasta kohti. Ja kun olivat yhdet oluet loppuneet, oli laitettu toista kirkonkylän kauppamieheltä noutamaan. Ja sitä oli taas tarjoeltu kaikille ihmisille . . . kuka vain tuli, sai sitä juoda, minkä

itseltään ilkesi. Tyttöjen oli pitänyt niidenkin juoda . . . niidenhän sitä vasta oli pitänytkin . . . ei ollut auttanut mikään . . . eivät olisi oikein viitsineet herrain juomia juoda, mutta »puukhollari» otti kiinni ja uhkasi juottaa väkisin; — vaan eipä ollut sekään omin jalkoineen kotiin päässyt . . . muiden oli pitänyt kahden puolen kainaloista kannattaa. Horjuvanpa näkyi itse inspehtorikin alas mäkeä laskeutuessaan . . . ja silloin oli jo iso päivä.

Siitä juttelivat miehet, jotka asemasillan laidalla istuivat ja katselivat pitkin suoraa rataa niin kauas, kuin silmä kantoi.

Ne olivat vakaista väkeä, kirkonkylän miehiä, jotka olivat juhannusyönsä yhtä rauhallisesti nukkuneet kuin muutkin yönsä, nousseet aamusilla varhain niinkuin aina muulloinkin, panneet anturat jalkaansa, pistäneet kellon kamarin naulasta housunkauluksen alle ja lähteneet rautatielle päin kävelemään. Olivat siellä usein ennenkin käyneet, joka pyhä, ei asiata mitään, mutta muuten vain . . .

Rataa myöten käyskenteli toisia miehiä. Kiskoja ne tarkastelivat ja kiskojen alla olevia pölkkyjä, verkalleen kävellessään. Ne olivat rautatien työmiehiä ja parta oli ajettu pois, vain leuan alle vähän heitetty haivenia kaulusta vasten kähertymään . . . Tiesivät ne, että silloin ja silloin oli siitä kisko murtunut . . . uusi oli pitänyt panna. Se ja se oli ollut sitä siihen kiinnittämässä . . . kauankohan nyt kestänee? . . . Tuo muuan tuossa näytti jo kovin kuluneelta; — vaan saattoi se vielä jonkun aikaa kestää, minkähän kestäisikään . . . puolen vuotta tai vähän päällekin . . .

— Kestipä tuo, minkä kestikin . . . irtauttaa se siitä kuitenkin pitää; aluspölkkyt näkyvät jo mätänevän, — sen sanoi Ville, se Huttulan talon menneentalvinen vesimies.

— Vaatii uusia sijaan, sanoi vähän päästä toinen mies.

— Vaativanpa näkyy, sanoi kolmas.

— Onhan niitä ruunulla pölkkyyjä.

— Ja kun loppuu, toimittavat kirkonkylän ukot uusia.

Oli tultu asemasillan kohdalle, jossa kirkonkylän miehet vielä istuivat, jalat riipuksissa, tupakoivat joutessaan ja syleksivät.

— Siinä se Villekin pasteerailee kuin herrat.

— Vai ei pasteerailisi . . . Huomenta! . . . mitäs kuuluu?

Miehet kättelivät toisiaan . . . ne, jotka sillan laidalla istuivat . . . ja ne, jotka rataa pitkin kävelivät.

— Vai ei pasteerailisi, kun on oma tekemänsä tie astuttavanaan.

— Ruunun tie, mutta meidän värkeistä, sanoivat kirkonkylän isännät.

— Teidän värkeistä?

— Pölkyt on meidän. — Mitenkähän ruunu tiensä tekisi, jos ei meiltä aineita annettaisi.

— Aina niitä antavia olisi. — Eivät olleet isännät kokolla eilen?

— Taisi meistä panna jokainen kylvettyään maata . . . herrat kuuluivat juoneen menn' yönä . . .

— Joivat ja muita juottivat . . .

— Siksipä sitä niillä nyt untakin kestää.

— Milloinkas sitä ei herroilla kestä?

— Asemamies vielä sekin makaa.

— Herrako se on sekin?

— Mahtaisi kai se mielellään olla.

— Tähti on jo otsassa.

— Ja keltaista punontaista olkapäillä . . . tultuaan se

ei muuta tehnytkään kuin kääntelihe lasisten ovien ja ikkunoiden edessä: — me sitä lystiksemme katselimme.

— Hyvä mies muutoin.

— Ei moitetta mitään . . . virkansa täyttää.

— Ajaisi siitä teidätkin radalta pois, jos näkisi.

— Ei meitä . . . meillä on lupa kävellä, missä tahdotaan; mutta teidät ajaisi . . .

— Mitenkähän ajaisi.

Nousivat siitä kaikki miehet sillalle ja lähtivät verkkaleen astumaan karkealla soralla peitettyä pihamaata pitkin maantien suuhun päin.

Katselivat lauta-aidan yli postineidin kukkasmaata. Kummailivat miehet siinä, mitä varten noita kukkiakin kasvatetaan . . . mitähän on niistäkin hyötyä? ei toki mitään . . . kylväisi ohran ennen tai herneen; — ja kun se siinä peltomaassaan päiväkaudet nuojaa ja lapiollaan lykkii . . . ja on siitä niin äkäinen, että ikkunaansa koputtaa, jos joku aitaan vähääkään nojaa . . . pihalle tulee ja huutaa ruotsia silmät korvat täyteen, joka poloinen siihen hevosesensa sitoo . . . vaikka eihän sen huudoista ja mongerroksesta suomalainen tajuunsa pääse, sama, jos ei puhuisikaan . . .

Vetäytyivät miehet tien käänteeseen ja siirteliivät maantietä myöten. Potkaisi joku anturansa kärellä kiven ojaan.

— Tuotapa näkyy kiire ajavan . . . katsokaahan, miehet, eteenne . . .

— Enpä ole nähnyt vanhan miehen noin tiukkaan astuvan.

— Akkansahan tuota ajaa.

Matti ja Liisa ne sieltä tulivat . . . Matti kappaleen edellä, Liisa kokien perästä tulla. Ihan oli hengästyksissään Matti, kun miesten kohdalle tuli.

— Minnekä mies rientää? kysyi Ville ja seisottui . . .
Muut miehet kulkivat kulkuaan.

— Täh — hänneh . . . hän meh . . .! läähätti Matti.

— Kah, Villehän se on . . . teh — herve!

— Joko lähdettiin rautatien työhön?

— Eihän tuota ty — y — yöhön — kään . . . on niin
li — iian helteinen ilma kävellä, että ihan . . .

— Helteinenpä on ilma . . . taitaa olla ukkonen
ilmassa . . .

— Tah — haitaapa . . . olla . . . Sinnepäinkö se Ville
. . . pitää lähteä tänne . . .

— Asemalleko on kiire?

— Onkohan sinne pitkältä vielä?

— Tuossahan se on tuon käänteeseen takana . . . siitä se
jo näkyy . . .

Liisa jo saavutti heidät . . .

— Sanoinhan minä sille, ett' elä tyhjää kiirehdi . . .
vaan ei se kuule mitään eikä seisotu, vaikka siihen paikkaan
nääntyköön!

— Etpähän nääntynyt!

— Aikako siinä nääntyä, kun jättää . . . onko se tämä
mies rautatieltä päin? — Sano, hyvä mies, meille . . .!

— Etkö sinä tunne? . . . tähän on meidän pitäjän
miehiä . . . menneen talvea oli Huttulassa huonemiehenä . . .

— Ka, Villehän se on . . . minä en tässä kiireessä . . .
eikö se Ville lähtisi meille matkaa näyttämään? . . . jos ei
hyvinkään osata . . .!

Saattoihan Ville lähteä . . .

— Ei taida olla kiirettä? sanoi Matti, vaikka luuli
olevan.

Ei ollut kiirettä; Ville sanoi junan tulevan vasta puoli-
sen aikaan.

— Niin, sekö masina se tulee?

— Niin, niin, masina — sitä kutsutaan täällä junaksi!

— Ja meillä kun oli kiire olevinaan, kiiruhti Liisa läähättäen Villen rinnalle puhumaan, luultiin, ettei ennätettäisikään, niin piti melkein juoksujalassa... Ketä lie ollut miehiä tiepuolella tuolla vähän matkan päässä, — eivätkö lie olleet päissään, siltäpä näytti — niin kysyttiin, että joko se kohta lähtee, niin huusivat meille: »jo lähtee!... jo lähtee! — juoskaa, ette muuten ennätä!» Ja meillekös kiire käteen... huhhuh!... että ehkä ei ennätetäkään?

Matti oli jo tyyntynyt, mutta Liisaa kuohutti vielä äskeinen kiireinen kävely.

— Tuossa sitä jo taitaa alkaa näkyä? kysyi Matti.

— Ka, eikö näy sieltä punainen huone! Mikä huone se on niin korea huone?

— Se on vain semmoinen erikoishuone... herrojen varalle... ei sitä talonpojat tarvitse semmoista... Ja Ville veti suunsa vähän nauruun. Liisa ymmärsi Villen ja iski silmää.

— Ne näet pitää olla erikoishuoneensa täällä niinkuin muuallakin... kyllä minä tiedän, minä olen ollut pappilassa piikana... tietäähän sen... vaan eiköhän välttäisi maalaa-matta?... Ka, herra jumala, tuoll' on toinen isompi!

— Mennäänhän, niin näkyy täältä vielä sitäkin isompi. Tuossa se jo näkyy.

— Herra i—ihme!... katso! kun on... sehän on koreampi kuin pappilan... Mikä ne on tänne metsän keskeen? Asuuko täällä herroja?

— Herrojahan täällä asuu, rautatien herroja.

— Vaan missä se on se rautatie?

— Näettekö tuolla tuota aukeata... ja noita pylviäit?

— Mitä pylväitä ne on?

— Niiden ylitse kulkee rautalanka . . . erotatteko?

— Ka, eikö kule!

— Mikäs se on tuo aukea?

— Oleppas, Matti! . . . ka niin, minkätähden siihen on tuohon tuommoinen aukea metsään hakattu?

— Siitä se nyt menee se rautatie.

— Elä he — ele — ! . . . Siitkö se nyt! . . . Hyvä isä siunatkoon . . . siinäkö se nyt! . . . Voi tokkiisa, kun tämä nyt tuntuu kummalta — !

Ja Liisalle tuli kyöneleet silmiin.

Mattikin seisottui katsomaan . . . Olivatpa siinä nyt yhtä suoraan osanneet hakata . . . niin että tahtoi pääätä pyörryttää . . . — Ville käski likempää katsomaan.

— Elkähän menkö, rukoili Liisa ja istuutui kiireesti tiepuoleen. Odottakaahan . . . minä . . . elkähän . . . eihän sitä avojaloin ilkiä.

— Antaa sen jäädä siihen kenkiään panemaan . . . lähdetään me vain, sanoi Matti Villelle.

— Elkää nyt menkö . . . odota, hyvä Ville, minuakin.

Ville odotti, ja Ville oli Liisan mielestä paras mies maailmassa — Matista ei toki rinnalle pannenkaan . . . se nyt vasta oli semmoinen . . . ei olisi odottanut ket'ikään ihmistä, kun vain itsellään oli kiire . . .

Ja semmoisella kiireellä sitoi Liisa kengät jalkaansa, että se hikipisaroita otsasta pusersi.

— Tulkaahan nyt tänne, niin lähdetään katsomaan likempää, sanoi Ville ja vei heidät piha-aukean yli asemahuoneen eteen.

Liisa ei varsinkaan tiennyt, mitenkä oli tullut tuon isolasisen ja lasiovisen rakennuksen eteen . . . olihan hän komeita huoneita ja kirkkoja ennenkin nähnyt . . . ja

komeahan pappilankin pytinki... eikähän tuo niitä nähdessä noin... mutta minkätähden se nyt lie niin kummalta tuntunut tämä, kun ihan polvia vapisutti...

— Tässä se inspehtori asuu.

— Tässäkö pehtori?... tässäkö tässä suuressa?

Epäilyllys tunkeusi mieleen, varsinkin Matin, mutta ei hän sitä epäilystään osannut nyt sanoa... saattoi Ville tarkoittaa jotakin toista... olihan niitä täällä ehkä muitakin pehtoreita, vai olisiko ollut se?...

— Mennään tänne toiselle puolen pytingin...

Matti ja Liisa kiersivät sinne Villen jälessä melkein hiipivin askelin... eikä tahtonut oikein henki juosta vapaasti kummaltakaan...

Siellä se nyt vasta kaikista kummin oli... ja siltä puolen yhä komeampi. — Mutta eivät Matti ja Liisa oikein tienneet mitä katsella... siinä käveli kuin lattialla... ja ihanhan se oikeata lattiata olikin... vaan mitähän varten se oli ulkoilmassa lattia?... ja ikkunat kahdesta isosta lasista... ja ovet yhä komeammat... kirjoituksia seinissä... ja kello seinässä kiinni, kielessä nauha...

Ville kuletti heidät asemasillan toiseen päähän, josta oli viettävää siltaa alas radan viereen. Ohitse kulkiessa sattui Matin ja Liisan silmiin eräästä ikkunasta keltaisia rattaita ja kuului sieltä pientä naputusta... katon rajassa ikkunan päällä oli kuin posliinikuppeja kumollaan... ja lähti rautalanka, joka meni pylvään päähän ja siitä toiseen ja sitten taas toiseen...

Mutta Ville käski Mattia ja Liisaa tulemaan ja katsomaan rautatietä...

Kaksi kapeata rautakaistaletta... ja pölkkyjä poikkitelaisin... vierä vieressään... yhtä suoraa silmän kantamattomaan... ihan päätä pyörrytti, kun sinne katseli...

ja toisaannepäin yhtä samaa aukeata . . . ja kapeni vähitellen . . .

— Tämäkö se tuota? . . . tämäkö se nyt on se rautatie? kysyi Liisa vähän vapisevalla äänellä, ja Matti yhtyi silmilleen samaan kysymykseen, mutta värähteli hänenkin muotonsa.

— Tämä se nyt on . . . näitä myöten se nyt kulkee juna.

— Niin sekö masina? kysyi Matti. Näitäkö . . . pölkkyjäkö?

— Ei pölkkyjä . . . näitä rautoja.

— Vai näitä rautoja . . . en taida ymmärtää . . . vaan mitenkä ne tuota? . . . pyöräin päällähän se kulkee?

— Pyöräin.

— Mahtaneeko ne olla yhtä suuria vai — ?

Eikö Matti sitä tiennyt? . . . sen olisi Liisa jo talvella tiennyt sanoa . . .

— Etumaiset on suuremmat . . . veturin pyörät . . . toiset pienemmät, selitti Ville.

— Vai etumaiset suuremmat? . . . Vaan mitenkä ne tässä . . . noiden rautain päällä . . . en taida ymmärtää . . . vaan eikö ne putoo?

Ka, niin! . . . sitäpä ei Liisakaan . . .

— Ei ne putoo, selitti taas Ville. Ne ovat sillä tavalla laitettut . . . kuurnain kanssa kummankin puolen pyörissä, ettei pääse luiskahtamaan.

— Niin, eihän se sitten —. Mutta Matti ei saanut sittenkään oikeata käsitystä, mitenkä ne pysyvät, niin etteivät luiskahda . . . Vaan tottapahan ne on ne niin asettaneet, että pysyvät . . . itsepähen tiesivät . . . Matti ja Liisa koettelivat kädellään rataakiskojen hamarata . . . kyllä oli sileätä . . .

— Tämmöinen se nyt on tässä tämä rautatie, sanoi Liisa. — Ja sinä kun luulit, Matti, että se oli rautapellistä pitkin matkaa.

— Lienenkö tuota luullut?

— Luulit, luulit ihan varmaan . . . etkö muista, kun istuit vielä pirtin penkillä ja hakkasit tupakkia ja silloin sanoit, että —

Mutta Matti ei ollut Liisaa kuulevinaan . . .

— Ja sitä on tuota yhtä suoraa tietä . . . kuinka pitkältä liekään? kyseli hän.

— Onhan sitä siinä . . . yhtä tasaista taivalta.

— Vai yhtä tasaista?

— Yhtä suoraa ja tasaista . . . välistä mutkan tekee, mutta mäkeä ei tee milloinkaan.

— Täällä mahtaa olla tasaiset taipaleet?

— On täällä mäkiä niinkuin muuallakin . . . mutta ne kierretään kauaitse . . . ja missä ei päästä ympäri, siihen puhkaistaan kulkupaikka mäen läpi.

— Yhhy . . . vai niin!

Tuota oli Matti koko talven miettinyt eikä siitä sen parempaa selvää saanut . . . ja tullessa taas pitkin matkaa ja mäen kohdalla varsinkin, että mitenkä ne alamäkiä laskee . . . ja eikö jälkimmäiset töyttää eillimmäisten päälle . . . vaan nythän niitä on helppo hallita, kun on matkat tasaiset.

Liisan teki mieli koetella, mitenkä siinä olisi tuossa hänen kävellä . . . saattoihan sitä jalkamieskin kävellä, kun oli yhtä tasaista kuin silta.

— Saako tätä kävellä? ja hän astui toisella jalallaan radalle.

— Sakko siitä on, joka sitä kävelee, sanoi Ville.

— Herra jumala! — ja Liisa säikähti.

— Ka, elä mene sinne . . . etkö sinä saata kävellä muuallakin? torui Matti.

— Pilautuuko se siitä, jos sitä kävelee?

— Sitä en tiedä, mutta kova on kielto, ettei saa syrjäinen jalallaan astua.

— Oliko sinun pakko siihen astua jalallasi?

— Enhän minä vielä kuin toisella vähän . . . eihän se Ville toki sakota — ? Liisaa jo vähän peloitti, että jos hyvinkin . . .

— Mitäpä minä hänestä, vaan jos tuolta ikkunasta olisi sattunut inspektori näkemään.

— Jokohan tuo näki?

— Liekö tuo nähnyt . . . uutimet näkyy olevan ikkunain edessä . . . eikö maanne.

— Hyi, kun jo säikähdin!

— Mitäs menit . . . jos olisi sattunut näkemään, niin olisi vielä saatu sakkoja maksaa, torui vielä Matti.

Ville kohosi takaisin asemasillalle, ja Matti ja Liisa riensivät perästä.

Yhä komeammalta se tuo asemahuone näytti, kuta likempää sitä katseli, ja yhä kummempia sitä kuuli, kuta enemmän kyseli . . .

Nuo langatkin tuolla katon rajassa . . . mitä vartenhan nekin on? — Ville selitti ne semmoisiksi langoiksi, joiden toinen pää on Kajaanissa ja toinen Kuopiossa ja joita myöten kulkee sana toisesta päästä toiseen. — Sana lankaa myöten! . . . — Niin, sitä myöten se kulkee . . . kuuluuhan kulku vaikka milloin, kun menee ikkunan alle kuuntelemaan . . . naputusta kuuluu; — sehän siellä nytkin naputtaa tuolla huoneessa, ja sana kulkee parhaillaan lankaa myöten . . .

Matti ja Liisa hiipivät hiljaa ikkunan alle kuuntele-

maan. Silloin juuri ei kuulunut, mutta kohta rupesi kuulumaan naputusta . . .

— Nyt se naputtaa . . . nytkö sana kulkee? kuiskasivat he Villelle.

— Nyt se kulkee.

Mattia alkoi ryittää.

— Oleppas tuossa! . . . Ka, kun rykii. — Ymmärtääkö se Ville, mitä se nyt naputtaa? Liisan mielestä oli Ville niin viisas, että hänen olisi pitänyt ymmärtää kaikki.

— Ei sitä ymmärrä muut kuin ne, jotka ovat sitä koulua käyneet, selitti Ville. Ne on eri miehet, jotka sitä koulua käyvät . . . on täälläkin yksi.

— Hyvänen aika! Kyllä kai minä en oppisi ymmärtämään, vaikka kuinka kauan kuuntelisin . . . en enemmän kuin tikan naputusta.

Matti ja Liisa kuuntelivat seinävieressä kallella päin, siksi kun ei enää naputusta kuulunut.

Sitten kutsui Ville heidät katsomaan odotussalin lasiovesta sisään . . .

Katso, katso, kun kello käydä nappaisee seinällä! . . . paljonkohan lie kello! . . . eivät Matti ja Liisa sitä tunteneet. — Ville katasti omaa umpikuori-ankkuriaan ja sanoi sen olevan yhdessä rautatien kellon kanssa ja käyvän yhdeksättä . . . viittä minuuttia vailla puolen . . .

— Ostakaa kello, Matti . . . saatte huokeasta!

Matti säikähti, että »jokohan tuo nyt tuota ostamaan tahtoo», ja rupesi katselemaan ilmoituspapereja oven pielissä ja seinissä ja kysyi, mitä niissä seiso.

— Ruotsia, sanoi Ville.

— Ka niin, ruotsia . . . siksipä minä en niistä selvää saanutkaan . . .

— Vai siksi? ajatteli Liisa sanoa, mutta ei kuitenkaan sanonut . . . »mitäpä hänestä häpäisen» . . .

— Kun olisi seisonut suomeksi, niin olisi ollut soma tietää, mitä ne ovat seiniinsä kirjoitelleet.

— Liekö noissa niin erinomaista, sanoi Ville ja istuutui rappusille.

— Eipä saata olla, sanoi Matti ja istuutui viereen.

Liisa katasteli yhä ympärilleen ja päänsä päälle ja tarkasteli vuoratuita seiniä, koristetuita räystäitä ja pylviäitä, jotka pitelivät avonaisen porstuan kattoa.

Mutta silloin keksi hän yht'äkkiä kellon päänsä päältä . . .

Kun on kuin syömäkello . . . syömäkello kai se onkin?

— Vai ei ole syömäkello . . . niin että sitä silloin soitetaan, kun rautatie lähtee liikkeelle . . . vai viheltää kanssa lähtiesään? . . . ihan niinkuin vettä kulkiessaan, tullen menen.

— Se Ville se kaikki tietää, kysyipä siltä mitä tahansa.

— Tokko täällä sitten syömäkelloa onkaan? kysyi Matti.

Ei ollut syömäkelloa . . . ei sitä tarvittu, kun kaikilla työmiehillä oli oma kello lakkarissaan.

Matti jo pelästyi, että ehkä se taas tahtoo kaupitella kelloaan ja käänsi kiireesti puheensa toisaalle . . .

— Tuota niin . . . sitä minä . . . että kenenkä se Ville sanoikaan asuvan tässä talossa?

— Inspehtorihan se tässä asuu.

— Ei kai se ole semmoinen tavallinen pehtori?

— Herra se on, niinkuin ne muutkin.

— Oikea herrako?

— No mitenkäs . . . herrahan se toki pitää siinä olla . . .

— Vai niin . . . no niin kai . . . niin kai . . .

— Matti taisi luulla, että se on se meidän pappilan entinen pehtori, sanoi Liisa.

— Enkä luullut . . . sitä nyt ei tänne kuuna päivänä huolitlaisi . . . eikö lie valehdellut, kun sanoi tulevansa . . . tokko lie tullutkaan?

— Kyllä se on täällä asemamiehenä.

— Se ei mahda olla kovin suuri virka?

— On se sen itsensä mielestä suurikin.

— No, sen nyt tietää, että itsensä mielestä . . . semmoistahan se oli sen pappilassa ollessakin . . . ei kovin kumma virka miehellä, niin luuli saavansa narrinaan pitää koko pitäjän väkeä. Vaan turhaan se muutamia narrasi. Kerran rupesi minuakin uskottelemaan — ja eikö tuo lie sitä itsekin uskonut — että rautatien vaunuja vetävät hevoset niinkuin muitakin vaunuja . . . ja että ne juostessaan syövät halkoja . . . niin sanoi, ihan niin sanoi, vaan minä kun tiesin, mikä niitä vetää, en sanonut mitään . . . annoin olla omassa luulossaan . . .

— Onhan se vähän semmoinen mies, myönnytteli Ville.

— Ja katsokaapas, Ville, kun se ei pappilassa ollessaan antanut Matin hevoselle mitään, ei heiniäkään käskenyttöä, eikä Mattikaan ilennyt pyytää . . . vaan kun minä sitten kävin, niin ruustinna käski panna hevosen talliin ja tehdä appeen talon värkeistä . . . pitipähän silloin antaa, supisi Liisa Villelle ja sanoi sitten vielä hiljemmin Villen korvan juuressa, että »niin puhuivat piijat ja kyllähän ne tietää, että se aina aitassa käydessään pisti jauhoja omaan pussiinsa ja möi niitä . . . saattaa se sen tehdä täälläkin, niin ettei pitäisi antaa käydä itsekseen jauhomakasiinissa . . .»

— Ei se täällä käykään jauhomakasiinissa, hymyili Ville.

— No, se on hyvä, se on hyvä . . .

Matti ja Ville istuivat rappusille ja panivat tupakan Matin kukkarosta. Mutta Liisa ei malttanut istua . . . lähti kävelemään asemahuoneen ympäri. Hiiviskeli kuumassa päivänpaisteessa, kädet esiliinan alla, katseli ovista ja ikkunoista sisään ja kun ei muuten nähnyt, nousi varpailleen ja kurkotti kaulaansa . . . Ka, kun on kukkia ikkuna täynnä . . . ja tuolla on seinä täynnä kirkkaita astioita . . . enemmänpä on siinä kuin pappilan kyökin seinällä, vaikka paljonhan on sielläkin . . . kyökki kai mahtaa olla tämäkin . . . Ei yhtään ihmistä näkynyt . . . kummapa se on, että saavat piiatkin näin pitkään maata . . . kun päivä jo on aamiaisissa.

— Ähvä — öö — ärrä . . . vörr . . . tavaili Liisa sen pienemmän punaisen huoneen oven päältä, jonka eteen oli kierrellessään joutunut . . . kaikki muut huoneet sillä puolen pihaa oli jo moneen kertaan kiertänyt ja katsellut. — Taitaa olla ruotsia . . . ämmä — ää — ännä — ännä — männä . . . Liisa oli juuri sanan saamaisillaan, kun kuuli selkensä takaa jonkun hiekassa sipsuttelevan.

Päätään keikutteli se, joka tuli, hyrähteli ja vilkuili kahden puolen hameensa helmoihin ja vielä eteen ja taaksekin . . . Kovin se oli Liisan mielestä komeaksi puetettu . . . leninki . . . rimsut . . . ja punainen huivi päässä. Mahtoi olla talon mamsseli . . .

Liisa asettui niaamaan . . . niiasi ja toivotti hyvää huomenta. Mutta toinen ei vastannut, ei huomannutkaan . . . kulki ohitse ja pyöritteli jotakin — liekö se ollut avain vai mikä? — etusormessaan . . . hyräili ja vilkuili kupeilleen . . . ja hyppäsi välistä niinkuin tanssiaskeleen . . .

Eiköhän tuo nähnyt? . . . vai olisikohan ollut niin ylpeä, ettei ollut näkevinään?

Liisa eteni soraisen pihamaan yli sen toiselle puolelle, ja kun näki postineidin kukkasmaan, kävi sitä katsomaan . . . Koreitapa oli kukkia siinä kasvamassa . . . mikähän lie mikin nimeltään . . . Yhden Liisa tunsi, valmun . . . se oli ollut hänellä itselläänkin pirtin perässä kasvamassa, vaikka oli pässi ruoja hypännyt aidan yli ja syönyt sen suuhunsa . . . johonka oli vielä ruustinna itse antanut siemenen ja neuvonut mitenkä istuttaa . . .

Liisa tuli nojanneeksi kukkasmaan aitausta vastaan — mutta silloin koputti joku hyvin tiukasti ikkunaan . . . Ei Liisa sitä ymmärtänyt, että se hänelle koputti, ja nojasi yhä aitausta vastaan. Silloin rämähti ikkuna auki, ja kimakka ääni alkoi huutaa Liisalle . . .

— Mitte sine, muija, siine! . . . menne tiehees!

— Eikö tässä saa olla . . . pilautuuko tämä siitä, jos tässä on?

— Pillauttuko? . . . pillauttu se! . . . mitte sine site kyssy? . . . etkö sine tottele? menne heti kohta! . . . mine sano inspehtori . . . kenen sine ole muija? . . . vasta minu!

— En minä ole kenenkään muija . . . oikea ihminen minä olen!

— Menne loitto siite — ele koske se aitta . . . mine sanno se viiminen kerta! . . .

— Enhän minä häntä enää koskekaan . . . eikö tässä saa seistakaan?

— Menne loitto siite, muija! sine ei malta kuitengin olla ilman että koske . . . katto loitto, jos tahto . . .

— Hennon kai minä tästä mennäkin . . .

— Niin noh! — Miksi sine siihen tuli ollenkan? ja ikkuna paukahti vihaisesti kiinni.

— . . . Kylläpä täällä ollaan . . . Ihan ilman syyttä

haukutaan ja muijitellaan!... Liisa tunsi sydämessään kärsineensä ilmeisen vääryyden... Mikä muija hän on? rehellisen miehen vaimo eikä mikään muija... Pilautuikohan tuo tuosta, jos häntä vastaan vähän nojasikin... syyttä kai tässä ahdisteltiin... ihan ilman syyttä...

Sillä välin Ville ja Matti asemahuoneen rappusilla tupakoivat ja juttelivat. Kun näkivät Liisan lähenevän, huusi Matti hänet luokseen.

— Liisa, tuleppas tänne vähän!

Liisa tuli likemmä.

— No, mikä hätänä?

— Tässä on Villen kanssa vähän mietitty yhtä asiaa... mitähän sinä siitä sanoisit?

Mutta Liisalla oli oma asiansa mielessä...

— Täällähän vasta kummallista väkeä on... eiväthän nuo muualla herrasväetkään tuommoisia ole... ei tarvitse kuin aidan takana seista, yli nousemisesta ei puhettakaan, niin jo haukutaan... ja muijitellaan...

— Anna haukkuvain haukkua... kuka sinua on haukkunut?

— Mikä lie ollut väkäleuka?

— Ei, vaan kuulehan... mitäs sinä siitä arvelet, kun minä olen arvellut lähteä lystin ajuun — ?

— Entäs minä?

— Sitäpä minä nyt tässä sinulta, että tahdotko sinä yhteen matkaan?

— Lystin ajuunko?

— Niin, kun rautatien masiina tulee tähän... kohta kai se tulee... niin lyöttäytään yhteen kyytiin ja ajetaan vähän matkaa... olisihan tuolla soma kerran eläissään ajaa tuollakin vai mitä?... eikö lähdetä?

— Minkä se maksaa?

— Ei se paljoa maksa, selitti Ville, kun markan mak-
sätte, niin saatte ajaa jo hyvän aikaa tästä toiselle asemalle.

— Niin, näetkös . . . eihän tuo markka paljon tunnu . . .
saisihan tuota sitten sanoa tuollakin ajaneensa . . . ja kun
on kerran tuota varten lähtenyt . . .

— Jos katastettaisiin ensin, jakka se tulee?

— Ei sitä sitten enää ennätä päättää, selitti taas Ville,
edeltäpäin se pitää päättää ja maksaa.

— Edeltäpäinkö siitä pitää kyytiraha maksaa?

— Niin se on täällä asetus . . . eikös se ole sama,
milloinkaa sen maksaa . . . ja siitä saa olla vissi, että perille
se viepi . . .

— Samapa sama . . . mitäs arvelet, Liisa?

— Mene vain, jos hyvin mielesi tekee.

— Ei minun mieleni niin tee . . . vaan minä ajattelin,
että jos sinun tekisi . . . vaan jos ei tee, niin . . .

— Niin, no lähdetään vain . . . vaan milloinkas
takaisin?

— Kyllä sieltä vielä tänä iltana ennätätte takaisinkin
. . . lähdette vain rataa myöten astumaan.

— Saapikos sitä kävellä?

— Kukapa tuolla metsän keskessä lie poiskaan kärke-
mässä . . . käypi päälle vain . . . ja tie on hyvää, eikä se
eksyksiinkään kuleta.

Matilta ja Liisalta päästä hyrähti hyvän mielen nauru
. . . Niin leikkisä se Ville . . . vai ei eksyksiin kuleta?
No, ei kai!

— Pääsisi sieltä samalla lailla takaisinkin, kun odottaisi
muutamia tunteja, sanoi Ville.

Mutta kyllähän Matti ja Liisa toki paluumatkan kävellä-
kin saattaisivat . . . hyvähän tuo, kun sinnekään ajaa . . .
mikäpä sitä toki kaha-käteän . . .

Ja niin olivat Matti ja Liisa päättäneet lähteäkseen rautatiellä ajamaan. Matti kaivoi heti kohta kukkarostaan markan ja tarjosi sen Villelle, että Ville siitä kyytirahan maksaisi . . . Ei sanonut Ville vielä kiirettä olevan . . . vielä makasi inspehtorikin, joka kyytirahan kantoi. —

Tokkohan tuo nouseekaan niin ajoissa, että ennättää ottaa rahan . . . — Se vähän peloitti Mattia ja Liisaa . . . muuten olisi tämä odotus hauskalta tuntunut . . .

. . . Vaan minkähän laista ajua se olisi? . . . taitaa mennä sitä vauhtia, ettei eteensä kykene katsomaan. Mahtaakohan siinä äkkinäinen osata oikein ollakaan . . . Vaan eiköhän ehkä osaisi, kun näkisi, mitenkä muut . . .

Ville kai sen tiesi, joka oli itse monta kertaa ajanut . . . Kyllä oli hyvä mies tämä Ville, kun neuvoi kaikkia ja näytteli . . . mihinkähän olisivat joutuneet täällä vieraalla maalla ihan oudot, jos eivät olisi Villeä tavanneet! — ei toki olisi tullut heidän elämästään ei kerrassa mitään . . . ei toki kerrassa mitään.

Puoleen alkoi tulla jo päivä, ja ikkunoiden edestä kohosivat vähitellen verhot. Ovet rupesivat käymään, ihmisiä tuli huoneista, haukottelevia herroja ja muita . . .

Silläpä on soma lakki tuolla . . . vai se se nyt on se inspehtori! . . . ihan litteä lakki ja lippa kanssa yhtätasainen . . . — Vai se semmoinen niillä on kaikilla rautatien herroilla! — se Ville se kaikki vain tietää ja neuvo . . . Vaan ylpeitäpä ne näyttää olevan kaikki — ei tämäkään sivu kulkiessaan katsonutkaan . . .

Matti ja Ville käyskentelivät huoneiden ympärillä ja yhtyivät siellä niihin äskeisiin työmiehiin ja kirkonkylän isäntiin, jotka olivat aikansa maantietä kulkeneet ja sitten takaisin kääntyneet, kun oli tullut muita vastaan, jotka asemalle aikoivat.

Liisa oli mennyt inspehtorin kyökkiin ruvetakseen nyytistään syömään, kun päivä paahtoi muualla niin, että tahtoi voi käsiin sulaa. Kyökissä oli se sama naisihminen, jota Liisa oli ulkona tervehtinyt, ja oli siellä muutamia muitakin . . . Tokkohan se oikea mamsseli onkaan, koskapa-han tekee hellaan valkeata? . . . Liisa toivotti uudelleen oven suusta hyvää huomentaan, mutta ei siihen nytkään vastattu . . . Katsottiin siristetyin silmin ja kysyttiin, mikä asiana. Ei sanonut Liisa olevan asiaa tämän enempää . . . olihan vain odotellessaan tullut. Vaan siihen vastattiin, ettei täällä odoteta . . . menköön odotussaliin . . .

— Enhän minä toki saliin . . . saatanhan minä kyökis-säkin, sanoi Liisa nöyrästi.

Vaan nyt naurettiin hänelle vasten naamaa . . . kaikki kyökissä olijat nauroivat, eikä Liisa ymmärtänyt, minkä-tähden ne nauroivat . . . mutta hänelle ne kai nauroivat. — Liisa vetäytyi pois kyökistä. Ei hän ollenkaan ymmärtänyt näitä tämän puolen ihmisiä . . . mikä haukkui, mikä nauroi, ja kaikki olivat yhtä ylpeitä. Eiväthän nuo muualla herrat tuommoisia olleet . . .

Alkoi ajaa hevosta kartanolle, kyytejäkin tuli, mikä kieseillä, mikä kärryillä. Humahti sinne yhdet vaunutkin . . . ruununvoudin kuuluivat olevan, joka tulee rouvansa kanssa rautatietä myöten.

— Mitä sinä minusta seuraillet? suhahti Matti syrjä-suulla äkäisesti Liisan korvaan.

Ei olisi näet suvainnut Matti Liisan häntä seurailevan, kun hän itse miesten mukana kulki . . . Mutta minnekkäs olisi Liisa mennyt, kun ei ollut tuttua yhtään ja joka pai-kassa oltiin äkäisiä. Ruununvoudin kuskikin oli äsken pukiltaan ärjäissyt: »Pois tieltä, ämmä!» — eikä Liisa

kuitenkaan ollut muuta mitään kuin hyvän matkan päässä seisonut ja katsellut hevosia ja vaunuja.

... Sen suuremman punaisen huoneen edustalle, jossa oli isot kaksipuoleiset ovet, oli kokoontunut väkeä. Liisa lähti katsomaan, mitä ne siinä seisoivat, ja miehet siirtyivät myöskin sinnepäin... Nepähän nyt tulevat minun peräsäni enkä minä heidän! ajatteli Liisa.

Isossa huoneessa punnittiin tavaroita, kirstuja ja kappakkeja, jotka kuuluivat olevan matkalle lähtevien — niin sanoi Ville.

Matti työntäytyi oven pieleen ja katseli punnitsemissä. Se oli hänestä tuttu, ja kun oikein katseli, niin pehtorihan se olikin! Yhdentyylinen oli takki ja lakki kuin inspektorilla, vaikka ei aivan niin komea... Hyvin se oli hommassa, mittasi, nosteli tavaroita ja kirjoitti kirjaan... ei puhunut monta sanaa eikä kertaakaan katsahtanut ovella oleviin... vaikka Matti sitä olisi odottanut, että olisi saanut tervehtiä... Vähän väliä sitten meni paperien kanssa päärakennukseen, väki aukesi edessä, mutta ei hän silloinkaan katsonut kehenkään. — Matti ajatteli, että kun se tulee sieltä takaisin, niin silloin hän asettuu eteen niin, että se näkee... vaan ei se kertaakaan onnistunut. Eiköhän olisi pehtori häntä enää tuntenut? vai eiköhän ollut näkevinään?

Punnittuaan tavarat nosteli pehtori ne matalapyöräisille kärryille ja työnsi ovesta ulos. Tuimasti työnsi eikä katsonut sivulleen, vaikk' olisi kuka allekin jäänyt. Matti olikin vähällä jäädä, mutta ei häntä pehtori sittenkään huomannut... Ei Matti olisi pehtorista luullut tulevan noin mahtavata miestä...

— Kohta se tulee, sanoi nyt Ville, ja siitä sanasta tuli Matille ja Liisalle kiire.

— Hyvänen aika! — tuota — ihanko paikalla? . . .

— Puolen tunnin päästä on tässä . . . nyt pitäisi jo maksaa kyytiraha . . .

— Kyytiraha . . . niin . . . tuota . . . paljonko sitä olikaan kyytirahaa?

— Markka.

— Vai markka . . . mitenkä se on? . . . lähdetäänkö me Liisa?

— En minä häntä tiedä . . . tässä kiireessä . . . markkahan siitä . . . eiköhän lähdetä . . . vaan en minä tiedä . . .

— Lähtekää nyt vain . . . pitäähän sitä siinäkin!

— Eikö se Ville lähtisi mukaan?

— En minä . . . kyllä se teiltä yksinkin passaa.

— Niin, no lähdetään sitten, lähdetään, kun on kerran tänne asti tultu . . .

Matti kaivoi Villelle markan taskustaan, ja Ville meni ostamaan pilettejä.

Ja Matti ja Liisa ajattelivat, että nyt siinä ei auta mikään ja että nyt sitä kai pitää kohta siinä mennä. Niin tuntui, kuin olisi suuri tapaus tulossa, jota ei ennen ollut elämässä ollut eikäpä mahtaisi vastakaan tulla . . . ei kuin tämän yhden kerran . . . ja nyt se oli tulossa . . . ja se ajatus heidän sydänalaansa vapisutti ja pani äänen väräjämään . . .

VII.

Eivät tienneet oikein Matti ja Liisa, kuinka olivat rautatievaunuun joutuneet. Liisa ei varsinkaan tiennyt. Ja nyt sitä oltiin siinä! . . .

Ja nyt se lähti liikkeelle . . . koko huone . . . ovet ja ikkunat ja lattia . . . Herra jumala, kunhan ei hajoaisi! . . .

Siihen oli nyt jouduttu ja siinä sitä nyt mentiin . . . Liisa istui penkillä ja piteli tiukasti kiinni. Matti seisoi penkkien välissä ja piteli hänkin käsillään kiinni . . .

Niin yht'äkkiä oli lähtö tullut, ettei tiennyt mitään, ennenkuin se jo tuli. Matti ja Liisa olivat seisoneet ja odottaneet Villeä, että se toisi piletin. Kello oli silloin soida rämähtänyt pään päällä ja Liisa oli säikähtänyt siitä niin, ettei ennen vielä milloinkaan ollut niin säikähtänyt. Kun oli tointunut katsomaan, oli siinä pehtori, joka sitä kielestä rämisti . . .

Mutta silloin oli kuulunut kimakka vihellys, ja ihmiset olivat huudahtaneet! »Tuolta se tulee! tuolta se tulee!» Ja sieltä se oli tullutkin aukeata pitkin . . . puhaltaunut huokuen ja pursuten sillan syrjään . . . sydänalaa oli vihlaissut Liisan ja aivan oli ollut selälleen hoipertua . . . ja tuonut tullessaan huoneita, jotka kulkivat pyöräin päällä ja joissa oli lasit ja jotka olivat toisissaan kiinni, ja itse se kiiksi

kullalle ja välkkyi, että silmiä huikaisi... Ihmisiä oli sieltä pölähtänyt asemasilta täyteen...

Vaan silloin oli Ville tullut huoneesta melkein juoksujalassa, ottanut käsipuolesta kiinni ja työntänyt sisään ja antanut keltaiset paperiliput ja käsenyt näyttää, kun niitä kysytään... itse oli sitten sitä tietään mennyt ja jättänyt heidät siihen...

Ja sitten se oli alkanut liikkua... siinä ne nyt olivat, ja nyt se kulki täyttä vauhtia...

— Tule, Matti, istumaan, ettet putoa... onhan tässä sijaa... minun vieressäni! sanoi Liisa vapisevalla äänellä ja puristautui yhä lujemmin penkin laitaan kiinni.

— Eihän tästä... minnekä... pudonne, sanoi Matti, mutta siirtyi kuitenkin penkille istumaan ja tarttui käsi-puhun kiinni.

Yhä kiihtyi kulku, metsät ja maat vilisivät silmissä, kun ikkunasta ulos katasti... välistä se viheltää hihkaksi, että selkäpiitä karmi... ja silloin tällöin pauskasi valkean savun ikkunan eteen.

Matti ja Liisa istuivat vastakkain, tuijottivat toisiinsa ja pitelivät kiinni. Kummastakin tuntui heistä, kuin istuisivat he vauhkon hevosen rattailla, joka suitsettomin suin alamäkeä laukkasi. Kerran oli Liisa koskea laskenut, mutta ei se niin hirveätä ollut kuin tämä... Ei Liisa uskaltanut ulos ikkunasta katsoa, Matti uskalsi vain välistä vilkaista.

Mutta kokivat Matti ja Liisa kuitenkin olla niin, ettei toinen saattaisi sanoa toisen pelänneen.

— Eihän meillä tässä mikä hätänä ole, koki Liisa vakuutella Matille.

— Mikäpähän tässä lie meillä sen kummempi kuin muillakaan.

— Onko täällä muitakin?

Liisa istui siinä selin muuhun vaunuun eikä nähnyt muita kuin Mattin.

— Näkyyhän tuolla olevan.

Liisa vähän rauhoittui, kun oli muitakin.

— Onko monta?

— Etkö sinä saata itse katsoa? . . . etkö uskalla päätäsi kääntää — ?

Liisa uskalsi . . . heitti kätensä irti ja kääntyi katsomaan . . . Taisihan siinä sentään pitelemättäkin pysyä . . .

— Mikähän mies se on tuo tuossa?

— Missä?

— Tuo tuossa, jolla on parta . . . joka meihin nyt katsoo . . .

— Oletko osoittelematta! . . . en minä tiedä.

— Ei sinun, Matti, tarvitse käsilläsi siitä penkin laidasta kiinni pitää . . . pysyyhän tässä ilmankin.

— En minä sen tähden pidäkään.

— Minkäs tähden?

— En minkään tähden.

Matti piti vielä vähän aikaa kiinni . . . ei tahtonut heti kohta heretä pitämästä, ettei Liisa olisi luullut, että hän sen tähden piti, kun pelkäsi muuten putoavansa.

Konduktööri tuli vaatimaan pilettejä. Sillä oli komeat verkavaatteet silläkin, hopeiset napit, tähti otsassa ja nahkainen kotelo kupeella . . . Mitähän se siinä kuletti? Olisi sitä Liisa halunnut tietää, mutta kovin näytti isolta herralta, että olisi ilennyt kysyä.

— Tekö sitä olette se kapteeni? kysyi hän kuitenkin.

— Konduktööri minä olen.

— Missäs se on kapteeni?

— Sama se kapteeni eli konduktööri . . . missä piletit?

— Anna, Matti, sinullahan ne on.

Matti kaivoi piletit taskustaan, ja konduktööri pisti ne koteloonsa.

— Poisko ne otetaan?

— Pois.

— Ei kai tässä mitään vaaraa tapahdu?

— Mitä vaaraa?

— Jos sattuisi kaatumaan... eli miten muuten... lehmän päällitse... kun näin kiivakasti —

Konduktööri naurahti ja meni ulos.

— Ylpeitä ne on kaikki nämä rautatien herrat, sanoi Liisa Matille, eivät vastaa, vaikka oikein kysyy.

— Ei se tuo ylpeä ollut — mitäs sinä menit lehminesi siihen —

— No, niin ruustinna sanoi!

— Kyllä se tuo sen paremmin tietää.

Liisa antoi hänen tietää... Saattoipa se tietääkin. Ja ei kai tässä hengen hätää ole, koska se nauroi.

Ja siitä naurahtamisesta väheni paljon Matin ja Liisan pelko.

Alkoivat katastella vaunua, sen seiniä, kattoa ja penkkejä, ja tarkemmin ikkunasta pihalle.

Kiivakkata oli yhä menon kyyti. Metsä ei kuin vilahdelti jällelle jääden. Huiskahtaen lensivät ohitse sanomalankapylväät, toinen toisensa perästä, ja kun pelto tai niitty tai järvi kohdalle sattui, ei ennättänyt kunnolle katastaa, niin oli jo metsässä taas.

— Ei sille häikeälle näy paraskaan juoksiija piisaavan, ajatteli Matti. Mutta mikä kumma tätä vetää? Sitä ei Matti jaksanut ymmärtää...

Matti siirtyi likemmäksi ikkunaa. Se oli auki... Eiköhän tuota tuosta näkisi, kun päänsä pistäisi ulos ja katsoisi, mikä se siellä edellä tätä vetää.

Mutta ei Matti uskaltanut pistää päätään ulos. Koetti hän kuitenkin syrjittäin tirkistellä ikkunasta.

— Elä pistä päätäsi siihen, varoitti Liisa. Etkö muista, mitä Ville varoitti?

Mutta siksipä Matti nyt juuri pistikin päänsä ulos, ettei Liisa luulisi, että hän ei uskaltanut. Vaan tuuli oli temmata hatun päästä, ja Matti löi poskensa ikkunan pieleen.

— Ei siitä näe mitään . . . menee liian kiivakasti, että näkisi . . .

— Nyt sen näit! . . . olit pudottaa lakkisi, sanoi Liisa. Mutta Matti ei siihen virkkanut mitään . . . istui vain äänetönnä.

Silloin pujahti yht'äkkiä toisesta penkistä parrakas mies Matin ja Liisan penkkiin ja katseli heitä vuorotellen vasten silmiä kumpaakin ja pyöritteli naurua silmissään ja suupielissään, mutta ei kuitenkaan vielä ääneen nauranut.

Ei se ollut Liisan mielestä oikein täysipäisen näköinen. Parta viuhotti niin kummallisesti suupielissä, ja päällään oli sillä iso sarkanutun reuhka, jossa oli laajat taskut. Yhden taskun revenneessä nurkassa könötti puteli selkäkenossa.

Sanaakaan sanomatta rupesi mies hihittelemään siinä ja tirkistelemään vuoroin kumpaakin, Mattia ja Liisaa.

Mutta eivät Matti ja Liisa olleet häntä ensin näkeviinään.

— Minnekäs isäntä ja emäntä menevät? kysyi hän vähän ajan kuluttua.

»Isännästä» ja »emännästä» leppyivät Matti ja Liisa häntä katsomaan.

— Ei me olla isäntiä ja emäntiä.

— Vai ette ole . . . kik! kik! kik! . . . kyllä minä tunnen, kuka on isäntä ja emäntä!

— Vai tunnette! — Tässä tuota vain nyt mennään.

— Vai tässä vain mennään . . . vai tässä vain mennään . . . kik! kik! kakkak! kuk! . . . Vai tässä vain mennään . . . taitaa olla lysti mennä!

— Teillä taitaa olla vielä lystimpi, sanoi Liisa.

Mies iski Matille silmää ja nykäisi häntä kyynäspäällään . . .

— Vai lystimpi, vai lystimpi? . . . kik! . . . ki! ki — ki kik! — Emäntä meinaa, että minulla on lystimpi . . . mitäs isäntä meinaa?

Liisaakin jo nauratti vähän tuon miehen soma nauru. Mies huomasi sen ja nauroi yhä hartaammin. Sitten veti pullon taskustaan.

— Tietääkö emäntä, mitä tässä on isännälle? . . . kik! kak! kak — kek — kuk — kuk!

Mies puhui Liisalle ja iski Matille silmää.

— Mistäs se toki tiedettäisiin . . . eihän sitä kenestäkään toki näe, mitä sen putelissa on . . .

— Vai ei näe, vai ei näe! Emäntä pistelee, ettei minusta näe . . . ryypätään, isäntä, niin emäntä näkee . . .

Matti ei koskenut tarjottuun pulloon.

— Eikö isäntä tohdi emännältään ryypätä?

Mutta nyt Matti ryypäsi, ryypäsi vähän.

— Ei tohdi isäntä ryypätä aikamiehen ryypä.

Matti ryypäsi pitemmän ryypyn . . . ryypätessään katseli kuitenkin pitkin putelin kuvetta Liisaan. Liisa näytti vähän loukkaantuneelta, mutta ei kuitenkaan niin paljon, kuin Matti olisi luullut.

— Mistäs kaukaa ollaan? kysyi nyt Matti vieraalta.

— Milloin mistäkin, (vieras ryypäsi parhaillaan) — milloin mistäkin!

— Niitä kaiken maailman miehiä.

— No, niitä kaiken maailman miehiä — kik — kik!
kik — kik — kik!

— Minnekäs on matka?

— Minne milloinkin . . . minne milloinkin, saattaahan sitä kesällä vaikka minne.

— Taidatte olla kisälli?

— Kisälli olen ja kesällä kulen . . . kik — kik — kakkak — kek! . . . ryyppätään . . .

— Vieläkö tuota ryyppäisi? — Matti ryyppäsi, mutta ei uskaltanut katsoa Liisaan.

— Suutarin vai räätälinkö kisälli?

— Urmaakarin . . . eikö olisi isännällä kelloa, niin korjattaisiin?

Sitä ei ollut Matti kuulevinaan . . . katseli ulos ikkunasta ja sanoi menevän kiivakasti. Mattin silmissä näyttikin, että vauhti yhä lisääntyi.

— Menee niin kiivakasti, että korvissa suhisee.

— Kik — kik — kik! nauroi kisälli . . . »korvissa suhisee! . . .» no eikö vielä?

— Elä juo, Matti, enää! sanoi Liisa ankarasti.

— Tämän kiivakan kulun kunniaksi! sanoi kisälli.

— Kiivakan . . . ku — ulun . . . kunni — aksi . . . ja joka sanan väliin Matti ryyppäsi ryyppyn. —

— Heiluvee! . . . nyt se vihelti! . . . heiluvee! nyt sitä mennään!

Matti oli noussut seisoaalleen, ja hänen hattunsa oli käynyt kallelleen.

— Istu, Matti, kuuletko sinä . . . voi tuota jumalatonta! . . . humalassahan sinä . . .!

— Ole vaiti, Liisa! . . . en minä ole humalassa . . . antaa sen mennä vain! . . . joko se seisottuu?

— Nyt se seisottuu . . . nyt pitää lähteä maalle . . . mehän ollaan tähän jääpiä!

— Isäntä lähtee vielä eteenpäin yhden välin!

— Suusi kiinni siinä, sen rentale! Sinähän sen juotit . . . tule pois, Matti, näetkö, kun kaikki muut jo laittavat!

— Eikö ajeta vielä yhtä väliä, kun ollaan kerta liikkeellä . . . onhan tässä päivää!

— Ei nyt enää!

— Ajetaan pois! — huih! — nyt se jo viheltää.

— Voi, hyvä isä!

Ja juna lähti taas liikkeelle, kiihtyi kiihtymistään ja kiiti kohta taas täyttä vauhtia.

Liisa istui ja voivotteli vuoroin, vuoroin sadatteli Mattia ja kisälliä.

Mutta kisälli kikatteli, kakatteli ja kukatteli, ja Matti riemuitsi kulun kiivaudesta. Ei ollut kisälli vielä ennen mielestään niin hupaiseen mieheen yhtynyt.

— Hih! hih! hih! — Tulkoonpas nyt ruunu oriineen kilpaan! Hih! hih! hih! nyt sitä laukalla lasketaan . . . hei tamma! — Liisa hoi, eikö tämä ole lystiä?

— Voi, hyvä isä . . . !

— Ei pidä emännän olla milläänkään . . . antaa isännän vain ajaa lystiä!

— Suus' kiinni sinä, sen rentale, roisto! — Voi, voi, voi!

— Elä voivottele, Liisa, elä voivottele, kun sinua ruunun ori vetää . . . hevonen, hevonen, hevonen!

— Oletko vaiti, Matti . . . kaikki ihmiset katselevat sinua!

— Katsokoot . . . katsokoot! — Lempo soikoon!

— Ja nauravat sinulle . . .

— Nauravatko?

— Istu ja ole hihkumatta...

Matti istuutui ja painoi kasvonsa käsiinsä. — Konduktööri tuli vaatimaan pilettejä...

— Johan me teille annettiin...!

— Ne olivat viime asemalle — nyt pitää olla uudet. — Miksi ette jääneet viime asemalle?

— Voi, hyvä herra, olisihan me jääty, mutta kun en saanut tätä miestä...

— Onko se juovuksissa?

— Ei se ole, se ei ole kai ollut ennen milloinkaan eikä se ole nytkään, muuten lie tullut kipeäksi, eikö tuo lie tämä jumalaton vauhti mennyt päähän...kun ei se lähtenyt paikaltaan...

— Vauhti päähän — kik — kik — kik! — Sai halvauksen!

— Vai halvauksen? — Eipähän...vieläkö se tuo häpeämätön sika...?

— Ei saa haukkua ihmisiä!

— Enhän minä, enhän minä...vaan sehän sitä juotti eikä heittänyt rauhaan...voi, hyvä isä —!

— Piletti teidän täytyy kuitenkin maksaa.

— Paljonko se maksaa?

— Kaksi markkaa...se on kaksinkertainen maksu.

— Eikö se markka piisaa...eihän minulla ole...tuon maksettavahan se oikeutta myöten olisi, joka narrasi sen juomaan...anna, Matti, kukkarosi...kuuletko sinä?

Mutta Matti ei kuullut...hän jo käsiensä varassa nukkui. Liisa löysi kuitenkin kukkaron ja maksoi.

— Voi hyvänen aika! Kaikkeen sitä on jouduttu onnettomuuteen!

Mutta silloin vihelti juna ja seisahtui uudelleen.

Liisa kuletti konduktöörin ja kisällin avulla Matin

vaunusta ulos. Kisälli kikatteli, kukatteli! Liisa itse vovotteli, ja konduktööri noitui...

— Elkkää häntä edes, hyvä herra, noituko... eihän se ole aina semmoinen... miten lie nyt sattunut... Se raukka kun ei moneen vuoteen, niin mitäs se sietäisi, rukoili Liisa konduktööriä.

Mutta kun konduktööri oli heidät heittänyt ja noussut junaan ja juna taas lähtenyt liikkeelle, niin retuutti Liisa Matin vähän syrjään huoneiden suojaan ja siellä helähytti hän häntä korvalle, niin että pääsi itseltäänkin itku.

Siitä Matti siksi tointui, että osasi kysyä: »mikä se oli?» ja sitten: »mis-missä me ollaan?»

— Missä tuota lietäneenkään... ei tuo ole oman maan näköistäkään... mitä maailmata liekään? — ja Liisa pillahhti uudestaan itkuun.

Maa olikin aivan oudon näköistä... yhtä tasaista eikä puita eikä metsää kuin kaukana häämötti.

— Minä nukkuisin... osaatko sinä sanoa, missä minä nukkuisin? sopersi Matti.

— Minnekkäpä minä sinut nyt nukkumaan... nuku siinä, missä olet... tuoss' on halko pääsi alle... painau siihen lastukolle.

Matti painautui lastukolle halkopinon juureen ja nukkui heti kohta.

Liisa istuutui vähän matkaa siitä muutaman pölkyn päähän...

Nyt vasta tämä rupesi Liisasta oikein surkealta tuntu-
maan.

— Voi hyvänen aika, kun tuonne lähdettiinkään! — Jo oli hän sitä kauan ajatellut, jo aivan omasta pihasta lähdettyä, kun Matti rupesi jättämään... ja sitten pitkin matkaa... kuumassa helteessä, ja kun piti kirkon sivu mennä... siitä

se nyt oli rangaistukseksi tämä kaikki onnettomuus ja eipä syyttä ollutkaan . . . Ja siinä kummassa kulun humakassa, johan hän siinä ajatteli . . . ja kun Matti vielä rupesi juomaan, niin jo hän ajatteli, ettei tästä kuuna kullaisna päivänä hyvää loppua tule . . . Siinä se nyt retkottaa! . . . kunhan edes selviäisi, että pääsisi lähtemään . . . ja minnekkä sitä sitten lähtee? Osaako edes kotiinsakaan? . . . Voi, hyvä isä — !

VIII.

Iltopäivä oli jo käsissä, ja Matti ja Liisa kävelivät rautatien rataa pitkin... sinnepäin kiinnittäen hitaista kävelyä, mistä äsken olivat tulen vauhdilla tulleet.

Matti kulki edellä, Liisa vähän jälempänä, kokien perästä tulla.

Eivät puhuneet mitään toisilleen. Matti ei tahtonut mitään virkkaa, ja Liisa ei tohtinut. Vielä olisi tehnyt Liisan mieli juonittelemaan ja vielä sen sisuksissa riidan halu kutkutti, mutta ei sitä sieltä enää uskaltanut päästää.

Matin herättyä oli Liisa ruvennut riitelemään ja saanut jo riidellä vähän aikaa ja haukkua Mattia... mutta kerran oikein selvittyään oli Matti heti kohta käskenyt hänen tukkimaan suunsa, käskenyt yhden kerran ja toisen kerran siivosti ja hiljaisesti... mutta kun Liisa siitä vain kiihtyi, niin silloin sanoi Matti kolmannen kerran: »Ole nyt, akka, vait... eli ei sinua hyvä peri!» — ja siitä täytyi Liisan heretä riitelemästä... vaikka väkinäistä oli herkeäminen...

Ei ollut päivänpaistetta Matinkaan mielessä, kun hän heräsi ja katseli ympärilleen eikä tuntenut seutuja. Ei hän sitä oikein muistanut, mitä oli tapahtunut, mutta ei hän sitä kysynytäkään...

Koki itse muistella, kun väännätteli kontti selässä astuen rataa myöten poikkipuulta poikkipuulle sanaakaan puhumatta. Vähän hän muisti, mutta ei kaikkia kuitenkaan...

— Minulla on sinun rahakukkarosi, sanoi Liisa ja ajatteli, että kun se sen tahtoo takaisin, niin saanhan edes sanoa, että »tokkohan annankaan, kun ei sinussa kuitenkaan taida olla sen haltijata vielä».

Mutta ei Matti tahtonutkaan kukkarotaan takaisin. Kulki, niinkuin ei olisi kuullutkaan... »Sitä hävettää», ajatteli Liisa.

— Kaksi markkaa sitä meni tältä viime taipaleelta ihan hukkaan... kun olisi lähtenyt siinä kohti pois, mihin ensin oli määrä mennä, niin ei olisi sekään raha mennyt hukkaan...

Mutta ei tämäkään vaikuttanut mitään.

Ja niin kulettiin taas ääneti linjasuoraa tietä myöten, ja ikävää oli matkan teko, kovin ikävätä kummastakin... niin ettei edes haastelemaan siitä tehnyt mieli.

Ilma näytti vielä rupeavan sateiseksi. Pilviä oli koko päivän aurinkoa vasten kasvattanut, ja ukkonenkin keskipäivällä jymissyt. Mutta siihen haihtui kuitenkin ukkonen, tuuli kampsihe itään ja alkoi sadetta nostaa.

Liisa oli muutamia kertoja taakseen katsonut, mutta Matti ei kertaakaan. Ei enää näkynyt niitä paikkoja, joista oli lähdetty kävelemään, mutta ei edessäkään päin erottanut muuta kuin yhtä suoraa ja yhä kapenevaa aukeata!

Mutta yht'äkkiä katastivat kumpainenkin taakseen. Oli korva ottavinaan niinkuin vihellystä jotain...

Hyvä olikin, että katsoivat taakseen... ja hyppäsivät kuta kiireimmiten tiepuoleen, toinen toiselle puolen tietä... muuten olisivat alle jääneet.

Juna sieltä tuli, hihkaisi vihaisesti kohdalla ja söhkäisi heidän välitsensä. Kylmä ilman henki nuolaisi molempain kasvoja ja tuntui selkäpiihin saakka.

— Siinä se nyt meni, ja me olemme tässä, ajattelivat

Matti ja Liisa. — Jos olisi oikein ollut, niin olisi saatu siinä mennäkin sen kahden markan edestä . . . eikä olisi tarvinnut kävellä . . . ja vielä olisi jäänyt tähdetäkin . . . Mutta eivät he näitä aatoksiaan kumpainenkaan toiselleen ilmoitelleet.

Ja sitten rupesi satamaan heti kohta, kun juna oli ohitse mennyt, ja näytti siltä, että ei se helpota moneen päivään. Idästä sadetta nosti ja sieltä sitä kesti . . . Liisa kokosi hameet korvilleen, ja Matti nosti nuttunsa kauluksen pystyyn.

Hyvä toki, että edes tie pysyi kuivana. Mutta muuten ei ollut hyvä ollenkaan, paljoa ennemmin paha ja ikävä. Sen tunsivat kumpainenkin. Jo olisivat aikoja sitten takaisin kääntyneet, jos olisivat pois päin menossa olleet, mutta kun kotiin päin oli matka, niin piti hän sitä mennä . . . milloin häntä joutuneekaansa omaan pirttiinsä?

Vaan eivät he enää vasta kuuna päivänä lähde . . . ei niin kummaa ihmettä, että he sitä lähtevät katsomaan . . . ei, vaikka laittaisivat kaksi tämmöistä rinnakkain ja koko maailman kansa sinne rientäisi.

Ja vettä rupesi yhä rankemmasti satamaan . . . kylmänlaista sadetta vielä. Matalaksi aleni taivas, harmaaksi sakeni ilma ja päiväkin jo laskujaan lähenei . . .

Ei, kyllä he nyt sen ymmärtävät, etteivät ne heitä varten ole rautatiet ja muut semmoiset . . . hulluja he olivat ja lapsekkaita, kun tänne lähtivät . . . Ja jos vielä eivät olisi ajamaan lähteneet . . . olisivat edes tyytyneet siihen, että syrjästä katselivat . . . niin jo olisivat kohta kotona . . . vaan nyt, milloinhan lienevätkään? . . . Sohisten satoi vettä synkkään metsään kahden puolen tietä, ja raskaasti tuuli . . . ja virtanaan valui sitä vaatteiden laskoksissa ja läpikin tunki . . . tuli sitä hatun lierin yli Matin silmille ja märän hameen läpi tippui Liisan niskaan . . .

Satoi vettä Matin ja Liisan kotiin tullessakin vielä, yhtä matalana oli taivas ja yhtä harmaana ilma.

Läpimärkiä olivat, savessa jalat ja lahkeet ja hameen helmat. Mitä matkoja lienevät kulkeneetkaan... eivät sitä itsekään tienneet oikein. Eksyksissä olivat kulkeneet, soita rämpineet ja metsiä ja tiettömiä korpia. Jostain kohti oli Matti metsätietä ollut oikaisemaan lähtevinään ja Liisa oli kysymättä perästä tullut. Vaan ei ollut Matti kauan kulkenut, ennenkuin oli jo haihtunut... Ei ollut Liisa siihen mitään virkkanut, ääneti perässä tullut ja ajatellut, että »kulettakoon... tottapahan jonnekin kulettaa».

Olivathan viimein kuitenkin kyselemällä maantiehen yhtyneet... lumireen kohdalla juuri, jossa oma tie erosi maantiestä, ja sitä oli lähdetty kotimökille kulkemaan.

Ja se menneenviikkoinen harakka oli taas entiseltä sijaltaan männiköstä alkanut räkättää ja märkänä luuhakkeena kulkevain edessä hypellä puusta puuhun kahden puolen tietä.

— Tuossa se nyt taas on sama lintu, oli Liisa ajatellut. Kun olisi sen naurun ennen merkiksi arvannut, niin ei olisi tätäkään tullut...

Mutta ei Liisa siitä Matille mitään sanonut, ajatteli vain itseksensä noin.

Jo alkoi loppumatkalla livettä kummankin jalkaa... liukkaassa savessa olletikin, niin että pitkä tuli jälki ja oli monesti selälleen kaatua... mutta ei kuitenkaan kaatunut.

Lakoon oli ruis painunut pellolla ja lakoon paikoitellen sakea heinikko aitovarrella. Mustiksi olivat sateen puolelta aidat vettyneet ja huoneiden seinät ja ikkunain pielet.

Ja kun astuivat pirtin porstuasta sisään, niin vettä vuoti katosta, jotta oli iso lammikko lattialla...

Ei ollut pirtin katto kuitenkaan vuotanut. Ja uunin oli toki kotimies pannut lämmitä, että sai kuivailla.

Tinki kotimies yhtä ja joista kyselemään, mutta kun ei vastausta saanut, niin herkesi.

Eivät Matti ja Liisa, kuivaa päälleen saatuaan, sitä ajatelleet, mitä muut matkamiehet, että »on sitä nyt maailmaa nähty»; — sitä ajattelivat, että »ei ne meitä varten ole semmoiset . . . ei sekään rautatie . . .»

Eivätkä he siitä ikinä sanaakaan puhuneet . . . eivät keskenään eivätkä muiden ihmisten kanssa. Muuhun puheensa käänsivät, jos se sitä sattumalta läheni, ja aloittivat vähän vaiti oltuaan toisesta paikasta. Ja kun muiden kuuliivat rautatiestä puhuvan, niin lähtivät siitä joukosta syrjempään tai eivät ollenkaan puheisiin puuttuneet, jos varoivat rautatien puheeksi tulevan.

Mutta kun he seuraavana aamuna kotiin tulonsa jälkeen nousivat vuoteeltaan ja katastivat ikkunasta ulos, oli idässä jo kirkas taivas ja pouta tulossa.

— Eihän tuo toki tuohon vaikuttanut . . . poudanpahan kuitenkin antoi, että heinäen pääsee . . .

Niin ajatteli Matti ja niin Liisakin ajatteli, vaikka eivät he taaskaan siitä aatoksestaan toisilleen mitään virkkaneeet.

Ja kun Liisa oli tarhalle mennyt lehmää lypsämään, kuuli hän, kuinka Matti pellon pientarella viikatettaan hioa helisteli.

— Se jo niittää . . . pitää tästä minunkin jo sinne kohta. —

Ja Liisan sydänelässä hytkähti yht'äkkiä niin hyvän mielen tunne, että pyörähti vesi silmään kesken lehmän lypsyn.

Pilven ranta väistyi aamun kuluessa yhä korkeammalle, ja sijan täytti kellahtava taivas. Aurinko alkoi sitten kimallutella kasteista pihanurmea ja vettyneistä seinistä nostattaa höyryilevää lämmintä.

Matti oli viikatteensa hionut, ja kurahtaen katkesi sen edessä kostea piennarheinä.

Ja lehmänsä lypsi Liisa, siivilöi pyttyyn maidon ja kissan kupposen pankon nurkkaukseen täytti.

SISÄLLYS:

Siihen aikaan, kun isä lampun osti	siv.	I
Sipolan Aapon kosioretki	»	15
Kello	»	32
Lempeni loppu	»	48
Hovin herra	»	49
Tytön kirkossa käynti	»	54
Kievarin pihalla	»	64
Muuan markkinamies	»	81
Rautatie	»	197

Juhani Ahon Kootut teokset

alkavat nyt ilmestyä

kymmenenä osana.

Tämä kokoomajulkaisu on suurem-
moisin mitä suomalaisesta kirjallisuudesta vielä on voitu muodostaa. Siihen sisältyy jo nykyisenään merkillinen kirjallinen miehen-
työ, joka alkoi 1880-luvun alussa ja yhä monipuolisempänä ja mestarillisempänä on jatkunut kolmekymmentäviisi vuotta. Juhani Ahon Kootut teokset tulevat kaikesta päättäen olemaan suomalaisen kaunokirjallisuuden tärkeimpiä muistomerkkejä ja saamaan sijansa kaikissa sivistyneissä suomalaisissa kodeissa.

Julkaisu ilmestyy 10 osana à 8 mk. Teos voidaan tilata myöskin korukansiin sidottuina osina, jolloin kukin osa heti valmistuttuaan toimitetaan tilaajalle. Tällaisena tulee teos maksamaan tilaajille 110 mk.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ.

Hinta 8: —, sid. 12: —.